
6
7 E
36

BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
6
27 I
14

HERMANNI CONRINGII
De
ANTIQVITATIBVS ACADEMICIS
DISSERTATIONES

plurimis locis ſecunda hac editione emendatæ.

Acceßit

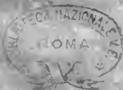
SVPPLEMENTORVM

ejusdem argumenti

LIBER VNVS.

Quibus reipublicæ literariæ omnis ævi ſtatus illuſtratur.

HELMESTADII

Apud HENNINGUM MULLERUM

Anno CIↃ IↃC LXXIV.

Cum privilegiis perpetuis.

SVMMA PRIVILEGIORVM.

CAutum est interregni tempore Privilegiis Serenissimorum Potentissimorumque S.R.I. Vicariorum Principum, ne quis libros Hermanni Conringij curâ scriptos vel editos, citra ejus heredumque consensum, unquam vel inprimat, vel alibi impressos divendat: pœna delinquentibus dicta omnium ejusmodi librorum amissionis, & solutionis decem marcarum auri. Prout latiùs definitur ipsismet Privilegiorum tabulis.

REVERENDISSIMO CELSISSIMOQUE
PRINCIPI

FERDINANDO

EPISCOPO PADERBORNENSI
COADIVTORI MONASTERIENSI
S. R. I. PRINCIPI
COMITI PIERMONTANO
ET
LIBERO BARONI DE FVRSTENBERG

Felicissima omnia

devoto animo

precatur

HERMANNUS CONRINGIUS.

C'Onſecro Celſiſſimo Nomini Tuo, PRINCEPS, librum nec magnum mole nec tractatione eleganter politum, atq; adeo hactenus fateor ara iſthac ſacra indignum: qui tamen argumento ſaltim ſuo hoc ipſum promeretur. Enimvero agit ille de Scholis, non puerilibus, ſed iis in quibus ſublimior quævis literatura doceri conſuevit: quæ illarum origo, quis ſtatus, quæ fortuna, qualia inſtituta, qui mores, qui ritus, & quidem ut illa omnia & ubivis gentium & omni tempore ſeſe habuerint. Hæc narrantibus aures benevolas præbere, non utique alienum à magnitudine ſua exiſtimare, forte etiam Regum ac Principum optimi poſſunt: quandoquidem iidem ſcholas ejuſmodi magnificis impenſis & inſtituere & fovere, ad gloriam imo officium ſuum pertinere, jure merito paſſim terrarum arbitrantur. Quemadmodum videlicet ex civilium rerum hiſtoria reipublicæ ipſiuſmet regendæ prudentia accipitur, ita & literariæ ejuſmodi narrationes idoneæ ſunt docere rectam Scholas illuſtriores quaſq; inſtituendi rationem: quæ peritia Regibus Principibusq; melioribus non minus ac reliqua civitatis gubernandæ ars eſt conveniens. Etſi vero ex commentariis hujus generis tantum proficere non ſit cujuslibet,

aut

aut etiam fieri id omnino nequeat; juſtum tamen eſt, ut ſaltim ex illis non minus voluptatem capiant Scholarum nutritii Principes, quàm ex belli pacisque negotiorum relationibus, ac proinde hæc etiam curatio non ſit illorum faſtigio indigna. Ejus magni ordinis neminem illud ipſum, CELSISSIME PRINCEPS, Te rectius intelligere, equidem haud dubito. Præterquam enim quod liberaliter habeas à magno patruo inque ſacro Principatu anteceſſore Theodoro conſtitutam Academiam, quod item ſtudio rerum antiquarum omnium mire capiaris, imo omnigenam colas literaturam ejusque rerum peritia multum delecteris: quod rarum eſt Principalis Tui generis decus: ipſemet usque adeo vales rerum quarumvis veterum notitia, ne quid nunc dicam de Poëtica facundia, quo in campo plane ſine æmulo regnas, ut Tuæ Principum claſſis ſimilem Germania nunquam viderit, forte nec unquam ſit viſura. Id quod, ne cui videar plus juſto Tui venerationi ex affectu tribuiſſe, efficiunt re ipſa quæ in lucem publicam jam tum edidiſti, cum Poëmatum libri tum Paderbornenſia Poëtico pariter & Hiſtorico calamo illuſtrata Monumenta, ſine exemplo & doctrina varia & elegante cultu longe præclariſſima. Nullus dubito autem; multo maxime

animum illum Tuum, præstante & eruditione & virtute & bene de publico ac posteritate merendi studio incomparabilem, patefactum omnibus etiam futuris seculis iri, simul in vulgus prodierit illud quod nunc adeo sub manibus tibi est volumen grande, de Sacræ Tuæ ditionis Principatusque rerum ab omni retro ævo ad hanc usque tempestatem repetita memoria. Spero autem vel hoc opere, vel alio quodam singulari, antiqua quælibet scitû digna etiam reliquæ Tuæ Angariæ ac Westphaliæ narratum iri, pro ea quâ vales omnium istorum cognitione pariter & studio. Et vero ex terris istis fortissimi quondam Germaniæ populi prodierunt, etiam illi quorum origo passim ignoratur. Me sane judice, ipsosmet Marcomannos Harudes & Sedusios vetustissimas sedes non alibi habuisse, indicant vocabula oppidorum quæ etiamnum supersunt. Quemadmodum videlicet à Marca hodie Comitatui Marcano, ita olim Marcomannis fuisse nomen: ab eo quod nunc Dusburgum audit Sedusios quondam appellatos, & Harudum oppidum illud quod nunc popularibus dicitur **Rüden an der Har** fuisse olim, mihi sane per est verosimile. Illos autem tres populos in unum denique Marcomannorum nomen coaluisse, & Maraboduo

duce

duce Bojohemum, pulsis trans Danubium aut in servitutem redactis Bojis, Gallica gente, notum ex Romana Historia: nisi forte Sedusii & Harudes Quadorum sibi cognomentum adsciverint, propria in Moravis condita republica. Quantum conjicio autem, ipsi hi populi, pulsi post à Czechis Venedis, aut sponte relicta Germania, Noricoq; occupato, Bojoarii nunc cognominantur. Francos præterea illos, qui Rheno trajecto in Galliam commigraverunt, ex iisdem terris fuisse oriundos, ego quidem itidem censeo. Illud sane nomen præter alios sibi assumsisse & Bructeros & Chamavos & Ampsivarios & Ambrivarios & Angrivarios, haud difficile est probatu. Superant vero etiamnum in vicinia Tuæ diœceseos, PRINCEPS, vestigia illarum appellationum. Chamavorum in oppido quod nunc vulgo Kamen, Bructerorum autem in Broec oppidulo, etsi quo tempore Francum cognomentum hi acceperunt, patriis pridem antiquis sedibus pulsi, ad ripam Rheni Germanicam circa Vangiones consederint. Sed & Ampsivarios dictos à flumine quod accoluerunt, nunc Amser vel Emser vocato, & Ambrivarios ab Ambro amne ut antehac & Sicambros, Angrivarios autem ab Anger fluvio qui in Ducatu Bergensi Rheno mergitur, post à sese cognominata loca An-

germun-

germünde/Angerhusen/zum Angern/non futilibus potest probari argumentis. Nec vero est quod dubitare quem faciat, Francorum nomen iis in locis haud superstes. Id enim contigit, quia omnes isti Franci in Galliam transierunt, nulla in Germania sobole relicta: secus quam fecerunt illi quorum posteritas etiamnum Orientalem Franciam incolit, cum tamen jam Sidonii Apollinaris ævo

Ulvosa Francum Nicer abluerit unda,

imo jam Ausonii ætate fuerit

Francia mixta Suevis,

perinde ut ibi hodie: quia etiam omnes populorum illorum terras Westphali Saxones in suam ditionem ac nomen deinde transtulerunt. Etiam hæc, inquam, & similia Te traditurum PRINCEPS CELSISSIME equidem spero; quandoquidem cumprimis hoc vergit ad Westphaliæ gloriam: certe non minus atque illud omne quod Monumenta Tua Paderbornensia jam tum docuerunt. Et vero ut ego heic quoq; spem istam meam non dissimulem, quam maxime facit admiratio Tuæ harum quoque rerum excellentis peritiæ: idque quandoquidem præter alia Tuum hoc omnis vetustatis studium mihi certum paulo ante præbuit argumen-

tum,

tum, haud fore ingratam Eminenti Tuæ dignitati (liceat mihi per mores nuperrime demum ceptos de Te usurpare, appellationem olim communem Episcopis quibusvis) factam abs me libri hujus consecrationem. Ne quid vero dissimulem, id uti auderem incitavit me porro, cum exemplum multorum præstantium scriptorum, qui cum ingenii sui monumenta Celsissimo nomini Tuo inscripsissent perquam benigne fuerunt excepti: tum præcipue inusitata illa gratia qua me jamdudum es prosecutus. Decem videlicet jam & quod excurrit annos est, cum nihil tale exspectantē, non Epistola duntaxat longe humanissima, sed etiam donato Illustrium Poëmatum libro, honorare me non dubitasti. Ex eo autem & literis frequentibus manu propria quasi ad familiarem exaratis, & muneribus compluribus, probatam semel benevolentiam plusquam Principalem confirmasti, ac proinde etiam mihi fecisti audaciam, vicissim, non attento propemodum fastigio Tuo, literarium commercium tecum instituendi. Adhoc in opere illo tuo incomparabili Paderbornensium Monumentorum illo me invidendo præconio publice affecisti, ut nemini non queat apparere, dum supra meritum laus exsurgit, quam sit exuberans Tua erga me benevolentia. Quemnam vero non

etiam justo audaciorē reddat tantus Celsissimi imo & literatissimi Principis affectus? Me ad libri hujus consecrationem etiam hoc Tuo favore impulsum esse, equidem haud diffitebor. Coëgit vero huc etiam officii mei ratio: quia scilicet postulat gratitudo, ut meum aliquod exstet, etiam ad posteritatem, venerationis qua Eminentes virtutes Tuas colo monumentum. Haud me fugit quidem, tenue hoc omne esse & longe majora Tibi offerenda: at vero nunc quidem aliquid grande ad manum non est quod Nomini Tuo dedicem, & fortassis argumentum hoc literarium affectui eruditi Principis sic satis est conveniens. Quod si tamen & Tu CELSISSIME DOMINE perrexeris favere, & senectuti meæ valetudinem ac vires Deus concesserit, majore Te religione abs me affectum aliquando iri, sancte polliceor. Helmestadii in Academia Julia IX Kalendar. Augusti CIↃ IↃ C LXXIV.

HERMAN-

HERMANNVS CONRINGIVS
BENEVOLO LECTORI
S. P. D.

SEx hasce de Antiquitatibus Academicis Dissertationes in publicis Academiæ Juliæ conventibus, intra quadriennium, ab anno usq; post tricesimum septimo, abs me habitas esse, ipsamet earum inscriptiones significant. Tam prolixe tamen omnia dicta non esse, ultro fateor. Et vero molestum fuisset auditoribus, adeo longis sermonibus præbere aures. Nec convenit prudentiæ oratoris, defatigare eos, quos benevolos semper atq; attentos habere ipse orationis cujusq; scopus efflagitat; ac proinde à me etiam sancte observari idem oportuit, præsertim quia quavis vice multa quoque alia agere feriæ solemnes jusserunt. Igitur in illam qua nunc sunt magnitudinem excreverunt Dissertationes decimo demum post anno: quando nimirum in unum volumen redactas in lucem edere illas institui. Tunc scilicet alia mutavere, alia complura addita; non nisi interpolando tamen, atq; inserta prioribus: ut quæ nova sint, quæ vetera, discerni nunc amplius nequeat. Cæterum illius editionis exempla omnia brevi fuerunt avida emptorum ma-

nu distracta; sive insperata novitas argumenti sive quæ alia hedera venditionem festinaverit: quapropter sæpissime & recensio & nova publicatio libri à me petita & desiderata fuit. Nunc tamen tandem, quarto & vicesimo post anno, infinitis & plane diversis occupationibus interea temporis tantum non attritus, ut exspectationi isti quadamtenus saltim respondeam, potui adduci. Hac sane recensione plurima paßim in Dissertationibus ipsis sunt emendata: & acceßit ejusdem cum Dissertationibus argumenti Novorum Supplementorum liber integer. Supplementorum inquam novus liber accessit. Non enim denuo interpolare ipsas Dissertationes placuit: nec commode idipsum fieri potuit absque Dissertationum labe, quum plane alia & quidem prolixa debuerint accedere, cujusmodi non patiuntur insertionem. Id quod Supplementa excutienti cuilibet non potest non liquidum videri. Quantumvis autem Supplementa ista doceant multa quæ Dissertationibus haud continentur; omnia tamen omnino Academica vetera ne sic quidem me persequutum, ingenue confiteor. Quin imo ne quidem tangere universa isthæc consilium fuit. Singulas sane si spectemus Scholas ejusmodi Academicas prisci ævi, multas earum de industria silentio præterii, quod singulas

gulas

las illarum recensere non constituissem sed duntaxat antiquum Academiarum statum: idq; in id solùm ut rectius intelligi posit, quid rerum nostrarum vetus, quid novum, atque adeo qua origine & quando saltim potissima quaque nostra incœperint. De singulis agere est opera à meo quidem proposito diversa: ejus nimirum quam Middendorpius excolendam susceperit, etsi argumento illi multum fuerit impar. Complura cateroquin hujus generis in Adversariis nostris annotavimus, de Philosophicis cumprimis & Medicis Scholis Gracarum aliarumque gentium, hic consulto neglecta. Ne quidem jactaverim vero, nihil à me omissum quod ad hunc locum meum pertineat, atq; adeo nullum posse spicilegium fieri post meam messem. Plaraque & potissima quavis Antiquitatum Academicarum si existimer cum cura persecutus, satis forte mihi fuerit; quandoquidem primus, nisi fallor, materiam hanc eruderare sum aggressus. Quod deest addant alii: sitq; proinde ex hoc labore præmium aliis quoq; mecum commune. Et sane ipse optaverim, ab aliis narrari isthac omnia, justa temporum gentiumq; serie observata: quod nisi fallor haud multum jam fuerit difficile; non utile autem minus, atq; prodest ordine rerum quarumvis civilium historiam recitare. Sane hac etiam qua nos narravi-

mus

mus necessaria sunt scitu ad perfectionem historiæ literariæ: cujus solæ illæ partes quæ circa scriptores omnigenæ doctrinæ versantur hactenus elaboratæ sunt; nec tamen etiam illæ omnes, etsi præ aliis magnum heic pretium operæ fecerit vir incomparabilis industriæ Gerardus Joannes Vossius. Est autem, saltim esse merito oportet, etiam hoc Historiæ genus, iis qui eruditionis studio ducuntur, non minus jucundum aut minus commodũ, quam civilium rerum commemoratio juvat eos qui civilibus negotiis delectantur. Mihi certe à teneris usque Historia literaria fere plus voluptatis attulit quam ulla civilium. Taceo nunc, conducere etiam hanc ad civilem prudentiam; non omnem quidem, illam tamen quæ constituere debet, quemadmodum & inquantum eruditio quævis in republica sit comparanda per scholas & alia doctrinæ adminicula. Etiam enim hoc pertinet ad vere beatam rempublicam: non sane civitas ulla est felix si eruditione fuerit destituta, artium insignium ac scientiarum rudis. Ad hanc autem prudentiæ civilis partem parandam non minus hæc literaria est historia utilis, atque ad alia civilis regiminis omnia pacis bellique rerum multiplex commemoratio. Quod fortassis haud difficile possit etiam à me ostendi, si institutum pateretur, aut hoc agere vacaret. Supplementis

præterea

præterea proxime subjunximus Diploma Optimi & Sapientissimi Imperatoris Maximiliani secundi, illud quo Juliam hanc nostram Academiam condidit. Repeti enim etiam heic meretur, quia editione Dissertationum prima jam tum productum est; præcipue autem, quia vergit in perpetuam Academiæ nostræ laudem, ab illo Cæsare, qui nemini hactenus moderatione animi inter diversa de sacris profanisq; Imperii rebus sentientes fuit secundus, auctoritatem atq; originem suam, imo si fas est addi, etiam exemplum quod imitetur, accepisse; quodque præ aliis sui ordinis scholis fuerit isthoc ipso diplomate Julia hæc exornata. Adjunximus præterea & Epistolam V. C. Joannis Joachimi Maderi amici non è multis, quam ad me de vetustis Academiarum rebus exaravit. Ut enim auctor rerum multarum veterum peritia est eximius, ita & hæc ejus epistola visa mihi est digna quæ ab omnibus heic quoq; & legatur & æstimetur. Postremo duxi haud futurum abs re, si ex more hujus ævi perquam utili, memorabilium quarumvis utriusque libri rerum locupletibus indicibus volumen hoc perficiatur. Et sane meo quidem voto abunde ab amicis hîc est satisfactum: nec dubito proinde hinc Lectoribus, saltim iis qui compendia laborum nec injuria

juria sectantur, haud leve commodum polliceri. Dum recenseo autem omnia, fateor occurrisse quæ scribentis industriam effugerunt, atq; adeo potuissent haud inutiliter addi: sed colophonem imponere valetudo quoq; minus solito nunc favens imperat. Tantum igitur unum illud moneo: quæ pag. 222, Supplemento VII, ex Suida adduxi, totidem pene verbis, in ipsis vitæ Isidori Philosophi Atheniensis à Damascio Damasceno olim scriptæ Photianis Excerptis reperiri: ut hinc quoque pateat inscitia superbi illius & iniqui ineptiq; scioli, qui Suidea omnia credit deberi solis iis quorum nomina operis primæ paginæ leguntur inscripta. Alia ut moneam, nec Tu, Lector Benevole, fortaßis exposcas. Igitur nunc quidem nihil Te rogo aliud, quam ut favere mihi ne desinas, & ignoscas alicubi cespitanti, memor communis mortalium imbecillitatis. Helmestadii IIX Kal. Augusti Anno CIϽ IϽ C LXXIV.

DE

DE ANTIQVITATIBVS ACADEMICIS

DISSERTATIO PRIMA

Habita XVII Octob. An. CIƆIƆCXXXVII.

Ertius dies est, quum Natalem Academiæ nostræ secundum post sexagesimum celebravimus. Votum quisque tum fecit in æde sacra pro ejus incolumitate, simulque Deo immortali gratias quas mente potuit concipere maximas egit, pro innumeris in eam divinitus collatis beneficiis. Namque soli profectò Deo debemus, quod, post tot clades, interque tot ruinas populorum atque urbium Germaniæ nostræ, in hunc modum renata quasi sit Julia. Ab uno etiam illo speranda est in futurum salus, si quam salutem licet sperare. Cæterum nihil intermisimus tum quidem, quod ad officium nostrum pertinere videri potuit. Nunc unum quod supererat agemus. Nempe eundem nunc natalem oratione etiam aliqua celebrabimus: perinde ut votis ante hoc biduum ille quasi est consecratus. Nihil autem dubito, eodem animo eademque attentione, qua nuper estis usi, nunc etiam me perorantem vos prosequuturos. Scilicet non tam cogitantes, quis dicam aut quid dicam, bene nempe an secus, sed in cujus rei memoriam & laudem nunc sim locuturus. Est autem illa hæc ipsa Julia nostra: cujus omnes membra sumus, quæque omnes nos uno sinu complectitur. In ejus unius gloriam sanè vergere volo, quicquid sum allaturus.

Nec tamen quidquam nunc dicam, five in conditoris D. Julii heredumque ejus Sereniſſimorum Brunſuic. Luneburg. Ducum encomium, ſive in noſtræ ſcholæ commendationem. Sunt enim hæc jam toties dicta atque audita, ut omnium aures his perſonent. Fortaſſis etiam iſthuc agenti mihi nonnemo regereret illud Herculis laudatori olim objectum: *Quis illos vituperat?* Sed nec in argumento multum ab hac ſolennitate alieno mihi verſari vel licet vel libet. Dicam vero, pace veſtrâ, Auditores, de origine Academiarum: materia neque tritâ multum, neque in vulgus cognitâ, neque injucunda, neque non apta huic feſtivitati. Quis enim nolit ſcire, celebraturus natales alicujus Academiæ, quando, quave occaſione, cœptæ ſint inſtitui id genus ſcholæ? Eas verò ſi contempleris, dubitaveris mirari ne magis debeas an commendare. Scilicet ſunt reapſe ſcholæ iſtæ noſtræ, quas Univerſitates aut Academias nunc appellare conſuetudo eſt, reſpublicæ quædam & civitates, etſi non omni ex parte ſuæ ſpontis, magna tamen. Non tantùm enim doctoribus conſtant ac diſcipulis, ſed & ſua iis in ſuos eſt juriſdictio: adeo ut nonnullis, quas inter eſt & hæc Julia noſtra, ne merum quidem & mixtum imperium quod appellant, deſit. Quumque alibi alia poſſint doceri ac diſci, in ſcholis hiſce regiis nihil majoris quidem momenti negligitur. Solæ etiam fermè hæ poteſtatem docendi poſſunt aliis facere, per gradus doctrinarum auditoribus deductis. Quæ omnia quum ſint longe præclariſſima inſtituta, fortaſſis & operæ nullum non pretium facturus ſum, ſi qua origine iſthæc cœperint explicavero.

Nec id verò commode præſtari poteſt, niſi enarremus inſtituta ſcholarum illuſtrium omnium, ſaltem plæraque, quotquot hæc uſque in tempora floruerunt. Quod hîc quidem ut eo rectiùs fiat, mei quoque fuerit officii, re illa altiùs aliquanto repetita, in noſtrâ denique ætate deſinere.

AGI-

AGITE ergo, loquamur initiò breviter de Ægyptiorum Chaldæorum & Persarum scholis: utpote apud quas gentes regnum diu omnis eruditionis fuit, & quidem multis ante seculis, quàm ad Græcos doctrinæ cura pervenit, Ægyptiis vero primum tribuemus locum, sive quod reapse primis illis eruditionis propagatio fuerit animo, sive quod sibi primis hanc gloriam vindicent.

ÆGYPTIOS itaque quod attinet, sapientiæ omnis subtiliorisque doctrinæ curam solis sacerdotibus eorum fuisse cordi, compertissimum est. Neque vero aliter res sese facile habere potuit, quod philosophiæ, comprimis ejus quæ in contemplatione posita est, studia otium postulent liberale, quale tamen paucis concedi solet. Sacerdotes verò Ægyptii eo affluebant, & soli quidem; ex more illius regionis, unoquoque ad paternum genus vitæ adstricto. Et verò fuerunt sacerdotali ordini agri publici aliique largi reditus, ipsique unà cum suis omnium onerum immunes inque summo vixerunt honore. Ne nunc dicam quod in liberos propagaretur eadem vitæ conditio. Eò autem effectum est, ut nemo cogeretur liberis suis operose divitias quærere, ceu quibus abunde ex publico prospectum esset. Narrat isthæc omnia Diodorus Siculus libro primo Bibliothecæ suæ. *Agros enim omnes totius Ægypti tres in partes fuisse distinctos*; quarum una sacerdotibus, una regi, tertia militibus cesserit. Ipsemet ita loquitur: *Totius regionis (quæ tripartita est) primam Sacerdotum ordo sibi portionem vendicat: in magna apud indigenas auctoritate & reverentia constitutus, tum ob pietatem in deos, tum quod summam ex eruditione prudentiam ad rempublicam adferunt. Ex vectigalibus autem suis cuncta per Ægyptum sacrificia procurant, ministrosque alunt, & suis inde usibus necessaria depromunt. Neque enim deorum honores*

Arist. l. 1. Metaph. cap. 1.

Diodor. l. 1. c. 73.

juria sectantur, haud leve commodum polliceri. Dum recenseo autem omnia, fateor occurrisse quæ scribentis industriam effugerunt, atq; adeo potuissent haud inutiliter addi: sed colophonem imponere valetudo quoq; minus solito nunc favens imperat. Tantum igitur unum illud moneo: quæ pag. 222, Supplemento VII, ex Suida adduxi, totidem pene verbis, in ipsis vitæ Isidori Philosophi Atheniensis à Damascio Damasceno olim scriptæ Photianis Excerptis reperiri: ut hinc quoque pateat inscitia superbi illius & iniqui ineptiq; scioli, qui Suidea omnia credit deberi solis iis quorum nomina operis primæ paginæ leguntur inscripta. Alia ut moneam, nec Tu, Lector Benevole, fortassis exposcas. Igitur nunc quidem nihil Te rogo aliud, quam ut favere mihi ne desinas, & ignoscas alicubi cespitanti, memor communis mortalium imbecillitatis. Helmestadii IIX Kal. Augusti Anno CIƆ IƆ C LXXIV.

DE

DE ANTIQVITATIBVS ACADEMICIS

Dissertatio Prima

Habita XVII Octob. An. CIↃIↃCXXXVII.

TErtius dies est, quum Natalem Academiæ nostræ secundum post sexagesimum celebravimus. Votum quisque tum fecit in æde sacra pro ejus incolumitate, simulque Deo immortali gratias quas mente potuit concipere maximas egit, pro innumeris in eam divinitus collatis beneficiis. Namque soli profectò Deo debemus, quod, post tot clades, interque tot ruinas populorum atque urbium Germaniæ nostræ, in hunc modum renata quasi sit Julia. Ab uno etiam illo speranda est in futurum salus, si quam salutem licet sperare. Cæterum nihil intermisimus tum quidem, quod ad officium nostrum pertinere videri potuit. Nunc unum quod supererat agemus. Nempe eundem nunc natalem oratione etiam aliqua celebrabimus: perinde ut votis ante hoc biduum ille quasi est consecratus. Nihil autem dubito, eodem animo eademque attentione, qua nuper estis usi, nunc etiam me perorantem vos prosequuturos. Scilicet non tam cogitantes, quis dicam aut quid dicam, bene nempe an secus, sed in cujus rei memoriam & laudem nunc sim locuturus. Est autem illa hæc ipsa Julia nostra: cujus omnes membra sumus, quæque omnes nos uno sinu complectitur. In ejus unius gloriam sanè vergere volo, quicquid sum allaturus.

Nec tamen quidquam nunc dicam, sive in conditoris D. Julii heredumque ejus Serenissimorum Brunsuic. Luneburg Ducum encomium, sive in nostræ scholæ commendationem. Sunt enim hæc jam toties dicta atque audita, ut omnium aures his personent. Fortassis etiam isthuc agenti mihi nonnemo regereret illud Herculis laudatori olim objectum: *Quis illos vituperat?* Sed nec in argumento multum ab hac solennitate alieno mihi versari vel licet vel libet. Dicam vero, pace vestrâ, Auditores, de origine Academiarum: materia neque tritâ multum, neque in vulgus cognitâ, neque injucunda, neque non apta huic festivitati. Quis enim nolit scire, celebraturus natales alicujus Academiæ, quando, quave occasione, cœptæ sint institui id genus scholæ? Eas verò si contempleris, dubitaveris mirari ne magis debeas an commendare. Scilicet sunt reapse scholæ istæ nostræ, quas Universitates aut Academias nunc appellare consuetudo est, respublicæ quædam & civitates, etsi non omni ex parte suæ spontis, magna tamen. Non tantùm enim doctoribus constant ac discipulis, sed & sua iis in suos est jurisdictio: adeo ut nonnullis, quas inter est & hæc Julia nostra, ne merum quidem & mixtum imperium quod appellant, desit. Quumque alibi alia possint doceri ac disci, in scholis hisce regiis nihil majoris quidem momenti negligitur. Solæ etiam fermè hæ potestatem docendi possunt aliis facere, per gradus doctrinarum auditoribus deductis. Quæ omnia quum sint longe præclarissima instituta, fortassis & operæ nullum non pretium facturus sum, si qua origine isthæc cœperint explicavero.

Nec id verò commode præstari potest, nisi enarremus instituta scholarum illustrium omnium, saltem plæraque, quotquot hæc usque in tempora floruerunt. Quod hîc quidem ut eo rectius fiat, mei quoque fuerit officii, re illa altiùs aliquanto repetita, in nostrâ denique ætate desinere.

A G I.

AGITE ergo, loquamur initiò breviter de Ægyptiorum Chaldæorum & Persarum scholis: utpote apud quas gentes regnum diu omnis eruditionis fuit, & quidem multis ante seculis, quàm ad Græcos doctrinæ cura pervenit. Ægyptiis vero primum tribuemus locum, sive quod reapse primis illis eruditionis propagatio fuerit animo, sive quod sibi primis hanc gloriam vindicent.

ÆGYPTIOS itaque quod attinet, sapientiæ omnis subtiliorisque doctrinæ curam solis sacerdotibus eorum fuisse cordi, compertissimum est. Neque vero aliter res sese facile habere potuit, quod philosophiæ, cumprimis ejus quæ in contemplatione posita est, studia otium postulent liberale, quale tamen paucis concedi solet. Sacerdotes verò Ægyptii eo affluebant, & soli quidem; ex more illius regionis, unoquoque ad paternum genus vitæ adstricto. Et verò fuerunt sacerdotali ordini agri publici aliique largi reditus, ipsique unà cum suis omnium onerum immunes inque summo vixerunt honore. Ne nunc dicam quod in liberos propagaretur eadem vitæ conditio. Eò autem effectum est, ut nemo cogeretur liberis suis operose divitias quærere, ceu quibus abunde ex publico prospectum esset. Narrat isthæc omnia Diodorus Siculus libro primo Bibliothecæ suæ. *Agros enim omnes totius Ægypti tres in partes fuisse distinctos*; quarum una sacerdotibus, una regi, tertia militibus cesserit. Ipsemet ita loquitur: *Totius regionis (quæ tripartita est) primam Sacerdotum ordo sibi portionem vendicat: in magna apud indigenas auctoritate & reverentia constitutus, tum ob pietatem in deos, tum quod summam ex eruditione prudentiam ad rempublicam adferunt. Ex vectigalibus autem suis cuncta per Ægyptum sacrificia procurant, ministrosque alunt, & suis inde usibus necessaria depromunt. Neque enim deorum ho-*

Arist. l. 1. Metaph. cap. 1.

Diodor. l. 1. c. 73.

nores mutari, sed ab iisdem eodem ritu peragi: neque in commune omnibus consulentes necessariorum copia destitui, fas esse judicabant. Hi namque ut senatus principes regi perpetuo sunt praestò, quà operâ, quâ consilio & doctrina, ipsum adjuvantes. Addit paulo post: *Hi à cunctis oneribus sunt immunes, & primas à rege honoris & potestatis obtinent.* Quæ omnia ab antiquo ita fuisse instituta, ex sacrâ Mosis historia nos discimus. Josephi enim prudentiâ omnes Ægyptiorum agros Regi cessisse, exceptis iis solis qui ad sacerdotes pertinebant, legimus. Quo tempore Magos quoque, sive τὺς γοητὺς, summa fuisse in existimatione constat: quos nullum dubium est sacerdotalis fuisse ordinis. Memphiticos enim sacerdotes magicis artibus Moysi restitisse autor est Artapanus, illo memorabili fragmento libri de Iudæis, quod habet Eusebius Cæsariensis nono de Præparatione Evangelicâ volumine. Dicam aliàs de eruditione Ægyptiaca, & quanta illa fuerit & quibus auctoribus propagata. Illud constat, penes hos sacerdotes Ægyptios fuisse tum scholas omnis melioris doctrinæ: & quidem per universam Ægyptum, etsi præcipui horum fuerint Thebani, Memphitici, & Heliopolitani. Et quidem apud Heliopolitanos commorati sunt studiorum ergò etiam ex ipsa Græcia Eudoxus ac Plato annos integros tredecim, ut Strabo loquitur: narrans monstrata sibi Heliopoli Eudoxi ac Platonis domicilia, quæ olim isti incoluerant, quanquam suo tempore sacerdotales illæ scholæ jam interiissent. *Heliopoli,* inquit, *domos amplas vidimus, in quibus sacerdotes habitabant. Imò dicunt, hanc olim sacerdotum habitationem fuisse, hominum Philosophiæ & Astronomiæ deditorum. Nunc is ordo ac studium defecit, nec quisquam nobis tali exercitio praeesse ostendebatur, sed homines tantùm qui sacrificia curarent, atque ritus eos peregrinis commonstrarent.*

[Margin: Vide lib. 11. de Hermet. Medicina.]

[Margin: Strabo lib. 17. Geogr.]

Sed

Sed quo pateat clarius, quidnam professi sint aut docuerint illi sacerdotes Ægyptii, adeoq; in quibus versatæ sint illorum scholæ, fortassis operæ fuerit pretium ceremonias nonnullas illorum hic adferre: præsertim quum easdem in signum miræ alicujus & insolitæ philosophiæ narret etiam ipsemet Clemens Alexandrinus. In processionibus itaque sacris, ubi omnem suam doctrinam ostentarunt, hunc illi tenuerunt ritum. Primus processit ὁ ᾠδὸς seu cantor, gestans aliquod musicæ seu poëticæ artis symbolum. Cujus fuit duos libros Mercurii didicisse, alterum deorum hymnos continentem, alterum vitæ regiæ διαλογισμόν. Cantorem sequutus est Horoscopus, gestans manibus horologium & palmam, duo sideralis scientiæ symbola: quique calluit quatuor libros Mercurii de siderum errantium ac fixorum motibus. Post hunc processit ὁ ἱερογραμματεύς, capite alatus, & manu librum ac canonem junco atq; atramento instructum gerens. Cujus fuit profiteri hieroglyphicam scribendi rationem, mundi item ac universæ terræ, & seorsim Aegypti Nilique, descriptionem, ordinem item siderum errantium, nec non alia ad sacrum instrumentum pertinentia. Hunc sequutus est στολιστής, callens omnes leges civiles ac sacrificiorum ceremonias. Quorum agmen clausit is quem Prophetam nuncuparunt, omnium primas, voluminum τῶν ἱερατικῶν decem peritiam venditans, vectigalium (ut ego interpretor) sacrorum distributor. Fuerunt porro his sacerdotibus, ministrorum quasi loco, οἱ παστοφόροι artem medicam, sex voluminibus sacris Mercurij contentam, profitentes.

Clem. Alex. l. 6. Stromat. adde Porphyr. l. 4. περὶ ἀποχῆς p. 371. edit. Lugdun.

Vnde manifestum est, omnis generis doctrinæ professores isthoc in sacro ordine fuisse. Cæterum sua isthæc non vulgò quosvis docuerunt uti nos, sed inprimis liberos suos, & si quos alios invenere haut indignos

possessione tam præclarâ: raros ergo & in arcano. Ita enim & Moysen legimus omni Aegyptiorum doctrina fuisse imbutum: Græcos quoque illos, Orpheum, Musæum, Melampodem, Dædalum, Homerum, Lycurgum, Pythagoram, Solonem, Platonem, Eudoxum, Democritum, Oenopidem Chium, alios, longis in Aegyptum exiliis susceptis varia doctrina instructos rediisse.

Constat autem ex ante dictis, scholas illas Aegyptiacas nonnihil cum nostris habuisse quidem commune, in multis tamen fuisse nostris dissimillimas. Primò enim non patuerunt sine discrimine omnibus ut nostræ, sed paucis tantum, & quidem vix aliis quam sacerdotalis familiæ hominibus. Deinde ipsorummet doctorum longe lautissima fuit conditio præ ut est nostra: utpote quorum & liberis & uxoribus de omnibus vitæ subsidiis abundè fuerit prospectum. Porrò observare nihil est de honoribus & gradibus discentium, nihil de regiminis aliqua forma reipubl. æmula, apud illos obtinuisse: quod apud nos valet maximè.

Quæ verò Aegyptiacarum scholarum instituta, eadem fuerunt penè & CHALDAICARVM & PERSICARVM & INDICARVM. Refert enim Strabo, philosophis indigenis, iis qui Chaldæi appellantur, in Babyloniâ constitutam esse habitationem. Quosdam eorum esse Borsippenos, quosdam Orchenos aliosque complures: qui tanquam per sectas iisdem de rebus alias atque alias opiniones sequuti sint. Alii scil. Borsippen urbem, alii Orchoën seu Vr oppidum incoluerunt, alii alibi habitavere. Diodorus Siculus scribit, Chaldæos Babyloniorum vetustissimos cum in republ. ordinem tenere, quem Aegyptii sacerdotes sibi vendicant. Deorum enim cultui addictos per omne vitæ tempus philosophari, & præci-

Strabo l. 16. Geogr.

Diodor. Sicul. l. 2 Biblioth. c. 29.

præcipuam ex Astrologia gloriam nancisci. Doctrinam autem non eo modo quo Græci percipere. Apud Chaldæos enim per generis seu familiæ traditionem philosophiam hanc obtingere, filiumque à patre illam accipere, ab aliis interim publicis muneribus liberum, accipere autem ab ipsâ usque pueritiâ.

De Persicis & Indicis scholis tantum non eadem narrantur. Sed nolo nunc omnia isthæc recensere, ne cui tædium creem isthac narratione. Quantùm verò omnes illæ scholæ ab institutis nostris absfuerint, facilè unicuivis per se manifestum est: ut nec illud nunc operosè ostendere sit necessarium.

Vide de utrisq; præter alios Porphyr. l. 4. περὶ ἀποχῆς pag. 398. & 404. edit. Lugd.

Veniamus potius ad GRÆCAS gentes, quæ præ aliis literarum gloria videntur floruisse, & à quibus ut magnam partem eruditionis nostræ ita etiam nomen hoc Academiæ accepimus. Fuit sanè hæc gens olim præ aliis elegans ac culta, attamen (quod primò venit notandum) per quam sero literis dare operam cœpit. Vix enim quisquam paulo sapientior multùm ante Persici regni exordia eâ quidē in gente vixit, Deinde etsi pòst complures passim docuerint omne doctrinæ genus, privatorum tamen potiùs illa cura fuit quàm reipublicæ. Enimvero narrat Thucydides, Mycalessi ludum fuisse publicum: verùm ille puerilis fuit, ubi scilicet more Græcæ gentis pueri legere ac scribere docebantur. Narrat enim, à Thracibus illum in ludum factâ irruptione, pueros recenter eum ingressos ad unum omnes fuisse interemptos. Cæterum de hujusmodi scholis, quales arbitror omnibus tum Græciæ urbibus fuisse, sermonem non facio. Alias verò severioris atque accuratioris doctrinæ scholas nullas, publica auctoritate aut sumptu publico tum quidem temporis fuisse institutas, vel leviter res Græcæ gentis vetustiores scrutantibus, non potest non statim

Thuc. l. 6.

tim fieri manifestum. Qui enim primi in Græcis sapientiæ laude claruerunt, Thales Milesius, Anaxagoras, Anaximenes, Xenophanes, Parmenides, Melissus, Pherecides, Democritus, suam doctrinam nullis magistris Græcis sed potiùs Ægyptiis & Chaldæis debuerunt: ipsi vero scholas habuisse non memorantur. In Magna Græcia Crotone & Metaponti *habuit* quidem Pythagoras (ut Livii utar verbis) *cœtus juvenum æmulantium studia doctrinæ*; sed tantum abest publica auctoritate habuisse aut impensis illarum rerumpublicarum, ut tandem, jubente ita urbium magistratu, vel certè non reluctante, schola ipsius una cum frequentantibus eam discipulis combusta sit. Similiter ab Æsculapii familia in artis medicæ operibus multi à pueris olim instituebantur, in duabus cumprimis illis celeberrimis scholis, Coa nempè & Cnidia: non tamen ullo publico decreto id actum, nec ulla in id domus publica fuit instituta. Jam porrò qui Oratorias & Politicas artes tum professi sunt Sophistæ dicti, Gorgias, Thrasymachus, Hippias, aliique mercede docuerunt, at non publica sed discentium.

Tantùm scilicet abest, illis temporibus sumptu publico civitatum nutritos fuisse artium scientiarumque doctores, ut ne locus quidem aliquis publicus magistris istis fuerit concessus. Testimonio certe vel unus Socrates possit esse; cujus tamen adhuc vivi eruditionem ac variam sapientiam saltim potissimi Atticorum civium maximè sunt admirati, quique eam ob caussam hominem summo in pretio habuerunt. Vixit ille vitam privatam, inops, nullo stipendio publico; & docuit non certo quodam inque docendi usum consecrato auditorio, sed modò in via publica, modò in taberna quadam, modò sub platano aut alia aliqua patula arbore. Eadem verò conditio fuit etiam illorum, qui aut artes Mathe-

Mathematicas, Geometriam scil. Arithmeticam & Astronomiam, docebant, aut Poëtica vel Musica profitebantur. Præter has autem liberalium artium & philosophiæ medicinæque professiones non habuit tùm temporis illa cultissima terrarum Græcia magistros eruditionis: neque enim erant qui cultum divinum docerent in publico, aut Attici juris prudentiam profiterentur.

Primùm igitur (quod quidem constet) Platoni civi suo, fortè quò crimen in Philosophiam Socratis damnatione commissum eluerent, locum nemorosum suburbanum, cui ab structore Hecademo sive Academo nomen erat Academiæ, in publicam scholam concesserunt eligantissimi Græcorum ATHENIENSES. Hoc initium est scholarum in Græcis publicarum. Iidem Platone jam in fata concesso locum ad docendum idoneum in suburbano gymnasio quod cognomento Λύκειον audiebat (quasi Lupinum dicas) aperuerunt Aristoteli Stagiritæ. Antistheni quoque Cynicæ sectæ auctori in alio quodam suburbano gymnasio, cui Κυνοσάργας nomen, docendi locum tribuerunt. Zenoni porro Cittiæo iidem Ποικίλην illam στοὰν, sive Porticum picturis insignibus variegatam, in ludum publicum concesserunt. Potestatem quoque fecerunt iis magistris, quidvis sentiendi ac docendi in suis scholis, leges item nonnullas scholasticas condendi, successoresque sibi deligendi; quantum quidem est colligere ex historiis ejus ætatis Philosophorum Diogeni Laërtio memoratis.

Sed præter hæc nihil populus ille Atticus est largitus in studia literarum. Imo à populo illo loca isthæc omnia philosophis ultrò ac liberaliter data, certis testimoniis vix licet ostendere. Constat sane, ab Epicuro ipsum hortum in quo doceret emptum esse. Quicquid sit, nullo certe stipendio aluit doctores, nullo nummo subvenit discentium ege- Laert. in vita Epicu

stati, nullam fermè in discentes jurisdictionem magistris concessit, multo minus vacationem à muneribus publicis aut immunitatem aliquam docentibus vel discentibus dedit. Adde, loca ipsa scholis hisce dicata, Porticu exceptâ, extra urbem fuisse sita, adeòque vix aliquid intra urbem tantæ rei ab Atheniensibus esse commodatum. Quod ipsum ut non significârit aliquem contemptum, in causa tamen fuit ruinæ, utpote quum hac occasione Philippus Demetrii Regis filius ipsa gymnasia Lyceum & Cynosargen teste
Liv. l. 31. Livio, Lucius Sylla etiam Academiæ & Lycei sylvas, teste Plutarcho *in ejus vitâ*, destruxerit. Præterea solis Philosophorum sectis concessæ sunt ejusmodi scholæ, non Oratoribus, non Medicis, non suæ religionis sacerdotibus, non civilium legum peritis: qui tamen & ipsi nisi rectè sua doceant vel discant non potest respublica esse salva aut bene instituta.

Sed & notandum inprimis est; non uni alicui, vel duntaxat meliori, Philosophorum sectæ, aut ei quæ consentiret cum moribus atque institutis reipublicæ, concessam liberè docendi illam facultatem fuisse, sed sine discrimine in eam libertatem admissas varias admodum imò quasdam & noxias philosophorum hæreses, ut à sese invicem ita etiam à religione receptâ & legibus urbanis quàm longissimè dissidentes. Neque enim ulli sectarum istarum cum institutis civilibus tunc omni ex parte convenit, sed singulæ pro sese isthæc oppugnarunt impunè, imo non sine tacito multorum applausu.

Hanc verò planè Atticarum scholarum faciem, nullam aliam, observare etiam licet in aliis Græciæ populis. Qui tamen raras admodum scholas erexerunt. Etsi enim legamus & in Rhodo insula, & Ephesi, & Mytilenis, & Tarsi Ciliciæ, ut & Massiliæ in Galliis floruisse literarum studia: non tamen

tamen facilè quis dixerit, num doctores privatim in ædibus suis instituerint auditiones suas, an verò locis in id publica auctoritate dedicatis. Nam & Smyrnæ medicam narrat Strabo scholam Erasistratæam habitam, sed privata auctoritate Hicesii. Idem testatur, & Laodiceæ ejusdem artis scholam Herophilæam conditam, sed itidem cura privata Zeuxidis.

Strabo L. 14

Sola ALEXANDRINA schola paulum meliore fuisse conditione videtur, quoniam, præ aliis Alexandri Magni successoribus, Ptolomæi reges eruditioni ac literis apprimè faverint studuerintque. Primò enim bibliotheca ibi à regibus publica instituta est immensis sumptibus; quæ tamen pòst dum urbs à Julio Cæsare occuparetur, conflagravit. Deinde in ipsa regia Museum (ita dixerunt quasi Musarum ædem) viris doctis constructum est, ubi ex publico alerentur. Id quomodo sese habuerit fortassis haud abs re fuerit ex Strabonis libro XVII. audire: *Pars* (inquit ille) *regiæ est Museum, inambulacra habens & exedras & magnam domum, in quâ conviuunt & comedunt unà qui Musei consortes sunt, literati viri. Habet autem hoc collegium & pecuniam sive vectigalia in commune, & sacerdotem item qui Museo præest, olim à Regibus nunc à Cæsare constituendum.* Non adferam in medium quæ de illo Museo habent alii: id constat, simile nihil omnibus in locis ubi Græca instituta habita in pretio sunt, visum tunc fuisse. Imo brevi constabit, nihil simile aliquot etiam post seculis fuisse constitutum. Cæterum hoc excepto, plane Atticis scholis omnia fuerunt etiam Alexandriæ, Ptolomæorum quidem regum ætate, quàm simillima.

Vide collecta Lipsio de Biblioth. c. 3.

Vide eid. Lipsio notata l. de Bibl. c. 11. De Museo integrum librû scripserat Aristonicus teste Photio in Sopatri libr. recensione.

Perveneruut & ROMAM studia Græcanicæ eruditionis paulò post Punicum bellum primum. Nam illo tempo-

Gell. l. 17. c. ult. Plut. in Quæst. Roman. Suet. l. de Grammat.

re L. Livius poëta fabulas docuit, h. est spectandas populo exhibuit, & Spurius Carvilius ludum Grammaticum cœpit aperire. Sed adeo rudia fuerunt isthæc initia, ut Suetonius scribat, *inter secundum & tertium Punicum bellum, sub ipsam Ennii mortem*, demum studia Grammatica vel literatoria ibi cæpisse. Statim vero post Punicum bellum secundum illa studia ita increverant, *ut temporibus quibusdam* (verba sunt Suetonij) *super viginti Grammaticorum celebres schola fuisse in Vrbe tradantur.* Advenerunt non longe post eò & Rhetores & Philosophi, suasque ibi scholas instituerunt. At hæc omnia, cave credas, publica auctoritate ita fuisse facta atque habita. Imò anno Vrb. Conditæ 592 Marco Messalla & C. Fannio Coss. Philosophi & Rhetores Vrbe pulsi sunt edicto censorio: ut refert idem Suetonius Tranquillus. Notavit etiam disertè Eusebius *in Chronico*, primum Quinctilianum publicam scholam Romæ & salarium è fisco accepisse: idque demum ævo Domitiani. Qui hactenus scilicet docuerant Romæ, illi non loco aliquo publicè ad id instituto, nec mercede aliqua publica conducti docuerant; sed privatim pro se quisque aperuerat ludum, mercedem à discipulis exspectans. Meliora postea demum sunt instituta.

Suet. l. de clar. rhet.

CONSTAT autem ex iis quæ diximus, tametsi nostræ scholæ Academiæ cognomentum vulgò accipiant ab illa prima publica Atheniensium schola Platoni collocatâ; longissimo tamen intervallo omnem Græcam scholasticam rem usque ad tempora Romanorum Cæsarum à nostris scholarum moribus abfuisse. Quippe quum illâ ætate doctores vix potuerint locum aliquem ubi docerent una alteraque in urbe, per vastum illud terrarum spacium, ex publico accipere; tantùm abest ut salaria illis fuerint ex publico data vel jurisdictio aliqua concessa.

Vnde

Vnde etiam hoc manifestum est: etsi Græcæ gentes valde se commendare soleant meliore atque elegantiore quadam cultura ingeniorum, multis tamen modis eas superatas docendi ritu ab Ægyptiis, Chaldæis, & Persis, quos isti tamen Græculi in Barbaris numeraverunt. Prudenter id observavit ac dissimulavit neutiquam ipsemet Diodorus Siculus. Herba viri illius magni recensebo, etsi verear ne eorum prolixitate tædium aliquod auditoribus creem. *Horum omnium* (inquit, de Chaldæis verba faciens) *doctrinam non eo modo, quo Græci hisce studiis dediti percipiunt. Apud Chaldæos enim per generis seu familiæ traditionem hæc Philosophia obtingit, filiusque à patre illam accipit; ab aliis interim publicis muneribus omnino liberi. Et quia parentibus utuntur magistris, fit ut & affatim & citra invidiam omnia discant, & certiore fide præceptis attendant, & dum à pueris statim disciplinis innutriuntur, præclarum in Philosophiâ habitum sibi comparant, tùm quòd ætas illa docilis est, tum quòd multo studiis tempore insudant. Apud Græcos verò plerique magna parte accedunt imparati, & Philosophiam hanc serò attingunt; operâque aliquatenus huc impensa, quærendi victus cura distracti, abscedunt. At licet pauci quidam Philosophicæ se palæstræ totos mancipant; hi ipsi tamen quæstus gratiâ disciplinæ adhærent, novasque de placitis maximis disputationes movent, nec fixum in majorum vestigiis pedem tenent. Quocirca Barbari iisdem jugiter inhærendo, firmiter singula percipiunt. At Græci ex artificio lucrum captantes, novas condunt sectas, & de maximis inter se theorematis opinionibus contrariis disceptando, faciunt, ut discipuli sententiis huc illuc ancipites fluctuent, animique ipsorum per omnem vitam suspensi dubiique maneant, nec ulli rei certam tribuere assensionem queant. Nam si quis maximè insignes Philosophorum sectas examinet, plurimùm inter se* Diodor. l. 2. cap. 29.

discrepare, & in gravissimis sententiis sibi adversari comperies.

Hæc omnia Diodorus. Cujus sententiæ etsi haud possim omni ex parte assentiri (nec enim tanti est quod à parentibus soli filii doctrinam hauriant, nec id apud Chaldæos fuit omnino receptum usu, ceu constat ex sacra Danielis historia) pleraque tamen ejus nescio an quis prudens improbaverit. Certe exactiùs paulùm intuentibus res Græcæ gentis, quales illæ fuerint isthac ætate, non potest non statim patere, scholarum illarum Philosophicarum varietatem in detrimentum potius reipubl. natam fuisse, quàm in emolumentum doctrinæ. Athenienses certe meritò accuses quod tam varias Philosophias, à religione & moribus civitatum non minùs quam à semetipsis plurimùm dissidentes, publicè doceri permiserint. Neque enim ulla Philosophorum schola cum religione & legibus urbanis convenit: sed omnes instituta avita iverunt eversum, non impunè tantùm sed & cum applausu potentiorum. Id quod etsi non sit vituperandum quum respublica malis erroribus agitatur, quumque emendatur statim illa ad certam unius alicujus disciplinæ atque doctrinæ normam; nullo modo tamen tolerandum est, si isthæc non fiant, imô vero si nulla una certa emendandi rempubl. ratio publicè instituatur. Athenis verò ut & alibi per Græciam, plebi manebat sua religio, manebant sua instituta planè adversa Philosophorum scitis, quæ tamen publicè & docebantur & exercebantur. Iam verò Aristippi & Epicuri scholæ in voluptatibus collocabant felicitatem & summam beatitudinem; à quibus licet dissiderent scholæ reliquæ, tamen nec ipsæ inter sese de morum vitæque ratione conveniebant; & prætereà pleræque omnem cultum divinum non minus atque illa Epicuri disciplina tollebant è medio,

aut

aut ridebant, aut certè non nisi in speciem & dicis ergò providentiæ divinæ quidquam referebant acceptum. Unde non potuit non Athenis & in Græcia passim chaos aliquod variarum sectarum enasci. Enimvero quoties equidem illam Græciæ ætatem cogito, monstrum aliquod mihi videor cernere, aut terram variis religionum portentis confusam & sibimet mutuò adversam. Nec tamen ista promiscua quidvis sentiendi ac docendi licentia ante desiit, quàm Christiana doctrina, omnibus sectis illis contritis, unice cœpit esse in veneratione.

Etsi verò sub CÆSARIBUS quoque ROMANIS tam turbulenta & diversa fuerit docendi instituendique ratio, nonnihil tamen melior tum cœpit esse docentium conditio. Paulatim enim salaria ex publico illis concessa sunt. Ita narravimus ante ex Eusebii Chronicis, Quinctiliano è fisco (qui ærarium erat Cæsarum) salarium numeratum. Refert vero & de Flavio Vespasiano Domitiani patre in *ejus vita* Suetonius, primum illum è fisco Latinis Græcisque rhetoribus annua centena constituisse, h. e. bis mille & quingentos Philippæos. At hæc liberalitas intra solos Rhetores & quidem Romanos stetit. Multis pòst annis demum Antoninus Pius etiam Philosophis stipendia & honores concessit & quidem *per omnes provincias*, ut narrat Julius Capitolinus. Omnis generis doctoribus annuam mercedem Athenis à Marco esse constitutam, narrat Xiphilinus *in ejus vita*. Salaria autem provincialia isthæc fuisse sexcentorum aureorum Romanorum, i. e. mille quingentorum Philippicorum, è Tatiano notavit clarissimus Casaubonus. Aliis tamen minus fuisse datum ex Luciani *Eunucho* constat. Scribit enim singulis Philosophorum generibus ab Imperatore constituta fuisse decem millia drachmarum, quæ Romanis erant quadragena

Suet. c. 18. Capit. c. xi. Casaub. ad Sueton.

gena

gena sestertia, id est, mille Philippici. Hanc summam ab Imperatore illo etiam Theodoto Sophistæ τῆς πολιτικῆς [illegible] esse constitutam, testis est Philostratus *l. 2. in Theodoto.* Idem verò narrat, Apollonium Atheniensem Politicam cathedram Athenis mercede talenti tenuisse. Ut proinde pro cathedræ qualitate & merces fuerit alia atque alia. Et verò etiam Eumenius Rhetor in *Oratione pro restaurandis scholis in Augusto Clivienfium oppido*, salarium se accipere profitetur à liberalissimo Principe in sexcentis millibus nummûm, h. e. quindecim millia Philippicorum; nisi in textu mendum sit, stipendium sane amplissimum.

Vide Lips. l. 3. Lov. c. 7

Etsi verò eâ ætate absque dubio per provincias multi passim Philosophi Rhetoresque stipendio publico habuerint scholas; fortassis tamen non multùm post ætatem filiorum Constantini peræquè duravit hoc institutum. Namque de ipsis Romanis professoribus, ætate Valentiniani Theodosii & Arcadii scribit Symmachus l. v. epist. 33. *Romanæ inventutis magistris detracta sunt subsidia solennis alimoniæ.* At si id Romæ factum, multò magis in provinciis, cum Imperii rebus simul labentibus & doctrinæ studiis. Quanquam Romæ salaria rediisse dixeris. Extat enim apud Cassiodorum *l. 9. epistola* vicesima prima ipsiusmet Athalarici Gothorum regis, quâ ille jubet solvi isthæc *salaria sine deductione, semestribus etiam singulis.*

Interea verò certum est, non Romæ tantùm, sed & in provinciis multas scholas publicas sumptibus reipublicæ fuisse erectas. Vt enim solas GALLIAS nunc respiciā, Eumenius Rhetor, quo de ante diximus, Augustoduni collapsam scholam restituit amplissimo salario suaq; impensa. Extat & Ausonii liber, quo ille prædicat professores Burdegalenses, Tholo-

Tholosanos, & Narbonenses alios. Vbi de Tiberio Victore Minervio professore Burdegalensi scribit:

Mille foro dedis juvenes, bis mille Senatus
Adjecit numero purpureisque togis.
Me quoque &c.

Habemus & Valentis ac Gratiani Imperatorum Theodosiano in Codice rescriptum ad Præfectum prætorio Galliarum in hæc verba: *Per omnem diœcesin commissam magnificentiæ tuæ, frequentissimis in civitatibus, quæ pollent & eminent claritudine præceptorum, optimi quique erudiendæ præsideant juventuti. Rhetores loquimur & Grammaticos Atticæ & Romanæ doctrinæ. Quorum Oratoribus viginti quatuor annonarum è fisco emolumenta donentur: Grammaticis Latino vel Græco duodecim annonarum deductior paulo numerus ex more præstetur. Vt singulis urbibus, quæ metropoles nuncupantur, nobilium Professorum electio celebretur. Nec vero judicamus, liberum ut sit cuique civitati suos doctores & magistros placito sibi juvare compendio. Trevirorum verò clarissimæ civitati uberius aliquid putavimus deferendum: Rhetori ut triginta, item viginti Grammatico Latino, Græco etiam, si qui dignus reperiri potuerit, duodecim præbeantur annonæ.* Lib. XIII. tit. 3. de Med. & Professor. Hactenus responsum illud Imperatoris. Vnde discimus, in omni provinciæ Gallicanæ metropoli scholam publicam erectam: at non Philosophiæ aut Medicinæ aut Juris Romani disciplinæ, multò minùs Theologiæ: sed solis Rhetoribus & Grammaticis, & quidem ita ut uno Rhetore & duobus Grammaticis singulæ scholarum istarum constiterint.

Eadem ratio fuit & Scholæ Mediolanensis in Gallia togata, ad quam sese S. Augustinus docendi caussa scribit evocatum *l. V. confession. cap. 13.* Namque & illa nihil præter Rhetoricen & Grammatica docuit, ceu ex ipso Augustino haud difficulter est discere. Celebrata imò est & in

Africa Carthaginis schola, quantum apparet ex Apuleij Floridis. Nec dubitavit de illa scribere S. Augustinus: *Duæ Vrbes literarum Latinarum artifices, Roma atque Carthago.*

Ut autem Occidentalis Romani Imperii pars, ita & ORIENTALIS cum in Româ nova, Constantinopoli inquam, tum per provincias, scholas suas publicas habuit. Omnes tamen, quantum videtur, pari cum Gallicis ratione fuerunt; nisi quod Constantinopolitana Atheniensis Alexandrina & Berytiensis, nonnihil habuerint singulare.

Namq; ut de BERYTIENSI initiò quid dicam, sola ferè illa videtur Romani Juris prudentiam docuisse. Sane nusquam hoc studium magis quàm ea in urbe floruit. Et quidem floruit jam seculi quarti initio, imo fine tertii: quod liquet ex Codicis Justinianei titulo, qui est de iis *qui ætate vel professione se excusant.* Ubi tamen perperā forte legitur Arabiæ vox. Phœniciæ enim urbs non Arabiæ fuit Berytus: eòq; nihil etiam causæ fuit fortassis, quur Arabiæ scholaribus rescriberet quidquam Diocletianus ejusque collega Maximianus. *Cum vos adfirmatis*, ajunt Cæsares, *liberalibus studiis operam dare, maximè circa Juris professionem, consistendo in civitate Berytiorum provinciæ Phœniciæ, providendo utilitati publicæ & spei vestræ, decernimus, ut singuli usque ad vicesimum quintum annum ætatis suæ studiis non avocentur.* Seculo quarto tanta fuit studiorum Juris ergò in existimatione Berytus, ut Eunapio audierit *ejusmodi studiorum mater.* Quinto seculo vixisse Zachariam Scholasticum, sive Rhetorem forte Berytiensem, pòst Episcopum Mytilenensem, illum cujus Dialogum adversus mundi æternitatem cum Origenis Philocaliis edidit Joannes Tarinus, argumento est, quod auctor ille significet vivere Alexandriæ Ammonium Procli

[Margin: l. 1. tit. qui æt.]

[Margin: Eunap. in Proæresio.]

cli discipulum: qui est ille magnæ famæ filius Hermiæ Alexandrinus Philosophus. Prodit vero ille Zacharias, Berytum, *μητέρα τῶν νόμων*, venisse quem juvenem Juris studiorum gratiâ, qui Alexandriæ antehac Ammonium audierat. Ut proinde etiam tum disciplina illa Juris Beryti floruerit. Imo quum novam Juri veteri faciem indere Justiniano Cæsari consilium fuit, evocatus ad illam operam Beryto est Dorotheus cum collega Anatolio. Ipsi autem illi Cæsari audit Berytus, non tantùm *pulcherrima civitas*, aut *veneranda & splendida metropolis*, sed & *civitas legum, quam legum nutricem bene quis appellet.* Tanti etiam æstimata tum urbs illa fuit, ut diserte caverit Cæsar, ne alibi quàm Beryti & in utraque Roma jus Romanum doceretur. Imò idipsum *jam à retro Principibus constitutum esse*, fatetur. Sed eadem tempestate Berytum ingenti terræ motu tantùm non funditus eversam esse, multis narrat Agathias Scholasticus. Nec postilla temere invenias laudatam à Juris disciplina Berytum. Vt proinde & hoc terræ motu incendioque, & subsequentibus Sarracenorum incursionibus, omnem doctrinam ibi mox collapsam esse, fit verosimile.

Cod. de jur. vet. enucleand.

Agath. l. 2.

ATHENIS videntur soli Rhetores & Philosophi floruisse. Etsi enim de Marco Cæsare scribat Xiphilinus: *ἔδωκε δὲ πᾶσιν ἀνθρώποις διδασκάλους ἐν ταῖς Ἀθήναις, ἐπὶ πάσης λόγων παιδείας μισθὸν ἐτήσιον φέροντας*: non alii tamen præter hosce à quoquam memorantur. Et verò Politicam cathedram, cujus meminit Philostratus *in Apollonio*, Philosophis, nisi fallor, licet accensere. Sed & fortassis Philosophi ibi salario publico non diu docuerunt, jam florentibus quidem Christianorum rebus. Invenio sanè in *vita Procli*, illâ quam in magistri laudem Marinus Neapolitanus conscripsit, Platonicam aliquam hereditatem, ita dictam, Philosophis cessisse in salarium,

larium, verùm non ex publico, sed quantum conjicere est ex gentilium nonnullorum privata liberalitate collectam. Non privandus tamen laude mos est, cathedram consequendi: aut non nisi post varias multorum concertationes, quarum meminit Eunapius *in Proæresio* sic satis prolixe, paucis Philostratus *Heraclide:* aut liberali Cæsarum dono, quomodo cathedram philosophicam à sese impetratam esse fatetur Alexander Aphrodisiensis *l. de fato*, & de Adriano Polluce ac Philisto Sophistis refert Philostratus. Nec illud non meretur laudem: quod videatur Marcus Cæsar omnibus doctoribus unum aliquem præfecisse, qualem fuisse Herodem narrat *in Theodoto* idem Philostratus.

Phil. l. de vit. Soph.

Sed haud fuit etiam hæc felicitas fortassis diuturna, utpote quum ab aliis scriptoribus non perinde illa memoretur. Et verò ingentem omnis prosperitatis jacturam ipsæ Athenæ fecerunt Arcadio & Honorio Cæsaribus, per incursiones Gothicas Alaricho duce. Non enim Zosimo temere credas, nihil damni dedisse urbi Alarichum, quasi deterrente eum Minerva cum Achille; quia omnem Græciam misere tum direptam esse constat. Non desunt utiq; vel hodie querelæ illius temporis scriptorum de ipsarummet Athenarum infelicitate. Certè Synesius qui illa ipsâ vixit tempestate, non dubitavit Athenas pelli comparare quæ animali consumpto supersit sola. Addens: *Αἱ δὲ Ἀθῆναι πάλαι μὲν πόλις, ἑστία σοφῶν· τὸ δὲ νῦν ἔχον σεμνύνουσιν αὐτὰς οἱ μελιττουργοί.* Etiam ita tamen mansisse Philosophicam aliquam & Rhetoricam scholam ad Justiniani Cæsaris usque ætatem, certum est. Per omnia enim hæc tempora usque ad Iustiniani Cæsaris ævum, Philosophiam quidem ibi docuerunt successione magisterii, Plutarchus Nestorii filius, Syrianus *ὁ μέγας*, Proclus Lycius qui *κατ' ἐξοχὴν* audit Plato-

Zos. l. v.

Syn. ep. 17.

Vide de his omnibus Suidā

Platonis Διάδοχοι, Marinus Neapolitanus, Zenodotus, Damascius, Simplicius, magna philosophorum nomina. Vt taceam alios qui ibidem videntur vixisse, literarum gloria claros. Certè ipsemet Severinus Boëthius per integros octodecim annos Philosophiæ gratia Athenis hæsit, ceu legere est *libro de disciplina scholarum*: constat autem floruisse illum seculo Christiano quincto. Adeoque quod Synesius subjungit: ταῦτ' ἄρα ἐ ἡ ξυνωρὶς τῶν σοφῶν Πλουταρχείων, οἵτινες οὐ τῇ φήμῃ τῶν λόγων ἀγείρουσιν ἐν τοῖς θεάτροις τοὺς νέους, ἀλλὰ τοῖς ἐξ Ὑμήττου σαμνίοις: id vero præcise de tempore illo intelligendum est quo scholæ philosophicæ præfuit Plutarchus Nestorii, quodque Gothicam tempestatem excepit. Et verò non is fuit Plutarchus ille qui potuerit allicere auditores, nominis aut doctrinæ famâ. Eoque idem Synesius alibi rectè itidem scripsit de suo itinere Atheniensi: *Hujus autem Athenas itineris non solum hunc capiam fructum, quod à præsentibus liberer malis, verùm etiam ne amplius studiorum causa eos adorem qui inde veniunt, nihil meliores quidem nobis mortalibus, quod quidem ad intelligentiam Aristotelis & Platonis attinet. Versantur autem inter nos quemadmodum semidei inter mulos, eo quod conspexerint Academiam & Lyceum, & Variam illam Porticum: quæ jam non est varia: nam Proconsul tabulas abstulit, deinde prohibuit eos ne propter sapientiam elatiore sint animo.*

excerpta ex Vita Isidori per Damascium scripta apud Photium.

Syn. ep. 54.

CONSTANTINOPOLI porrò primùm quidem jussi sunt salario publico docere soli Rhetores & Grammatici. His Romani Juris professionem adjunxit Theodosius; quod pòst confirmatum est à Justiniano. Ejusdem auctoritate cœpit istic & Philosophica ἀκρόασις. Quod enim ibidem Themistius jam Constantii ætate docuisse videtur, privato viri studio est adscribendum. Nullus autem ibi vel doctrinæ Chri-

Themist. in Sophist.

Cod. Theodos. l. 14. tit. ix. Cod. Iust. l. xi. tit. 18. de stud. liberal. Vrb. Rom. & Constant.

Christianæ vel Artis medicæ professioni locus fuit. Haud abs re fuerit, recitare in præsentiâ ipsam Theodosii & Valentiniani Cæsarum constitutionem quâ formam circumscripserunt auditorii Capitolini (nam in Capitolio fuit schola illa publica) qualem tum & Romæ & Constantinopoli esse voluerint. *Habeat igitur auditorium specialiter nostrum in his primùm quos Romana eloquentiæ doctrina commendat, Oratores quidem tres numero, Grammaticos verò decem. In his etiam qui facundia Græcitatis* (ita enim recte habet codex Theodosianus) *pollere noscuntur, quinque numero sint Sophistæ & Grammatici æque decem. Et quoniam non his artibus tantùm adolescentiam gloriosam optamus institui, Profundioris quoque scientiæ atque doctrinæ memoratis magistris sociamus auctores. Vnum igitur adjungi cæteris volumus qui Philosophiæ arcana rimetur: duo quoque qui Iuris ac Legum voluntates pandant. Itaut unicuique loca specialiter deputata adsignari faciat tua Sublimitas, ne discipuli sibi invicem possint obstrepere vel magistri; nevè linguarum confusio permixta vel vocum aures quorumdam aut mentes à studio literarum arceat.* Hæc Cæsares illi. Quæ etiam Iustiniano placuisse indicio est, quod ex Titulo Codicis Theodosiani *De studiis liberalibus Vrbis Romæ & Constantinopolis* unicum hoc rescriptum in Codicem suum transferri curaverit, & quidem nulla factâ expunctione aut mutatione: quod Triboniano aliàs fuit recepti moris. Et verò idem Justinianus confirmavit illud vetus privilegium, quod scholæ Constantinopolitanæ cum Romana & Berytiensi erat commune, ne alibi Juris disciplina doceretur. Duos verò tum temporis Constantinopoli Jus docuisse, Theophilum nempe & Cratinum, abunde omnibus notum est. Quemadmodum autem Cæsares hi Juris & Philosophiæ professioni loca publica tribui curaverunt, ita

Cod. de Vet. jur. enuclean. l. 1.

jam

jam ante ipse Constantinus Magnus ἀκροατήρια videtur struxisse Grammaticis & Rhetoribus. Romæ saltē esse id factum, disertè legitur in Pauli Diaconi Miscella Historia: *Constantinus Magnus*, inquit, *civiles nutrire artes, præcipuè studia literarum, quæsivit. In illustribus domibus eos qui in Vrbe Roma erant viros rationabiles collocavit.* Quî omiserit verò idipsum Constantinopoli, quam omni ex parte studuit Romæ veteri æqualem reddere? Certè circa illud tempus & hîc fuisse structas hujusmodi ædes, liquet ex ejusdem Pauli verbis sequentibus: *Gallus circa Ephesum apud doctores erat. Porrò Iulianus & Crescens in auditoriis Constantinopolitanæ urbis exercebatur, in basilica ubi doctores erant.* Narrabimus paulò post iterum aliquid de basilica ista.

Paul. Diacon. l. 10. c. 13.

Idem l. 11. c. 24.

Progrediendum nunc est ad ALEXANDRINAM scholam: quam itidem Orientales inter singulare aliquid præ reliquis illius ævi habuisse diximus. Et vero una illa pene omnia habuit. De Oratoriis & Grammaticis studiis non est quod dicamus, utpote quum jam tum constet, à Ptolomæorum regum ætate, adeoque ab initio usque urbis istius conditæ, illa floruisse. Non desiisse verò eam gloriam etiam diu pòst, satis ostendit unum illud magnum Joannis Philoponi nomen, qui etiamnum à professione sua, quâ Alexandriæ sexto seculo Christiano functus est, Grammaticus vulgò usurpatur. Mathematicas quoque omnis generis disciplinas ibi habuisse suos doctores publicos, notissimum est. Quem enim fugit illud saltim de Pappo & Theone viris utique celeberrimis? Hypsicles quoque ipse testatur, sese Apollonii Pergæi libros Alexandriæ interpretatum esse. Fortassis eodem munere & Eutocius Ascalanita functus est, ut qui suum in Sphæram & Cylindrum Archimedis commentarium Ammonio inscripserit Alexandrino

Hypsicl. l. 1 elementor

drino

drino Philosopho. Eutocium autem illum Hypsicli fuisse coævum, adeoque utrumque vixisse sub finem seculi quinti, verosimile fit ex eo, quod & Hypsicles *l. 2. n. 5.* præceptorem laudet Isidorum, & Eutocius statim in fronte commentariorum suorum memoret magistrum Isidorum Milesium Mechanicum. Forte & Diophantus magnus ille Arithmeticus hîc docuit: nec tamen id definio. Proclum Lycium ab Herone in mathematicis esse Alexandriæ institutum, testatur Marinus Neapolitanus: Hero autem ille videtur is esse cujus exstat alter de geodæsia, alter de machinis bellicis liber: utique Ptolemæo multùm hic junior est. Ea certe fuit Alexandrinæ scholæ in Mathematicis existimatio, ut ab Episcopo illius urbis Paschalem canonem quotannis petere ipsimet primitivæ Ecclesiæ placuerit. Iam vero & Philosophiæ doctorum quorundam laus ad nos usque propagata est. A principe Anatolio, Laodiceæ pòst Episcopo, scholam Peripateticam fuisse apertam testis est Nicephorus, in eo tamen forte falsus quod huic primo id adscribat. Olympiodorum Aristotelis & Platonis placita ibi interpretantem audivit Proclus Lycius, teste Marino. Quo tempore hanc scholam philosophicam Atheniensi multùm prætulit Synesius. Clarissima est fama Ammonii Hermiæ filii, plane illius quem Zacharias Scholasticus scribit Platonis & Aristotelis dogmata interpretari Alexandriæ, relictis Athenis & Proclo magistro. Quin & Olympiodorus ille, cujus hodieque exstant in Meteorologica Aristotelis & Platonis dialogos aliquot commentarii, Alexandriæ videtur docuisse. Ad hoc & Jus Romanum à nonnullis doceri ibi institutum est, nullo tamen indultu publico, eòque id vetitum à Justiniano Cæsare. De Pantæno agens Eusebius Pamphili, *Docebat is*, inquit,

Niceph. l. 6 cap. 36.

Mar. in vita Procl.

Zach. in dialogo.

Cod. de vet. Iure enucleand.

Euseb. l. 5. hist. Eccl.

Ale-

Alexandria, cum ex antiquo schola illic constituta esset sacrarum literarum, quæ & ad nostra tempora pervenit. S. Hieronymus scribit, in Alexandria, *juxta veterem consuetudinem à Marco Evangelista, semper Ecclesiasticos doctores fuisse.* Clementem Alexandrinum, Pantæni auditorem, *post ejus mortem Alexandriæ Ecclesiasticam scholam tenuisse & κατηχήσεων magistrum fuisse*, iidem testantur. Origenem Adamantium *à Demetrio Alexandrinæ urbis Episcopo in locum Clementis presbyteri confirmatum per multos annos floruisse*, scribit idem Hieronymus. Huic forte Dionysius successit, de quo Hieronymus: *Dionysius Alexandrinæ Vrbis Episcopus sub Heraclæ scholam κατηχήσεων presbyter tenuit, & Origenis valde insignis auditor fuit.* Forte & Pierius sub Caro & Diocletiano eodem perfunctus est munere: hic enim Alexandrinæ Ecclesiæ presbyter, teste eodem Hieronymo, *florentissime docuit populos, & tantam sermonis diversorumque tractatuum, qui usque hodie exstant, invenit elegantiam, ut Origenes junior vocaretur.* Quicquid ejus sit, certum est Alexandriæ scholam fuisse Ecclesiasticam, & quidem illo ævo nusquam terrarum aliam illi consimilem; quod admiratione videtur maximè dignum. Non possum hac occasione non adferre in medium querelam quam super hac re Cassiodorus, vir utique & dignitate & pietate magnus, jam olim instituit. *Cum studia,* inquit, *secularium literarum magno studio fervere cognoscerem, ita ut multa pars hominum per ipsa se mundi prudentiam crederet adipisci, gravissimo sum, fateor, dolore permotus, quod scripturis divinis magistri publici deessent, cum mundani auctores celeberrimâ procul dubio traditione pollerent, nisus sum cum beatissimo Agapito Romæ Episcopo, ut sicuti apud Alexandriam multo tempore traditur fuisse institutum, nunc etiam in Nisibi civitate Syrorum Hebræis sedulo fertur exponi;*

Hieron. l. de script. c. 36.

Hier. l. c. cap. 38.

Hier. l. c. cap. 54.

Idem. l. c. cap. 69.

Idem l. c. cap. 76.

Cass. præf. in libros divinar & human. lection.

collatis expensis in Urbe Romana professos doctores scholæ potius acciperent Christiana, unde anima susciperet æternam salutem, & casto atque purissimo eloquio fidelium lingua cometeretur. Addit statim Cassiodorus, *desiderium suum non potuisse compleri propter bella* (ut inquit) *ferventia & turbulenta nimis in regno Italico certamina, quoniam non habet locum res pacis temporibus inquietis.* Et verò hac occasione scripsit ille suos de divinis & humanis lectionibus libros, qui hodieque superant, licet in particulis huc illuc miserè disjectis. Cæterùm hoc obiter. Observandum autem est, ne quidem illam Alexandrinam Ecclesiæ scholam publica fuisse auctoritate roboratam, sed privatim institutam forte à S.Marco aut secutis eum Alexandrinis Episcopis. Fortassis quoque non magna fuit in existimatione, utpote quum illuc sacrorum studiorum causa Christianos multos ex aliis terris confluxisse, haud temere legas.

Ab Antonini Cæsaris ævo, quem audivimus salaria doctoribus constituisse, videtur Alexandriæ floruisse schola etiam medica ἰατροσοφιστῶν nuncupata & quidem publica. Quarto sane seculo fuit illa longe florentissima, ut & seculo quinto. Tum enim ibi docuerunt Zeno Cyprius, Magnus, Gessius, Palladius, Joannes alii. Quod aliàs latiùs fortasse narrabimus.

Vide l. de Hermet. medic. c. 9.

Obsignabimus vero hunc de Alexandrina schola sermonem encomio Ammiani Marcellini quantumvis prolixiore; uti liquido appareat, saltim qualis fuerit illa schola seculo Christiano quarto. *Alexandria ipsa non sensim ut aliæ urbes, sed inter initia prima aucta per spatiosos ambitus, internisque seditionibus diu aspere fatigata, ad ultimum multis pòst annis, Aureliano imperium agente, civilibus jurgiis ad certamina internecina prolapsis, dirutisque mœnibus, amisit regionum maximam partem, quæ Bruchion appellabatur, diuturnum*

Ammian. l. 22. c. 42.

præ-

præstantium hominum domicilium. Unde Aristarchus Grammaticæ rei doctrina excellens, & Herodianus artium minutissimus sciscitator, & Sacas Ammonius Plotini magister, aliique plurimi scriptores multorum in litteris nobilium studiorum. Inter quos Chalcenterus eminuit Didymus, multiplicis scientiæ copia memorabilis: qui in illis sex libris, ubi nonnunquam imperfecte Tullium reprehendit, Sillographos imitatus scriptores maledicos, judicia doctarum aurium incusat, & immania frementem leonem putredulis vocibus vanus, catulus longius circumlatrat. Et quamquam veteres cum his quorum memini floruere complures, tamen ne nunc quidem in eadem urbe doctrina variæ silent: nam & DISCIPLINARUM magistri quodammodo spirant, & nudatur ibi GEOMETRICO radio quicquid reconditum latet, nondumque apud eos penitus exaruit MUSICA, nec HARMONIA conticuit, & recalet apud quosdam adhuc literatos consideratio MUNDANI MOTUS & SIDERUM doctique sunt haud numero pauci: super his scientiam callent, quæ FATORUM VIAS ostendit. MEDICINAE autem, cujus in hac vita nostra, nec parca nec sobria, desiderantur adminicula crebra, ita studia augentur indies, ut licet opus ipsum redoleat, pro omni tamen experimento sufficiat medico ad commendandam artis auctoritatem, si Alexandriæ se dixerit eruditum.

Hactenus Ammianus. Sed & de Alexandrina schola fortasse plus satis. De aliis Orientalis Imperii Romani scholis ejusmodi dicere nihil attinet. Non possumus tamen omittere præconium quo CÆSAREAM PALÆSTINÆ μητρόπολιν prosequutus est S. Gregorius Nazianzenus oratione qua defunctum Basilium Magnum laudavit. *Hinc*, dicit, *Cæsaream, ut scholarum urbis illius particeps esset, contendit. Hanc ajo illustrem civitatem, & nostram, (nam meorum quoque studiorum dux & magistra exstitit,) non minus literarum & doctrinæ quàm urbium quibus præcellit atque dominatur, metropolin.*

 Quam

Quam si quis doctrinæ palma spoliaverit, rem omnium pulcherrimam ipsique maxime propriam eripuerit. Nam cum aliæ civitates aliis ornamentis vel antiquis vel novis glorientur, prout opinor vel historiis vel rebus quibusdam visendis ornata sunt, hanc contra, ut arma atque tragœdias nota quadam atque insignia, sic literarum gloria nobilitat atque illustrem reddit.

HÆ præcipuæ fuerunt scholæ publicæ: hæc ferè earum fuit facies, ad seculum partim sextum partim septimum nati Salvatoris. Namque à sexto seculo omnes ejusmodi scholæ, imò tantùm non omnis eruditio, in tota Occidentali Romani Imperii parte, per Italiam ajo Galliam Hispaniam & Africam: à septimo autem per omnem Orientalem regionem, Asiam nempe Græciam & Ægyptum, funditus, alibi Germanicarum Scythicarumque gentium, alibi Sarracenorum, florentissimas Romani Imperii provincias occupantium, barbarie deletæ sunt. Imò quod mireris, ipsemet Justinianus Cæsar scholarum fortunam haud parum labefactavit. Diserte enim Ioannes Zonaras de Cæsare illo: *Neque verò hoc duntaxat, sed & alia plura templa extruxit; ad quorum ædificationem cum infinitis egeret pecuniis, de consilio præfecti stipendia liberalium artium magistris olim constituta in omnibus urbibus sustulit, quas vacantibus literarum ludis rusticitas invasit.* Idem plane jam memoraverat Procopius Iustiniani σύγχρον☉: imo ex Procopio hæc descripsit forte Zonaras. Verane hæc sint an in odium ficta, haud dixerim. Id certum est, præter exiguas reliquias CONSTANTINOPOLI superstites, in omni isthoc Christiano orbe scholam illustrem nullam, post Muhamedis tempora superstitem, memorari. Et tamen etiam illæ tandem extinctæ sunt per Leonem Isaurum εἰκονομάχον seculi Christiani octavi initio. Rem omnem prout narrat, isquem modo laudavimus, Joannes Zonaras, forte haud abs re fuerit hic

Zon. tomo 3. in Iustiniano.

Procop. in arc histor. pag. 113.

rit hic audire: *Domus erat* (inquit ille) *in regia ita dicta, sive basilica, in qua multi codices humanæ ac generosioris & divinæ sapientiæ asservabantur, ab antiquis temporibus ad inhabitandum ei attributa qui eruditione excelleret, quem Oecumenicum Doctorem appellabant. Is duodecim contubernales habebat excellenter eruditos. His publicus victus præbebatur. Hos eruditionis & cognitionis avidi accedebant. Hos Imperatores ad rerum gerendarum consilia adhibebant. Eos Leo si cepisset & in suam sententiam pertraxisset* (τῆς εἰκονομαχίας scil.) *omnia sibi confecta putabat.* Mox cum narrasset Historicus, quemadmodum illi sint Cæsari reluctati, addit: *Sed cum sæpe cum iis egisset frustra, eos domum demisit in illas ædes regias, multamque materiam aridam circum eos collocatam noctu incendi jussit, atque ita ædes cum libris & doctos illos ac venerabiles viros combussit.* Hactenus Zonaras. Idem aut simile facinus forte respexit Paulus Diaconus, ex Theophane indubiè ut solet descriptum. *A Leone*, inquit ille, *multi pro veritate puniebantur membrorum detruncationibus, & flagris, & exiliis, & rerum jacturis, maximeque illi qui nobilitate ac verbo clari esse videbantur: ita ut eruditionum scholas & piam eruditionem à Constantino Magno hucusque servatam extingueret.* Utrum ex vero nata sit omnis hæc historia, haud temere affirmaverim. Nec enim Zonaras profecto idoneus est tantæ rei testis, sive animum scriptoris videas sive tempus quo vixit. Ad hoc œcumenici alicujus doctoris, & tam illustris quidem collegii, memoria alibi fortè nulla reperitur. Forte tamen significatur hic regia illa ædes, quam non multò ante à Constantino Magno liberalium artium studiis fuisse exstructam, indicavimus. Et vero in ea Latinæ literaturæ decem fuere Grammatici, Rhetores tres ex Constantini instituto: quorum unus collegii præses dictus dein-

Zon. tomo 3. in Leone Isaur.

Paul. Diacon. l. 21. cap. 19.

 ceps

ceps forte est οἰκουμενικὸς διδάσκαλος. Ut proinde illud collegium unà cum regiâ æde Leonis Isauri scelere perierit.

CÆTERVM omnia etiam illarum, quas modo commemoravimus, scholarum instituta intuentibus, facilè patet, etsi fuerint illæ nostris affiniores quàm istæ veterum Græcorum, permultùm tamen iis fuisse inferiores. Nusquam enim omnia doceri sunt solita, ut apud nos fit in plærisque Academiis paulò melioribus. Inprimis rara fuit Theologica professio & Medica: quibus tamen melior orbis non potest nec debet carere. Deinde nec jurisdictionis nostræ vestigia illo etiam in ævo comparent: quæ est inter potissima eorum quæ ad dignitatem scholasticam faciunt. Dubito etiam, an omnes discentes per gradus ad honores aliquos eruditionis sint ducti: quomodo nos benemeritos titulis suis donamus. Omnes inquam. Namque in Philosophorum & Rhetorum scholis videtur nonnihil simile observatum, ut aliàs narrabimus. Postremò in nostris Academiis plærumque multis discentibus solet victus ex publico dari: quod similiter in illis Romani Imperii scholis non observo, nisi quod obiter Lampridius scribat in Alexandri Severi vita: *Doctoribus auditoria, & salaria decrevit, & in discipulos pauperum filios modò ingenuos annonas dari jussit.* Sed hæc procul dubio non fuere diuturna, si modò unquam in usum recepta sunt.

SED etiam de illis scholis publicis, quæ sub Cæsaribus Romanis floruerunt, satis forte est dictum. Quanquam enim & Judæis illa tempestate non defuerint scholæ, & quidem sic satis celebres in Tiberiade & alibi, tamen & illæ auctoritate publica non steterunt, eoque ad nostrum hoc institutum non pertinent. Tempus est ut SARACE-

NICAS

NICAS lustremus. Quamvis enim per ejus gentis irruptiones omnem orientalis Imperii eruditionem ante dixerimus eversam, per eandem tamen pòst iterum haud leviter nitori suo illa restituta est: quanquam ducentis demum ferè post Muhamedem annis. Scilicet initio quidem suæ potentiæ, quam ductu Muhammedis acquisiverunt, doctrinâ aliquâ neque ipsimet erant instructi Sarraceni, neque in aliis videntur potuisse eam æquo animo ferre. Præ zelo scilic. religionis aut potiùs superstitionis suæ, ipsi quum essent imperiti omnis culturæ melioris, eandem ceu pietati aut certè superstitioni suæ adversam exscindere potius quàm fovere, in parte videntur religionis collocasse. Nec mutata in iis hæc barbaries fuit fere ante seculum IX. h. e. ducentis prope à Muhamede annis. Prope inquam. Nam & seculo octavo jam cœpisse apud eos melioris doctrinæ nonnihil, negari meritò haud debet. Secuto autem tempore haud parva in existimatione fuisse omnia illam apud gentem studia reperio. De Arone Rasiida sexto post vicesimum Chalifa, illo quem munera ad Carolum Magnum ex Persia usque misisse, in Francorum annalibus & Eginharto legitur, scribit Sarracenicæ historiæ auctor Georgius Elmacinus Abulcasini filius hæc in verba, prout quidem illa vertit Thomas Erpenius. *Quod ad naturam, summa inter Chalifas fuit humanitatis & liberalitatis, maximè in Poëtas: vehementer enim delectabatur bonis versibus, eorumque auditu & imitatione. Cum peregrinaretur peregrinari cum eo solebant centum docti: cum autem non peregrinaretur, trecentos homines ad peregrinationem instruebat, sumptus iis suppeditans & vestes mundas. Neque in aula ullius Chalifæ tot convenerunt consiliarii, judices, docti, eruditi & poëtæ, atque in aula Rasidæ.* De filio hujus Abulabbate Alma-

I. Leo l. 1. hist. Afr. pag. 16.

Annal. Francor. ad an. 801 Eginhart. in vitâ Carol. Elmacin. l. 1. Hist. Sarrac.

Almaimone, qui & AbuGiafar Abdalla fuit dictus, scribit idem: *Inter Abbasidas nemo quisquam eo fuit eruditior, nec præstantior. Didicerat egregie Astronomiam & ventorum stationes: unde & inter peritos hujus scientiæ etiamnunc notus est ventus Almaimonis.* Et vero hic est ille Mamumus Zonaræ dictus, qui victor licet, pacis publicæ pretio, à Theophilo Constantinopolitano Imperatore Leonem philosophum, mathematicarum artium peritia insignem hominem, mitti sibi petiit, nec impetravit: quà de re pòst disserendum. Eo etiam curante instituta est in Babyloniæ campis ab ejus ætatis celeberrimis mathematicis illa telluris dimensio, quam Maimonis vocant Geometræ Arabes. Ex libro *Iuchasin* Abrahami Zacuti notavit Iosephus Scaliger: *Maimonem scientiarum doctorumque hominum fuisse studiosum*: multos etiam libros ejus ætate ex Græco sermone in Arabicum conversos esse. De Mutetzan Chalipha Maimonis successore tradit idem Zacutus, fuisse illum summum medicorum amatorem. Quo tempore Chorasenæ, Ægypto, & Syriæ præfuit Abdalla filius Taheri filii Huseini: ad quem confluxisse viros doctos, quemve poëtas muneribus ditasse, refert is quem ante laudavimus Elmacinus. Qui non multò pòst scribit, ætate Giafaris Abulfadli Mutevvakkeli, primi & tricesimi Muslimorum regis, floruisse viros excellenter doctos atque eruditos. Unde manifestum est, nono isthoc seculo haud parum viguisse omnis generis doctrinam in Asiatico illo Sarracenorum imperio.

Zonar. tom. 3. in Theophil.

Scalig. in canon. Isag. l. 2. pag. 119.

Hist. Sarr. l. 2. c. 10.

Non autem illo tantum tempore in pretio habuit ASIA SARRACENICA eruditionem, sed multis etiam sequutis seculis. Ex quibus Latino quoque orbi innotuerunt cum alii tum hi imprimis: Abunasar Alpharabius Babylonius, & Abensina quem Avicennam vulgo nuncu-

nuncupamus Bochara oriundus summus medicus, & Abunasar Giaphar Balachensis Astrologus Chorasena ortus, quem nostri Albumasarum appellant, atq; Albategnius Muhamed patria Araccensis Mesopotamius, Joannes etiam Mesue Damascenus, & Haly Abas atq; Isaac medici sanè doctissimi. Vt nunc alios taceam; qui ne nos lateant effecerunt & Rasis Continens, & Serapionis Mesuæque practici qui appellantur libri. Nec difficile est ostensu, nullum ferè non Asiæ angulum in Indos usque Arabicam eruditionem occupasse: donec tertio decimo seculo Turcarum Tatarorumq; gentes, exciso Sarracenorum imperio, tantum non omnia barbarie sua Scythica impleverunt. Illis igitur quadringentis annis multas illustres scholas, in omnibus celebrioribus Asiæ urbibus, floruisse, non tantum conjectura licet assequi; sed haud obscuris potest monumentis comprobari, in illo magno etiam librorum defectu. Neque enim nobis nisi rari libri sunt ex Arabico conversi: contra vero hodieque nobiliores Asiæ urbes bibliothecis uberrimis instructæ sunt, adeo ut paucis abhinc annis Constantinopoli superfuerint duæ bibliothecæ Arabicæ, quarum singulæ æstimatæ centum ducatorum millibus, una item quæ non nisi quadringentis millibus ducatorum fuerit venalis. T. Erpen. orat. 2. de ling. Arab.

Verum quandoquidem de Asiaticis scholis, quem illæ in modum fuerint constitutæ, non possunt multa dici, satius fortasse fuerit in AFRICAM nos convertere: quam & ipsam unà cum Hispaniæ maxima parte longo tempore Sarraceni tenuerunt. Annus Hegiræ erat quasi CCLV qui Christianus est DCCCLXXVII, quum facto schismate novus Chalifatus in Ægypto enatus est. Ex eo tempore, incumbentibus eam in rem Chalifis illis ut & pòst Saladini familia,

imo ipsis etiam Mamaluccis, qui rerum ibi sunt potiti, floruerunt & viri eruditi multi in Ægypto, & scholæ quoque publicæ omnium artium. Etsi enim varias vicissitudines experta sit regio isthæc, tamen nec ipsi Mamalucci intermiserunt scholas magnificè in nobilioribus urbibus exstruere. Tradit Joannes Leo Afer, Alexandriæ multa studiosorum collegia esse. Jam ante quadringentos annos circiter Benjamin Tudelensis Judæus naraverat, visum sibi Alexandriæ, *extra urbem ædificium magnum & spaciosum; quod fuisse dicebatur Aristotelis gymnasium, Alexandri præceptoris; in quo viginti fere scholæ fuerint, à totius orbis hominibus frequentatæ.* Quod indubie fuit unum horum paulò ante memoratorum: Aristotelis enim fuisse, ridiculum est vel inepti erronis vel vulgi commentum. Testatur præterea Leo, etiam Alcairi multa admirandi operis collegia sive *ἀσκητήρια* passim reperiri: interque ea unum à Sultano Gaurio exstructum illo, quo cum, à Selymo Turcâ devicto, concidit in Ægypto Mamaluccorum imperium; in suburbio Betzuaila item esse celebre collegium Hesen Sultani, concamerationum altitudine, mœniumque vastitate adeo memorandum, ut rebellionem Sultano intentantes se in eo contra urbem communire ausi sint, Sultanique arcem tormentis impetere: in suburbio Beb Elloch videri collegium memorandi operis Mamaluci Jazbach, cujusdam Sultani consiliarii, à quo locus Jazbachium ædificium appelletur: Bulacum postremò suburbium pulcherrimis studiosorum collegiis refertum esse. Ex quibus sanè manifestum est, non minus egregiè ergà literas affectos fuisse ipsosmet Mamalucchos, servili quamvis genere natos, quam olim nobilissimos illos Ptolomæos; imo maiorem forte his laudem deberi, ob exstructa

Ioannes Leo l. 8. hist. Afric.

Benjam. in Itinerario.

Idem lib. cit. p. 267.

Ibidem pag. 268

Ibidem

Ibidem pag. 269.

ſtructa tot regia ædificia; quum contra ab illis non niſi unum legamus μυσεῖον literariæ rei eſſe conſecratum. Cæterùm quæ facies harum ſcholarum fuerit, non poſſum dicere. Et nunc illas tantum non penitus frigere conſtat, I. Leo l. 8 p. 272, b.
ex quo in Turcarum ditionem Mamluchorum imperium devenit. Quare in AFRICAM PENITIOREM pergamus.

Et ſanè obſervare eſt, vix alibi Sarracenicæ ſectæ hominibus ſcholas aut plures fuiſſe aut celebriores. Etſi enim ad annum uſque milleſimum noſtræ æræ, omnia videantur à ſeculo usque quinto poſt Vandalicos furores penè intermortua ibi fuiſſe, ſequuta tamen tempeſtate mirum in modum cuncta cœperunt refloreſcere. Loco quippe ſcriptorum Latinorum (quæ neſcio cujus Caliphæ rabies ſeculo circiter nono, quo Muhamediſmus barbarie I. Leo l. 1
inductâ ſecuriùs regnaret, incendio juſſerat conſumere, pag. 36.
ut pauca eorum Arabice verſa ſint, ſecus quàm nonnulli perſuadere conantur) omnis generis Arabici libri copioſè aut aliunde adducti illuc ſunt, aut verò primum tunc conſcripti. Hactenus nimirum ex quo Muhamedanum virus ibi diſſeminatum, Mauritaniam utramque, Tingitanam ac Cæſarienſem, Africam item propriè dictam, quæ hodie Barbaria dicitur, Cyrenen denique & Marmaricam, ſparſi Arabes, *Arabi Muſtebgeme*, quod eſt Leo l. 1.
Arabes barbari, hinc ſuis nuncupati, partim Chalipha- pag. 16.
rum vel Bagdadenſium vel Ægyptiorum duces, partim alii duo ſchiſmatici Chaliphæ, Caruanenſis ſcilicet in oriente & Feſſanus in occidente, tenuerunt. Quibus omnibus equidem non invenio magnam aliquam melioris doctrinæ fuiſſe curam. Sed horum imperiū excepit imò delevit gens Luntuniorum, Abul Taxifio circa annum Chriſti CIↃ LI auctore orſa. In tantam enim potentiam brevi familia illa

 crevit,

crevit, ut imperio suo utramque Mauritaniam, Barbariam item adeoq; & Tunetanum regnum, Bæticam deniq; integram aliasque Hispaniæ regiones complexa sit. Auxerunt idem imperium & latè firmaverunt Almuachedini seu Almohadi Pontifices, qui devictis Luntuniis rerum potiti sunt anno circiter Christiano CIƆ C XL, aula sua Marocchi constituta. Quod licet, concidente & hac familia, seculo sequente tria nova regna pepererit, Fessanum, Telensinum & Tunetanum, ad nostra fere usque tempora tamen perductum est. Ab illa autem usque Luntuniorum ætate, incredibile dictu quantum scholarum in Africa ac Hispania sit enatum. Non enim temerè celebrior aliqua aut Africæ aut Hispaniæ urbs sub illis Mauris fuit, quin eadem nobilissimis fuerit scholis exornata. Incumbente huc inprimis Jacobo Mansore tertio Almuachidinorum sectæ Rege ac Pontifice, cui ad fortunæ amplitudinem scientiarum etiam cognitio accesserat. Is autem est ille cujus auspiciis docuit in Marocchana Academia Averroës, magnus ille Aristotelis commentator. Cujus scholæ florentissimæ hisce verbis meminit Leo: *Habet & hac arx regia nobilissimum quoddam collegium, cui triginta insunt aulæ. Hujus medio visenda amplitudinis quadam est, in quâ publice maximoq; apparatu prælegere solebant, dum adhuc apud illos literaria floreret respublica. Qui in hoc collegio recipiebantur, his victus dabatur atq; vestitus. Professorum alius centum, alius ducentos quotannis pro lectionis qualitate aureos accipiebat: neque quenquam prælectioni admittebant, qui non exactissime calleret, quæ ad eam artem quam profitebatur pertinere putabant. Locus ornatissimus, parietes habet opere vermiculato elegantissimos, eaque præsertim aula, in qua publice semper prælegere solent. Omnes porticus omnesq; adeo*

Vide Thuan. l. 17. hist.

Joan. Leo l. 2. p. 60.

adeo convexitates ex lapide depicto vitreoq; compositi sunt; apud illos Ezzulleja dici solet, cujusmodi adhuc apud Hispanos in usu est. Hujus structuræ medio egregius limpidusque admodum est fons, cujus murus ex marmore candido atque elaborato. Audivi frequentem quondam hic fuisse discipulorum numerum, verùm meo tempore non plures quinque inveni. Prælectorem nunc habent stupidissimum atque ab omni humanitate alienissimum. Hæc Leo de sua ætate. Vixit autem ante hos centum amplius annos, captus à piratis ac Leoni decimo Pontifici in mancipium donatus, à quo manumissus utrumque patroni nomen Joannis Leonis consequutus est.

Non adducam nunc quæ idem tradit de ædibus scholasticis aliarum per Africam urbium, ne vos (Auditores) nimis onerem hisce audiendis. Per enim ille multa adfert: certe plura quam quis facile credat. Exornarunt enim Africam splendidissimis Musarum ædificiis, non tantum Almohadi quos ante laudavi, sed & Marini Fessæ reges qui Marocchanum Almohadorum imperium deleverunt seculo tertio decimo: imò non illi tantùm sed & ipsi Tunetani ac Telensini reges. Non possum vero à me, utut festinem, impetrare, quin ex Leone recitem saltim illa quæ de FESSANÆ scholæ ædificiis & statu prolixe satis commemorat. *Sunt*, inquit, *in hac urbe duo celeberrima collegia, multis ædificiis multoq; opere musivo elegantissima; horum omnes trabes incisæ, parietes tum marmorei, tum cretacei. Sunt quæ centum habent musculos, sunt quæ plures, sunt quæ pauciores. Omnia autem à diversis regibus, qui ex Marinis oriundi erant, condita sunt. Atq; horum quoddam est amplitudine & elegantia admirandum visuq; dignissimum, quod à quodam rege conditum est, quem illi Habu Henon vocabant. Hîc egregium quendam fontem reperias marmoreum, cujus vas duas cupas continet. Præter-* l. Leo l. 3. pag. 110.

 fluit

fluit quoq; in hoc collegio rivulus intra canalem nitidum atq; elegantissimum, cujus margines marmore & majorica sunt elegantissimè constructa. Tria item hic visuntur deambulacra tecta, miro artificio atq; labore ornatissima, quæ columnis quibusdam innituntur octogonalibus variis coloribus distinctis. Ab una autem columna ad aliam arcus videas labore musivo, auro atq; ceruleo colore conspicuos, tectum autem ligneum est miro artificio incisum. Porticus cancellis elegantissimus sunt secreti, adeo ut qui foris sunt illos videre nequeant qui intus deambulant. Murus undiq; quantum manu contingere licet, opere cretaceo, quod majorica vocant, depictus est. Reperias multis in locis carmina quædam, quæ annum indicant quo exstructum fuit collegium, item & permulta in conditoris laudem conscripta epigrammata. Sunt & characteres magni admodum nigro colore obducti qui à longè optimè leguntur. Porta collegij istius areæ multo artificio ornatissima, cubiculorum verò januæ ligneæ miro item artificio incisæ. Aula quæ orationibus est dicata, suggestum habet, ad quem novem gradibus ebore & hebeno constructis ascenditur. Absoluto collegio dicunt nonnulli, Regem quantum pecuniarum in eo exstruendo consumpsisset scire voluisse, moxq; folio uno aut altero perlustrato, quadraginta milium aureorum summam repperisse: quare omninò lacerum librum in eum fluviolum conjecit, hoc addens ex cujusdam Arabis scriptis dictum: Quicquid charum quamvis carum si pulchrum carum non est: neq; nimio constitisse dicendum quod animo arridet. Fuit tamen Regi quidam à thesauris qui sumptum accuratissimè annotavit, atque in egregium hoc opus quadringenta & octuaginta aureorum millia insumpta collegit. Reliqua Fessa collegia cum hoc aliquam habent similitudinem; habetq; quodlibet suos professores, quorum quidam ante meridiem, alij horis pomeridianis prælegunt, his autem optime à conditoribus provisum est.

Olim

Olim qui hic literis incumbebant, toto septennio vestitus atq. victus dabatur, at nunc illis nihil præter cubiculum obtingit gratis. Bellum enim Sabidicum multas delevit possessiones, quarum emolumentis alebantur studia: nunc autem ducenti huic collegio, illi verò centum vix aurei in annum redeunt, qui professoribus enumerantur. Hac fortasse inter alias permultas una ratio est, cur tam minutum sit non Fessanum imperium modò, verum & totius Africa civitatum. Iam nullos habent hac collegia præter exteros quosdam scholasticos, qui civium victitant eleemosynis: & si quis è civibus inhabitet, numerum duorum vel trium non transcendunt. Professore lectioni parato, ex auditoribus quisquam textum prælegit, cui postea prælector commentum addit atque locorum obscuriorum interpretationem aliquam. Solent & interdum præsente prælectore discipuli inter se de lectionibus certare. Hæc omnia Leo, qui alibi passim in scholâ illa Fessana etiam sese edoctum profitetur. Neque vero vel tum desiisse ibi omnigena studia audivimus: ut nec alibi illa tum interiisse, idem testatur.

Quantum apparet tamen, fuerunt illa occupata cumprimis in suæ religionis & suarum legum disciplina. Eoque idem disertè scribit: *Qui in Barbaria* (hæc autem est quatuor Africæ partium nobilissima) *ac in maris mediterranei tractu habitant Arabes, maxime trahuntur ad scientia studium atq. cupiditatem: habentq. apud illos locum principem ea qua ad illorum fidem atq. religionem spectant. Fuerunt olim & Mathematicarum disciplinarum Philosophia atq. Astrologia studiosissimi; sed abhinc annis fere quadringentis ea studia ab illorum principibus atq. fidei professoribus è medio fuerunt sublata.* De Numidis idem ait, eruditione quidem ab his vinci Arabes χονίταις, *physica tamen & philosophia nullam aut parvam habere notitiam.* Eosdem *omnes rerum omnium naturalium domesticarum & politicarum*

I. Leo l. 1. pag. 33.

Idem. p. 36.

literarum imperitissimos pronunciat: ut Lybiæ incolas *literarum bonarumq; artium negligentissimos*. Neque vero ab eo tempore melior videtur reddita scholarum illius Africæ facies: utut etiamnum ibi bibliothecæ librorum veterum amplissimæ reperiantur.

Erpen. orat. 2. de ling. Ar. p. 64. & 65.

Quicquid autem sit, vel ex his tamen compertum est, primò ingentes sumptus publicos factos ab Africæ regibus in scholastica ædificia, adeoque hac parte longe illos superasse non tantum veteres Græcos sed & ipsos Cæsares Romanos: deinde professoribus salaria atque victum ac amictum ex publico satis liberaliter esse concessa. Ergo & nostris scholis fuisse illas Africæ similiores nullum dubium. Imò verosimile est, nostras ex illarum institutis atque moribus permultum accepisse. Verum quæ ratio docendi, quæ coërcendi petulantem juventutem fuerit ibi observata, non legimus. Illud tamen vel ex uno Leone est notum, olim quidem Marocchi ac Fessæ imò alibi per Africam passim, & Artem medicam, & Muhammedanæ religionis dogmata, & universam Philosophiam, & Poëticen, publice magno conatu doceri solita. Quin liquet, Juris disciplinam summo fuisse studio cultam, non Romani quidem (nec enim illud Afris cognitum) sed naturalis & civilis illius Africani, ex naturalibus nempe & positivis gentium ac Muhammedis aliisque conflati. Etsi igitur omni ex parte nostris scholis illæ haud fortasse similes fuerint, nullum tamen est dubium omnium fuisse simillimas.

CÆTERVM de Sarracenicis etiam scholis satis fortasse pro ratione instituti est dictum. Tempus monet, ut tandem aliquando & de iis, quas ab illo quem supra memoravimus interitu recepit CHRISTIANVS ORBIS, sermonem

saltem

ſaltim paucis faciamus. Vereor tamen ne tam diu hæſerim in ſuperioribus, ut ſi pari prolixitate ſitis detinendi in iis quæ ſuperſunt, tædium vos capiat mei audiendi, & ego in vos, Auditores, ſim injurius. Neque enim poſſum diſſimulare, juſto diutius in illis ab ævo & loco noſtro remotioribus me verſatum. Exiſtimavi tamen operæ me aliquod pretium facturum, ſi iſtæc accuratiùs nonnihil recenſeam: partim quod perpauca de iis memorari vulgo ſoleant vetuſtatis prætextu: partim autem quoniam ea quæ ſolent vulgo memorari parum cum vero convenire ſemper mihi ſint viſa. Sed quoniam mea prolixitate tempus illud quod diſtinctius narrandis noſtrarum ſcholarum rebus eſſet impendendum, mihi præripuerim, agite, Auditores, ſaltim liceat mihi iſtas nunc quidem quaſi per ſaturam vobis exhibere, in commodius ac vacuum tempus uberiore narratione rejectâ.

IGITUR ſeculum agebatur poſt natum Salvatorem mundi nonum, quando poſtliminiò literarum ſtudia ſimulque cum illis ſcholæ publicæ in Europam adeoque in Chriſtianum orbem reverti cœpere. Plane ſcilicet eo tempore, quo antè diximus inter Sarracenos fuiſſe excitatam ſapientiæ facem, ſimul & Conſtantinopoli & in Gallia, curantibus illic quidem Barda Cæſare & Photio Patriarcha, dum rerum potiretur Michaël Theophili filius princeps ignavus, hîc ipſo Carolo Magno Imperatore ſatagente, in lucem iterum hactenus aliquot ſeculis contempta atque adjecta eruditio nonnihil producta eſt. Quo apparet Deum Opt. Max. tandem tum miſertum fuiſſe humani generis, ac barbariem in qua omnis plane orbis cubabat, ubivis penè terrarum uno quaſi momento voluiſſe hominum animis detergere.

Zonar. tomo 3. in Michaële. plenius hæc narrat Cedrenus.

Quemadmodum res illa gesta sit CONSTANTINOPOLI, narrabimus verbis Joannis Zonaræ, prout tamen illum Latine loquentem fecit Hieronymus Wolfius. *Nihil Bardas fecit boni, nisi quòd eruditionis provehendæ magnum studium habuit. Nam Philosophia neglecta jacebat, ac prope omnino extincta erat, ut ne scintilla quidem ejus superesset. In causa fuerat Imperatorum inscitia. Sed hic cuique disciplinæ scholas constituit, & doctores designavit, ac singulis publica stipendia decrevit, & omnibus magnum & communem doctorem præfecit Leonem Philosophum, cujus doctrina inclyta fama erat: etiam ab Imperatore Theophilo honoratum, hac occasione. Cum multos haberet discipulos, accidit ut eorum quidam accuratè in Geometria eruditus dum in Oriente peregrinatur à Saracenis captus, cuidam inter Barbaros illustri in servitutem traderetur. Agarenorum porro Princeps theoremata & philosophica studiose audiebat, tamen & geometricis methodis erat deditus. Cum autem captivi herus auditorium frequentaret, aliquando & ipse eum comitatus, audisis doctoribus qui figuras geometricas delinearant, & triangulum omnis figuræ principium esse docebant, omnesq; figuras ex eo & oriri & in eundem resolvi, & circulum omnium figurarum quæ ambitu æquali continerentur esse capacissimum, & ejus generis alia: rogavit dominum, an liceret magistros de iis quæ docerent percontari? Quod cum ille permisisset, petiit rationes eorum quæ docuissent sibi declarari. Verùm illis quod responderent non habentibus: Agarenorum Princeps captivo accersito, Num ipse id posset, interrogavit? Eum se scire affirmantem, afferre in medium jussit. Captivus igitur ab initio declarat singula, rationibus adductis & causis expositis. Auditores verbis ejus intellectis, theoremata acutiùs perspexerunt, quasi dilatatis ingeniis, virumque admirati rogarunt, an Constantinopolis alios similes haberet? At ille: Multos, inquit, me præstantiores habet, sed unum magistrum*

magistrum omnium, virum in philosophicis rationibus incomparabilem. His auditis Agarenorum Princeps amore illius magistri captus, eum & videre & audire desideravit, ac literas, quibus hortabatur ut ad se veniret suamq; sapientiam sibi communicaret, captivo, liberaliter & benignè tractato, ad illum perferendas tradit. At Leo veritus ne in crimen veniret, ob missas ab hoste literas, epistolam Dromi Logothetæ tradit, captivo etiam adducto, qui argumentum ejus exponeret. Ex hoc Theophilo innotuit, & beneficiis affectus publicè docere jussus est. Post etiam Thessalonicæ Pontifex designatus. Verùm Theophilo mortuo, inter cæteros Iconomachos pontifices, & ipse ob honorem sacris imaginibus non delatum, est ea dignitate privatus. Hunc igitur Bardas cum otium agentem invenisset, cæteris magistris præposuit: itaq; effecit, ut literæ reflorescerent, exiguoq; tempore incrementa caperent. Idem etiam leges civiles, quarum cognitio jam penè omnino obsoleverat, revocavit, cum ipse judicia frequentaret. Hactenus Zonaras. Adeò feliciter autem cessit hæc scholæ restitutio, ut non nisi cum Imperio ipso defecerit. Eoque nunquam ex eo defuerunt Constantinopoli viri literarum omnis generis cultu præstantes. Imò ex Latino orbe illuc studiorum gratia nonnulli commigraverunt: ceu de semetipso testatur Petrus Aponensis Philosophiæ & Medicinæ peritia nemini suo ævo secundus. De illa recenter à Turcis occupata in hæc verba scripsit Æneas Sylvius: *Manserat Constantinopolis ad nostrum usq; tempus vetustæ sapientiæ monumentum, literarum domicilium, & arx philosophiæ. Nemo Latinorum satis doctus haberi poterat, nisi Constantinopoli aliquandiu in literis vixisset. Quod florente Roma doctrinarum nomen habuerunt Athenæ, id nostra tempestate Constantinopolis obtinebat. Inde multa veterum sapientum volumina nobis reddita, multa quoq; in futurum* redden-

Sylvius ep. 161.

reddenda sperabamus. Hæc Silvius; cui fidem derogare haud licet, etsi id de Latinorum frequentibus illuc peregrinationibus minus sit verosimile. Constat sane istam scholam præclara illa doctrinæ lumina, Argyropylos inquam, Chrysoloras, Bessariones, Gazas, Trapezuntios, Plethones, alios, quibus Græcam disciplinam Latinus orbis debet, circa ipsum excidium suum protulisse.

Sed non licet huic narrationi immorari. Addendum paucis aliquid est de OCCIDENTALIVM SCHOLARVM nova origine. Atque hujus quidem primum initium factum est Lutetiæ PARISIORVM auspiciis Caroli, cui si ulli alii virtus pietas ac res gestæ Magni cognomentum merito indiderunt. Ille enim cum aliunde tum ex Angliæ monasteriis accitis quos illa ætas habebat doctioribus, ex consilio magistri sui Albini Alcuini, publicum literarum forum suis impensis instituit. Steterunt tamen initia illa intra rudem aliquam liberalium quas vocant artium professionem: quod & captus ejus temporis non esset major, & sacra studia quantum videtur maluerit Imperator Episcopis demandare. Quomodo & ludos pueriles habere omnibus idem Episcopalibus collegiis injunxit. Certè Theologica professio, etsi illâ nihil aliquot seculis fuerit floridius, sub Capetanis demum regibus accessit, ut nec ipse Joannes Filesacus Doctor Sorbonicus diffitetur. Scilicet tum demum, alia potius curantibus Episcopis quàm quæ erant sui muneris, visum ex re Ecclesiæ fuit Theologicam professionem literariæ adjungere. Manet hodieque memoria ejus rei. Nam & hodie suprema scholæ istius Parisiensis præfectura (nos Rectoratum appellamus) solis iis qui Facultatis sunt Philosophicæ (liceat nunc receptis uti vocabulis) conce-

Files. l. de statut. Facult. theol. Paris. origine.

concéditur. Sola etiam illa Facultas suum habet Cancellarium & quidem ex Camera (uti loquuntur) Apostólica S. Genovefæ: quum contra tribus aliis facultatibus unus sit Cancellarius Episcopus Parisiensis. Sed illa pòst acciderunt.

Sicut autem initio seculi istius noni cœpit Parisiensis schola; ità sub ejus finem ab Alfredo Anglorum Rege in Britannia etiam excitatus est doctrinæ publicus mercatus OXONIÆ per S. Neotum monachum. Memorat Arnoldus Wion, factum id anno DCCC XC: atque initio statim tria fuisse exstructa collegia, Grammaticis unum, Philosophis alterum, & tertium Theologis. Id verum sit nec ne, haut facile dixerim. Certè non potuit illud gaudium esse diuturnum ob subsequutas statim ingentes illius regni calamitates, ab Danorum & Normannorum incursionibus & inprimis Haraldi regis immanitate. Vtraque hac antiquiorem se jactat CANTABRIGIENSIS schola in eadem Britannia; sed itidem incerta fide. Quin imo constat, Henrico I demum Rege quatuor monachos conducto publico horreo, in Aurelianensis Academiæ æmulationem, Grammatica, Dialectica, Rhetorica professos, uno illorum verba ad populum de religione in templo dominicis diebus faciente: neque ante Eduardum I, istam scholam faciem Vniversitatis (ut loqui mos est) accepisse.

Vide Arnoldum Wion. Ligni vitæ l. 5. cap. 94.

Idē Wion l. cit.

Quicquid horum sit, certè cis Oceanum Occidentalis orbis nullam penè habuit scholam publicam usque ad seculum XI præter unam Parisiensem. Illa verò tum temporis iam florebat non solis amplius Facultatis Philosophicæ verùm etiam Theologicæ clarissimis professoribus. Vixerunt enim ea ætate, atque in Parisiensi schola docuerunt, Anselmus Laudunensis, Guilielmus

mus Campellensis, Petrus Abælardus, Gilbertus Porretanus, & Petrus Lombardus nobilis ille sententiarum magister. Confluxerunt etiam illuc ex omni terra juvenes innumeri studiorum gratia. Eodem autem seculo & Jus Romanum BONONIÆ in Italia doceri publice cœpit, sumptibus & curâ reipublicæ illius, per Irnerium. Quin eodem tempore SALERNI in Picentibus schola Medica publica per Rogerium regem instituta est: jam licet ab antiquo florentibus rebus medicis in vicino monasterio Cassinensi. Exeunte illo seculo anno 1196 à Philippo Augusto Galliæ Rege idem Jus Romanum doceri publice est institutum MONPESSULI. At seculo decimo tertio condito novo Jure Pontificio, statim sub initiũ discipina Juris illius in Bononiensem Parisiensem ac Monpessulanam, imo & Oxoniensem Angliæ, quæ solæ tum erant scholæ publicæ, auctoritate Pontificum Regumque introducta est. Videtur plane eodem tempore easdem scholas intrasse & Medicæ artis professio publica. Vt jam scholæ illæ non uno literarum genere sed omnigena doctrina personarint. Nec tamen vel Bononiæ tum Theologiam quis docuit, vel Parisiis prudentiam Romani Juris. Namque illud quidem Innocentio VI Pontifice primùm cœpit anno seculi quarti decimi 62: Hoc vero vix ante centum annos, quoniam id olim prohibuisset Innocentius IV. Quo factum, ut ista quidem tempestate utriusque Juris professio Bononiæ, Theologiæ Philosophiæ & Medicinæ Parisiis, maximè floruerint. Accessit eodem tempore in parem gloriam Bononiensis scholæ æmula PATAVINA, à Friderico II Cæsare instituta. Quinimo & PERVSII circa annum 1290 Jus utrumque ceptum est doceri.

Seculo decimo quarto in majorem numerum excreve-

creverunt scholæ illæ publicæ, quæque jam omnia nostrum in morem docerent. Nam & in Galliis institutæ Aurelianensis, Andegavensis, Lugdunensis, & Tolosana: & in Italia Ferariensis ac Genuensis, Quin illo seculo & in Poloniam à Casimiro Rege inducta est schola publica Cracoviensis.

Imo & Germania nostra cœpit non amplius extra hanc laudem esse. Namque primò per Carolum IV Cæsarem PRAGÆ Bohemorum, mox & per Rupertum Palatinum HEIDELBERGÆ illustres scholæ conditæ sunt. Jacta tum & fundamenta VIENNENSIS Academiæ per fratres Archiduces: amplissimis verò etiam privilegiis exornatæ sunt ERPHORDIENSIS ac COLONIENSIS. Semel autem illecti laudis hac adorea Principes Germanici, sequente seculo decimo quinto longe plurimas alias his addiderunt. Ita Herbipolensis à Joanne Episcopo anno ejus seculi tertio, Lipsiensis à Friderico primo Electore anno IX, Rostochiensis à Ducibus Mechleburgensibus & Senatu oppidano anno decimo quinto, Basiliensis item à Senatu oppidano & Episcopo anno quinquagesimo nono, Griphiswaldensis à Vratislao Duce Pomeraniæ anno quinquagesimo sexto, Friburgensis ab Alberto Austriaco anno 60, Ingolstadiensis à Ludovico Bavariæ Duce anno septuagesimo secundo, Tybingensis ab Eberhardo Wirtenbergico anno septuagesimo septimo, Moguntina denique à Dithero Archiepiscopo anno octuagesimo secundo, institutæ sunt.

Quanquam vero jam tum numero scholarum omnes reliquas partes Europæ vinceret Germania, nec sic tamen desiderium earum expletum est. Quapropter seculo sequente prioribus accesserunt Wittebergensis anno tertio, Francofordiensis anno sexto, Marpurgensis an-

sis anno vigesimo sexto, Regiomontana in Prussis anno quadragesimo quarto: Jenensis anno quadragesimo octavo: Argentinensis anno sexagesimo septimo: Altorfina anno septuagesimo quinto: Lugdunensis in Batavis eodem anno: & denique anno septuagesimo sexto nostra hæc Julia, sororibus suis ut ætate inferior ita literarum gloriâ si non major certè suppar. Nostra memoria nata est & Rinthelienss: & in Belgis una atque altera. Sic longi temporis barbariem compensavit intra ducentos annos Germania.

Seriùs scholarum institutio cœpit etiam in Hispania: plæræque enim ejus regni scholæ erectæ demum superiore seculo: & quæ olim quidem instituta fuerat Salmanticensis, illa primam lucem fere à Francisco Victoria accepit, ut ipsimet Hispani non diffitentur. Dania quoque anno 1539 demum scholam publicam suam Christerno Rege florentem vidit. Vpsaliensis Suecorum schola origine quidem nonnihil antiquior est, ut quæ cœperit Sixto IV Pontifice anno 1476: inter rudimenta tamen hæsit & illa pene ad hæc usque tempora, quando eam regio beneficio Gustavus Adolphus regum maximus locupletavit. Non multùm melior fuit Scotiæ fortuna, etsi illa non unam Academiam instituerit. Polonia vero nec ipsa faventiorem fortunam experta est Cracoviæ. Verum non licet hisce narrandis immorari.

Vide latè differentè Dominic. Bannez in p. 1. Thomæ q. 1. art. 7.

Hæc itaque (ut tandem desinam) est origo scholarum nostrarum, Auditores. Ita paulatim in hunc statum deventum est. Non morabor autem vos amplius, postquam breviter isthæc recensuimus. Voto tamen finienda oratio fuerit, *Deus bonorum omnium factor & dator, qui cum unigenito*

genito Filio & S. Spiritu trinus, sapientia vero bonitate voluntate atque omnipotentia unus es & indivisus, qui omnem doctrinam omnemq; scientiam, absquâ si esset nec homines essemus, humanis mentibus insevisti: qui docentium discentiumque ordines, quibus vita ipsa nititur, & instituisti & spiritu tuo semper gubernas. Te ego, Deus, publica voce oro hodie & obtestor, ut quamdiu homines vis hoc in mundo vivere tamdiu inter eosdem sapientiæ & doctrinæ studia tuearis ac conserves. Redde, Pater, Germaniæ nostræque, merentibus ita peccatis nostris, diu illi bona denegasti, ac recluso tandem aliquando in vaginam infesto iræ tuæ gladio, pacis illam strictuream qua nunc lætamur in majorem lucem extende, simulque tanto muneri adde diuturnitatem. Effice, ut sopitis religionum dissidiis, extinctis sectarum monstris, abolitis civilibus odiis, remoto tyrannidis metu, & frenata improborum licentia, pax in domo tua, in animis quies & fuco carens fides, securitas in republica, in omnibus mutuus amor reparetur. Serva Cæsaream majestatem, Imperii illud caput, cujus auspiciis nostra hæc Julia est instituta. Serva Serenissimam familiam Brunsvicensium ac Lyneburgensium Ducum, eamque ab hostibus inter tot hostes defende, ut sub eorum tutela prisca fides, antiqui mores, & jus ac fas instaurari rursus queant ac vigere. Ad extremum (O Deus) nostram quoque hanc Juliam, cui post tot damna & naufragia tabulas nonnihil colligere nunc concedis, respice clementiore oculo. Liceat nobis qui in hoc scholastico ordine excubamus pro salute publica, aut tam sancto muneri se suaq; imposterum dedicabunt, sub alis tuis tranquille degere, præclaras pacis artes excolere, juventutem ad rempublicam atq; Ecclesiam educare, literasq;, omnis boni fundamentum, promovere. Imple etiam spiritu tuo discentium animos, ut relictis mundi hujus vanitatibus, damnata juventutis petulantia, tibi soli vivant, & ad

tui nominis gloriam, reipublicaque emolumentum omne suum studium, omnem sumptum, omnes deniq; conatus unice dirigant. Hoc te quæso, Pater, obsecroq;.

DISSERTATIO SECVNDA
RECITATA XXIV. OCTOBR. CIↃ IↃ C XXXVII. *quum Procancellarii Academici munere fungerer.*

NOn possum non laudare consilium Medicæ laureæ Candidatorum quos mihi hic sistis, *Spectabilis D Decane*, quod etsi jamdudum notissima omnibus sit illorum in nostra arte peritia, tamen non, quorundam sciolorum aut potius tenebrionum more, sua privata sed publicâ Academiæ auctoritate artem malint facere. Enimvero cum multa alia sunt hisce proximis aliquot seculis in commune reipubl. commodum concessa scholis illis Regiis, quas Academias aut Vniversitates usurpare consuetudo est: tum illud profecto longe & utilissime & præclarissime est constitutum, ut nemini liceat vel docere quidquam vel facere quod majorem sapientiam requirit, quin de illius eruditione in scholis ab hominibus doctissimis publice latum sit testimonium. Neque enim forte quidquam est cujus observatio æque beare rempubl. possit: aut quo neglecto æque salus publica periclitetur. Etenim illam demum beatam esse civitatem nemo est qui ignoret, cujus clavum moderantur soli sapientes, nec attingere datur rerum imperitis. Hos vero quis dignoscat, quis à vulgo separet rectiùs quam illi qui in sapientiæ ac doctrinæ professione

feſſione reliquis antecellunt, omnemq; operam ac ætatem ſuam huic ipſi negotio impendunt? Sunt autem prorſus ejus ordinis Profeſſores Academici. Quæ autem ratio ſcientiarum eſt omnium, eadem ſeorſim, & quidem jure meritiſſimo, artis eſt medicæ. Quanto enim nobilius eſt objectum illud circa quod ipſa verſatur, quantoque errores ejus ſunt faciliores pariter ac cum majori periculo conjuncti, tanto magis opus eſt uti caveatur ne ad artem faciendam admittantur, niſi qui id quod artis eſt præſtare norunt. Agitat ſcilicet vitam ipſam humanam medicus: conſervans illam ſi ſapit ac bonus eſt, tollens ſi fuerit imperitus. Quo ſcelere vix aliud gravius eſt.

Tantum vero cum interſit humani generis ſolos artis peritos artem facere, meritò ſane quis miretur, quî paucæ adeo reſpublicæ, in tam multis toto paſſim terrarum orbe, ſeriam atque eam quam oportet adhibere, ejus rei curam habuerint. Enimvero apud Ægyptios conſtat artem medicam inter ſacras diſciplinas habitam, adeoque nonniſi ſelectis ingeniis concreditam eſſe. Tradit etiam Ariſtoteles, & repetit poſt illum Diodorus Siculus, in Ægypto usque adeo legibus aſtrictam fuiſſe medendi artem, uti ante quartum diem exhibito pharmaco purgare ægrotum non licuerit medico, niſi capitis periculo. Contra tamen planè apud Græcos obtinuit. Conqueritur de ætate ſua princeps artis noſtræ Hippocrates, ὅτι ἰητροὶ φήμῃ μὲν πολλοὶ ἔργῳ δὲ πάγχυ βαιοὶ, *nomine multos eſſe medicos reipſa perpaucos:* itaque artem medicam, cum ſit longe nobiliſſima, tamen propter eorum qui eam exercent ignorantiam, omnibus artibus multò inferiorem haberi. Hujus autem rei ille cauſam non aliam conjecit eſſe, quam eam quod ſoli arti medicæ nulla in urbibus

Vide notata l. de Hermet. med. cap. 9.

Ariſtotel. l. 3. Polit. cap. 11.

Diod. l. 1. cap. 28.

Hippoc. in νόμῳ.

præterquam *ἀδοξίας* (quod infamiam nonnulli vertunt Latine, quum fortassis nihil hic significet quam aliquam existimationis jacturam) pœna posita sit: quæ videlicet minime tangat homines frontis jam tum perfrictæ. Ipsemet tamen Hippocrates quo huic incommodo mederetur, quemadmodum non minus optimus artis doctor fuit, quam optimus factor, neminem ad discendam artem admisit nisi juramento astrictum. Exstat hodieque illud insigne vetustatis monumentum, quo dubites sanctius ne quid aut doctius aut prudentius excogitari possit. Videbat sc. vir summus, ita fere ubivis comparatum esse, quod Plinius ait, *ut in hac arte sola eveniat, ut cuicunque medicum se professo statim credatur, cum sit periculum in nullo mendacio majus*: itaque id maximè accurandum prudentissime duxit, uti malis omnibus atq; ineptis occasio præripiatur in medicum nomen involandi, & quæstum ex mortibus hominum faciendi. Id vero rectius fieri nequit, quam si paucissimi, & illi quidem boni atq; *εὐφυεῖς*, seu ab ingenio instructi, ad artis auditiones admittantur. Prorsus sc. ut in sacris fieri amat, quæ non patent nisi jam initiatis. Nempe (ut verbis utar ipsius Hippocratis) *τὰ ἱερὰ ἐόντα πρήγματα ἱεροῖσιν ἀνθρώποισι δείκνυται, βεβήλοισι δ' οὐ θέμις πρὶν ἢ τελεσθῶσιν ὀργίοισιν τῆς ἐπιστήμης.*

Hippocr. Ὅρκ.

Plin. l. 29. c. 1.

Hipp. in νόμῳ.

Verum hæc laus privatim Hippocratis est, aut si quis alius Hippocratem in illo negotio prudenter est æmulatus: ipsæ vero Græcorum respublicæ nequaquam sibi hac parte caverunt. Græci mores autem Romanum etiam populum afflaverunt. Etsi enim ille primis sexcentis annis caruerit medendi arte, simulac tamen illam à Græcis accepit, etiam vitia quoque Græcarum rerump. eum invaserunt. Tragice isthac de re conqueritur pas-

sim

sim C. Plinius, ut propemodum ipsimet arti convitium dixisse queat videri. *Nulla* (ait ille) *lex est quæ puniat inscitiam capitalem, nullum exemplum vindictæ. Discunt periculis nostris, & experimenta per mortes agunt: medicoque tantùm hominem occidisse impunitas summa est. Quinimo transit convicium, & intemperantia culpatur, ultroq; qui periere arguuntur. Sed decuriæ pro more censuris Principum examinantur: inquisitio per parietes agitur, & qui de nummo judicat à Gadibus columnisq; Herculis accersitur: de exilio vero, nonnisi die quadragesimo quinq; electis viris datur tabula. At de judice ipso quales in consilium eunt? statim occisuri.* Ex quibus videre est, pessimè tum quidem apud Romanos rem fuisse medicam constitutam; ut quam sine discrimine cuivis medicum se professo, sine ulla prævia censura, sine ullo etiam examine operum artis subsequente, exercere licuerit. Plin. l. 29. cap. 1.

Neque vero illud vel sequentibus temporibus videtur emendatum legibus fuisse. Sane constat, Archiatrorum, h. est eorum, qui valetudinem Cæsarum curabant, (quorum aliqui reapse id præstabant, aliis titulus hic pro dignitate erat;) collegio inquam illi fuisse sua examina eorum qui erant cooptandi, præterea summum præfectum (ipsi Comitem nominabant) fuisse datum, atq; adeo quasi judicem aliquem summum. At apud alios medicos idem obtinuisse non reperio. Vt in collegium illud illustre Archiatrorum nonnisi facto per archiatros examine nemo admitteretur, ante seculi quarti postremos annos vix cœpit, ex Valentiniani scilicet & Valentis Imperatorum instituto: quod alias latius probabitur. Itaque illo quidem ævo observare est, amplissimas quidem dignitates medicis concessas: legem quæ bonos à malis distingueret, aut quæ puniret inscitiam capitalem, non temere est reperire. Vide Dissertat. 4.

Similiter Romano Imperio collapso primi quidē Arabes

bes artem hanc excoluerunt: cæterùm ipsine rectius sibi caverint quàm Græci ac post Romani, non habeo dicere. Certe hodie per Asiam omnem & Africam, imo ubicunque Arabum sacra in pretio sunt, longe infrà Christiani orbis nostri conditionem ars isthæc depressa est.

Seculo undecimo in Occidentali quoque hoc orbe cœpit ars medica, Salerni cumprimis, reflorescere, Constantino potissimum Africano auctore, certè adjutore. Eam tempestatem subsequutus statim Rogerius primus Siciliæ utriusque (vt loquuntur) Rex & Salerni Princeps, cum multas leges sanxisset, octavam decimam tulit *de probabili experientia medicorum*, quâ cavetur ne quis medicinam exerceat nisi prius à magistratibus & judicibus probatus; utque secus faciens bonis omnibus spoliatus in carcerem compingatur. *Hoc enim prospectum est*, ait Rex, *ne in Regno nostro subjecti periclitentur ex imperitia medicorum*. Cæterum hæc lex affinior est constitutioni Cæsarum antiquorum de Archiatris. Non multò post, ut quidam opinantur, Fridericus I Ahenobarbus Imperator noster, occupato regno Neapolitano eandem legem ibi non confirmavit tantùm sed & ampliavit. Ne quid tamen dissimulem, videtur hoc non ab illo Friderico sed demum ab hujus nepote Friderico II profectum esse. Superat in Legibus Neapolitanis antiquis, quas post alios edidit Fridericus Lindenbrogius vir doctissimus, constitutio illius prudentissimi pariter ac fortissimi Germanicorum Cæsarum, quæ sit hujus argumenti non una; interque eas una quâ prohibetur, ne quis ad faciendam medicinam admittatur, nisi à medicis collegii Salernitani aut Neapolitani probatus & potestatem medendi sit consequutus, quam licentiam vocant, sub pœna annui carceris & omnium bonorum

Vide Constitution. Siculár. Frider. II. lib. 3. tit. 34.

Leg. Sic. l. cit.

bonorum confiscationis. Fortassis licebit ipsiusmet Cæsaris verba quædam ex legibus illis adducere in medium. *Attendentes*, inquit, *grave dispendium & irrecuperabile damnum, quod posset contingere ex imperitia medicorum, jubemus, imposterum nullum medici titulum prætendentem audere practicare aliter vel mederi, nisi Salerni primitus & in conventu publico magistrorum judicio comprobatus, cum testimonialibus literis de fide & sufficienti scientia tam magistrorum quam ordinatorum nostrorum, ad præsentiam nostram, vel nobis à regno absentibus, ad illius præsentiam, qui vice nostrâ in regno remanserit, ordinatus accedat, & à nobis vel ab eo medendi licentiam consequatur; pœna publicationis bonorum & annalis carceris imminente his qui contra hujusmodi serenitatis edictum imposterum ausi fuerint practicare.* Ejusdem verba sunt: *Præsenti etiam lege statuimus, ut nullus in medicina & chirurgia nisi apud Salernum legat in Regno, nec Magistri nomen assumat nisi diligenter examinatus in præsentia nostrorum officialium & magistrorum artis ejusdem. Ordinati verò* (illi erant bini sacramento astricti) *quorum fidei prædicta sunt commissa, si fraudem in credito ipsis officio commisisse probetur, ultimo supplicio feriendos esse censemus.* Non possum quoque non recitare ejusdem Cæsaris legem de studiis ipsius artis nostræ: *Quia numquam sciri potest scientia medicinæ, nisi de scientia Logicali præscribatur, statuimus, quod nullus studeat in medicinali scientia, nisi prius studeat ad minus triennio in scientia Logicali, post triennium si voluerit ad studium medicinæ procedat,* (videtur addendum, *per quinquennium*) *ita quod chirurgiam quæ est pars medicinæ intra prædictum tempus addiscat. Post quod, & non ante, concedatur sibi licentia practicandi, examinatione juxta curiæ formam præhabita, & nihilominus recepto pro eo, de prædicto tempore studii, testimonio magistrali.* Item in eadem.

dem lege infra: *Nec tamen post completum quinquennium practicabit, nisi per annum integrum cum consilio experti medici practicaverit. Magistri vero intra istud quinquennium libros authenticos tam Hippocratis quam Galeni in scholis doceant tam in theorica quam in practica medicina. Salubri etiam constitutione sancimus, ut nullus chirurgicus ad practicam admittatur, nisi testimoniales literas offerat magistrorum in medicinali facultate legentium, quod per annum saltim in ea medicinæ parte studuerit, quæ chirurgia instruit facultatem, & præsertim anatomiam humanorum corporum in scholis didicerit, & sit in ea parte medicinæ perfectus, sine qua nec incisiones salubriter fieri poterunt, nec fractura curari.* Hactenus ille Cæsarum Germanicorum eruditissimus.

Subsequutæ autem statim sunt passim alibi scholæ regiæ: atque procul dubio hoc initio nata optima illa lex Academica, cujus initiò meminimus. Quo paret profecto, nos heic sane jure gloriari posse præ Græcis ac Romanis: utut illi leges suas jactent, multisque hodie etiam sit persuasum, illorum institutis nihil prudentius fingi posse aut exquisitius.

Vtinam verò tam recte observaretur lex illa, quam illa recte constituta est! Nunc eorum, quorum auctoritate leges unice consistunt, vitio ita ferè comparatum est, ut parum absit quin Plinii querelæ in nostrum quoque ævum congruant. Passim enim nullo doctore exculti, illotis ut sic dicam manibus, illotis pedibus, medicorum professione se induunt, carnificinam ampla mercede exercituri. Etiam audent hi male feriati Academicis institutis maledicere: quorum nempe sanctitate ipsi ab arte facienda procul arcentur: ostentantes interim sese arcanorum remediorum possessione, in crassissima faci-

endæ

endæ artis imperitia. Et tamen huic hominum generi passim creditur: quum contrà in quavis meliusculè constituta civitate nemini ephippiario, non cerdoni, non vilissimo cuique ministro atque artifici sordidissimo artem suam liceat exercere, cujus ille specimen aliquod non ediderit primoribus in arte viris comprobatum. In Montepessulano, antiquissimo & celeberrimo Artis nostræ emporio, si quis medicum se mentiatur (verba recito Joannis Libautii medici Parisiensis clarissimi) mox rapitur in asinum strigosum, & si invenitur scabidum, tollitur sublimis, aversus tota urbe circumducitur, ludibrio omnibus est, conspuitur, vapulat, laceratur, sordibus omnis generis conspurcatur, ceu olim sacra illa Massiliensium victima, postremo expiata urbe ejicitur, illuc nunquam rediturus nisi maximo suo malo. Vtinam vero & alibi passim idem fieret! Certè plures hodie viverent, & imposterum pauciores morerentur.

Libaut. præf. at. in Hollerii comment. in Aphor.

Sed quo prolabor? Id volebam. Quum reipublicæ tam sit utile institutum illud Academicum, neminem ad artem faciendam temere admittendi nisi probatum à magistris & quasi architectis nostræ artis, non posse me non laudare hos quos mihi sistis, Spectabilis D. Decane, candidatos, viros doctissimos: quippe qui, non quorundam more, nullo facto examine nulloque specimine in publicum edito ad artis opera voluerint accedere, sed sanctissimè scholarum instituta observaverint. Est autem illud jamdudum ab iis factum, magno omnium applausu. Quæ enim exiguntur ab omnibus artem facturis, illa constat ita eos esse persequutos, ut nullius non publicam laudem impetraverint. Accessit pòst & usus artis insignis, nec minore cum laude jam aliquot per annos: quo sese

Principibus ac civitatibus multis probaverunt. Eapropter non est etiam, quur me, Spectabilis D. Decane, multis roges, uti facultatem tibi concedam commeritis dudum honoribus hosce viros afficiendi, iis inquam quos solent Scholæ nostræ exhibere omnibus, qui suam in arte nostra peritiam satis probaverunt. Quæ enim omnia Hippocrates noster requisivit in eo ἴσως (ut ipse loquitur) μέλλει ἰητρικῆς ξύνεσιν ἀτρεκέως ἁρμόζεσθαι, illa omnia abunde his viris esse, dudum perspectum habui. Neque enim aliqua illis dos ingenii deest: doctorum etiam optimorum præceptis, ceu optimo semine, illum ingenii agrum conseverunt. Vixerunt præterea non uno loco studiis medicis dicato, in clarissimis nimirum Germaniæ Academiis. Nec minus accurate à pueris usque instituti sunt. Sicut nec φιλοπονίην quis unquam in iis potuit desiderare. Omnia sanè tempus haud parvum ad maturitatem perduxit. Tales vero quum jam dudum sese probaverint, ostenderintque jam tum sese medicos μὴ λόγῳ μοῦνον ἀλλὰ καὶ ἔργῳ (liceat mihi verbis Hippocraticis uti) quis nolit illos honores atque illud nomen publica auctoritate iis deferre, quos jamdudum publico omnium consensu commeruerunt? Ego sane tantum absum, ut iis petentibus quidquam censeam denegandum, ut & ultrò ipsis nec petentibus & hoc & longe plura offerri debere arbitrer.

Hippocr. in νόμῳ.

Quando igitur Serenissimus & Reverendissimus Princeps ac Dominus, Dominus Fridericus Dei Gratia Dux Brunsvicensis & Lyneburgensis, Postulatus Coadjutor Episcopatus Ratzeburgensis, Electus Præpositus Archiepiscopatus Bremensis, hujusque Academiæ Juliæ pro tempore Rector ac Cancellarius magnificentissimus, Dominus noster clementissimus, Procancellariatus munus me

me hodie voluit adminiſtrare, non morabor ego neque Tuum, Spectabilis D. Decane, neque quos ſtitiſti Candidatorum, virorum ſane doctiſſimorum, deſiderium. Pro muneris itaque mei, quo hodie fungor, auctoritate, concedo tibi hoſce viros, D. N. N. N. ubi ſe ſolenni Facultatis Medicæ juramento obſtrinxerint, Doctores Artis medicæ creandi, creatos renunciandi, & omnibus privilegiis, immunitatibus, indultis, beneficiis ac juribus donandi, quibus ille ordo à ſummis Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, ac Principibus unquam condecoratus fuit, aut quibus aliàs gaudere uti frui poteſt ac debet, ſive de jure ſive de conſuetudine. Deum Opt. Max. oro obſecroque, ut iſthuc ipſum in nominis divini gloriam, publicæ rei emolumentum, ſimul etiam in Candidatorum vergat inſigne commodum.

DISSERTATIO TERTIA

HABITA XVI. OCTOBR. ANNO CIↃ IↃC XXXIIX,
Quum Decanus collegij medici uni Candidato titulum Doctoris concederem.

QVujus rei gratia huc potiſſimum acceſſerimus, neminem ſane latet. Mihi vero etiam ſcio, præter illud potiſſimum munus, incumbere ex conſuetudine Academiæ hujus & alterum, minoris quidem momenti & quaſi ſecundarium, æquè gravis tamen operæ nec minori diligentia peragendum. Scilicet, antea quam hunc Candidatum noſtrum publicis honoribus inaugurem, ſermo aliquis mihi ex more habendus eſt quaſi in anteceſſum. Vtrumq; agam: & brevi-

bus quidem quod hodie sacra ex sacris nobis nascantur, quorum πλεῖσαι quælibet haud exiguum temporis spacium exigunt. Nec tamen vos morari, Auditores, longis aut sermonibus aut ceremoniis fas est, multo minus fatigandi estis: utpote quum adventu vestro atque illa vestra frequentia Candidatum nostrum ornare velitis. Sanè gratias vobis deberi maximas ipsimet fatemur: qui nisi fateremur profectò essemus impii. Itaque ego quidem nemini molestiam creabo prolixo quodam prælo-quio. Dicam vero de argumento auditu nec injucundo, nisi fallor, nec inutili, de ortu inquam Academiarum sive Regiarum scholarum unius Europæ nostræ. Cui vero non jucundum fuerit id audire? imo cui non fuerit utile? Nobis certe qui aut Senatores aut cives Academici sumus, non potest non maximam parere voluptatem, si cognoscas, reipubl. illius exordia, in qua omnes vivimus, atque unde tot indies nobis profluunt commoda. Etsi vero jam ante annum eodem de argumento mihi haud pauca dicta sint: persequutus tamen tunc maxime sum instituta scholarum veterum, Græcarum, Latinarum, Ægyptiacarum, Persicarum, atque Sarracenicarum, saltim quo clarius patesceret quantum illa à nostris fuerint remota. Nostra equidem non nisi levi brachio perstrinxi, in commodius tempus eorum narratione rejecta. Nec tamen vel hodie propositum habeo omnia illa tangere, quæ ad Academiarum nostrarum faciunt instituta. Isthæc narrantem dies me deficeret, Auditores. Nunc vero ne morandi quidem estis. Itaque illa duntaxat persequar quæ faciunt ad originem Europæarum scholarum: quæ, nisi admodum fallor, valde latet in obscuro. Dicam ergo quo tandem tempore, quorumque au-

spiciis

ſpiciis ſcholæ Europææ hanc quaſi civitatis formam aſſumpſerint. Nec illas metas egredietur oratio mea. Quæ diſſerentem uti me benigne audiatis, etiam atque etiam rogo.

Quinctum à Servatoris noſtri natalibus ſeculum agebatur, quum juſto Dei judicio in cultisſimas Romani Imperii occidentalis terras effundentibus ſeſe Germanicis potisſimum gentibus, non multo temporis ſpatio omnis Africa, potioresque Europæ provinciæ, Hiſpania, Gallia, Britannia, Pannonia, Italia ſpiſſa imperitiæ caligine quaſi obducerentur. Ex eo nulla amplius profeſſorum ſalaria, nullæ ſcholæ publicæ, per omnem illum terrarum tractum. Scribit M. Aurelius Casſiodorus, ſe auctore Agapetum Pontificem Romanum Theologicam ſcholam Romæ ad inſtar Niſibænæ inſtituere conatum quidem; irritum tamen illud conſilium fuiſſe præ temporis illius calamitatibus. Exſtat etiam apud eundem Casſiodorum *l.9. epiſtola viceſima prima* Athalarici Oſtrogothorum in Italia Regis, qua ille jubet ſalaria ſolvi ex more antiquo Profeſſoribus in urbe Roma *ſine deductione* (ita loquitur) *ſemeſtribus etiam ſingulis*. Quin legimus, eodem tempore & Anicium Manlium Severinum Boëtium, virum & dignitate & opulentia & virtute & eruditione longe maximum, Ariſtotelicam philoſophiam Romæ docuiſſe; quanquam ſalario docuiſſe non dixerim. Incidit autem hæc ætas in tempora Theodorici Oſtrogothorum Regis, vel ſeculi quinti ac ſexti confinia. Porro non multò poſt conſtituit, aut renovavit potius, Juſtinianus etiam Imperator nonnulla, de Grammatices Rhetoricæ & Juris Romani profeſſoribus in urbe Roma: uti in ejus legum Codice hodieque legere eſt. Verum enimvero ultra bonos conatus non

Casſiod. præfat. in libros divinar. lection.

Vide tit. de ſtud.

liberalib. Vrb. Romæ. fortasſis omne hoc negotium progreſſum eſt. Quei enim fœlicius potuit in eo omnium rerum interitu, deſtructo ſcilicet Gothorum ſic ſatis juſto imperio per immania bella, & Italiam denuo mox invadentibus Langobardis per Narſetem invitatis? Nec tamen ego negaverim primæ ac rudioris literaturæ ſcholas Romæ ſemper ſuperfuiſſe. Forte nec doctores defuere alii. Certum quippe eſt, eo loci aliqua ſemper eruditionis priſcæ ſaltim veſtigia remanſiſſe. Sed dubio procul per fuerunt rudia omnia.

Eadem tempeſtate floruit S. Benedictus, omnium occidentalis Eccleſiæ monachorum hodie pater. Hic etſi ordinis ſui homines non juſſerit publicas habere ſcholas, inſtituit tamen, uti ſaltim illi, quibus ex novæ Regulæ præſcripto vivere animus, in monaſteriis docerentur. Jam ante per Orientem, ubi primum nata ſunt τὰ ἀσκητικὰ inſtituta, in cœnobiis nonnullis videntur ſacræ ſcholæ habitæ, ut quidem ex Joannis Chryſoſtomi tertio contra vituperatores monaſtices libro manifeſtum eſt. Etiam Occidentis quibusdam cœnobiis ſuæ jam videntur ſcholæ fuiſſe. De eo ſane quod in Lerinæ, inſulæ Tyrrheni maris Galliæ Narbonenſi adjectæ, eremo exſtruxerat Honoratus Maſſilienſis, vetant nos dubitare, non tantùm clara illa ævi ſui & Eccleſiæ Gallicanæ lumina, prætet Honoratum ipſum Maximus, Fauſtus, Hilarius, Cæſarius, Vincentius, Eucherius, Salvianus, Salonius, eremi illius alumni, ſed & ipſa Eucherii Lugdunenſis verba, quibus ad Salonium filium in *poſteriorem librum Inſtructionum* ſuarum eſt præfatus. *Dignum eſt*, inquit, *quâcunque cura mea ingenium tuum reparari, qui vix dum decem annos natus eremum ingreſſus, inter illas ſanctorum manus non ſolum imbutus verùm etiam enutritus ſis ab Honorato, patre inquam illo primò inſularum*

Eucher. præfat. l. 2. Inſtruct.

poſtea

postea Ecclesiarum magistro, quum te illic beatissimi Hilarii tum insulani tironis, sed jam nunc summi Pontificis, (Arelatensis videlicet) *doctrina formaret per omnes spiritualium rerum disciplinas: adhoc etiam te postea consummantius summis viris Salviano atque Vincentio, eloquentia pariter & sapientia praeminentibus.* Cæterum præ aliis huic rei operam navasse jure dixeris, quæ ad Benedicti regulam instituta sunt cœnobia. Hinc sanè ipsimet Benedicto erudiendum filium Placidum tradidit Tertullius patricius, ut refert *Historia Casinensis.* Et de Mauro Benedicti discipulo in Gallias missorefert Ivo, in Aurelianensi monasterio multos nobilium Francorum liberos ab eo pietatis fuisse studiis imbutos. Sunt autem ex Benedicti præscripto tantum non omnia totius Occidentis monasteria cum vetera reformata tum nova constituta.

Ivo in chron. in vita Iustiniani.

Quo factum, uti ab illo usque tempore Benedictini Ordinis monasteria non pietatis solum, verum & doctrinæ scholæ fuerint, vix tamen extra sua claustra sese porrigentes. Neque enim verum est quod nonnulli tradunt, ex primo instituto suo *ἀσκητήρια* isthæc scholas fuisse publicas promiscue omnium, etiam ordini isti non addictorum. Quippe quam sententiam & Regula ipsa S. Benedicti & historia temporum falsi coarguant. Stetit vero omnis isthæc doctrina intra levem Latinæ linguæ peritiam, & Christianæ Theologiæ usum; quibus nonnulli mathematicum quid, computi Ecclesiastici rectiùs cognoscendi gratia, (postquam illam curam Dionysius Exiguus Romæ accenderat) parumque artis medicæ addiderunt. Idipsum abunde liquet, cum ex monumentis illius ævi omnibus, tum ex Cassiodori opere *divinarum humanarumque lectionum,* quo vir optimus monachos ad literarum studia manu-

manuducere instituit. Observatu autem omnino dignum est, sexto septimo atque octavo seculis, neminem fere per Italiam, Galliam, Britanniam, Hispaniam (uno verbo) in Occidentalis Ecclesiæ toto orbe, nomen aliquod scripto libro obtinuisse, qui non in monasterio educatus sit atque institutus. Igitur ubi meliora atque plura tum temporis monasteria, ibi & plures & meliores viri docti floruerunt. Qua felicitate cumprimis tum Britannia fuit, ut quæ ipsam quoque Italiam, aut luxu aut bellis impeditam, longo post se intervallo reliquerit. Non enim Britannicis monachis quidquam tam ingenti temporis tractu aut melius aut doctius totus Occidens habuit. Qui inter illos eminet Beda, idem omnium illius tempestatis per Occidentem universum fuit doctissimus. Nos ipsi Germani prima Christianæ doctrinæ exordia illis cœnobitis debemus. Imo debemus illis initia omnis culturæ melioris, atque eruditionis: sicut Angli ipsi ac Scoti à monachis Romanis eam aliqua ex parte antehac acceperant.

Præter has autem Monachorum scholas per ducentos amplius annos, toto in Occidentali orbe, nulla Philosophiæ, nulla Romani Juris, nulla humaniorum literarum, nulla Christianæ doctrinæ, nulla Medicæ artis denique cathedra uspiam fuit. Nam quod narrant nonnulli, Cantabrigiæ in Anglia à Sigeberto Rege, anno Christi sexcentesimo tricesimo, publicam Academiam esse institutam, id vero dubia annalium fide nititur; Cantabrigiensium quoque æmuli Oxonienses pernegant fortiter. Et ut quædam fuerit instituta, procul dubio rudis illa fuit, nec in longum tempus. Cæterùm nono seculo majori verisimilitudine laus illa competit. Sicut enim plane illo tempore & inter Sarracenos sapientia fuit accensa, &

Polyd. l. r. hist. Angl.

Rectius Camdenus in Britannia, ubi de Cantabrigia.

protracta

protracta est iterum in lucem Constantinopoli eruditio per Bardam Cæsarem ac Photium patriarcham, quod alias narravimus: ita etiam Occidentalis hic orbis, nunquam satis memorando Dei beneficio, barbariem suam cœpit non leviter tum discutere.

Primùm enim MONASTICÆ scholæ longè quam antehac plures institutæ; non modo per Italiam, Galliam, Britanniam, Hispaniam, ubi ante non nisi paucæ erant, verum etiam per Germaniam nostram, ubi antehac vix ulla. Ex istis autem phrontisteriis magna statim copia monachorum profluxit, qui ut non minus pietate quam doctrina eluxerunt, ita amplissimis Episcopalibus muneribus summa cum laude, imò cum Ecclesiæ fructu maximo sunt præfecti. Quantos sane viros vel sola tum Germania statim protulit! Rabanum Maurum, Strabum Fuldensem, Haymonem, Walafridum Strabonem, Paschasium Ratbertum, Amalaricum Trevirensem, Halitgerium, omnes scriptis editis clarissimos. Taceo enim nunc alios: quamvis una ad Visurgim Corbeja nostra Bremæ dederit ordine integros quinq; priores Episcopos eosque omnium optimos, nec minus alibi pari virtute aliquammultos.

Ad hoc verò passim locorum cum EPISCOPALIBUS COLLEGIIS novum scholarum genus cœpit. Ejus instituti exordia quædam, ut S. Basilius in Oriente, ita in Africa princeps fecerat jamdudum antè S. Augustinus. *Factus enim presbyter* (verba sunt Possidii in vita S. Augustini) *monasterium intra Ecclesiam mox instituit, & cum Dei servis vivere cœpit, secundùm modum & regulam sub sanctis Apostolis constitutam: maxime ut nemo quidquam proprium in illa societate haberet, sed eis essent omnia communia & distribueretur unicuique prout cuiq; opus erat. Quod jam ipse prior fecerat, dum de transmarinis ad sua remeasset.* Laudabile Possid. cap. 5.

bile isthuc S. Augustini facinus imitantibus paulatim sponte sua Episcoporum nonnullis, magis magisque increbuit cœnobitarum istud genus Episcopalibus sedibus adjunctorum, quos etiam tunc ab observato singulari vivendi canone Canonicos aut Regulares usurparunt. Scholas tamen an & hi, sive in publicum, h. e. quosvis admittentes, sive fratribus suis, jam tum temporis habuerint, mihi quidem non liquet. Imo potius vero absimile videtur, quum nihil isthac de re scitum invenias in Regula ab ipsomet sanctissimo illo patre suis illis Canonicis præscripta. Nec enim fortassis causæ quidquam est, quur illam Regulam quam Patri isti tribuerunt tot secula, ac commentariis Hugo de S. Victore & Humbertus illustrarunt, cum nonnullis in alium auctorem referamus. Invenio autem in illa Regula nihil quod huc faciat: nisi forte eo trahere quis velit: *codices certa hora singulis diebus petantur; extra horam qui petierit non accipiat.* Quæ tamen verba nequaquam de schola loquuntur habenda, sed de lectione.

Cæterum nono quod diximus seculo & hæc Canonicorum aut Monachorum (perinde enim propemodum tunc quidem fuit) collegia frequentius sunt instituta, & simul passim locorum iis injunctum scholarum habendarum negotium, auspicio cumprimis atque auctoritate Caroli Magni ac Ludovici Pii, primorum Francicæ stirpis Cæsarum. Nec enim ullam hi Episcopalem constituerunt cathedram, nisi adjuncto simul Canonicorum collegio cui ex præscripto S. Augustini fuerit vivendum. Ex eo igitur non in monasteriis duntaxat, sed ubicunque etiam locorum Episcopalis cathedra erat, scholæ exerceri cœperunt; & quidem, ut tempora tum ferebant, exigebatque necessitas in illa rudium hominum frequentia, cum literaturæ Latinæ

tinæ potissimum tum interdum aliqua ex parte etiam Theologiæ Christianæ, vix tamen aliis quam clericæ vitæ addictis auscultantibus. Quos sc. sacrorum Latina lingua celebrandorum necessitas ad aliquam saltim ejus literaturæ peritiam acquirendam adigebat. Et verò omnibus illis in collegiis quis est constitutus qui scholas haberet, non minus atque in aliis monasteriis. Meminit ejus rei Ansegisus hisce verbis: *Carolus siquidem constituit in singulis monasteriis & Episcopiis scholas esse, ubi ingenuorum & servorum filii Grammaticam Musicam & Arithmeticam doceantur.* In Cabilonensi quoque Concilio cap. 43. ipsa illa constitutio hisce verbis laudatur. *Oportet enim, sicut Dominus Imperator Carolus, vir singularis mansuetudinis fortitudinis & prudentiæ justitiæ & temperantiæ, præcepit, scholas constitui, in quibus literaria solertia, disciplinæ & sacræ scripturæ documenta discantur, & tales ibi erudiantur, quibus merito dicatur à Domino: Vos estis sal terræ &c.* Memorabile etiam est quod in Privilegio Osnabrugensi Episcopatui anno 804. concesso, legitur: *Insuper* (verba Caroli sunt) *eidem Episcopo ejusq; successoribus concedimus licentiam libertatem & ab omni regali imperio absolutionem. Nisi forte contingat, ut Imperator Romanorum & Rex Græcorum conjugalia fœdera inter filios eorum contrahere disponant: tunc Ecclesiæ illius Episcopus cum sumptu à Rege vel ab Imperatore adhibito, laborem simul & honorem illius legationis assumet. Et ea de causa statuimus, quod in eodem loco Græcas & Latinas scholas in perpetuum manere ordinavimus, nec unquam clericos utriusque linguæ gnaros deesse confidimus.* Ab illo instituto est, quod hodieque plærisque Canonicorum claustris scholæ habendæ locus adjunctus sit: quodque uni Canonicorum etiamnum Scholastici appellatio maneat. Porro quod præclare Carolus Magnus instituerat, non minori diligentia cu-

Crantz. in Metropoli lib. 1.

tia curavit filius Ludovicus, cui virtus Pii cognomentum conciliavit. Exstant hodieque in laudem illius Principis cum alia tum inprimis canones Aquisgranensis magni conventus, quibus multa ad Ecclesiasticum statum pertinentia quam sanctissime sancita, tum Canonicorum collegia ordinata sunt. Lothario quoque imperante anno 855 Concilii Valentini in Gallis celebrati caput octavum decimum itidem scholas in singulis Episcopiis fieri jussit. Quod quarto pòst anno iterum repetitum Lothario Lotharii Imperatoris filio regnante, in concilio Tullensi. Canon ejus hic est: *Vt scholæ sanctarum scripturarum & humanæ quoq; literaturæ, unde annis præcedentibus per religiosorum Imperatorum studium, magna illuminatio Ecclesiæ & eruditionis utilitas processit, deprecandi sunt pii Principes nostri, & omnes fratres & Coëpiscopi vostri instantissime commonendi, ut ubicunque omnipotens Deus idoneos ad docendum i. e. fideliter & veraciter intelligentes donare dignatur, constituantur ubique scholæ publicæ, ut utriusq; eruditionis, & divinæ videlicet & humanæ, in Ecclesia Dei fructus valeat accrescere. Quia (quod nimis dolendum est & perniciosum maxime) divinæ scripturæ verax & fidelis intelligentia jam ita dilabitur, ut vix jam extrema ejus vestigia reperiantur. Et idcirco ingenti cura & summo studio remedium procurandum est.* Hactenus canon. Apparet autem ex isthoc canone, optimè quidem sancitum tunc temporis hoc scholarum genus, cum Carolo tamen & Ludovico Pio fere iterum concidisse.

Quanquam vero à principe Carolo profluxisse id instituti quis crediderit, & multi hodie credant, non fraudanda tamen forte gloriâ hujus inventi Anglia videtur. Scribit enim ad annum 761 Cardinalis Baronius: *Hoc anno in Anglia Egbertus Episcopus Eboracensis Regis germanus, scientia*

enti a

entia & sanctitate clarus diem clausit extremum. Fuit iste magister Albini qui & Alcuinus Flaccus dictus invenitur, qui ipsum pluribus laudat in literis ad Carolum Magnum scriptis, utpote quod inter alia insignia opera, publicum sacrarum literarum gymnasium Eboraci instituit, eamq; Ecclesiam nobili bibliotheca ditavit. Constat etiam ex vita Ludgeri, ipsum Albinum Eboraci sacras literas esse professum. Itaque vero est simile, ex Albini consilio, atque ad exemplum Egberti illius, laudabile ho: Caroli Magni institutum profectum esse: utpote quum notum sit ad reparandam rem literariam Albini præcipuè consiliis Carolum esse usum. Cæterum de Albino etiam pôst disserendum fuerit.

Præter hæc autem duo scholarum genera etiam TERTIVM atque adeo illud quod originem nostris Academiis dedit, cœpisse eodem illo seculo nono, videtur: nec uno quidem loco. Vt enim de Anglia dicam priùs, unde nobis ipsa illa doctrinæ rudimenta redierunt, ab Alphredo Rege scholam publicam Oxoniæ esse constitutam anno Christiano septuagesimo tertio vel potius nonagesimo quinto, ex Oxoniensium monumentis haud pauci hodie narrant. Ejus tamen non meminerunt vel Wilhelmus Westmonasteriensis vel Abbas Ingulphus, qui res Anglicanas illius temporis satis diligenter tradiderunt: doctrinam duntaxat propè emortuam cum literariam tum Ecclesiasticam ab illo Rege esse resuscitatam, illis auctoribus est traditum. In id enim libros complures ex Bibliotheca Romana regiis sumptibus descriptos, ac viros eruditos ex Galliis & aliunde evocatos. Inter quos Joannes Erigena Scotus fuit, ille qui Dionysii dicti Areopagitæ opus de divinis nominibus ex Græco in Latinum vertit, suspectæ alias & dubiæ in religionis negotio fidei. Sed bonas artes disciplinamq; restitutam nonnihil à Rege hor-

tatu S. Neoti monachi, apud quem Rex profugus ante aliquamdiu delituerat, certum videtur. Erat is Neotus natione Anglus, vitæ instituto Benedictinus Monachus, nisi malis anachoretam fuisse, ac porro (ut quidem Arnoldus Wion ejusdem ordinis monachus Duacensis, opere cui titulum fecit *Ligni vita*, tradit) Diaconus in Hermstoke postque obitum catalogo sanctorum adscriptus. Auctor verò est Guilielmus Cambdenus, seu potius ille ante laudatus Arnoldus, tria tum ab Alphredo rege Oxoniæ auditoria constructa esse, unum Grammaticis, alterum Philosophis, Theologis tertium. Quæ si vera sunt (quod dubito de Theologica saltim cathedra) ex parte conjectura facile colligi potest, quæ docendi ratio isthac in schola tum obtinuerit. Sed quæcunque illa fuerit, omnes narrant parum illam felicitatem diuturnam fuisse: excipientibus illam paucis pòst annis Danorum incursionibus, & Haraldi præcipue Regis barbara immanitate, quibus omnis Anglia, cumprimis vero ipsa Oxonia, tantùm non in cineres abiit ac sanguinem. Illa autem calamitas in Normannorum usque dynastiam, adeoque finem prope seculi undecimi, sese extendit. Quo tempore superfuisse Oxoniæ, licet exhausta in urbe, literarum & philosophiæ disciplinam, recte quidem colligit Wion & qui hunc descripsit suppresso nomine Cambdenus, ex hisce Ingulphi verbis: *Ego Ingulphus constitutus primum VVestmonasterio postmodum Oxoniensi studio traditus, cum in Aristotele arripiendo supra multos coætaneos profecissem &c.* Non minùs tamen recte observat Cambdenus, refloruisse ibi literas, præsertim Roberti Polenii cura & favore Henrici secundi ac Richardi Regum, hoc est sub finem circiter seculi Christiani duodecimi. Et vero, eodem teste, *Polenij conatus adeo feliciter*

Arnold. l. 5. Ligni vitæ c. 37. Cambden. descript. Britann. urbe Oxon

cessit, ut regnante Joanne (is autem præfuit regno ab anno 1199 usque ad 1216) *tria millia studiosorum in hac urbe fuerint.* Henrico III autem rege, qui Joanni patri succedens obiit demum 1272, *Tanta jam erat eruditorum copia, ut innumeri divinis humanisq; artibus instructissimi cùm in Ecclesiam tùm in rempublicam fuerint propagati, Matthæusq; Parisiensis universitatem Oxoniensem secundam à Lutetiâ Ecclesiæ scholam, Ecclesiæ imo fundamentum, diserte appellarit.* Non patitur hic locus addere ex Cambdeno, quæ subjungit de collegiis illic loci secuto tempore exstructis summo literariæ reip. bono. Non possum tamen non adducere quod narrationi illi addit elogium: *His collegiis quæ numero sunt sedecim, & aulis præterea octo, elegante structura, opimis reditibus, & instructis bibliothecis ita floret Oxonia, ut reliquas orbis Christiani Academias superet omnes.* Verùm præstat fortassis de ipso Alphredo rege ejusque nunquam satis laudando instituto recitare, quæ habet politissimus Anglicarum rerum scriptor gente Italus Polydorus Virgilius. *Dedit Alvredus,* inquit ille, *jam viginti natus annos operam literis, atque ita doctus evasit brevi, ut divi Gregorii dialogos, opus Boëtii de Consolatione Philosophiæ, & Psalmos David, ex Latino in patrium sermonem verterit, quo à cunctis facile intelligerentur. Licet dialogos & Boëtii opus quidam tradant ejus rogatu Verefredum antistitem Vigorniensem transtulisse; quibus minùs consentio, cum ipse sic eruditus esset, ut par sit credere ejus fuisse opera. At Psalmos, morte intercedente, non omnes omnino interpretatus est. Studebat Rex optime animatus per id tempus, quo literæ apud Occidentales longe rarissimæ erant, suos quovis modo bene vivendi rationem docere, mortaliumque animos ad bonas artes discendas generatim inflammare: quare summe favebat ingeniis, fovebat hominum dignitatem, amplectebatur nobilitatem, &* Polyd. l. 5. hist. Angl. post finem.

omnes

omnes denique diligebat in quibus virtus inesset. Memoriæ quoque proditum est, Alvredum haud facile pati consuesse, quempiam in sacerdotum collegium venire, nisi vir probus atq; bene literis institutus esset: utpote qui probe sciret sacerdotes secundum vetus verbum spectaculum factos esse mundo, ac propterea alios mortales vivendi modum facile ab illis mutuari. Et quoniam perpauci admodum tales apud se esse cernebat, idcirco undecunq; viros vitæ sanctitate & doctrina claros arcessebat, qui regale sacerdotium, uti apostolorum princeps appellat, obirent. Atqui Neotum imprimis monasticæ professionis virum sanctissimum, ob eximiam eruditionem, miro amore complexus est; quo hortante, Oxonij gymnasium instituit, proposita mercede omnibus, qui publice bonas artes profiterentur. Quo multi doctrina clari confluxerunt docendi gratia. Hæc Polydorus. Non multo pòst addit idem nonnulla de ipsa Oxoniensi schola ejusque institutis, quæ itidem non possum hic omittere. *Hæc statim à principio*, inquit, *tum divinarum humanarumq; literarum studiis, tum mira hominum in doctrinas incumbentium frequentia multò celeberrima esse cœpit: deincepsq; usq; eò floruit, ut jam facile cum quovis alio totius orbis gymnasio de nominis gloria certare posset. In qua scholastici ipsi, ut cujusdam religionis observatione à primo imbuti, neutiquam minus animos bonis moribus quam literis excolunt. Habent enim cœnobia magnifico apparatu constructa, multorumq; cum episcoporum, tum regum, hominumq; nobilium, ac fœminarum probatissimarum muneribus opulentissima, quæ collegia vocitant, quod eorum collegia eo loci collocata sint: quorum magistri sunt viri doctrina inprimis probati, & honesti. Igitur ibi cum abunde suppeditentur facultates, communiter vivunt, ac quotidie bene mane aut rem divinam faciunt, aut sacris intersunt, antequam ad rem literariam aggrediantur: atq; ita Deum cumprimis venerantes*

xerantes, sese castissimo simul vivendi genere & doctrinarum omnium studiis exercent, unde jugiter singulari pietate & eruditione viri, velut ex quodam totius orbis amplissimo disciplinarum theatro, existunt, qui tam pie quam utiliter, nunc docendo, nunc scribendo, mirum in modum rem Christianam juvant, celebrant, tuentur. Quemadmodum ex nonnullis, paucis quidem, nihil floret: qui omne vitæ curriculum ibidem sese molliter curando transigunt, qui malis exemplis juventuti plurimùm interdum nocent. Quæ sane morum labes minime fieret, si illi qui etiam nunc nova in dies singulos instituunt collegia, tandem aliquando certos darent scholasticis annos, ut aut docti suo tempore domum redirent, aut veluti asini ad lyram, ut dicitur, loca aliis relinquerent, qui valde multum possent in literis proficere. Hæc iterum elegantissimus Polydorus. Quæ pro dignitate expendere tamen non licet, cùm ab instituto nimis alienũ, & nunc propositum sit duntaxat in originem Academiæ Oxoniensis, qualis illa facta est seculo nono, inquirere.

Eadem sanè de causa non est etiam, ut CANTABRIGIENSIS scholæ hic faciamus mentionem. Etsi enim apud Arnoldum Wion scribat Robertus de Remington: *Regnante Eduardo primo de Studio Grantbrig* (illa est Cantabrigia) *facta est Universitas sicut est Oxoniæ, per Curiam Romanam*: adeoque possit cui videri non alienum esse ab hoc tempore: cum rerum in Anglia potitus sit Eduardus I in confiniis noni atque decimi seculi. Revera tamen loquitur autor ille de Eduardo Normannicæ stirpis id nominis primo, qui regnum adiit demum anno 1272, quo rege primum quod vocant Collegium ibi exstruxit Episcopus Eliensis. [Arnold. l. cit.] [Cambden. in Britannia.]

Nos, Britannia relicta in GALLIAS transfretabimus. Ibi vero, & quidem Lutetiæ PARISIORUM, isthac ætate

jacta tum initia fuisse scholæ illius toto jam orbe celeberrimæ, magis certa est fide cognitum. Etsi enim unum alterumque esse sciam id qui neget, adeo multis tamen seculis atque adeo diversis gentibus id traditum est, ut illi consensui repugnare sit pene frontem ferire. Scilicet quamvis, ut de re vetusta, non idem omnes narrent, Caroli tamen Magni auspiciis scholam publicam Lutetiæ apertam esse, in id verò doctissimi quique consentiunt. Non abs re fuerit fortassis, quid eo de negotio referant unus atque alter, hic recitare. Georgius igitur Buchananus exquisiti vir judicii, cum libro quinto Scoticarum rerum, ab Achajo primum Rege inter Francos & Scotos initam esse amicitiam, dixisset, secundam ejus amicitiæ causam hanc adducit: *Deinde etiam à Carolo Magno, qui Galliam non minus literis quam armis illustrare cupiebat, accersiti è Scotia qui philosophiam Lutetiæ Græcè & Latine docerent. Apud Scotos enim adhuc erant monachi, vetere disciplina nondum extincta, literis & pietate insignes. Quo è numero erat Joannes cognomento Scotus, sive Albinus, quod idem valet (Scoti enim se Albinos suâ lingua vocant) Caroli præceptor, qui plurima ingenii sui monumenta reliquit: è quibus nos* (verba recito Buchanani) *Rhetorica præcepta vidimus, cum inscriptione Joannis Albini. Clementis quoque Scoti, qui eodem tempore Lutetiæ literarum insignis professor erat, quædam scripta adhuc supersunt.* Hæc Buchananus. Nonnulli Scoti tunc missos ab Achajo scribunt præter alios Mailrosium & Clementem; fuit autem fortassis Joannis cognomentum Mailrosius. Quæ ut vera sint, Albinum tamen sive Alcuinum, Caroli magistrum, aut Scotum fuisse, aut ex Scotia ab Achajo missum, quod scribit Buchananus, vix adducor ut credam. Quos enim equidem alios legi An-

Buch. hist. Scot. l. 5. in Achajo.

Riddel. præf. in Art. Med.

gi, hi Anglum fuisse narrant. Certè S. Ludgerus popularis meus, idemque monasterii illius omnium in Saxonia antiquissimi, quod opido huic adjacens Ludgeri nomine usurpatur, conditor, uberioris doctrinæ gratia ad Albinum audiendum Eboracum contendit, ut in ejus vita legitur. Ipse Albinus epistola quam ad Eadbaldum Episcopum Eboracensem conscripsit, Egbertum Archiepiscopum Eboracensem præceptorem suum profitetur. Eginharto locupletissimo utiq; testi diserte appellatur *Saxonici generis Britannus*. Ipsemet Egbertum magistrum agnoscit ut & Angliam patriam suam in *epistola ad Carolum Magnum* hisce verbis: *Date mihi exquisitioris eruditionis scholasticæ libellos, quales in patria habui per bonam & devotissimam Egberti Archiepiscopi industriam. Et si placet sapientiæ vestræ, remittam aliquot ex pueris vestris qui excipiant inde quaque necessaria, & revehant in Franciam flores Britanniæ: ut non sit tantummodo in Eboraco hortus conclusus, sed etiam in Turonica emissiones Paradisi.* Ex quibus verbis simul manifestum est, falli illos qui Alcuinum Bedæ discipulum profitentur: cum tamen etiam alias Alcuino non audiat Beda quam sacerdotis & doctoris eximii titulo. Egberti vero Auctor anonymus, is qui Anglicanam Bedæ historiam persequutus est, ita meminit: *Hic omnium liberalium artium ut ita dicam armarium, imo sacrarium fuit, & nobilissimam Eboraci bibliothecam instituit.* Idem auctor, quisquis sit, homo certe non vulgaris doctrinæ & fidei, ab Offa Merciorum Anglorum Rege pacis causa ad Carolum narrat Albinum esse missum, atque inter alia hæc scribit: *Hic est Albinus, qui ut dixi pro pace ad Carolum directus, & ibi seu terræ amanitate, seu regis humanitate captus, resedit, magniq; apud eum habitus Imperialem animum (quantum ab aulicis curis vacabat) Dialectica Rhetorica ut etiam*

Eginh. in vita Caroli Magni.

Appendix ad Bedam

 Astro-

Astronomia composuit. Erat enim omnium Anglorum, quos quidem legerim, post beatum Adelmum & Bedam doctissimus. Arnoldus Wion *l. V. ligni vitæ* scribit, Albinum vel Alcuinum cognomento Flaccum *natione Anglum fuisse, patria Eboracensem, Monachum primum S. Petri Londinensem.* Sed nec alius quis temere præter Buchananum notavit Albini prænomen fuisse Joannem. Attamen Joannem aliquem Scotum cum socio Clemente prima jecisse fundamenta Parisiensis scholæ, etiam alii testantur. Nec minùs tamen etiam id certum arbitror: quicquid scholæ fuit à Carolo Lutetiæ conditum, illud deberi consilio potissimum Albini sive Alcuini, utpote cujus hortatu & eas quas supra laudavi scholas constituerit. Vita autem ille functus est anno 804: quod ex Oderanno notavit eminentissimus Annalium Ecclesiasticorum conditor Baronius. Quo iterum refellitur Buchanani narratio, si Achajus Rex, à quo ille missum scribit Albinum, anno demum octingentesimo septimo cœperit imperare, quod nonnulli docent: non item tamen, si Buchanani sequamur rationes.

Baron. ad ann. 804.

Verum hæc scrupulosius hîc disserere tædiosum fuerit atque inutile. Scribit autem Vincentius Belluacensis: *Alcuinus de Roma Studium Parisios pertulit & transtulit, quod fuit illuc translatum à Romanis de Græcia.* Hujus auctoritate idem & alii narrant. Vt autem profitear sententiam, ejus viri auctoritas in historia doctorum consensu perlevis est; utpote quam sine judicio tractasse res doceat. Nec tamen negaverim, aliquem Roma in magisterium potuisse accersiri. Imo diserte id narrat Auctor anonymus vitæ Carolinæ vetustissimus, quem P. Pithœo debemus. *Dominus rex Carolus iterum à Roma artis Grammaticæ & com-*

Vincent. in Speculo histor.

Script. vitæ Carolinæ p. 252. edit. Francofurt.

& computatoria magistros secum adduxit in Franciam, & ubiq; studia literarum expandere jussit. Ante ipsum enim dominum regem Carolum in Gallia nullum Studium fuerat liberalium artium. Ita ille. Tantum non extrema tamen barbarie Romam tum laborasse, luculente docent epistolæ ejus ævi Pontificum quas edidit Gretzerus. Ne quidem in Italia tum quempiam mediocriter literatum in superstitibus monumentis reperire est, præter Paulum & Paulinum Aquilegienses; quorum hunc artis Grammaticæ fuisse magistrum discere est ex tabulis Caroli Magni quas recitat Baronius ad annum 802, donati fundi Laberiani. Adde ep. Leonis III. Papæ à nobis editas.

Arnoldus Wion porrò narrat, Alcuinum Lutetiæ Parisiorum bonas literas professum, nec multo post à Carolo circa annum 792 gymnasium ibi conditum esse: Alcuino autem jam defuncto duos monachos ex Scotia mari trajecto sponte sua advenisse, Clementem alterum, alterum Joannem Scotum: qui cum sapientiam se venalem habere, si mercedis loco victus atque amictus præberetur, publice clamarent, re ad Carolum delata, qui impense favebat literarum doctoribus, Clementem quidem Lutetiæ detentum, Joannem vero Scotum missum Ticinum in Italiam, docendarum literarum gratiâ. Idem nescio quis alius Annalium Arelatensium antiquus scriptor, apud Middendorpium, narrat: tantum in eo dissentit, quod ante adventum Alcuini contigisse id scribat non post ejus mortem. Explicatius etiam idem addit: *Clementi Carolum nobiles pueros instituendos commisisse in ædibus publicis: Joanni vero in monasterio S. Augustini quod Ticini est datum locum, quo promiscue omnes discendi gratia confluentes exciperet: Alcuino vero in eundem usum Lutetiæ concessam Abbatiam S. Martini.* Polydorus Virgilius Offæ Merciorum regis

Arnold. l. 5. cap. 95.

Middend. l. 6. de Academiis.

Pol. l. 4. pag. 99.

regis gesta enarrans sic inter alia loquitur: *Carolum Magnum regem Galliarum missis legatis sibi amicum facere ac suorum simul benevolentiam reconciliare summopere studuit. Traditur unus legatorum fuisse Albinus sive Alchuinus: quo suasore Carolus duo gymnasia condidit, prout in vita Alvredi dicetur.* Et vero ibi Polydorus rem hanc omnem prolixius hunc in modum est persequutus: *Carolus Magnus Albinum seu Alchuinum ab Offa Merciorum rege, uti alibi est expositum, in Galliam missum conciliandæ amicitiæ caussa, cum videret in homine plurimas esse literas, quamobrem merito ei honor esset habendus, ex legato hospitem fecit suum, ex hospite praeceptorem. Vetus Atheniensium, credo, imitatus exemplum, qui Gorgiam à Leontinis publice ad se missum, legationis munere defunctum, Athenis detinuerunt, ejus capti eloquentia. Alchuinus itaq; homo Anglus, in Gallia deinde moratus, Lutetiæ Parisiorum bonas literas profiteri cæpit, eoq; autore non multò post ipse Carolus in ea urbe primus gymnasium collocavit, & in Italia Ticini, quæ nunc Papia nuncupatur, alterum. Fuit is annus salutis nostræ circiter DCCXCII, cum duos ferunt monachos ex Hybernia, sive ex Scotia ut quibusdam placet, in Galliam delatos, se sapientiam venalem habere, magna voce testantes; mercedis loco cibaria & vestiaria duntaxat petiisse: & istorum alterum qui Clemens nominabatur, à Carolo Lutetiæ retentum, eiq; ex omni ordine civitatis traditos juvenes in disciplinam: alterum vero in Italiam transisse, ac Ticini docuisse. Nonnemo id assignat quatuor Bedæ discipulis, Rabano, Alchuino, Claudio, & Ioanni Scoto. Sed utcunq; res se habeat, satis constat Anglos primos Lutetiæ bonas artes publice docuisse, quandoquidem Alchuinus & Ioannes cognomento Scotus in primis inter Anglos doctissimi fuerunt.* Cæterum quid horum verum quid falsum, non est meum dicere: rem vetustate dubiam satius

Polyd. l. 5. sub finem. p. 139.

tius

tius est in medio relinquamus. Vnum est monendum, intolerabili errore à nonnullis Joannem Scotum hunc credi eundem cum Joanne Erigena Scoto, utpote cum is Hincmaro Rhemensi Igomaro Lugdunensi, adeoque & Alphredo regi, aliisque coævus fuerit, jam declinante seculo nono.

Quemadmodum autem non Lutetiæ solùm sed & TICINI, ita & suis in urbibus conditas à Carolo scholas cum Bononienses tum Patavini jactitant, sed non tam annalium fide, quam vana fortassis antiquitatis affectatione. Quo certe ita olim, rudibus adhuc seculis, laboratum est istic, ut Bononienses non dubitaverint fingere literas Theodosii Imperatoris nomine de Academia Bononiæ instituenda: at tam ineptas & barbaras, ut vel puero hodie suboleat fraus *qui* (ut ille ait) *nondum ære lavatur.* Quo magis mirandum est, Bartolum ac Juris Canonici Glossatorem imo & Middendorpium illis ineptiis passos esse sibi imponi: quorum illos ut ævi vitium, ita quid hunc possit excusare, haud apparet. Vide hist. Bononiensem & Patavinam.

AT quæcunque fuerit origo Parisiensis scholæ, id certum est, à nostra Academiarum forma, isto quidem tempore & illam & Oxoniensem & omnes sive monasteriorum sive Episcopales scholas, longe abfuisse. Nec enim habuerunt tum illæ quidquam præter magistros liberalium quæ dicuntur artium: etsi conatus forte sit Theologiæ professionem jungere jam Carolus. In rei Memoriam etiamnum Rectorem Parisiensi scholæ semper ex ordine Philosophico præfici, auctor est ipsemet Joannes Filesacus Theologus Sorbonicus libro quo *Origenem Statutorum Facultatis Theologicæ Parisiensis* descripsit. *Rector novus*, inquit ille, *quovis anni quadrante eligitur, in festo natalitio, festo annunciationis*

ctationis Mariæ, festo Ioannis & Dionysii. Eligitur autem à procuratoribus quatuor nationum ex Philosophis & Artium Magistris: quia sub primam institutionem Caroli Magni sola hæc Facultas in usum est recepta. Nulla ergo tum Theologiæ, nulla Artis medicæ, multo minus ulla aut Romani aut Pontificii Juris fuit professio. Porro & Liberalium ipsa illa Artium disciplina arctis literaturæ rudioris limitibus circumsepta fuisse videtur. Trivio videlicet potissimum, ut tum loquebantur h.e. Grammatica Rhetorica & Dialectica. Quadrivium tamen h.e. Arithmeticæ Geometriæ Musicæ & Astronomiæ rudimenta, quadam ex parte accessisse non negaverim: cum Arithmeticæ magistrum à Carolo Roma esse adductum jam supra audierimus; & canendi peritiæ studuisse Carolum, cum ex iis quæ Auctor anonymus vitæ Carolinæ curaque Pithoei primum editus narrat de contentione Gallicorum Romanorumque cantorum, & Romanis modulis in Galliam ejus auctoritate post Pipinum adductis: tum hisce Eginharti verbis: *Legendi atq; psallendi disciplinam diligentissime emendavit: erat enim utriusque admodum peritus.* Fuisse vero eundem Carolum & reliquarum Quadrivii artium amatorem magnum, idem testatur Eginhartus. *Artes*, inquit, *liberales studiosissime coluit, earumque doctores plurimùm veneratus magnis afficiebat honoribus. In discenda Grammatica Petrum Pisanum diaconum senem audivit: in cæteris disciplinis Albinum cognomento Alcuvinum, item diaconum, de Britannia Saxonici generis hominem, virum undecunque doctissimum præceptorem habuit; apud quem & Rhetoricæ & Dialecticæ, præcipue tamen Astronomiæ ediscendæ plurimum & temporis & laboris impertiit: discebat & artem computandi, & intentione sagaci siderum cursum curiosissime rimabatur.* Cum eo autem fuerit animo Carolus, per sane

Auct. vitæ Carol. pag. 250. edit. Francof.

Eginh. in vita Caroli

sane est verosimile illud plane studiorum genus etiam scholæ illius curæ esse demandatum. Verum nulla tum in scholis Academici magistratus in discipulos jurisdictio. Nulla titulorum publica collatio. Nulla graduum (uti loquuntur) distinctio. Nulla denique immunitas auditorum. Quibus omnibus nunc potissimum Academiæ censentur.

Et tamen ne illud quidem Majoris ejusmodi scholæ rudimentum fortassis mansit diu integrum. Lupus sanè Ferrariensis pòst in Galliâ Abbas *ep. 1. ad* Eginhartum scribit: *à Grammatica ad Rhetoricam & deinceps ordine ad cæteras disciplinas liberales* (trivii scilicet & quadrivii) *transire hoc tempore, fabula est.* Idem probro & vitio tum versum scribit literis operam dare. Audivimus item non multò ante conquerentes Gallicanos Episcopos in synodo Valentina Imperante Lothario, *intelligentia scripturarum vix extrema amplius vestigia reperiri.* Carolum tamen Calvum ætas isthæc ceu magnum eruditionis Mæcenatem coluit. Qua de re memorabilia cumprimis sunt quæ ex Erico monacho scribit Cæsar Baronius ad annum 876: *Quid Hiberniam* (inquit ille) *memorem? contempto pelagi discrimine, pene totam cum grege Philosophorum ad litora nostra migrantem, quorum quo quisque peritior est, ultro sibi indicit exilium, ut Salomoni sapientissimo famuletur ad votum.* Nec profectò negari potest, superfuisse etiam tum, in Gallia cumprimis & Germania, eximia quædam perpauca licet ævi decora. Sed illos Parisiis doctrinæ aliquid accepisse, non videtur. Certe nusquam est traditum. Adhoc omnis omnino sapientiæ, per Galliam sane, breve fuit & illud gaudium. Namque seculi quidem noni ultima ut & decimi initia perpetuis bellis, Normannicis præcipue & civilibus, vehemen-

ter concussa sunt. Divitiæ præterea clericorum, & ex his nata luxuria, pene omnem ut virtutis ita & eruditionis curam apud clericos pariter plærosque & monachos extinxerunt.

NON equidem dixerim omnes scholas, cum in collegiis canonicorum tum in monasteriis, uno tempore concidisse, sublatamque subito omnem cum pietatem tum doctrinam. Quæ nonnulli haud dubitant profiteri. Vt enim GERMANICA duntaxat & quidem nobis vicinissima tangam, Albertus Stadensis Abbas ad annum nongentesimum sexagesimum primum loquitur in hæc verba: *Hoc tempore Bremæ claruit Eilbardus vir spontanea paupertate clarus, Ecclesiæ præpositus, & regulæ Canonicæ custos. Tunc & SCHOLAS ECCLESIAE rexit Tiadhelmus, qui fuerat magni Octrici Magdeburgensis discipulus.* De Octhrico ipsemet Crantzius cum de Alberto primo Magdeburgensi pontifice fecisset verba: *Successorem habuit Othricum virum ea tempestate doctissimum, cujus doctrinæ fama celebris auditores etiam illius illustravit. Qui enim Othricum meruit audire præceptorem, aliquid sibi supra cæteros accepisse videbatur. Tam celebris fama virum illum ad Archiepiscopatum subvexit.* Fuerat scilicet ante etiam ille lector scholasticus in cœnobio Corbejensi. Idem Crantzius cum narrasset, Odincarum regii sanguinis nobilem Danum in Bremensi scholâ ab Adaldago Episcopo esse educatum, subjungit: *Quippe apud insignes ecclesias ab antiquo docti viri fovebantur, qui publicas scholas sustinerent, priusquam publica litterarum gymnasia, quæ nunc multa florent per Christianismum, erigerentur. Quæ res apud nostrates pene hesterna est. Nam nulla est in Saxonia publica schola quæ centesimum longe superet annum. Sed ea tempestate, quam nunc explicamus, valuit vetus Ecclesiarum consuetudo, ab usque Origene & Clemente, & pri-*

Alb. Stad. in Chron.

Crantz. Metropol. L. 3. c. 37.

Crantz. Metrop. L. 3. c. 43.

& primis ecclesiæ doctoribus traducta. Idem porrò Crantzius de Bennone secundo qui per Henrici IV tempora Osnabrugensi Ecclesiæ præfuit: *Qui cum scholis præfuisset apud Ecclesiam Hildesemensem (docebant enim illa ætate Scholastici sacras literas, & habebant qui subdocerent in trivialibus) clarum illi nomen ex doctrina & ex vitæ religione conciliabat Imperatori Henrico.* Scotum quendam scholasticis laboribus Wirzeburgi præfectum, temporibus Henrici V, laudat idem Crantzius in *Saxonia* sua. Tritthemius etiam in *Chronico Hirsaugiensi* Addagenium abbatem Spanheimensem prius scholæ publicæ apud Moguntinos præfuisse, multosque insignes discipulos produxisse eodem tempore, testatur. Quid? quod etiamnum seculo duodecimo Paderbornæ studia literarum sub nobili magistro Hermanno floruisse, prodat Helmoldus scriptor σύγχρονος: laudetque idem Geroldum Brunsvicensis ludi, (trivialis tamen quantum videtur & quidem ejus qui ad S. Blasii Ecclesiam est,) gubernatorem? Post Helmoldum repetiit idem Crantzius, memorans Vicelinum primum Lybecensem Episcopum, adhuc juvenem à sacerdote quodam interrogatum, *legeritne Statium in Achilleide? proposuitque* (inquit Crantzius) *versum illi ex Poëta, quem cum expedire non posset Vecilinus erubuit; abiitq; Paderburnam & ibi sub Hermanno, docente apud Ecclesiam, vigilantius literis incubuit.* Pro monasteriis porro loquuntur itidem scripta monachorum, qui à seculo nono vixerunt ad seculum usque tertium decimum. Quæ profecto neque pauca neque inepta sunt. Vbi autem monachi illi doctrina imbuti nisi in suis scholis monasticis?

Metrop. l. 6, cap. [illegible]

Quin tamen & raræ fuerint ea ætate scholæ istæ omnes, & à doctrina non multum instructæ, nullum dubium

habet. Quis enim dixerit, saltim à Canonicis illis scholas multum curatas, omni vita canonica exuta? Nempe qui ex prisco instituto vivendi ratione nihilo à monachis ferè differebant; viventes sc. in uno claustro, habentesque commune dormitorium, refectorium, lectorium & similia; claustri repagulis solutis, regulaque conculcata, tantum abfuere non multò post à Canonicæ vitæ observantia, uti tandem nec erubuerint Seculares semetipsos appellare Canonicos, quasi tu dixeris Canonicos non canonicos. Eo autem est factum, uti & hodie maneant quidem priscorum officiorum tituli, sine re tamen atque inanes. Auctor est Middendorpius, in plærisque Canonicorum collegiis die dominico sacerdotem è regione scholæ stantem sic hodieque precari: *Benedicere digneris Domine hoc scriptorium famulorum tuorum, & omnes habitantes in eo, ut quicquid divinis scripturis ab iis lectum vel scriptum fuerit, ore perficiant, per Christum Dominum nostrum, Amen.* Vrget justa indignatio recitare hic verba nonnulla Alberti Crantzii scriptoris Saxonicarum rerum luculentissimi, simulque prudentia & pietate eximii viri, qui & ipse collegio Canonicorum quod est Hamburgi Decanus præfuit. *Iste*, ait, *Archiepiscopus*, loquens de Vnwano Bremensi, ætate Henrici II. Cæsaris, *primus omnium congregationes apud ecclesias cathedrales aliasq; ad Canonicam perduxit regulam: quæ antea quidem mixta ex monachis & canonicis, utraque conversatione turbata, degebat non vigebat. Qua occasione Fratres licentius de claustro egressi, mulierum consortia primo petebant absconsè, inde in majorem dissolutionem abierunt. Paulatim ergo defervescente in clero religione, apud ecclesias ex monachis Regulares Canonici, & ex his Seculares, ut nunc vocantur, canonici prodierunt. Quid autem ex hac deinceps*

Middend. l.5. de Academiis.

Crantz. Metropol. l.4. c.1.

inceps reſolutione ſit oriturum, quis novit? Interpretemur oro, vocabulum. Si canon eſt regula, Canonici ſunt regulares. Quid fiet de Canonico Seculari, niſi ut regularis ſit irregularis? aut, ſi id malumus, regularis ſine regula? Erat is devotionis fervor ſub ſanctis patribus, ut inter Fratres ipſi etiam Pontifices victitarent, quod de hujus proximo legimus ſucceſſore Libentio. Jam ventum eſt ad Regulares, ut Canonici dicerentur & eſſent: utinamque ibi perduraſſent. Inferior inventus eſt gradus Canonicus Secularis: h. e. monſtrum ſine exemplo, Regularis ſine regula, Canonicus ſine canone. In ſimilia verba erumpit vir optimus etiam alibi. Metropol. l. 8. cap. 30.

Sed quo primum tempore clauſtrum ruperint Canonici, non perinde certo videtur definiri poſſe, quoniam idipſum non ſit uno ab omnibus momento factum. In Germaniâ initium peſſimi facinoris à Trevirenſibus cœpiſſe, Ottone III imperante, auctor eſt Tritthemius *in Chronico Hirſaugienſi.* Argentinenſes tamen tardius id imitatos, ac non niſi ſub Henrico IV circiter, cum per diſſenſiones inter Imperatorem & Pontifices exortas, jus & fas omne perruptum, & ad cujusque libidinem & arbitrium plæraque tranſlata, ſcribit vir doctiſſimus Chriſtophorus Guillimannus opere *de Epiſcopis Argentinenſibus.* Huic autem pene conſenſit Adamus Bremenſis, ut & hujus deſcriptor Albertus Stadenſis, de Canonicis Bremenſibus. Scribit autem Adamus quidem in vita Bezelini, Albertus verò ad annum 1042 in hæc verba: *Anno Archiepiſcopi* (is erat Bezelinus) *penultimo domus S. Petri Bremæ conflagravit: ejusq; flamma incendii clauſtrum cum officinis, urbem cum ædificiis omnibus conſumpſit. Veterisq; habitaculi nullum remanſit veſtigium. Ibi ſacri theſauri Eccleſiæ, ibi libri & veſtes, ibi omnia ornamenta conſumpta ſunt. Eo illo tempore Fratribus, qui ante canonice vixerant, extra* Guillim. Hiſt. Argent. Epiſc. in vitâ Conradi IV.

claustrum vagantibus, Regula sanctorum patrum per multa prius secula studiosè conservata, primo negligentius haberi cœpit, deinde funditus abjecta consenuit. Annales quoque Hildesheimenses eodem plane anno 1042 & Hildesiæ claustrum incendio periisse narrant, Azelino Episcopo: eaque occasione & ibi tum vivendi canonica instituta corruisse. Vereor tamen ne quis error in hos annales ex Bremensibus irrepserit. De Bernhardo Paderbornensi, qui vixit ætate Friderici II Cæsaris, verba faciens Crantzius: *Sub hoc*, inquit, *Pontifice in Ecclesia Paderburnensi adhuc observantia Regularis inter Canonicos viguit: & sub eo commutatio facta videtur de Regulari observantia ad statum Canonicorum Secularium.* Paulo post: *Idem arbitror factum per cæteras ecclesias. Sed Præmonstratenses, præterquam in Magdeburg, suam regulam tenuerunt in Havelberga Brandenburg & plerisq. aliis.* Mitto nunc aliarum Ecclesiarum Canonicos: utpote quum illa circiter ætate passim terrarum à priscis moribus Canonicos abiisse, penè sit notum.

Crantz. Metropol. l.7, c.5.

Certè operam lusit bonus Gratianus, Decreto suo inferens illam ex seculo IX Eugenii secundi & Leonis IV Papæ constitutionem factam in Synodis Romanis: *Necessaria res exigit, ut juxta ecclesiam claustra constituantur, in quibus clerici disciplinis Ecclesiasticis vacarent. Itaq. omnibus unum sit refectorium ac dormitorium seu cætera disciplinæ ad usus clericorum necessaria.* Similiter non possumus quidem non laudare Concilii Lateranensis, ut & Innocentii III Papæ, itidem in Concilio generali latum decretum, non minus atque aliud ejusdem notæ Honorii III, quæ bono sane consilio Raimundus de Pegna forti *l. quinto tit. V. Decretalium* inseruit, & auctoritate sua roboravit Gregorius nonus Papa seculo tertiodecimo. Attamen ne ita quidem effectum

Decret. p. 2. caus. 12. q. 1. cap. 3.

Vide l. 5. Decret. tit..

effectum aliquid est quod merito laudes: rem ipsam non qua parerat severitate urgentibus Papis, & Episcopis Canonicisq; in alia plane imò aliena intentis. Fortassis tamen non abs re fuerit illa hic recitasse, saltim ut appareat, quænam utilitas publica & vis honesti illis etiam temporibus expresserit. Concilii itaque Lateranensis canon hic est: *Quoniam ecclesia Dei, sicut pia mater providere tenetur, ne pauperibus, qui parentum opibus juvari non possunt, legendi & proficiendi opportunitas subtrahatur, per unamquamq; Cathedralem ecclesiam magistro, qui clericos ejusdem & scholares pauperes gratis doceat, competens aliquod beneficium præbeatur. Pro licentia verò docendi nullus precium exigat, vel sub obtentu alicujus consuetudinis, ab eis qui docent, aliquid quærat; nec docere quenquam (qui sit idoneus) petita licentia illis interdicat. Qui autem contra hoc venire præsumpserit, ab ecclesiastico fiat beneficio alienus. Dignum quippe videtur, ut in ecclesia fructum sui laboris non habeat, qui cupiditate animi, dum vendit docendi licentiam, ecclesiasticum profectum nititur impedire.* Vnde obiter colligere est, isthoc ævo non tantùm scholam Episcopalem nullam impensis communibus esse habitam, sed ne quidem admissum qui doceret nisi soluto pretio. Sed & Innocentius III in Concilio generali ita pronunciavit. *Quia nonnullis propter inopiam & legendi studium & opportunitas proficiendi subtrahitur, in Lateranensi concilio pia fuit constitutione provisum, ut per unamquamq; cathedralem ecclesiam magistro, qui gratis ejusdem institueret ecclesiæ clericos aliosq; scholares pauperes, aliquod competens beneficium præberetur, quo & docentis relevaretur necessitas, & iter pateret discentibus ad doctrinam. Verum quoniam in multis ecclesiis id minime observatur, nos prædictum roborantes statutum adiicimus, ut non solum in qualibet Cathedrali ecclesia, sed*

sed etiam in aliis, *quarum sufficere poterunt facultates, constituatur magister idoneus, à Prælato cum Capitulo, seu majori ac saniori parte Capituli, eligendus, qui clericos ecclesiarum ipsarum gratis in Grammatica facultate & alios instruat juxta posse. Sane Metropolis ecclesia theologum nihilominus habeat qui sacerdotes & alios in sacra pagina doceat, & in his præsertim informet, quæ ad curam animarum spectare noscuntur. Adsignetur autem cuilibet magistrorum à Capitulo prius præbendæ proventus, & pro Theologo à Metropolitano tantundem, non quod propter hoc efficiatur Canonicus, sed tamdiu reditus ipsos percipiat, quamdiu perstiterit in docendo. Quod si forte de duobus Ecclesia Metropolis gravetur, Theologo juxta modum prædictum ipsa provideat, Grammatico vero in alia ecclesia suæ civitatis, sive diœcesis, quæ sufficere valeat, faciat provideri.* Hæc Innocentius. Quibus præter alia discimus etiam, non cuidam Canonicorum docendi munus tum fuisse ut ante impositum, sed alii alicui, & mercede quidem sic satis exigua. Verùm præstat & Honorium audiamus. *Super specula &c. volumus, & mandamus, ut statutum in Concilio generali de magistris Theologis per singulas Metropoles statuendis inviolabiter observetur. Statuentes ut, quia super hoc propter raritatem magistrorum se possent forsitan aliqui excusare, ab Ecclesiarum Prælatis & Capitulis ad Theologicæ professionis studium aliqui docibiles destinentur. Qui cum docti fuerint, in Dei ecclesia velut splendor fulgeant firmamenti: ex quibus postmodum copia possit haberi doctorum, qui velut stellæ in perpetuas æternitates mansuri ad justitiam valeant plurimos erudire: quibus si proprii proventus Ecclesiastici non sufficiunt, prædicti necessaria subministrent. Docentes vero in Theologica facultate, dum in scholis docuerint, & studentes in ipsa, integre per annos quinque percipiant de licentia Sedis Apostolicæ proventus præbendarum & beneficiorum suorum,* non

non obstante aliqua contraria consuetudine vel statuto, cum denario fraudari non debeant in vinea Domini operantes. Hæc illi. Nos nihil addimus, quoniam latius hæc persequi non est propositi nostri. Tum vero jam ante satis ostensum est, cum Episcopalium tum monasticarum scholarum ejusmodi mores nostris Academicis institutis, quæ nunc illustrare nobis est consilium, valde fuisse dissimiles. Sufficit hic annotasse, omnes istas scholas post annum millesimum sensim ubique terrarum defecisse; in otium & luxuriam prolapsis cum monachis tum canonicis. Et vero ne in cœnobiis quidem scholæ priscæ posthac restitutæ sunt in integrum: quamvis in illam laudem successerint seculo decimo tertio Mendicantium novi ordines.

Ad TERTIUM igitur illud & Academicum scholarum genus revertendum nobis est. Ac de Ticinensi quidem, quam & ipsam Carolus creditur condidisse, nihil quod ad illam pertineat ætatem, memoratum invenio. In PARISIENSI schola primis temporibus liberales solum artes doceri solitas, ante audivimus. Illis accessit deinde Theologica professio. Quod tamen quo tempore primum, aut quo Rege, factum sit nemo dixerit facile: ipsi Parisienses ignotum id sibi confitentur. Joannes Filesacus Doctor Sorbonicus, qui non ita pridem diligentissime statuta Parisiensis Theologicæ Facultatis singulari libro est persequutus, originem rei sibi incompertam, non diffitetur. Alibi scribit in hæc verba: *Perexigua fuerunt (fateor) ejuscemodi initia, sed ubi ad Capetiorum gentem Gallicum imperium pervenit, & Academia & Facultas Theologica plane ex ephebis excessit: Philippo Augusto rege etiam remotissimas gentes in sui amorem & admirationem pellexit.* Atqui ad Capetanos demum respublica Galli-

Files. libr. de orig. statutor. Fac. Theol.

cana seculo decimo devenit: Philippus Augustus autem rerum per Galliam est potitus ab anno 1180 usque ad annum 1223. Sane circa illa seculi duodecimi ac tertiidecimi confinia, Lutetiam Parisiorum ex omnibus pene Europæ regionibus innumeros discendi caussa confluxisse, certissimum est. Videatur duntaxat *caput septimum Historiæ Occidentalis* Jacobi de Vitriaco, quo ille de dissidiis studiosorum Parisiensium, malisque & horum & magistrorum moribus conqueritur. At vero etiam ante illam Philippi Augusti ætatem, integro seculo duodecimo, Parisiensem scholam studiis fuisse florentissimam, facile ostensu est, ex laude eorum qui tum & Philosophiam & Theologiam sunt professi. Recte enim Filesacus: *Qualis fuerit Theologica facultas sub Ludovico Philippi Augusti patre, ex iis qui tum erant clarissimis Theologis perspicuum est. Agmen ducit Anselmus Laudunensis, quem sibi præceptorem fuisse in Theologia testatur Petrus Abalardus epistola prima. Huic successit Guilielmus Campellensis. Docuit & ipse ibi Abælardus. Gilbertus quoque Porretanus magister Theologicæ scholæ Parisiis aliquando fuit, teste Henrico Gandavensi. Petrus Lombardus alias Novariensis Petri Abælardi discipulus, qui non pauca demptis nævis ex theologicis tractatibus præceptoris sui Abælardi mutuatus est, iisdem Theologicæ scholæ Parisiis præfuit, teste eodem Henrico Gandavensi.* Quanquam vero usque adeo floruerint res studiorum sacrorum Parisiis jam tum illa ætate, non dubitavit tamen idem Filesacus in hæc verba scribere: *Philippo Augusto rege, nullæ aut paucæ leges, ut nec solennes ritus & formulæ ad curriculum Theologicum emetiendum, vel Doctoralem lauream adipiscendam. Sed ut ego arbitror, prout quisque in rerum Theologicarum cognitione sub Theologis qui publi-*

Files. lib. cit.

Filesf. l. cit. pag. 21.

publicas habebant scholas, profecisset, communi velut auditorum consensu, ad libros Veteris aut Novi Testamenti exponendos sese accingebat: quod ex Petri Abælardi epistola prima colligi potest. Idem non multo pòst ita loquitur: *Ea verò isto ævo* (Philippi scilicet Augusti regis) *cura primo fuit iis qui Magistri & Doctores haberi vellent, Sacram Scripturam interpretari: non quod ex ingenio aliquos de rebus Theologicis tractatus non intersererent: ut de Abælardo & cæteris supra visum est.* Item: *Cum scioli quidam & qui vix theologiam degustassent, illud publicum docendi munus ultro sibi arrogarent, doctorum melioris notæ qui tum erant judicio, Ordo ille Theologicus formam legitimæ societatis tum primum habere cœpit. Hinc leges nonnullæ scriptæ ab ipsis, & quidem ante annum trecentissimum supra millesimum: quod ex utroq; codice MSS. nostrarum legum tum antiquiore cum recentiore firmari potest.* Idem lib. cit. p. 22.

Hæc Filesacus. Quibus si fides adhibenda est, (non possumus autem non adhibere,) igitur seculo demum tertiodecimo circiter Collegium Theologicum Decano constituto cojit Parisiis: tum demum, à Theologis quidem, & Gradus Magistrales aut Doctorales cœperunt conferri: primum quoque tum Examina atque Tentamina varia sunt instituta. Vno verbo: isthoc primum seculo cœpit Lutetiæ condi aliquid in modum nostræ quam nuncupamus Theologicæ Facultatis. Si autem ibi tum primum illa cœpit, alibi ante non cœperit, in Europa quidem. Nam ea quidem ætate nulla alia celebrior schola Theologica, imo vix ulla alia uspiam extitit.

Theologicam Scholam Philosophica Artiumque, Parisiis quidem, antiquitate superat: nullo tamen indicio probaveris, in nostrum Academicum morem etiam hanc formatam esse ante seculum tertiumdecimum. Constat

vandis corporibus & sanitatibus conservandis scripta est, plenam & perfectam doctrinam inveniri. De Theologica schola extra controversiam est. Tum etiam temporis honores Magisterii solennes in Medico pariter & Philosophico ordine conferri Parisiis cœpisse, manifestum est ex Bulla Gregorii Noni Papæ, quam ille Parisiensibus anno istius tertii decimi seculi trigesimo primo concessit. Verba Bullæ, qualia Gabriel Naudæus, ille Parisini *Flos delibutus populi, suadæque medulla*, elegantissimæ de Antiquitate scholæ Medicæ Parisiensis dissertationi inseruit, hæc sunt: *De Physicis autem & Artistis Cancellarius promittet, bona fide examinare Magistros, & non nisi dignos admittens repellet indignos.* Naud. lib. cit. pag. 18.

Isthac vero ætate haud temere reperias ullam, quæ jam tum quatuor Facultatibus istis fuerit instructa, præter unam hanc Parisiensem. Vt proinde videatur meritò pronunciari posse, seculo demum tertio decimo Academias nostras originem suam debere, & inter omnes, antiquitate antecellere Parisiensem. Meretur tamen observari: per Honorium III Papam, circa annum seculi illius vicesimum, Civilis Juris disciplinam Parisiis lege publica esse vetitam. *Firmiter interdicimus & districtius inhibemus*, inquit, *ne Parisiis vel in civitatibus seu aliis locis vicinis quisquam docere vel audire Jus Civile præsumat. Et qui contrafecerit, non solum à causarum patrocinio excludatur, verum etiam per Episcopum loci excommunicationis vinculo innodetur.* Adeò severo igitur edicto decessisse iterum nonnihil studiis Parisiensibus, quo minus nostro more fuerint perfecta, fatendum videtur. Cap. super Specula tit. de privilegi.

Cæterùm primâ Academiarum origine jam detecta, possumus forte non injuria quiescere. Ne quid tamen in nobis desideretur, addemus nonnihil & de BONONIEN-

NONIENSI & de Salernitana schola, quæ Italicarum omnium sunt vetustissimæ. Sane multum lucis hæc narratio dabit iis quæ jam tum attulimus.

Ac Bononiæ quidem primò omnium videtur Schola quædam fuisse liberalium Artium: saltim literatoria quædam. Ferunt enim Irnerium Ravenna, ubi artes illas profitebatur, Bononiam eodem fine evocatum, ibique super vera significatione vocis As cum aliis magistris contentione ipsi nata, tractum ita demum ad Romani Juris disciplinam. Cardinalis certè Hostiensis initio seculi tertii decimi scripsit: *As, id est duodecim unciæ. As etiam quandoq; ponitur pro obolo: propter quod verbum venit Bononiam Studium Civile, sicut audivi à Domino meo.* Dominus autem ille est Azo, Lucerna Juris suo ævo habitus appellatusque. Hujusmodi scholæ originem à Theodosio Cæsare vulgo arcessi inepte ficta quadam tabula, jam ante diximus. Cæterum Jus Civile Romanum primus ibi docere cœpit Irnerius: ceu omnium consensu vulgo traditur. Quod tamen passim itidem creditur, ita institutum esse à Lothario Cæsare, id à vero esse alienum aliàs fortassis prolixius demonstrabimus. Id certum est, Juris Civilis Romani disciplinam, ipso jam tum seculo duodecimo, Bononiæ magno auditorum concursu publica ex cathedra docuisse, non Irnerium duntaxat, sed & Jacobum de Porta Ravegnana, Jacobum Balduinum & Azonem: ne quid dicam de Bulgaro, Martino Gosio, Hugone de Porta Ravegnana & aliis, qui tum itidem stipendio publico Bononiensium docuerunt. Eodem vero tempore & Jus Pontificium, non tantum per Gratianum monachum anno 1151 in cœnobio Felicis & Nabori conscribi isthac in urbe cœpit, sed cathedram quoque & doctores statim est nactum, jam tum Eugenio

Host. c. 1. extr. de Testam. n. 2.

Vide lib. de Origine Iur. Germ. cap. 21.

genio

genio Pontifice, non minore discentium applausu si non majore. Ea sane Utrumque Jus audientium fuit frequentia, ut Fridericus primus Cæsar, in publicis regni Italici comitiis, ex consilio omnium Ordinum, regiminis scholastici novam formam instituere sit adductus. Decem millia studiosorum jam ætate Azonis Bononiæ vixisse, testis locupletissimus est ipsemet Odofredus. Auct. Vita Gratiani. Vide Auth. Habita C. ne fil. pro patre.

Quemadmodum habuerit sese ibi tum temporis Philosophiæ atque Artium quas appellant disciplina, non perinde constat. Illa tamen fuit in existimatione, ut Fridericus II Cæsar, circa annum seculi tertii decimi vicesimum, sua cura & sumptu libros Aristotelis aliorumque Philosophorum de Græco partim partim de Arabico Latine versos, huic uni Bononiensi Philosophicæ Scholæ obtulerit & quasi consecraverit. Integra epistola Cæsaris reperitur in opere epistolico Petri de Vineis, Cæsarei tum Cancellarii, ad exemplum Variarum Cassiodori, quantum conjicere est, in unum collecto. Ejus illam partem quæ huc maxime facit, non possumus non recitare. *Post regni vero nostri curas assumptas, quanquam operosa frequenter negotiorum turba nos distrahat, & civilis sibi ratio vendicet solicitudinis nostræ partes, quidquid tamen temporis de rerum familiarium occupatione decerpimus transire non patimur otiosum: sed totum in lectionis exercitatione gratuita libenter expendimus, ut anima clarius vigeat instrumentum in acquisitione scientiæ, sine qua mortalium vita non regitur liberaliter. Dum librorum ergo volumina, quorum multifarie multisq; modis distincta chirographa nostrarum armaria divitiarum locupletant, sedula meditatione revolvimus, & accurata contemplatione pensamus: compilationes variæ ab Aristotele aliisq; Philosophis, sub Græcis Arabicisq; vocabulis antiquitus editæ, in Sermocinalibus* Petr. de Vin. l. 3. epist. 69.

claustrum vagantibus, Regula sanctorum patrum per multa prius secula studiose conservata, primo negligentius haberi cœpit, deinde funditus abjecta consenuit. Annales quoque Hildesheimenses eodem plane anno 1042 & Hildesiæ claustrum incendio periisse narrant, Azelino Episcopo: eaque occasione & ibi tum vivendi canonica instituta corruisse. Vereor tamen ne quis error in hos annales ex Bremensibus irrepserit. De Bernhardo Paderbornensi, qui vixit ætate Friderici II Cæsaris, verba faciens Crantzius: *Sub hoc,* inquit, *Pontifice in Ecclesia Paderburnensi adhuc observantia Regularis inter Canonicos viguit: & sub eo commutatio facta videtur de Regulari observantia ad statum Canonicorum Secularium.* Paulo post: *Idem arbitror factum per cæteras ecclesias. Sed Præmonstratenses, præterquam in Magdeburg, suam regulam tenuerunt in Havelberga Brandenburg & plerisq; aliis.* Mitto nunc aliarum Ecclesiarum Canonicos: utpote quum illa circiter ætate passim terrarum à priscis moribus Canonicos abiisse, penè sit notum.

Crantz. Metropol. l. 7, c. 5.

Certè operam lusit bonus Gratianus, Decreto suo inferens illam ex seculo IX Eugenii secundi & Leonis IV Papæ constitutionem factam in Synodis Romanis: *Necessaria res exigit, ut juxta ecclesiam claustra constituantur, in quibus clerici disciplinis Ecclesiasticis vacarent. Itaq; omnibus unum sit refectorium ac dormitorium seu cætera disciplinæ ad usus clericorum necessaria.* Similiter non possumus quidem non laudare Concilii Lateranensis, ut & Innocentii III Papæ, itidem in Concilio generali latum decretum, non minus atque aliud ejusdem notæ Honorii III, quæ bono sane consilio Raimundus de Pegna forti *l. quinto tit. V. Decretalium* inseruit, & auctoritate sua roboravit Gregorius nonus Papa seculo tertiodecimo. Attamen ne itaquidem

Decret. p. 2. caus. 12. q. 1. cap. 3.

Vide l. 5. Decret. tit..

effectum

effectum aliquid est quod merito laudes: rem ipsam non qua parerat severitate urgentibus Papis, & Episcopis Canonicisq; in alia plane imò aliena intentis. Fortassis tamen non abs re fuerit illa hic recitasse, saltim ut appareat, quænam utilitas publica & vis honesti illis etiam temporibus expresserit. Concilii itaque Lateranensis canon hic est: *Quoniam ecclesia Dei, sicut pia mater providere tenetur, ne pauperibus, qui parentum opibus juvari non possunt, legendi & proficiendi opportunitas subtrahatur, per unamquamq; Cathedralem ecclesiam magistro, qui clericos ejusdem & scholares pauperes gratis doceat, competens aliquod beneficium præbeatur. Pro licentia verò docendi nullus precium exigat, vel sub obtentu alicujus consuetudinis, ab eis qui docent, aliquid quærat; nec docere quenquam (qui sit idoneus) petita licentia illis interdicat. Qui autem contra hoc venire præsumpserit, ab ecclesiastico fiat beneficio alienus. Dignum quippe videtur, ut in ecclesia fructum sui laboris non habeat, qui cupiditate animi, dum vendit docendi licentiam, ecclesiasticum profectum nititur impedire.* Unde obiter colligere est, isthoc ævo non tantùm scholam Episcopalem nullam impensis communibus esse habitam, sed ne quidem admissum qui doceret nisi soluto pretio. Sed & Innocentius III in Concilio generali ita pronunciavit. *Quia nonnullis propter inopiam & legendi studium & opportunitas proficiendi subtrahitur, in Lateranensi concilio pia fuit constitutione provisum, ut per unamquamq; cathedralem ecclesiam magistro, qui gratis ejusdem institueret ecclesiæ clericos aliosq; scholares pauperes, aliquod competens beneficium præberetur, quo & docentis relevaretur necessitas, & iter pateret discentibus ad doctrinam. Verum quoniam in multis ecclesiis id minime observatur, nos prædictum roborantes statutum adiicimus, ut non solum in qualibet Cathedrali ecclesia, sed*

sed etiam in aliis, quarum sufficere poterunt facultates, constituatur magister idoneus, à Prælato cum Capitulo, seu majori ac saniori parte Capituli, eligendus, qui clericos ecclesiarum ipsarum gratis in Grammatica facultate & alios instruat juxta posse. Sane Metropolis ecclesia theologum nihilominus habeat qui sacerdotes & alios in sacra pagina doceat, & in his præsertim informet, quæ ad curam animarum spectare noscuntur. Adsignetur autem cuilibet magistrorum à Capitulo prius præbendæ proventus, & pro Theologo à Metropolitano tantundem, non quod propter hoc efficiatur Canonicus, sed tamdiu reditus ipsos percipiat, quamdiu perstiterit in docendo. Quod si forte de duobus Ecclesia Metropolis gravetur, Theologo juxta modum prædictum ipsa provideat, Grammatico vero in alia ecclesia suæ civitatis, sive diœcesis, quæ sufficere valeat, faciat provideri. Hæc Innocentius. Quibus præter alia discimus etiam, non cuidam Canonicorum docendi munus tum fuisse ut ante impositum, sed alii alicui, & mercede quidem sic satis exigua. Verùm præstat & Honorium audiamus. *Super specula &c. volumus, & mandamus, ut statutum in Concilio generali de magistris Theologis per singulas Metropoles statuendis inviolabiter observetur. Statuentes ut, quia super hoc propter raritatem magistrorum se possent forsitan aliqui excusare, ab Ecclesiarum Prælatis & Capitulis ad Theologicæ professionis studium aliqui docibiles destinentur. Qui cum docti fuerint, in Dei ecclesia velut splendor fulgeant firmamenti: ex quibus postmodum copia possit haberi doctorum, qui velut stellæ in perpetuas æternitates mansuri ad justitiam valeant plurimos erudire: quibus si proprii proventus Ecclesiastici non sufficiunt, prædicti necessaria subministrent. Docentes vero in Theologica facultate, dum in scholis docuerint, & studentes in ipsa, integre per annos quinq. percipiant de licentia Sedis Apostolicæ proventus præbendarum & beneficiorum suorum,* non

non obstante aliqua contraria consuetudine vel statuto, cum denario fraudari non debeant in vinea Domini operantes. Hæc illi. Nos nihil addimus, quoniam latius hæc persequi non est propositi nostri. Tum vero jam ante satis ostensum est, cum Episcopalium tum monasticarum scholarum ejusmodi mores nostris Academicis institutis, quæ nunc illustrare nobis est consilium, valde fuisse dissimiles. Sufficit hic annotasse, omnes istas scholas post annum millesimum sensim ubique terrarum defecisse; in otium & luxuriam prolapsis cum monachis tum canonicis. Et vero ne in cœnobiis quidem scholæ priscæ posthac restitutæ sunt in integrum: quamvis in illam laudem successerint seculo decimo tertio Mendicantium novi ordines.

Ad TERTIUM igitur illud & Academicum scholarum genus revertendum nobis est. Ac de Ticinensi quidem, quam & ipsam Carolus creditur condidisse, nihil quod ad illam pertineat ætatem, memoratum invenio. In PARISIENSI schola primis temporibus liberales solum artes doceri solitas, ante audivimus. Illis accessit deinde Theologica professio. Quod tamen quo tempore primum, aut quo Rege, factum sit nemo dixerit facile: ipsi Parisienses ignotum id sibi confitentur. Joannes Filesacus Doctor Sorbonicus, qui non ita pridem diligentissime statuta Parisiensis Theologicæ Facultatis singulari libro est persequutus, originem rei sibi incompertam, non diffitetur. Alibi scribit in hæc verba: *Perexigua fuerunt (fateor) ejuscemodi initia, sed ubi ad Capetiorum gentem Gallicum imperium pervenit, & Academia & Facultas Theologica planè ex ephebis excessit: Philippo Augusto rege etiam remotissimas gentes in sui amorem & admirationem pellexit.* Atqui ad Capetanos demum respublica Galli-

Files. lib. de orig. statutor. Fac. Theol.

cana seculo decimo devenit: Philippus Augustus autem rerum per Galliam est potitus ab anno 1180 usque ad annum 1223. Sane circa illa seculi duodecimi ac tertiidecimi confinia, Lutetiam Parisiorum ex omnibus pene Europæ regionibus innumeros discendi caussa confluxisse, certissimum est. Videatur duntaxat *caput septimum Historiæ Occidentalis* Jacobi de Vitriaco, quo ille de dissidiis studiosorum Parisiensium, malisque & horum & magistrorum moribus conqueritur. At vero etiam ante illam Philippi Augusti ætatem, integro seculo duodecimo, Parisiensem scholam studiis fuisse florentissimam, facile ostensu est, ex laude eorum qui tum & Philosophiam & Theologiam sunt professi. Recte enim Filesacus: *Qualis fuerit Theologica facultas sub Ludovico Philippi Augusti patre, ex iis qui tum erant clarissimis Theologis perspicuum est. Agmen ducit Anselmus Laudunensis, quem sibi præceptorem fuisse in Theologia testatur Petrus Abælardus epistola prima. Huic successit Guilielmus Campellensis. Docuit & ipse ibi Abælardus. Gilbertus quoque Porretanus magister Theologicæ scholæ Parisiis aliquando fuit, teste Henrico Gandavensi. Petrus Lombardus alias Novariensis Petri Abælardi discipulus, qui non pauca demptis nævis ex theologicis tractatibus præceptoris sui Abælardi mutuatus est, iisdem Theologicæ scholæ Parisiis præfuit, teste eodem Henrico Gandavensi.* Quanquam vero usque adeo floruerint res studiorum sacrorum Parisiis jam tum illa ætate, non dubitavit tamen idem Filesacus in hæc verba scribere:

Filef. lib. cit.

Philippo Augusto rege, nullæ aut paucæ leges, ut nec solennes ritus & formulæ ad curriculum Theologicum emetiendum, vel Doctoralem lauream adipiscendam. Sed ut ego arbitror, prout quisque in rerum Theologicarum cognitione sub Theologis qui publi-

Filef. l. cit. pag. 21.

publicas habebant scholas, profecisset, communi velut auditorum consensu, ad libros Veteris aut Novi Testamenti exponendos sese accingebat: quod ex Petri Abalardi epistola prima colligi potest. Idem non multo pòst ita loquitur: *Ea verò isto ævo* (Philippi scilicet Augusti regis) *cura primo fuit iis qui Magistri & Doctores haberi vellent, Sacram Scripturam interpretari: non quod ex ingenio aliquos de rebus Theologicis tractatus non intersererent: ut de Abalardo & cæteris supra visum est.* Item: *Cum scioli quidam & qui vix theologiam degustassent, illud publicum docendi munus ultro sibi arrogarent, doctorum melioris notæ qui tum erant judicio, Ordo ille Theologicus formam legitimæ societatis tum primum habere cœpit. Hinc leges nonnullæ scriptæ ab ipsis, & quidem ante annum trecentissimum supra millesimum: quod ex utroque codice MSS. nostrarum legum, tum antiquiore, cum recentiore firmari potest.* Idem lib. cit. p. 4.

Hæc Filesacus. Quibus si fides adhibenda est, (non possumus autem non adhibere,) igitur seculo demum tertiodecimo circiter Collegium Theologicum Decano constituto cojit Parisiis: tum demum, à Theologis quidem, & Gradus Magistrales aut Doctorales cœperunt conferri: primum quoque tum Examina atque Tentamina varia sunt instituta. Vno verbo: isthoc primum seculo cœpit Lutetiæ condi aliquid in modum nostræ quam nuncupamus Theologicæ Facultatis. Si autem ibi tum primum illa cœpit, alibi ante non cœperit, in Europa quidem. Nam ea quidem ætate nulla alia celebrior schola Theologica, imo vix ulla alia uspiam extitit.

Theologicam Scholam Philosophica Artiumque, Parisiis quidem, antiquitate superat: nullo tamen indicio probaveris, in nostrum Academicum morem, etiam hanc formatam esse ante seculum tertiumdecimum. Constat

vandis corporibus & sanitatibus conservandis scripta est, plenam & perfectam doctrinam inveniri. De Theologica schola extra controversiam est. Tum etiam temporis honores Magisterii solennes in Medico pariter & Philosophico ordine conferri Parisiis cœpisse, manifestum est ex Bulla Gregorii Noni Papæ, quam ille Parisiensibus anno istius tertii decimi seculi trigesimo primo concessit. Verba Bullæ, qualia Gabriel Naudæus, ille Parisini *Flos delibutus populi, suadaque medulla*, elegantissimæ de Antiquitate scholæ Medicæ Parisiensis dissertationi inseruit, hæc sunt: *De Physicis autem & Artistis Cancellarius promittet, bona fide examinare Magistros, & non nisi dignos admittens repellet indignos.* Naud. lib. cit. pag. 18.

Isthac vero ætate haud temere reperias ullam, quæ jam tum quatuor Facultatibus istis fuerit instructa, præter unam hanc Parisiensem. Vt proinde videatur meritò pronunciari posse, seculo demum tertio decimo Academias nostras originem suam debere, & inter omnes, antiquitate antecellere Parisiensem. Meretur tamen observari: per Honorium III Papam, circa annum seculi illius vicesimum, Civilis Juris disciplinam Parisiis lege publica esse vetitam. *Firmiter interdicimus & districtius inhibemus,* inquit, *ne Parisiis vel in civitatibus seu aliis locis vicinis quisquam docere vel audire Jus Civile præsumat. Et qui contrafecerit, non solum à causarum patrocinio excludatur, verum etiam per Episcopum loci excommunicationis vinculo innodetur.* Cap. super Specula tit. de privilegi. Adeò severo igitur edicto decessisse iterum nonnihil studiis Parisiensibus, quo minus nostro more fuerint perfecta, fatendum videtur.

Cæterùm primâ Academiarum origine jam detecta, possumus forte non injuria quiescere. Ne quid tamen in nobis desideretur, addemus nonnihil & de BO-

genio Pontifice, non minore discentium applausu si non majore. Ea sane Utrumque Jus audientium fuit frequentia, ut Fridericus primus Cæsar, in publicis regni Italici comitiis, ex consilio omnium Ordinum, regiminis scholastici novam formam instituere sit adductus. Decem millia studiosorum jam ætate Azonis Bononiæ vixisse, testis locupletissimus est ipsemet Odofredus. Auth. Vita Gratiani. Vide Auth. Habita C. ne fil. pro patre.

Quemadmodum habuerit sese ibi tum temporis Philosophiæ atque Artium quas appellant disciplina, non perinde constat. Illa tamen fuit in existimatione, ut Fridericus II Cæsar, circa annum seculi tertii decimi vicesimum, sua cura & sumptu libros Aristotelis aliorumque Philosophorum de Græco partim partim de Arabico Latine versos, huic uni Bononiensi Philosophicæ Scholæ obtulerit & quasi consecraverit. Integra epistola Cæsaris reperitur in opere epistolico Petri de Vineis, Cæsarei tum Cancellarii, ad exemplum Variarum Cassiodori, quantum conjicere est, in unum collecto. Ejus illam partem quæ huc maxime facit, non possumus non recitare. *Post regni verò nostri curas assumptas, quanquam operosa frequenter negotiorum turba nos distrahat, & civilis sibi ratio vendicet solicitudinis nostræ partes, quidquid tamen temporis de rerum familiarium occupatione decerpimus transire non patimur otiosum: sed totum in lectionis exercitatione gratuita libenter expendimus, ut anima clarius vigeat instrumentum in acquisitione scientiæ, sine qua mortalium vita non regitur liberaliter. Dum librorum ergo volumina, quorum multifarie multisq; modis distincta chirographa nostrarum armaria divitiarum locupletant, sedula meditatione revolvimus, & accurata contemplatione pensamus: compilationes variæ ab Aristotele aliisq; Philosophis, sub Græcis Arabicisq; vocabulis antiquitus editæ, in Sermocinalibus* Petr. de Vin. l. 3. epist. 69.

libus & Mathematicis disciplinis, nostris aliquando sensibus occurrerunt: quas adhuc originalium dictionum ordinatione conspersas, & vetustarum vestium, quas eis ætas prima concesserat, operimento contectas, vel hominis defectus aut operis ad Latinæ linguæ notitiam non perduxit. Volentes igitur, ut veneranda tantorum operum simul authoritas apud nos, non absque commodis communibus, vocis organo traduce innotescat: ea per viros lectos, & in utriusque linguæ prolatione peritos, instanter jussimus, verborum fideliter servata virginitate, transferri. Quia verò Scientiarum generosa possessio in plures dispersa non deperit, & distributa per partes minorationis detrimenta non sentiti sed eo diuturnius perpetuaque senescit, quo publicata fœcundius se diffundit: hujusmodi celare laboris emolumenta noluimus, nec æstimavimus nos eadem retinere jucundum, nisi tanti boni nobiscum alios participes faceremus. Considerantes veruntamen, quorum conspectibus, quorumque judiciis operis cœpti primitiæ possent decentius deputari: ecce vobis potissime velut Philosophiæ præclaris alumnis, de quorum pectoribus promptuaria plena fluunt, libros aliquos, quos curiosum studium translatorum lingua non potuit fidelius instruere, consulte providimus præsentandos vel destinandos. Vos igitur viri, qui de cisternis veteribus aquas novas prudenter educitis, qui fluenta mellisflua sitientibus labiis propinatis, libros ipsos, tanquam xenium amici Cæsaris, gratanter accipite: & ipsos antiquis Philosophorum operibus, qui vocis vestræ ministeriis reviviscunt, quorumque nutritis famam dum dogmata sternitis sapienter, ut expedit aggregantes, eos in auditorio vestro, (in quo gratia virtutum fructificat, erroris rubigo consumitur, & latentis scripturæ varietas aperitur) cum mittentis favore commoniti, tum clari transmissi operis meritis persuasi, ad communem utilitatem studentium, & evidentis famæ nostræ præconium, publicetis.

Hæc omnia Cæsar Fridericus. Quæ, quamvis prolixiora nonnihil, adduximus eo libentius, quod simul doceant beneficio literati Cæsaris illius debere seculum istud resuscitata Philosophiæ omnis studia. Hactenus nimirum Aristotelis aliorumque scripta Philosophica & Mathematica longè paucissima viderat Latinus orbis: ast ex eo multo plura, cumprimis de Arabico versa, in scholas translata sunt. Quo effectum, ut bonæ artes novam plane & hactenus insolitam faciem acceperint: involantibus quasi in recenter versos illos libros cum aliis tum præcipue Dominici & Francisci sacris agminibus.

Vt autem quasi in viam ex diverticulo redeamus, ante seculum tertium decimum fortasse nec Medica ars Bononiæ doctores invenit. Certe qui scriptis antehac ibi inclaruerit, nemo memoratur. Verùm illo tamen ipso seculo Artem hanc, magno auditorum concursu, ibi docuerunt Thaddæus Florentinus, Petrus Aponensis, Gentilis Fulginas, & nisi fallor Turrisanus sive Drusianus; celeberrimi nominis magistri, quique æternis scriptis simul Artem illustraverunt, adjuti etiam ipsi paucis quidem Hippocratis & Galeni libris, compluribus tamen Arabum Medicorum Philosophorumque monumentis, quæ universa tum primum fuerunt Latine versa.

Etsi autem usque adeo floruerit tunc Bononiensis Schola, Theologiæ tamen Professoribus fuit destituta usque in annum 1362, quando Innocentius id nominis sextus Papa Theologiæ docendæ licentiam eximii muneris vice indulsit. Quo apparet, quam serò perfectionem suam nacta sit ipsa illa omnium celeberrima Schola, & quæ cum numero Professorum tum opulentissima dote (numerat enim subinde, & numeravit ante hos decem annos, Professores centum viginti sex, & in his Vtriusq; Docto- Vide Sigon. l. 2 histor. Boniens.

Middend. li. 4. res Juris quadraginta novem: ferturque, à Senatu Bononiensi quotannis in Professorum salaria quadraginta prope coronatorum millia expendi) ut alia nunc taceam, nulli hodie temere est secunda, Germanicas autem omnes longo superat intervallo.

Sed de Bononiensi Schola satis fortasse diximus. Certe ut plura adferamus non patitur propositum. SALERNITANA vetustate quidem Bononiensi non cedit, imò fortassis eam superat, splendore vero & institutis docendi eam plurimis sequitur passibus, minime omnium assequitur. In vicino urbi illi cœnobio Cassinensi à S. Benedicto usque scholam habitam monasticam, verisimile quidem est vel ex iis quæ ante diximus in universum de id generis phrontisteriis; viris tamen doctis, perinde ut Fuldam & Corbejam nostram, claruisse illum locum, utut opulentissimum, haud temere probaveris. Seculo autem undecimo habuit Constantinum hominem Afrum: quem post triginta novem annos studiorum gratia peregrinationibus per Asiam universam, sub Muhammedanorum imperio doctrinæ omni genere florentem, exactos, patria profugum Salerni primò inde inter monachos cœnobii, exceptum ferunt. Et sanè ille Desiderio Abbati suo, qui post Victor III. Papa fuit, circa annum sexagesimum post millesimum, haud pauca Medici argumenti ex Arabico Latine versa, (utut hoc plærumque dissimulet, sibi arrogans ea quæ Isaaci Aben Amram Iudæi aliorumque esse clarissimum fit, si utriusque scripta contenderis) dedicavit. At vero jam tum in ipso Salerni oppido scholam aliquam, sive Medicam sive aliam fuisse institutam, nullum indicium nobis superest. Occasione tamen operum Medicorum à

Arnold. Wion. l. 1. ligni vitæ 6, 98.

Con-

Constantino editorum, per est verosimile, excitata ibi potissimum Artis studia. Etenim viderat quidem hactenus Latinus orbis libros aliquot Medicos partim Latine exaratos, partim ex Græco in eandem linguam translatos, perpaucos tamen eosque non magni pretii. Cujusmodi maximè scriptis sua ætate fuerit instructa Italia, colligere est ex sermone Cassiodori, quo Monachos suos ad divinas humanasque lectiones manuducit. *Quod si vobis non fuerit*, inquit, *Græcarum literarum nota facundia, inprimis habetis Herbarium Dioscoridis, qui herbas agrorum mirabili proprietate disseruit atq; depinxit. Post hæc legite Hippocratem atque Galenum Latina lingua conversos, i. e. Therapeutica Galeni ad Philosophum Glauconem destinata, & Anonymum quendam, qui ex diversis auctoribus probatur esse collectus; deinde Cælij Aurelij de medicina, & Hippocratis de herbis & curis, diversosq; alios de medendi arte compositos; quos vobis in Bibliotheca nostra finibus reconditos Deo auxiliante dereliqui.* Hæc Cassiodorus in opere illo: quod hactenus misere per particulas disjectum in lucem prodiit, facile tamen restitui in integrum poterit, & restitui summo jure promeretur. Cum nemo itaque pene Latinorum Græcam linguam intelligeret, & Latine scripti libri Medici non nisi rarissimi invenirentur, hactenus quidem Medicæ artis studia ex dignitate coli haud potuerunt. At post Constantini operam facilius id effectu fuit, præsertim eo loci ubi scripta ipsius omnium commodissimè haberentur. Tum demum itaque, & hac quam diximus occasione, nata Salerni videtur schola quædam Medica. Sane cœpisse jam illam circa annum millesimum centesimum, haud injuria forte dixeris, attendens, quam severa lege Rogerius primus Siciliæ utriusque rex

Cass. l. de divinar. lection.

Vide Constit. Sicul.

Ff. tit. 34. leg. 1. rex & Salerni Princeps, rem medicam facere jusserit. Seculo certe duodecimo Schola isthæc celeberrimæ fuit famæ, imo in occidentali hoc orbe unicæ. Sub finem ejus enim communi Scholæ istius magistrorum consilio, scriptus est libellus ille poëticus *de Conservanda valetudine*, in gratiam Roberti Normanniæ ducis, qui tamen, quod sibi regiam Angliæ dignitatem vindicaret contra Guilielmum Rufum fratrem, Anglorum rex audivit. Eodem tempore circiter Ægidius Corboliensis in opere, quod in Parisiensium gratiam de *Compositorum medicamentorum virtutibus* itidem versibus lusit, gravi censura in Salernitanos animadvertebat, quod nullo facto discrimine, quibuslibet ad rem medicam admissis, concederent

Vide Naud. de Antiquit. schol. med. Paris. p. 12.

Nondum maturas Medicorum surgere plantas,
Impuberes pueros Hipocratica tradere jura,
Atq; Machaonias sancire & fundere leges:
Doctrina quibus esset opus ferulaq; flagello,
Et pendere magis veteli doctoris ab ore,
Quam sibi non dignas cathedra præsumere laudes.

Paulò post conditæ sunt à Friderico II Cæsare præclaræ illæ leges de re Medica universa, quæ liquidò ostendunt, præter reliquas Medicinæ partes etiam illam quæ manu medetur Salerni magistros suos accepisse: nec rem Anatomicam fuisse neglectam: Artem verò omnem ex Hippocraticis usque fontibus petitam esse. Et verò ornaverunt Scholam hanc Joannes Platearius, cujus est liber *Circa instans* vulgò dictus, Joannes de Mediolano præcipuus auctor libri de *Conservanda valetudine*, Saladinus de Esculo, Joannes de S. Paulo, Guilielmus Placentinus, Hieronymus Balduinus, Benevenutus Graphæus de Jerusalem, Franciscus Alphanus, Rogerius, Joannes & Gualtherus

Vide Ren. Moræi proleg. in schol. Sal.

Saler-

Salernitani. Quatuor magistrorum in chirurgia Salernitanorum libros Oxoniæ reperiri, memorant bibliothecarum scriptores. Ejusdem scholæ videtur & Warmipotus fuisse, qui vulgò Gariopontus audit. Simon quoque Januensis inde fortassis prodiit, qui tamen Nicolai IV Papæ egit archiatrum. Nicolaum, cujus Antidotaria celebri olim fama in Usu Medicis fuerunt, isthuc pertinere, certius est. Jamef. in Ecloga Oxon.

Non possum hic omittere quæ de Nicolao illo omnique Salernitana Schola memoravit Christophorus de Honestis Florentinus, quem circa annum Christi 1389 vixisse, colligas ex eo, quod Thomam de Garbo passim laudet magistrum suum. *Intelligendum est*, ait ille, *quod Nicolaus (qui etiam duo Aromataria composuit utili sermone, quæ ambo communiter habemus in usu) fuit Medicus diu exercitatus in Practica, & in Naturali ingenio, natione Salernitanus, plenus divitiis & ex nobili sanguine procreatus. Fuit autem temporibus suis primus. Et non est longum tempus elapsum, cum in dicta civitate Salerni, digna ac clamosa fama per orbem, vigebat fons scientiæ, & maxime Practicæ medicinæ. Ibi enim florebat Studium principaliter, sequendo sententiam Galeni tanquam principis medicorum, ejus libros legendo & utiliter declarando, licet hodie fugiantur.* Hæc Honestus, & recte quidem. Ex quo enim Arabum libri in Latinum orbem transiere, parùm attento Hippocrate & Galeno, in scholas Avicenna, Rasis, Mesue, & Serapion penetraverunt: nec Hippocratis aut Galeni libri vulgò in manibus relicti, præter paucos quos Articella dicta comprehendit. Honest. præfat. commentarior. in Antidot. Mesuæ.

Licet autem fortassis etiam hic recitare, quas modo laudavimus Friderici Cæsaris leges, ut eo rectius Scholæ illius Medicæ dignitas fiat conspicua, etsi earum magnam partem jam ante aliquando hoc in loco adduxerimus. Videtur Vide Constit. Sicular. l. 3. tit. 34.

detur sane & panegyris hæc ipsa Medica exigere jure quodam suo, ut publica voce recitentur leges illæ, quæ de Arte facienda & docenda omnium hodie sunt antiquissimæ. Prima itaque lex hæc est. *Vtilitati speciali prospicimus, cum communi saluti fidelium providemus. Attendentes igitur grave dispendium & irrecuperabile damnum, quod posset contingere ex imperitia Medicorum, jubemus nullum Medici titulum prætendentem audere practicare aliter vel mederi, nisi Salerni primitus & in conventu publico, Magistrorum judicio comprobatus, cum testimonialibus literis, de fide & sufficienti, tam Magistrorum quam Ordinatorum nostrorum, ad præsentiam nostram, vel nobis à regno absentibus, ad illius præsentiam, qui vice nostra in regno remanserit, ordinatus accedat, & à nobis vel ab eo medendi licentiam consequatur: pœna publicationis bonorum, & annalis carceris imminente his, qui contra hujusmodi nostræ Serenitatis edictum imposterum ausi fuerint practicare.* Lex altera ejusdem Cæsaris ita sonat. *Quia nunquam sciri potest scientia Medicinæ nisi de scientia Logicali præscribatur, statuimus, quod nullus studeat in Medicinali scientia, nisi prius studeat ad minus triennio in scientia Logicali: post triennium, si voluerit, ad studium Medicinæ procedat: ita quod & Chirurgiam, quæ est pars Medicinæ, infra prædictum tempus addiscat. Post quod, & non ante, concedatur sibi licentia practicandi, examinatione juxta curiæ formam præhabita. & nihilo minus recepto pro eo, de prædicto tempore studij, testimonio Magistrali. Iste Medicus jurabit servare formam curiæ hactenus observatam. Eo adjecto, quod si pervenerit ad notitiam suam, quod aliquis Confectionarius minus bene conficiat, curiæ denunciabit; & quod pauperibus consilium gratis dabit. Iste Medicus visitabit ægrotos suos ad minus bis in die, ad requisitionem infirmi, semel nocte: à quo non recipiet per diem, si pro eo non egrediatur civitatem vel castrum, ultra dimidium tarrenum auri. Ab infirmo*

firmo autem quem extra civitatem visitat, non recipiet per diem ultra tres tarrenos, cum expensis infirmi; vel ultra quatuor tarrenos, cum expensis suis. Non contrahat societatem cum Confectionariis. Non recipiat aliquem sub cura sua ad expensas suas, pro certa pretii quantitate. Nec ipse etiam habebit propriam stationem. Confectionarii vero facient confectionem expensis suis, cum testimonio Medicorum juxta formam constitutionis; nec admittentur ad hoc, ut teneant Confectiones, nisi præstito juramento, quod omnes confectiones suas secundum prædictam formam facient sine fraude. Lucrabitur autem Stationarius de confectionibus suis secundùm istum modum de confectionibus & simplicibus medicinis, quæ non consueverunt teneri in apothecis ultra annum, à tempore emptionis; pro qualibet libra poterit & licebit tres tarrenos lucrari. De aliis vero, quæ ex natura medicaminum, vel ex alia causa ultra annum in apotheca tenentur, pro qualibet uncia licebit lucrari tres tarrenos. Nec rationes hujusmodi erunt ubiq́, sed in certis civitatibus per Regnum, ut inferiùs describitur. Nec tamen post completum quinquennium practicabit, nisi per annum integrum cum consilio experti medici practicaverit. Magistri vero intra istud quinquennium libros authenticos, tam Hippocratis quam Galeni, in scholis doceant, tam in Theorica quam in Practica medicina. Salubri etiam constitutione sancimus, ut nullus Chirurgicus ad Practicam admittatur, nisi testimoniales literas offerat Magistrorum in Medicinali facultate legentium, quod per annum saltem in ea parte Medicinæ studuerit, quæ Chirurgiæ instruit facultatem; & præsertim Anatomiam humanorum corporum in scholis didicerit, & sit in ea parte Medicinæ perfectus, sine qua nec incisiones salubriter fieri poterunt, nec factæ (lego *fracturæ*) *curari.* Hactenus lex secunda. Sequitur tertia. *In terra qualibet regni nostri nostræ jurisdictioni subjecta, duos viros circumspectos & fide dignos volumus ordinari, & corporali per eos*

eos præstito sacramento teneri, quorum nomina, ad curiam nostram mittentur, sub quorum testificatione, electuaria, & siru-pi, ac alia medicinæ legaliter fiant, & sic facta vendantur. Salerni maximè per Magistros in Physica hoc volumus approbari. Præsenti etiam lege statuimus, ut nullus in Medicina vel Chirurgia, nisi apud Salernum vel Neapolim legat in regno, nec Magistri nomen assumat, nisi diligenter examinatus in præsentia nostrorum Officialium & Magistrorum artis ejusdem. Hæ sunt leges illæ Friderici, dignæ tanto Cæsare: dignæ celeberrima ista Salernitanorum Medica Schola: dignissimæ quæ in omnem posteritatem commendentur. Non patitur tempus in earum laudem hic excurrere. Imo vetat, vel de ipsamet illa Schola ulterius quidquam addere.

Middendorp. l. 4. de Acad. Ideoque non nisi unum hoc nunc adiicio: præter Medicam, Juris quoque scholam Salerni olim floruisse, docente ibi Roberto Maranta, cujus est celeberrimæ famæ Speculum illud Aureum sive Lumen Advocatorum. An quæ alia ibi in pretio fuerit, nescio. Certum est & notum omnibus, cùm temporis injuria tùm aliarum Academiarum splendore Salernitanam omnem Scholam dudum non obscuratam duntaxat, sed planè interiisse.

Cæterum seculo demum tertio decimo, Academias nostras, si verum fatendum est, cœpisse, & frustra iis vetustatem majorem à nonnullis tribui, nisi admodum fallor ex iis quæ dixi jam est manifestum. Quapropter nunc quidem claudemus hunc sermonem, de institutis Academicis aliàs distinctius dicturi: ad alterum vero & cujus potissimum gratia huc accessimus progrediemur. Hoc est, tandem aliquando commeritis dudum honoribus Candidatum hunc nostrum, more rituque solenni, decorabimus.

DIS-

DISSERTATIO QUARTA

RECITATA ANNO CIↃ IↃC XXXVIII. X. KAL. IANVAR.

Quum Decanus Collegii Medici duobus eximiis Viris nomen & dignitatem Doctoris Medici conferrem.

Nter multa præclare instituta id hodie habent Scholæ Academicæ penè utilissimum & omni dignissimum laude, quod nemini in republica aut Ecclesia liceat temere vel docere quidquam vel agere, quod quidem sit majoris momenti, nisi de cujus profectu ante in Scholis illis latum publice sit testimonium. Enimvero illo uno instituto florere civitas quævis potest, modò id probe observetur. Ita sane solis idoneis ad rempublicam atque Ecclesiam patet aditus: quo nihil potest esse exoptatius. Quis rectiùs verò idoneum dignoverit iis, quibus nihil antiquius est vera ac non fucata sapientia, quique id dant operam maxime, ut juventus omnis non virtute minùs quam bonis studiis imbuatur? Quemadmodum igitur in aliis artibus de profectu judicare tantum est magistrorum, eorumve qui δοκιμαστικὴν, ut Aristotelice loquar, in iis obtinent, ita etiam virtutem ac sapientiam aliorum æstimare illi profecto possunt maxime, qui unicum hoc agunt, omissis aliis negotiis utut magis lucrosis.

Quanquam verò usque adeo utile sit solis peritis Ecclesiam atque rempublicam committi: quod tamen mireris, non tantùm hodie minus quam par est hoc observatur, imo in contemptum pene venit cum doctrinæ omnis op-

probrio, sed & olim apud gentes etiam admodum elegantes illa nostris Scholis laudatissima probandi consuetudo nullo pene in usu fuit. Etenim Ægyptiis quidem, Chaldæis, Persis, imo & antiquis Gallis, omnis eruditio, sive illa liberalis quam Philosophiam θεωρητικὴν nuncupamus, sive illa quæ in usum magis transfertur, qualis est quæ religionem, rempublicam, sanitatem ac forum moderatur, in sacris fuit habita, adeoque non nisi à solis Sacerdotibus est exercita. Quantopere in ÆGYPTO adstricta fuerit Ars medendi, alibi diximus. Sed & verosimile admodum est, fuisse illis gentibus suos studiorum gradus, nec cuivis temere quidvis agere permissum. Quæ tamen illæ fuerint leges, haud constat præ vetustate & defectu monumentorum.

Verum apud GRÆCOS nullam eruditionis partem publica auctoritate fuisse traditam, aliàs ex hoc loco manifestum itidem fecimus. Inde autem facillimum est collectu, non etiam in illo populo habuisse locum, quæ nunc obtinet creandi auctoritate publica idoneos Doctores consuetudinem. Sane notum est quid in docenda Philosophia Pythagoras observaverit. Nec minùs notum est, quemadmodum ejus leges imitati pòst sint primum Plato, inde Aristoteles atque alij. Quos inter Aristippus παιδευτικῶν νόμων aliquot libros conscripserat, quod Diogeni Laërtio est proditum. Nec verò non optimè ac prudentissime ab illis fuit institutum; quod non sine discrimine quosvis ad ἀκροάσεις subtiliores admiserint, sed eos solos, quorum ante ingenium laborum tolerantiam veritatis studium eruditionis denique elementa explorassent. Hodie profectò id negligitur magno cum studiorum omnium detrimento, ne quid dicam gravius.

Vide quæ diximus Laudatione altera Aristotelis.

Etsi

Etſi vèro hac ratióne multi ἀμύητοι fuerint à diſcendis ſubtiliſſimis quibusque ſemoti, à docendo tamen ac faciundo (qua in re maximum tamen reipublicæ momentum eſt collocatum) arcere viri illi præclari neminem potuerunt, idq; quoniam hactenus auctoritate publica, quæ unice ad hoc neceſſaria eſt, deſtituerentur. Quo etiam eſt factum, uti ne quidem diu ſuos illos ante laudatos diſcendi gradus conſervaverint. Quolibet nempe faciente id quod libebat, aut ſuis rebus videbatur commodius; in tanta docentium vulgi multitudine.

Quæ vero tum Philoſophiæ fortuna eadem etiam Artis Medicæ fuit. De Iuris enim profeſſione non eſt quod dicam: quum illa ætate paucis legibus apud Græcos obtinentibus, legum latarum quidem cognitio non fuerit æſtimata pars eruditionis, ferendarum cura Philoſophorum fuerit, ad quos reapſe pertinet.

Verum Artem etiam Medicam malè tum & didicerunt plærique & docuerunt. Vnus Hippocrates fortè meretur excipi: quem haudquaquam promiſcue omnes ad diſcendam Artem admiſiſſe, ſed eos tantum quos ſingulari ſacramento ſimul ad virtutem atque honeſtatem ante adſtrinxerat, & notum eſt & alias à nobis laudatum. Neque vero auſim quæ ejus nomine fertur Jurisjurandi formula, cum Hieronymo Mercuriali & alijs rejicere tanquam adulterinam; quum Hippocrati adſcripta ſit jam ætate Claudij Cæſaris, (ut ex Scribonij Largi ad Calliſtum epiſtola patet) & probatores poſtilla invenerit viros longe maximos aureæ etiam ætatis. Etſi verò ipſe quidem Hippocrates feliciter dubio procul docuerit, quum tamen auctoritate publica non fuerit munitus, facile apparet quousque illius moris obſervatio ſeſe tum extenderit. Certe in ipſamet Hippocratica ſchola diu illum jurandi optimum

mum morem obtinuisse, haud est quò temere probetur. Adhoc penes Hippocratem non stetit, probare quinam Medicinæ fuerunt faciendæ idonei. Id quod hodie nostra Academica instituta potissimùm commendat. Quemadmodum porro alias habuerit sese Ars Medica apud Græcos, vel ex una illa Hippocratis querela, *οἱ ἰητροὶ φήμῃ μὲν πολλοὶ ἔργῳ δὲ πάγχυ βαιοὶ*, nimis est manifestum. Vt proinde nostra Academiarum instituta longe hac parte sint Græcis meliora & feliciora.

Vt cætera autem pene omnia Græcorum vitia, ita & hæc in doctrinæ negotio ROMANVM quoque populum infecerunt. Neque enim melior docendi discendique ratio apud hos valuit, modò non fuerit pejor. Et quidem initiò ne apud hos quidem Iuris peritia (ut de illa primo loco dicam) doctrinæ subtilioris portio credi potuit, quum omnia nimirum manu regia administrarentur. Pòst Decemvirali imperio Duodecim tabulis promulgatis, similiter cuivis è vulgo fuit proclive Jus cognoscere. Inde

Livius l. 3. autem *immenso* (verba sunt Livij) *aliarum super alias acervato legum cumulo*, quum *ad multitudinem ac varietatem infinitam* esset perventum, jamque respublica Romana non

Tacit. l. 3. Annalium. minùs legibus quam vitijs laboraret, ut loquitur Cornelius Tacitus, operosa quidem cœpit Juris intelligentia esse, simulque orta est ejusdem professio; certis tamen vel discendi vel docendi legibus minime observatis, quantum apparet. Namque ante quidem Augusti tempora *ut quisque fiduciam suorum studiorum habuit, ita consulentibus respondit*, ceu narrat Pomponius, ita etiam quisque procul

Tit. de orig. iuris l. 47. dubio docuit. *Primus Augustus* (verba iterum sunt Pomponij) *ut major Iuris auctoritas haberetur, constituit ut ex auctoritate ejus responderetur*: unde illorum consultorum Iu-

ris

nis sententiis atque opinionibus ea quidem auctoritas nata est, ut Judici recedere à responsis illis haud liceret: verùm ne ita quidem leges ac gradus discendi aut docendi invenio observatas. Nec respondendi illa de Jure facultas quidquam affine habet nostris Doctoratus honoribus. Et vero ipsa illa facultas non cuivis perito Iuris concessa, nec ab ipsis doctoribus, sed paucis tantum, idque beneficio Cæsarum, nec in usum scholæ sed fori. Diserte enim Pomponius: *Ex illo* (Augusti sc.) *tempore peti hoc pro beneficio capit: & ideo optimus Princeps Hadrianus, cum ab eo viri Prætorii peterent ut sibi liceret respondere, rescripsit eis, hoc non peti sed præstari solere, & ideo si quis sui fiduciam haberet delectari se: populo ad respondendum se præpararet. Sabino concessum est à Tiberio Cæsare ut populo responderet.*

Quarto demum præter propter à nato Servatore seculo in quasdam leges videtur consensum inter docentes. Et quidem illas fortasse, quas ceu hactenus in discendo observatas recitat Justinianus Imperator, constitutione illa qua rationem discendi imposterum Juris præscribit. Post Gaij enim Pauli & Papiniani ætatem, ordinem illum studiorum Iuris Romani quadriennio definitum cæpisse, manifestum est ex eo, quod illorum scripta in scholasticam illam Juris discendi methodum fuerint recepta. Itaque gradus quidem tum observati sunt in Jure discendo, nondum tamen lege quadam publica Professoribus licuit facultatem docendi cuiquam concedere. Quare nec Doctor aut Magister tum audivit, nisi idem docendi munus publicum reapse gereret, si paucos emeritos excipias, de quibus postea clarius. Quemadmodum id potest cuivis patere, qui limis tantum oculis aut quasi per transennam veterum monumenta, inque his ipsas Romanarum legum

Pandectas, aut Justiniani Codicem inspexerit. Vt proinde ea quæ à priscis illis Cæsaribus concessa sunt doctoribus privilegia, ad solos ea ætate Professores potissimum pertinuerint. Verùm hoc obiter. Vt autem revertar in viam: id patet, etsi Juris discendi quidam gradus & jam ante & post à Justiniano ipso constitutus fuerit, illam tamen probandi ac judicandi eos, qui Juri dicundo sunt apti, consvetudinem nostris scholis receptam, illi tempestati nequaquam fuisse usitatam.

Non alia verò ratio fuit reliquarum etiam doctrinæ melioris partium. Namq; ante quidem Cæsarum ætatem, auctoritate quidem publica, nulla plane schola ullius disciplinæ fuit. Etsi vero, quod alias uberius à me narratum est, Cæsares publico salario instituerint passim scholas Rhetorum, Grammaticorum, & Philosophorum: attamen neutiquam constat, num & his statæ quædam ac certæ fuerint ex publico quidem præscripto discendi leges: tantum abest ut ea ætate tituli atque honores quiverint à scholis illis cuiquam attribui.

Sunt, fateor, nonnulla in ijs Cæsarum constitutionibus, quæ in Codicis Justinianei *titulo de Medicis & Professoribus* leguntur, quæ fortassi nonneminem aliam in sententiam traxerint; imo traxere illa hactenus permultos. Imperator enim Gordianus ita sanxit: *Grammaticos seu Oratores decreto Ordinis probatos si non se utiles studentibus præbeant, denuo ab eodem Ordine reprobari posse, incognitum non est.* Julianus quoque Imperator in hæc verba rescripsit: *Magistros studiorum doctoresque excellere oportet moribus primùm deinde facundia. Sed quia singulis civitatibus adesse ipse non possum, jubeo, quisquis docere vult, non repente nec temere prosiliat ad hoc munus, sed judicio Ordinis probatus decretum Curialium mereatur*

tur, optimorum conspirante consensu. Adhoc Valentiniani & Valentis de Philosophis exstat decretum in hæc verba: *Reddatur unusquisque patriæ suæ, qui habitum Philosophiæ indebitè & insolenter usurpare cognoscetur: exceptis his, qui à probatissimis approbati ab hac debent collusione secerni.* Videri nempe possit, fuisse Philosophis & Magistris Artium ut nunc sua collegia suosque ordines: adeoque & tunc probatum idoneum quemque propriorum ordinum decretis. Sed ea quidem tempestate hujusmodi fuisse profitentium cœtus haud temere profectò quis probaverit. Omnino vero Ordinem hîc non alium esse intelligendum, quam Decurionum qualibet in urbe, liquidò est manifestum ex multis alijs. Ita *Codice de decretis Decurionum* scribunt Imperatores Diocletianus & Maximianus: *Ordinis ambitiosa decreta sacris constitutionibus improbantur.* Iidem Augusti Codice de Professoribus scribunt: *Nec intra numerum præstitutum Ordine invito Medicos immunitatem habere sæpe constitutum est, cum oporteat eis decreto Decurionum immunitatem tribui.* Digestorum quinquagesimo libro Titulus decimus integer est de *Decretis ab Ordine faciendis.* Intelligitur autem & ibi Decurionum ordo: uti rectè post alios notat Juris consultissimus Dionysius Gothofredus.

Gothofr. ad titul. de decret.

Scilicet ita sese res habet. Augustus ipse Imperator postquam ex adversa valetudine in optimam præter omnium exspectationem esset ab Antonio Musa restitutus, universo Medicorum Romanorũ populo cum aurei annuli jus tum & immunitatem munerum concessit. Id quod Dion testatur. Vespasiano Imperante publico salario primi omnium jussi docere Rhetores seu Oratores, quod ex Eusebio & Svetonio aliàs demonstratum est. Cœperunt fortassis eodem tempore & Scholæ Grammaticorum Philosopho-

rumque

rumque constituto salario haberi. Quicquid sit, his quoque eadem immunitas simul cum alijs privilegijs obtigit. Cujus rei in testimonium non possum non adducere verba Arcadij Carisij Jurisconsulti, quæ habentur libro quinquagesimo Pandectar. titulo quarto de muneribus & honoribus. *Magistris*, inquit ille, *qui civilium munerum vacationem habent, item Grammaticis & Oratoribus, & Medicis, & Philosophis, ne hospitem reciperent, à Principibus fuisse immunitatem indultam, & Divus Vespasianus & Divus Hadrianus rescripserunt.* Quo respiciunt & Pauli verba quæ habentur eodem quinquagesimo libro, Titulo de Vacatione atque excusatione munerum: *Angariarum præstatio & recipiendi hospitis necessitas & militi & Liberalium artium Professoribus inter cætera remissa sunt.* Eo autem factum est, uti præter Medicos, Grammatices & Philosophiæ & Rhetorices Professores, & quidem hi inter doctores soli, immunitate illa alijsque privilegijs frui cœperint. Certè ad solos illos spectasse tum quidem temporis isthæc privilegia, sole clarius est ex Commodi Imperatoris verbis, quæ recitat Modestinus libro Vicesimo septimo Pandectarum, Titulo primo qui de Excusationibus inscribitur. Verba Modestini sunt: *Est autem Imperatoris Commodi constitutionibus inscriptum capitulum ex epistola Antonini Pij, in qua manifestatur, & Philosophos habere Immunitatem tutelarum: sunt autem hæc verba. Consimiliter autem his omnibus Divus pater meus mox ingrediens Principatum, constitutione existentes honores & immunitates* (nempe quæ jam ante illum cœperant) *firmavit, scribens: Philosophos, Rhetores, Grammaticos, Medicos, immunes esse gymnasii, sacerdotii, & neque ad frumenti & vini & olei emptiones, & præpositiones, & neque judicare, neque legatos esse, neque in militia numerari nolentes, neque ad alium*

famulatum

famulatum eos cogi. Verum sine discrimine concessa hæc immunitas non potuit non multum sæpe turbarum dare; subtrahentibus sc. sese nimium multis publicis oneribus. Eapropter restrinxit idem Antoninus Imperator privilegia hæc ad certum aliquem numerum, communitati Asiæ rescribens. Verba ipsa Imperatoris quoniam digna sunt quæ hîc audiantur, adducam ex eodem Modestini loco. *Minores quidem civitates possunt quinq; Medicos immunes habere, & tres Sophistas* (hi sunt Rhetores) *& Grammaticos totidem: Majores autem civitates septem qui curant, quatuor qui doceant utramq; doctrinam: Maxima autem civitates, decem Medicos, & Rhetores quinque, & Grammaticos totidem. Supra hunc autem numerum ne maxima quidem civitas immunitatem præstat. Decet autem maximo quidem numero uti Metropoles, Secundo autem quæ habent vel forum causarum vel loca judiciorum, Tertio autem reliquas.* Addit de suo Modestinus: *Excedere quidem hunc numerum non licet, neq; sententiâ Senatus, neq; alia qua adinventione: minuere autem licet, quoniam pro civilibus muneribus apparet hoc tale factum. Et utique non aliter de immunitate hac fructum habebunt, nisi decreto Senatus inscripti fuerint numero concesso, & circa operationem se negligenter non habeant.* Ex eo ergo penes Decuriones fuisse videtur inserere Medicos, Philosophos, Grammaticos, & Rhetores numero immunium civium. Invito sane illi Ordini nemo obtrudi potuit, ceu de Medicis diserte cautum est constitutione Diocletiani & Maximiani Cæsarum. Atque hoc est illud ex Imperatoribus modò adductum: *Medicis oportere decreto Decurionum immunitatem tribui.* Et illud: *judicio Ordinis probatus decretum curialium mereatur.* Nec *probatissimi* in ipso Valentiniani & Valentis rescripto alii censendi videntur, quam qui fuere Ordinis Decurionum. Imo hic

Vid. Tit. de med. & professor.

ille videtur esse *cætus amplissimus*, cujus judicio submittuntur Professores Constantinopolitani, ex constitutione Theodosii Cæsaris illâ, quæ conficit titulum quintumdecimum duodecimi Codicis Justinianei libri. Quanquam quæsitam in his etiam ipsorum Philosophorum aliorumq; magistrorum, ut & ex parte studiosæ ipsiusmet adolescentiæ, sententiam, per sit verosimile.

Licet vero ampla adeo potestas Decurionibus fuerit concessa, tamen præscriptum immunitate gaudentium numerum ne Justiniani quidem ævo licuit Decurionibus excedere. Etenim Diocletiani Maximianiq; ea de re decretum, legem primam tituli quadragesimi sexti libri decimi Codicis sui, qui de Decretis Decurionum inscribitur, esse voluit ipse Justinianus. Verba ita se habent: *Exceptis qui Liberalium studiorum antistites sunt, & qui Medendi cura funguntur, decurionum Decreto immunitas nemini tribui potest.* Ex quibus verbis manifestum utique est, ne tum quidem Decurionibus fuisse licitum, immunitatem aliis quam Medicis, Grammaticis, Rhetoribus, & Philosophis tribuere, ut qui soli liberalium studiorum antistites semper audierunt.

Scilicet ne Iuris quidem doctoribus, tametsi ea professio inprimis honorata esset, dari, nisi Romæ duntaxat, tum temporis potuit, ea quæ reliquis Professoribus immunitas. Quod tametsi ex supra dictis satis per sese liqueat, cum illorum utique nusquam inter immunes fiat mentio: magis tamen manifestum est ex verbis Modestini quæ duodecimo paragrapho, loco legis sextæ, tituli de Excusationibus, primi inquam in libro vicesimo septimo Pandectarum, esse voluit ipse Tribonianus. Sunt illa: *Legum vero Doctores in aliquo præsidatu remissionem non habebunt; Romæ autem docentes à tutela & cura remittuntur.* Vnde claret, tum quidem conditionem illorum fuisse infra

infra immunitatem aliorum docentium. Postilla Theodosius & Valentinianus Cæsares ut aliis Professoribus in urbe Constantinopolitana docentibus ita & jurisperitis vicariam dignitatem impertierunt: non omnibus tamen, sed demum *cum ad viginti annos jugi ac sedulo labore pervenissent.* Quid quod haud injuria dixeris, Triboniani primum cura Romani Juris doctoribus Professorum ac Medicorum antiqua privilegia concessa esse? Hic enim princeps videtur *doctores legum* inseruisse illi Constantini Magni constitutioni, quæ hodie est lex sexta Codicis Justinianei de Professoribus & Medicis: ut omnem illam constitutionem miris modis immutavit. Recitabo illam prout habetur in Anianeâ Theodosiani Codicis epitome: *Medicos, Grammaticos, & Professores alios literarum, immunes esse cum rebus quas in civitatibus suis possident, & honoribus fungi, in jus etiam vocari eos vel pati injuriam prohibemus. Ita ut si quis eos vexaverit, centum millia nummorum ærario inferat, à magistratibus vel quinquennalibus exactus, ne ipsi hanc pœnam sustineant: Servus eis si injuriam fecerit, flagellis debeat à suo domino verberari coram eo cui fecerit injuriam: vel si dominus consenserit viginti millia nummorum fisco inferat, servo pro pignore, donec summa hæc exsolvitur, retinendo. Mercedes etiam eorum & salaria reddi præcipimus. Quoniam gravissimis dignitatibus vel parentes vel domini & tutores esse non debent, fungi eis honoribus volentes permittimus, invitos non cogimus.* Hæc sunt ipsissima Cæsarum verba, nulla Iuris doctorum facta mentione. Sed & omnino ad perpaucos trahi potuit immunitas ipsa à Justiniano noviter concessa. Vtpote quum nonnisi tribus in urbibus & à paucis admodum doctoribus Ius doceri ille instituerit; & satis constet Iuridicam scholam utramque, quæ Beryti & quæ Romæ fuit, statim à Justiniani ævo concidisse.

Cod. Theodosiani tit. de Medicis & Professorib.

 Verum

Verum quo prolabor? Id volebam: nequaquam ostendi posse ex Iustinianeis quidem legibus, ea etiam tempestate invaluisse quem nunc laudamus scholarum nostrarum morem, probandi idoneos, eosque multis privilegiis atque honoribus auctoritate publica exornandi. Quamquam enim fortè Decuriones optimorum artificum consilio usi sint, (quod videtur innui lege octava & decima tituli sæpe laudati de Medicis & Professoribus,) ipsa tamen potestas concedendi immunitatem istam, penes Decuriones solos stetit. Quod multum à nostris moribus differt. Quid quod ipsamet Archiatrorum cooptatio videatur ordini Decurionum commissa? Diserte enim Valentinianus & Valens Cæsares ad Olybrium Præfectum Urbis scripsere: *Si qui in Archiatri defuncti est locum promotionis meritis adgregandus, non ante eorum particeps fiat, quam primis qui in Ordine reperientur, vel eo amplius judicantibus, idoneus adprobetur.* Ad Prætextatum tamen itidem Urbis Præfectum videntur paulo aliter iidem Cæsares statuisse. *Quod si huic Archiatrorum numero aliquem aut conditio fatalis, aut aliqua fortuna decerpserit, in ejus locum non patrocinio præpotentium, non gratia judicantis alius subrogetur, sed horum omnium fideli circumspectoque dilectu, qui & ipsorum consortio & archiatriæ ipsius dignitate & nostro judicio dignus habeatur, de cujus nomine referri ad nos protinus oportebit.* Hæc Cæsares. Quæ ideo referimus, ut pateat saltim, non multum tributum tunc esse collegii alicujus vel Medicorum vel Professorum sententiis, plus vero Decurionum suffragiis. Ut vero aliquid etiam tum valuerint ipsorummet Professorum judicia, tamen à nostris moribus quantum omnia illa abfuerint vel hinc manifestum est, quod approbationes illæ omnes ad solam Professorum constitutionem pertinuerint,

rint, & quidem eorum qui reapse isthoc munere fungebantur. Non enim temere ausim accedere doctissimis viris, ea quæ titulo Codicis, *ut dignitatum Ordo servetur*, traduntur, ad doctores etiam aut magistros trahentibus; quasi & ipsi in totidem fuerint ordines distincti quot ibi recitantur; utpote quum ille integer titulus agat de dignitatibus Illustribus, cujusmodi non fuit habitum munus Professorium. Nec invenias facile, factam mentionem aliorum Professorum, quàm duntaxat eorum qui reapse functi sunt docendi officio aut vacationem meruerunt.

Cæterum Ordinis probationem in Legibus Romanis memoratam, ad nostra scholarum instituta non facere, jam est manifestum. Traxeris vero isthuc fortassis majori verosimilitudine illud, quod alibi videtur legi de Pallio Sophistico Athenis usitato. Verum nec illud quidquam cum nostris moribus habet affine. Perspicuum id cuivis erit, ubi in medium adduxero quæ illa de re in μυριοβίβλῳ suo doctissimus Patriarcha Photius ex Olym- Phot. in
piodori Historiarum libris commemorat. In hunc autem Biblioth.
modum ille interprete Andrea Schotto: *Sed & de Pallio* Cod. II.
Sophistico memoriæ prodidit, nemini (præsertim autem externo homini) Athenis id gestare licuisse, nisi Sophistarum suffragio gestatio ejus illi concessa, dignitasque ista Sophistarum legum ritibus esset confirmata. Ritus autem qui peragebantur tales erant. Primum ad publicum balneum deducebantur qui novitii advenissent, sive parvi, sive grandiores, atque inter hos etiam ii qui per ætatem ad Pallium sumendum apti erant: quos in medium protrudebant Scholastici à quibus deducebantur. Deinde aliis præcurrentibus atque prohibentibus, aliis protrudentibus & contra tendentibus: quotquot autem prohibebant vociferantibus Sta sta, non lava: nihilominus tamen in certamine ii videbantur obtinere

tinere, qui in honorem scholastici quem deducebant, obsistentes retrudebant. Tandem post longam moram, multamque ob illata ex more ultro citroque verba contentionem, in calidam cellam inducitur, ibique abluitur. At postquam se induit pallii dignitatem accipit, atque exinde cum pallio à balneo, celebri & honorifica stipatus pompa, digreditur, decretis luculentis sumptibus in scholarum Antistites, qui dicuntur Κνεωμίται. Hæc Photius ex Olympiodoro; qui historias suas inscripserat Theodosio minori, circa initia seculi Christiani quinti. Quis vero hæc audiens non intelligit, petulantis juventutis scholasticæ hunc ludum fuisse inventum in exagitationem noviter advenientium? imo fuisse prorsus illum quo sese cum Rhetorices studiosus esse Athenis exceptum scribit Eunapius Sardianus; atque adeo illud, quod ne S. Basilius, Alexandriâ recenter Athenas studiorum rhetoricorum gratia adveniens pateretur, intercessione sua effectum, testatur Gregorius Nazianzenus.

Alienum quidem ab hoc loco est de ineptiis illis adducere huc quæ illi memoriæ mandaverunt, quoniam tamen forte fortuna in hunc sermonem incidimus, & observare ita liceat aliquid simile illi novitiorum initiationi per Germanicas Academias receptæ, quam *Cornuum depositionem* nuncupamus, fortassis licebit hac narratiuncula diffindere nonnihil (ut ita dicam) institutam dissertationem. Et vero quidni liceat in hac panegyri recitare, quod ipsemet sanctissimus antistes Gregorius inter magni & gravissimi Episcopi, Basilii inquam, laudes, condimenti loco esse voluit? Recitabimus autem non ipsamet Græca scriptorum verba, ne cui graves simus, sed qualia Gregorii quidem Nazianzeni Jacobus Billius, Eunapii autem Hadrianus Junius viri clarissimi Latine prodiderunt.

Insana

Insano quodam erga Sophistas, ait sanctissimus Gregorius, *studio Athenis tenentur quamplurimi & stolidissimi adolescentes; non modò ignobiles & obscuri, sed nobiles etiam & illustres, ut qui miscellanea quadam multitudo sint, & juvenes, & ita affecti, ut eorum impetus vix reprimi possit. Quod igitur in equestribus certaminibus iis accidere videmus, qui equis & spectaculis oblectantur (exiliunt enim, clamant, pulverem in cælum mittunt, sedentes habenas moderantur, aërem verberant, equos digitis quasi stimulis in alterum atque alterum latus subinde jungunt, cum nihil horum in ipsorum potestate situm sit: facile inter se aurigas, equos, equorum stationes, certaminis duces permutant: idq; quinam tandem? pauperes plerumque atque inopia laborantes, & quibus ne in unum quidem diem victus suppetit) hoc ipsis quoq; plane circa praeceptores suos, aliosque ejusdem artis professores, eorumque æmulos accidit: in hoc nimirum laborantibus, ut & plures ipsi sint, & illos opera sua locupletiores efficiant. Atque ea res vehementer absurda & prodigiosa est. Praeoccupantur urbes, viæ, portus, montium cacumina, campi, solitudines, omnes denique Atticæ & reliquæ Græciæ partes, atque adeo incolarum maxima pars. Nam & illos in partes & studia distractos habent. Cum autem juvenis quispiam accesserit, atque in eorum, à quibus captus est manus & potestatem venerit (venit autem, vel sponte, vel coactus) tum vero Attica hæc illis consuetudo est, ludusq; rei seriæ admixtus. Primum apud eorum aliquem, qui priores ipsum arripuerint, hospitio excipitur, vel amicorum, vel propinquorum, vel qui ejusdem sunt patriæ, vel qui Sophistices artem apprime callent, ac lucra magistris conciliant, eoque nomine apud eos in summo honore ac pretio sunt: quandoquidem illis mercedis loco est, habere qui ipsorum commodis studeant. Deinde à quolibet cavillis lacessitus: quod quidem, ni fallor, eò faciunt, ut novitiorum animos contrahant, atque à principio ipsos in po-*

Nazianz. orat. 20. edit. Paris. Morellianæ.

in potestatem redigant. Lacessitur autem ab aliis audaciùs, ab aliis eruditiùs: prout ille vel rusticis & ineptis est moribus, vel urbanitate praeditus. Atque id ignaris quidem horrendum valde & inhumanum videtur, iis autem perquam jucundum & suave, qui hoc prius norunt. Amplior enim est haec minarum ostentatio, quam res ipsa. Tam per forum ad balneum cum pompa deducitur. Pompa autem hoc modo se habet. Qui deducendi juvenis munere funguntur, ordine collocati, atque aequis spatiis distincti, bini eum ad balneum antecedunt. Cum autem propius accesserint, quasi fanatico furore correpti, clamorem ingentem cum saltitatione tollentes (hic autem clamor ne ulterius progrediantur vetat, sed ut stent, tanquam eos balneum minime admittat) simulq; pulsatis jannis, cum per strepitum juveni metum incusserint, postea concesso ingressu ita demum eum in libertatem asserunt, atque à balneo redeuntem deinceps ut aequalem ac sodalem accipiunt. Atque hoc ipsis est totius hujusce ceremoniae jucundissimum: nimirum ab his, qui molestiam exhibent, quamprimum liberari. Tunc igitur meum magnumq; Basilium, non ipse solum veneratione prosequebar (quod illius tum in moribus gravitatem, tum in sermonibus maturitatem & prudentiam conspicerem:) sed aliis etiam, quibus non perinde cognitus erat, ut idem facerent persuadebam. Nam apud multos statim in veneratione erat, ut qui fama & auditione jam eum praecepissent. Ex quo effectum est, ut solus fere ex omnibus qui studiorum causa Athenas veniebant, communi lege solutus sit, majorem utique honorem, quam novitii conditio ferre videbatur, consecutus. Hactenus Nazianzenus. Eunapius vero Sardianus paulum Gregorio junior de semetipso ita narrat. *Hic appulerat in Piraeum portum circa primam noctis vigiliam, inter navigandum febre vehementi correptus. Aderant navigationis socii non pauci è propinquis ac necessariis. Circa illud noctis tempus antequam aliquid*

à con-

è consuetis ministeriis fieret, nauclerus (erat enim Attici civis propria navis, & multi ex his qui in hunc quàm in illum ludum studio propensiore feruntur in portu stabant juxta pilam qua fit descensio) rectà Athenas contendit, cæteris vectoribus unà currentibus, ipse scriptor pedibus insistere invalidus, per manus sublatus in urbem deportatur. Erat jam nox concubia, quo tempore sol ad austrinam plagam inclinatior longiorem facit noctem, quippe qui libram subierat, nocturnaq; vigiliæ protractiores erant. Navicularor, vetus olim Proæresii (hic erat primarius Rhetorices professor) hospes, pulsis foribus, tantam comitum turbam domum illius invexit, sicuti fit ubi de adolescente uno aut altero bellum oritur, ut ea turba advenarum totum sophistarum gymnasium expletura videretur: horum alij corporis robur colligebant: alij in opibus delitiabantur: pleraq; pars medio loco erant: at scriptori qui gravi conflictabatur morbo, veterum scripta solum in labris versabantur. Itaq; domus lætitia perstrepere, viri pariter ac fœminæ ultro citroq; discursare, hi risum edere, illi salibus iocisq; indulgere. Ea hora Proæresius consanguineos suos, Anatolium & Maximum, ad se evocatos jubet advenas excipere (erat autem ipse ex Armenia interiore quæ Persarum regioni est contigua, oriundus) qui ut habitabant in vicinia, mox imperata facere & hospites excipere. At juventus in balneo cum omni ostentatione hilaritatis in sales risusq; solvebantur, lotiq; simul abibant. Sed scriptor animi æger gliscente vi morbi consumebatur interim, quod nec Proæresii nec urbis aspectu frui posset, quasi per somnium ea cernere, quorum tenebatur desiderio, visus. Non multo post idem Eunapius. Porro divinus ille Proæresius, qui scriptorem historiæ nunquam viderat, vicem tamen ejus deploraverat antea; postquam de insperata atq; incredibili salute certior factus est, convocatis ad sese præcipui nominis & eruditionis discipulis, laudare apud eos instititi opus virtutis & præstantiæ manuum

Eunap. de vit. Sophistar. in Proæresio.

manuum (medicarum.) *Equidem videor mihi, inquit, accepisse beneficium, restituta huic adolescenti incolumitate, quem tamen nondum oculis sum intuitus: vehementerq́ fui commotus quum ita contabesceret. Quod si gratificari mihi velitis, publico eum balneo expiate, dicteriis salibusq́ parcentes, proq́ filio meo habete.* Hactenus etiam Eunapius. Vnde jam manifestum est, Athenis seculo quarto & quinto petulantis juventutis hanc vesaniam in scholis Rhetoricis invaluisse. Num verò eâdem infectæ fuerint & Grammaticorum Philosophorumque scholæ, non perinde liquet. Imo dixeris solos eloquentiæ studiosos magistrosque solennia isthæc insanivisse, quum ad solos hosce astringantur omnia, ab iis quos dixi optimis illius ævi scriptoribus. Fortassis tamen & alia loca si non eadem certe par stultitia ac petulantia occupavit. Pessimos enim ludos, ejusdem certe cum Atheniensibus notæ, Juris quoque Romani scholam cum Constantinopoli tum Beryti collutulasse (ne quid gravius dicam) & quidem adhuc Justiniani Cæsaris ætate, vetat nos dubitare ipsum Cæsaris interdictum. Addemus Imperatoris verba, ne quid illarum ineptiarum veterum desideretur. *Illud vero*, ait Imperator, *satis necessarium constitutum cum summa interminatione edicimus, ut nemo audeat, neq́ in hac splendidissima civitate, neq́ in Berytiensium pulcherrimo oppido, ex his qui legitima peragunt studia, indignos & pessimos, imo magis serviles, & quorum effectus injuria est, ludos exercere, & alia crimina, vel in ipsos Professores, vel in socios suos, & maximè in eos qui rudes ad recitationem legum perveniunt, perpetrare. Quis enim ludos appellet eos ex quibus crimina oriuntur? Hæc enim fieri nullo patimur modo, sed optimo ordini in nostris temporibus & hanc partem tradimus, & toto postero transmittimus seculo: cum oportet prius animas & postea linguas fieri eruditas. Et hæc omnia*

Leg. 3. Cod de Vet. Iur. enucleand.

omnia in hac florentissima civitate Vir excelsus Præfectus hujus almæ Urbis tam observare quam vindicare, prout delicti tam juvenum quàm scriptorum qualitas exegerit, curæ habebis. In Berytiensium autē civitate tam Vir clarissimus Præses Phœniciæ maritimæ, quam beatissimus ejusdem civitatis Episcopus, & Legum professores.

CÆTERUM de hisce petulantis juventutis scholasticæ ineptiis ὡς ἐν παρέδῳ fortasse plusquam satis est dictum. Revertendum nunc tandem in viam. Nec tamen est quur porro doceamus, neque Græcos neque Romanos quicquam simile collationibus titulorum apud nos receptis habuisse, sed omnes illorum mores scholasticos à nostris multum fuisse diversos. Hoc enim jam tum reddidimus clarissimum, remotis iis quæ veritati fucum facere videbantur.

Non abs re autem facturi fortasse sumus, si de JUDÆORUM institutis nonnihil adjiciamus, antea quam ad tempora propinquiora aggrediamur; præsertim quum sic satis affinia nostris illa fuisse, non obscurum collectu sit. Igitur res Judaicas penitius intuentibus apparet, post redditam populo Regum Persarum beneficio libertatem, seu potius post mitigatam asperam illam à Babyloniis inflictam servitutem, duplicis generis fuisse Scholas sacræ legi discendæ. Alias publicas, alias privatas. Publicæ habitæ fuerunt cum in templo Hierosolymis, tum in Synagogis quæ appellabantur. Quales in una urbe Hierosolymitana, ut & alibi, ubi major fuit Judæorum multitudo, complures fuisse ex Apostolicorum Actuum libro manifestum est: quando Synagogæ Hierosolymitanæ Libertinorum, Cyrenensium, Alexandrinorum, Cilicum item & Asiaticorum diserte memorantur, nec obscure significatur Damascum quoque synagogas varias habuisse. Non autem urbibus tantum sed & frequentioribus vi- Vide Act. 6. vers. 9. Vid. Act. 9. vers. 2.

 cis sy-

cis synagogæ suæ fuerunt; quantum colligere est ex verbis quibusdam Matthæi Evangelistæ, quæ leguntur hodie capite nono. Audiebant autem illæ Synagogæ alio nomine προσευχαὶ, Romæ præsertim, quod nos docent Satyræ. In quibus cum preces minus Græce & humili dictione passim instituerentur, Epicuri sermonem solæcismi accusans Cleomedes, scribit, verba ejus quædam esse tanquam ex mediis proseuchis petita. τὰ δὲ ἀπὸ μέσης τῆς προσευχῆς καὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς προσαιτούντων Ἰουδαϊκά τινα καὶ παρακεχαραγμένα, καὶ κατὰ τὸ πολὺ τῶν ἑρπετῶν ταπεινότερα. Hic enim quem diximus sensus est hujus loci: quem minime assecutus fuit interpres Georgius Valla. Nec vero quis miretur, Synagogas à me scholarum ordini accensitas. Recte enim Philo: τὰ γὰρ κατὰ πόλεις προσευκτήρια τί ἕτερόν ἐστιν ἢ διδασκαλεῖα φρονήσεως καὶ ἀνδρείας καὶ σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης, εὐσεβείας τε καὶ ὁσιότητος καὶ συμπάσης ἀρετῆς. Et verò non tantum verba Legis divinæ ac Prophetarum in iis legi sed etiam exponi populo solere, notissimum est. In privatis scholis item Legis interpretatio docebatur: sic satis inepte quidem plærumque, à Pharisæis cumprimis & Sadducæis, magna tamen cura, nec exigua in vulgus opinione. Vtrobique illi qui docebant, interim dum verba divina Codicis legerentur, stetisse quidem, inde autem sedisse videntur; & quidem in cathedra aliqua loco editiore. Huc sane spectare meritò dixeris illa: ἐπὶ τῆς Μωσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. Cathedra nimirum illa professoria audivit Mosis cathedra; cum quod ex illa lex Mosis doceretur, tum fortassis quoniam magistrorum magna pars sibimetipsis parem pene atque Mosi auctoritatem arrogaret. Verum hoc prolixiùs enarrare alienæ est operæ.

Matth. c. 9. vers. 35.

Cleomed. l. 2. de sphærâ.

Philo legat. ad Caium.

Matth. XXIII. v. 2.

In Synagoga porro, quibus quidem ordinarium docendii

cendi munus incumbebat, (quod propius nostro argumento est) illos in id non nisi certis legibus certisque ritibus admissos, non utique sine manuum impositione, dixeris: quoniam idem observaverint in Ecclesiarum doctoribus Christiani. Extra ordinem fateor & aliis interdum factam facultatem verba ad populum faciendi, archisynagogi permissu. Quale legimus & Christo nostro & sanctis Apostolis contigisse. Etiam sic tamen delectus aliquis indubie est habitus. Observatum hoc ipsum fuit etiam Tertulliano. *Sed etsi* (inquit) *passim Synagoga adiretur, non tamen ad docendum, nisi ab optime cognito, & explorato, & probato jampridem in hoc ipsum, vel aliunde commendato.* Tertull. l. 4. contra Marcion.

In Privatis scholis (saltim nonnullis, & quidem Pharisæorum maxime) videtur itidem probatis discipulis collatus publico testimonio titulus Magistri aut διδασκάλε sive Rabbi. Et quidem Judæi ferunt neminem hoc cognomento olim Hierosolymis audivisse, nisi qui à Synedrio testimonium doctrinæ accepisset. Verùm hoc vix est verosimile, utpote quum Synedrii partem Sadducæi non minus quàm Pharisæi fecerint. Ecquis sane crediderit, Sadducæos admissos in probationem magistri Pharisaici, cujusmodi erant plerique eorum qui Rabbi indigetabantur? Sed & ipsimet Judæi fatentur, ἐν ταῖς διατριβαῖς testimonium à scholarum præfectis dari solitum, perinde ut nunc mos obtinet. Eoque non est quod suspicemur, plane aliud quid Hierosolymis fuisse observatum, quum Hierosolymitanos magistros reliquis prælatos esse, haud queat temere reddi probabile. Hi verò sunt illi in Evangelicis monumentis aliàs appellati, γραμματεῖς quidem passim, sed nonnunquam & νομικοί. Falli enim Epiphanium dum existimat γραμματεῖς fuisse sectam aliquam Judaicam, qualis erat

rum genere: id certum est tamen, ab initio usque Ecclesiæ, Presbyterorum, adeoque doctorum Ecclesiasticorum, creationem aliquam, per solennem manuum impositionem, unice semper & probatam & observatam esse. Nec minus constat, Iudæos non tantùm Synagogicos magistros, sed & alios νομοδιδασκάλυς, sive Rabbinos, jam per secula complura singulari quodam ritu constituisse. Et vero hodieque idem inter illos obtinet. Qui enim dignus creditur isthoc nomine, ille à primario cujusque loci Rabbino in Synagoga publice talis proclamatur; addita excommunicationis comminatione, si quis aut nomen aut honorem Rabbinorum ordini debitum haud illi deferat. Idque ipsum scriptis tabulis confirmatur. Iudæis ceremonia hæc Semichut appellatur: quod ita creatus Rabbi jam talis existimetur, cujus sententiis tutò liceat fidere. Quam ineptis verò sæpenumero titulus ille conferatur, ne ipsi quidem Iudæi audent diffiteri; ceu liquet ex iis quæ de Rabbi Abrahami Cabalistico libro transtulit Christianus Gerson, Iudaici sanguinis & doctus & pius scriptor.

Christ. Gerson. l. 2. Thalmud. Iudaici c. 27. p 257.

VERVM Iudaicis illis enarrandis fortasse nimis diu immoramur. Ad ea quæ reliquimus tempora ROMANI IMPERII redeat oratio nostra. Ac florentibus quidem Romanorum rebus nec in Græcia nec alibi jam obtinuisse nostrum hunc creandi doctores morem, nec alios tum doctrinæ magistros sive doctores audiisse, quàm qui reapse docerent, omnes meministis, à me liquido ostensum esse.

Exceperunt autem eam ætatem, collabascentibus Romani Imperii fulcris, MAHVMEDANORVM studia. Quanquam vero aliàs uberiùs sit narratum, eam gentem scholarum institutione atque in literas liberalitate longo intervallo

tervallo Græcos pariter ac Romanos superasse: illius tatem nostri moris vestigia ego quidem in illorum monumentis hactenus nulla reperi.

Fortassis tamen dixeris, ab Arabibus Muhamedanis ad Tataros, ab his ad Sinenses profluxisse, ut alia ita etiam id quod hodieq; in nobilissimo SINARUM regno Mandarini aliiq; Sapientes Indorum istorum observant. Prolixiùs nonnihil illud Jacobus Pantogia perscripsit in Europam ex illa ipsa remotissima orbis parte: licebit tamen fortassis in hac panegyri integram viri narrationem recitare bona auditorum pace. Uti obiter liqueat, quantum & illæ gentes cum nostris institutis conveniant sive ab iis recedant. *De magistris* (ait Pantogia) *nihil constitutum est publicè, sed docere cuilibet licet: & dare operam cuilibet magistro, in singulorum est manu. Proinde carent etiam ratione explorandi à primo eorum doctrinam, qui in nullo adhuc litterario honore sunt: sed quicumque eò evehi studet, quolibet tertio anno ad urbem provinciæ caput sponte proficiscitur. Ubi magnus eorum numerus, qui id expetunt, probatur & excutitur. Atque ex iis ii soli in optato gradu collocantur, quorum compositissima scripta judicata fuerint: reliqui vacui domum redeunt, certi, studia urgere diligentius, qui proximus comitiis probare se judicibus, & honorem adipisci possint. Tres sunt eruditorum gradus, tribus illis nostris similes Baccalaureorum, Licentiatorum, Doctorum. Omnium horum candidatis eadem præcipitur ad scribendum materia, & scribendi modus. Traditur illa pridie, confestimque omnes in amplissimas ædes deducuntur, ubi conclavibus inter se disclusi nullam habent facultatem, vel verbum inter se conferendi. Adhoc hominem certum singulis adjungunt, qui eos cum quoquam loqui vetet, caventque studiosè ne quis vel chartam digitali longitudine secum afferat, qua in re valde sunt severi. Nihil iis* Vide liter. Iesuitar. Indicas. anni 1603.

rum genere: id certum est tamen, ab initio usque Ecclesiæ, Presbyterorum, adeoque doctorum Ecclesiasticorum, creationem aliquam, per solennem manuum impositionem, unice semper & probatam & observatam esse. Nec minus constat, Iudæos non tantùm Synagogicos magistros, sed & alios νομοδιδασκάλυς, sive Rabbinos, jam per secula complura singulari quodam ritu constituisse. Et vero hodieque idem inter illos obtinet. Qui enim dignus creditur isthoc nomine, ille à primario cujusque loci Rabbino in Synagoga publice talis proclamatur; addita excommunicationis comminatione, si quis aut nomen aut honorem Rabbinorum ordini debitum haud illi deferat. Idque ipsum scriptis tabulis confirmatur. Iudæis ceremonia hæc Semichut appellatur: quod ita creatus Rabbi jam talis existimetur, cujus sententiis tutò liceat fidere. Quam ineptis verò sæpenumero titulus ille conferatur, ne ipsi quidem Iudæi audent diffiteri; ceu liquet ex iis quæ de Rabbi Abrahami Cabalistico libro transtulit Christianus Gerson, Iudaici sanguinis & doctus & pius scriptor.

Christ. Gerson. l. 1. Thalmud. Iudaici c. 17. p. 157.

VERVM Iudaicis illis enarrandis fortasse nimis diu immoramur. Ad ea quæ reliquimus tempora ROMANI IMPERII redeat oratio nostra. Ac florentibus quidem Romanorum rebus nec in Græcia nec alibi jam obtinuisse nostrum hunc creandi doctores morem, nec alios tum doctrinæ magistros sive doctores audiisse, quàm qui reapse docerent, omnes meministis, à me liquido ostensum esse.

Exceperunt autem eam ætatem, collabascentibus Romani Imperii fulcris, MAHVMEDANORVM studia. Quanquam vero aliàs uberiùs sit narratum, eam gentem scholarum institutione atque in literas liberalitate longo intervallo

tervallo Græcos pariter ac Romanos superasse: illius tatem nostri moris vestigia ego quidem in illorum monumentis hactenus nulla reperi.

Fortassis tamen dixeris, ab Arabibus Muhamedanis ad Tataros, ab his ad Sinenses profluxisse, ut alia ita etiam id quod hodieq; in nobilissimo SINARUM regno Mandarini aliiq; Sapientes Indorum istorum observant. Prolixiùs nonnihil illud Jacobus Pantogia perscripsit in Europam ex illa ipsa remotissima orbis parte: licebit tamen fortassis in hac panegyri integram viri narrationem recitare bona auditorum pace. Uti obiter liqueat, quantum & illæ gentes cum nostris institutis conveniant sive ab iis recedant. *De magistris* (ait Pantogia) *nihil constitutum est publicè, sed docere cuilibet licet: & dare operam cuilibet magistro, in singulorum est manu. Proinde carent etiam ratione explorandi à primo eorum doctrinam, qui in nullo adhuc litterario honore sunt: sed quicumque eò evehi studet, quolibet tertio anno ad urbem provinciæ caput sponte proficiscitur. Vbi magnus eorum numerus, qui id expetunt, probatur & excutitur. Atque ex iis ij soli in optato gradu collocantur, quorum compositissima scripta judicata fuerint: reliqui vacui domum redeunt, certi, studia urgere diligentius, qui proximis comitiis probare se judicibus, & honorem adipisci possint. Tres sunt eruditorum gradus, tribus illis nostris similes Baccalaureorum, Licentiatorum, Doctorum. Omnium horum candidatis eadem præcipitur ad scribendum materia, & scribendi modus. Traditur illa pridie, confestimque omnes in amplissimas ædes deducuntur, ubi conclavibus inter se disclusi nullam habent facultatem, vel verbum inter se conferendi. Adhoc hominem certum singulis adjungunt, qui eos cum quoquam loqui vetet, caventque studiosè ne quis vel chartam digitali longitudine secum afferat, quæ in re valde sunt severi. Nihil iis*

Vide litter. Iesuitar. Indicas. anni 1603.

rum genere: id certum est tamen, ab initio usque Ecclesiæ, Presbyterorum, adeoque doctorum Ecclesiasticorum, creationem aliquam, per solennem manuum impositionem, unice semper & probatam & observatam esse. Nec minus constat, Iudæos non tantùm Synagogicos magistros, sed & alios νομοδιδασκάλυς, sive Rabbinos, jam per secula complura singulari quodam ritu constituisse. Et vero hodieque idem inter illos obtinet. Qui enim dignus creditur isthoc nomine, ille à primario cujusque loci Rabbino in Synagoga publice talis proclamatur; addita excommunicationis comminatione, si quis aut nomen aut honorem Rabbinorum ordini debitum haud illi deferat. Idque ipsum scriptis tabulis confirmatur. Iudæis ceremonia hæc Semichut appellatur: quod ita creatus Rabbi jam talis existimetur, cujus sententiis tutò liceat fidere. Quam ineptis verò sæpenumero titulus ille conferatur, ne ipsi quidem Iudæi audent diffiteri; ceu liquet ex iis quæ de Rabbi Abrahami Cabalistico libro transtulit Christianus Gerson, Iudaici sanguinis & doctus & pius scriptor.

Christ. Gerson. l. 1. Thalmud. Iudaici c. 27. p. 257.

VERVM Iudaicis illis enarrandis fortasse nimis diu immoramur. Ad ea quæ reliquimus tempora ROMANI IMPERII redeat oratio nostra. Ac florentibus quidem Romanorum rebus nec in Græcia nec alibi jam obtinuisse nostrum hunc creandi doctores morem, nec alios tum doctrinæ magistros sive doctores audiisse, quàm qui reapse docerent, omnes meministis, à me liquido ostensum esse.

Exceperunt autem eam ætatem, collabascentibus Romani Imperii fulcris, MAHVMEDANORVM studia. Quanquam vero aliàs uberiùs sit narratum, eam gentem scholarum institutione atque in literas liberalitate longo intervallo

tervallo Græcos pariter ac Romanos superasse: illius tatem nostri moris vestigia ego quidem in illorum monumentis hactenus nulla reperi.

Fortassis tamen dixeris, ab Arabibus Muhamedanis ad Tataros, ab his ad Sinenses profluxisse, ut alia ita etiam id quod hodieq; in nobilissimo SINARUM regno Mandarini aliiq; Sapientes Indorum istorum observant. Prolixiùs nonnihil illud Jacobus Pantogia perscripsit in Europam ex illa ipsa remotissima orbis parte: licebit tamen fortassis in hac panegyri integram viri narrationem recitare bona auditorum pace. Uti obiter liqueat, quantum & illæ gentes cum nostris institutis conveniant sive ab iis recedant. *De magistris* (ait Pantogia) *nihil constitutum est publicè, sed docere cuilibet licet: & dare operam cuilibet magistro, in singulorum est manu. Proinde carent etiam ratione explorandi à primo eorum doctrinam, qui in nullo adhuc litterario honore sunt: sed quicumque eò evehi studet, quolibet tertio anno ad urbem provinciæ caput sponte proficiscitur. Ubi magnus eorum numerus, qui id expetunt, probatur & excutitur. Atque ex iis ij soli in optato gradu collocantur, quorum compositissima scripta judicata fuerint: reliqui vacui domum redeunt, certi, studia urgere diligentius, qui proximis comitiis probare se judicibus, & honorem adipisci possint. Tres sunt eruditorum gradus, tribus illis nostris similes Baccalaureorum, Licentiatorum, Doctorum. Omnium horum candidatis eadem præcipitur ad scribendam materia, & scribendi modus. Traditur illa pridie, confestimque omnes in amplissimas ædes deducuntur, ubi conclavibus inter se disclusi nullam habent facultatem, vel verbum inter se conferendi. Adhoc hominem certum singulis adjungunt, qui eos cum quoquam loqui vetet, caventque studiosè ne quis vel chartam digitali longitudine secum afferat, qua in re valde sunt severi. Nihil iis* Vide liter. Iesuitar. Indicas. anni 1603.

R *dant*

rum genere: id certum est tamen, ab initio usque Ecclesiæ, Presbyterorum, adeoque doctorum Ecclesiasticorum, creationem aliquam, per solennem manuum impositionem, unice semper & probatam & observatam esse. Nec minus constat, Iudæos non tantùm Synagogicos magistros, sed & alios νομοδιδασκάλυς, sive Rabbinos, jam per secula complura singulari quodam ritu constituisse. Et vero hodieque idem inter illos obtinet. Qui enim dignus creditur isthoc nomine, ille à primario cujusque loci Rabbino in Synagoga publice talis proclamatur; addita excommunicationis comminatione, si quis aut nomen aut honorem Rabbinorum ordini debitum haud illi deferat. Idque ipsum scriptis tabulis confirmatur. Iudæis ceremonia hæc Semichut appellatur: quod ita creatus Rabbi jam talis existimetur, cujus sententiis tutò liceat fidere. Quam ineptis verò sæpenumero titulus ille conferatur, ne ipsi quidem Iudæi audent diffiteri; ceu liquet ex iis quæ de Rabbi Abrahami Cabalistico libro transtulit Christianus Gerson, Iudaici sanguinis & doctus & pius scriptor.

Christ. Gerson. l. 1. Thalmud. Iudaici c. 27. p 157.

VERVM Iudaicis illis enarrandis fortasse nimis diu immoramur. Ad ea quæ reliquimus tempora ROMANI IMPERII redeat oratio nostra. Ac florentibus quidem Romanorum rebus nec in Græcia nec alibi jam obtinuisse nostrum hunc creandi doctores morem, nec alios tum doctrinæ magistros sive doctores audiisse, quàm qui reapse docerent, omnes meministis, à me liquido ostensum esse.

Exceperunt autem eam ætatem, collabascentibus Romani Imperii fulcris, MAHVMEDANORVM studia. Quanquam vero aliàs uberiùs sit narratum, eam gentem scholarum institutione atque in literas liberalitate longo intervallo

tervallo Græcos pariter ac Romanos superasse: illius tatem nostri moris vestigia ego quidem in illorum monumentis hactenus nulla reperi.

Fortassis tamen dixeris, ab Arabibus Muhamedanis ad Tataros, ab his ad Sinenses profluxisse, ut alia ita etiam id quod hodieq; in nobilissimo SINARUM regno Mandarini aliiq; Sapientes Indorum istorum observant. Prolixiùs nonnihil illud Jacobus Pantogia perscripsit in Europam ex illa ipsa remotissima orbis parte: licebit tamen fortassis in hac panegyri integram viri narrationem recitare bona auditorum pace. Uti obiter liqueat, quantum & illæ gentes cum nostris institutis conveniant sive ab iis recedant. *De magistris* (ait Pantogia) *nihil constitutum est publicè, sed docere cuilibet licet: & dare operam cuilibet magistro, in singulorum est manu. Proinde carent etiam ratione explorandi à primo eorum doctrinam, qui in nullo adhuc litterario honore sunt: sed quicumque eò evehi studet, quolibet tertio anno ad urbem provinciæ caput sponte proficiscitur. Vbi magnus eorum numerus, qui id expetunt, probatur & excutitur. Atque ex iis ij soli in optato gradu collocantur, quorum compositissima scripta judicata fuerint: reliqui vacui domum redeunt, certi, studia urgere diligentius, qui proximus comitiis probare se judicibus, & honorem adipisci possint. Tres sunt eruditorum gradus, tribus illis nostris similes Baccalaureorum, Licentiatorum, Doctorum. Omnium horum candidatis eadem præcipitur ad scribendum materia, & scribendi modus. Traditur illa pridie, confestimque omnes in amplissimas ædes deducuntur, ubi conclavibus inter se disclusi nullam habent facultatem, vel verbum inter se conferendi. Adhoc hominem certum singulis adjungunt, qui eos cum quoquam loqui vetet, caventque studiosè ne quis vel chartam digitali longitudine secum afferat, qua in re valde sunt severi. Nihil iis*

Vide litter. Iesuitar. Indicas. anni 1603.

cis synagogæ suæ fuerunt; quantum colligere est ex verbis quibusdam Matthæi Evangelistæ, quæ leguntur hodie capite nono. Audiebant autem illæ Synagogæ alio nomine προσευχαὶ, Romæ præsertim, quod nos docent Satyræ. In quibus cum preces minus Græce & humili dictione passim instituerentur, Epicuri sermonem solæcismi accusans Cleomedes, scribit, verba ejus quædam esse tanquam ex mediis proseuchis petita. τὰ δὲ ἀπὸ μέσης τῆς προσευχῆς καὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς προσαιτούντων. Ἰουδαϊκά τινα καὶ παρακεχαραγμένα, καὶ κατὰ τὸ πολὺ τῶν ἑρπετῶν ταπεινότερα. Hic enim quem diximus sensus est hujus loci: quem minime assecutus fuit interpres Georgius Valla. Nec vero quis miretur, Synagogas à me scholarum ordini accensitas. Recte enim Philo: τὰ γὰρ κατὰ πόλεις προσευκτήρια τί ἕτερόν ἐστιν ἢ διδασκαλεῖα φρονήσεως καὶ ἀνδρείας καὶ σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης. εὐσεβείας τε καὶ ὁσιότητος καὶ συμπάσης ἀρετῆς. Et verò non tantum verba Legis divinæ ac Prophetarum in iis legi sed etiam exponi populo solere, notissimum est. In privatis scholis item Legis interpretatio docebatur: sic satis inepte quidem plærumque, à Pharisæis cumprimis & Sadducæis, magna tamen cura, nec exigua in vulgus opinione. Vtrobique illi qui docebant, interim dum verba divina Codicis legerentur, stetisse quidem, inde autem sedisse videntur; & quidem in cathedra aliqua loco editiore. Huc sane spectare meritò dixeris illa: ἐπὶ τῆς Μωσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. Cathedra nimirum illa professoria audivit Mosis cathedra; cum quod ex illa lex Mosis doceretur, tum fortassis quoniam magistrorum magna pars sibimetipsis parem pene atque Mosi auctoritatem arrogaret. Verum hoc prolixiùs enarrare alienæ est operæ.

Matth. c. 9. vers. 35.

Cleomed. l. 2. de sphærâ.

Philo legat. ad Caium.

Matth. XXIII. v. 2.

In Synagoga porro, quibus quidem ordinarium docendii

cendi munus incumbebat, (quod propius nostro argumento est) illos in id non nisi certis legibus certisque ritibus admissos, non utique sine manuum impositione, dixeris: quoniam idem observaverint in Ecclesiarum doctoribus Christiani. Extra ordinem fateor & aliis interdum factam facultatem verba ad populum faciendi, archisynagogi permissu. Quale legimus & Christo nostro & sanctis Apostolis contigisse. Etiam sic tamen delectus aliquis indubie est habitus. Observatum hoc ipsum fuit etiam Tertulliano. *Sed etsi* (inquit) *passim Synagoga adiretur, non tamen ad docendum, nisi ab optime cognito, & explorato, & probato jampridem in hoc ipsum, vel aliunde commendato.* Tertull. l. 4. contra Marcion.

In Privatis scholis (saltim nonnullis, & quidem Pharisæorum maxime) videtur itidem probatis discipulis collatus publico testimonio titulus Magistri aut διδασκάλυ sive Rabbi. Et quidem Judæi ferunt neminem hoc cognomento olim Hierosolymis audivisse, nisi qui à Synedrio testimonium doctrinæ accepisset. Verùm hoc vix est verosimile, utpote quum Synedrii partem Sadducæi non minus quàm Pharisæi fecerint. Ecquis sane crediderit, Sadducæos admissos in probationem magistri Pharisaici, cujusmodi erant plerique eorum qui Rabbi indigetabantur? Sed & ipsimet Judæi fatentur, ἐν ταῖς διασπορᾶις testimonium à scholarum præfectis dari solitum, perinde ut nunc mos obtinet. Eoque non est quod suspicemur, plane aliud quid Hierosolymis fuisse observatum, quum Hierosolymitanos magistros reliquis prælatos esse, haud queat temere reddi probabile. Hi verò sunt illi in Evangelicis monumentis aliàs appellati, γραμματεῖς quidem passim, sed nonnunquam & νομικοί. Falli enim Epiphanium dum existimat γραμματεῖς fuisse sectam aliquam Judaicam, qualis erat

Vide Syn. Jud. Buxtorf. c. 1 & Christian Gerson. Thalmadis Judaici l. 1 cap. 27. pag. 256. & l. 2. c. 15. pag. 522.

Pharisæorum Sadducæorum & Essenorum, falli item Scaligerum Maldonatum & alios, qui νομικοὺς interpretantur actuarios publicos; multis heic probare, nihil attinet. Hi porro sunt celebres in Evangelica historia Rabbi, διδάσκαλοι, ac νομοδιδάσκαλοι. Nihil insolentiæ sapientibus vocabulis, nisi ab ipsis jam tum olim fuisset vulgò persuasum, eos qui cognomentum illud meruissent omnino tales esse à quorum sententiis nemini ex populo fas sit dissentire. Quapropter illo demum sensu id genus tituli à Salvatore nostro sunt damnati; quoniam scilicet revera ipse unicus ejusmodi nominis mensuram implebat, unus tunc divinorum dogmatum conditor & ἀνυπεύθυνος interpres. Ferunt Judæorum nonnulli, circa Christi nostri ævum paucis aliquot, interque eos potissimum Simeoni & Gamalieli, datum augustius nomen Rabban, sed quod postea obsoleverit tanquam majus subsequentis temporis captu. Ante hos ducentos tamen annos exemplo Christianorum, qui non Magistros tantum sed & Doctores honorant, iterum ordo & gradus sapientium major introductus est, qui Maranan (quasi tu dicas, Christianos inter Europæos recepta tum consuetudine, Magistri nostri) nuncupantur.

Gerson. ex Zemach. David. p. 141 & 151

IN mores itaque Judaicos intuenis haud injuria fortasse dixeris, apud hos Academica nostra instituta quasi prima sua vestigia posuisse. Nec tamen temere affirmaverim, ad eorum exemplum nostra hæc composita esse. Vtut longè sit verissimum, Christianorum ECCLESIAS ex Synagogis Judaicis enatas esse. Enimvero ut ritus sacros, Baptismi cumprimis & Eucharistiæ, ex Judaicis nonnihil deflexos suos fecit Christus ipsemet, ita & nihil olim moris laudabilis habuit Synagoga quod in usum Ecclesiæ non sit receptum; sic constituentibus ipsismet Apostolis. Placuit videlicet & his publicum illud scholæ

sacræ

ſacræ popularis genus; cujuſmodi gentilitas omnis nus quam quicquam habuit. Nec aliud pene in Eccleſia datum munus Epiſcopo, ſive τῷ προεστῶτι, quàm quale fuit archiſynagogi; officium & nomen idem τῶν πρεσβυτέρων; qui διάκονος Eccleſiæ ille Synagogæ fuit ὑπηρέτης. Hinc & ordinatio ad Synagogæ exemplum inſtituta eſt per χειροθεσίαν, accedentibus precibus: qui erat ritus communis Judæorum invocandi Deum ſuper aliquo homine. Nec initiò diſplicuit mos, etiam extra Presbyterium poſitis concedendi nonnunquam, facultatem docendi in corona. Ceu apparet ex iis quæ diſſeruntur in primæ ad Corinthios epiſtolæ decimoquarto capite. Imo alibi ille ſat eſt diu retentus: quod diſcimus ex Euſebio, qui Originis aliorumque exemplo probat, λαϊκοὺς ὁμιλεῖν οὐκ ἀνέθιστον, id ſi fiat τῇ τοῦ προεστῶτος ἐπιτροπῇ.

Vide Epiphan. tit. de Ebion.

Aſt Privatum illud alterum Judaicæ ſcholæ genus nusquam à primis quidem Chriſtianis introductum, niſi forte Alexandriæ, ex inſtituto S. Marci. Ibi ſane in uſu fuit jam tum ſecundo ſeculo ſub Ammonio & Pantæno magiſtris. Collatio tamen tituli magiſtralis, quæ Judæis ita recepta erat, ne ibi quidem probare ſe potuit. Indubie quod hujuſmodi nomina à Judæis in ambitioſum ſenſum usque adeo tum eſſent corrupta, ut ſine ſuperbiæ ſive nota ſive opinione, illo quidem tempore, in uſum trahi commode non poſſe viderentur. Quapropter etiam veroſimile non eſt, ad Judaicos mores reſpexiſſe eos, qui primi hoc ipſum inter Chriſtianos inſtituerunt. Quamvis alicubi Magiſtris noſtris qui appellantur haud minus pene à quibusdam attributum videas, quam Judæorum Rabbini ſibi arrogaverunt. Quæcunque vero cauſſa primos Chriſtianos fecerit abſtinere paſſim ab illo altero ſcholarum ſacra-

Hieron. de ſcriptorib. Eccleſiaſt.

rum

rum genere: id certum est tamen, ab initio usque Ecclesiæ, Presbyterorum, adeoque doctorum Ecclesiasticorum, creationem aliquam, per solennem manuum impositionem, unice semper & probatam & observatam esse. Nec minus constat, Iudæos non tantùm Synagogicos magistros, sed & alios νομοδιδασκάλυς, sive Rabbinos, jam per secula complura singulari quodam ritu constituisse. Et vero hodieque idem inter illos obtinet. Qui enim dignus creditur isthoc nomine, ille à primario cujusque loci Rabbino in Synagoga publice talis proclamatur; addita excommunicationis comminatione, si quis aut nomen aut honorem Rabbinorum ordini debitum haud illi deferat. Idque ipsum scriptis tabulis confirmatur. Iudæis ceremonia hæc Semichut appellatur: quod ita creatus Rabbi jam talis existimetur, cujus sententiis tutò liceat fidere. Quam ineptis verò sæpenumero titulus ille conferatur, ne ipsi quidem Iudæi audent diffiteri; ceu liquet ex iis quæ de Rabbi Abrahami Cabalistico libro transtulit Christianus Gerson, Iudaici sanguinis & doctus & pius scriptor.

Christ. Gerson. l. 1. Thalmud. Iudaici c. 27. p 257.

VERVM Iudaicis illis enarrandis fortasse nimis diu immoramur. Ad ea quæ reliquimus tempora ROMANI IMPERII redeat oratio nostra. Ac florentibus quidem Romanorum rebus nec in Græcia nec alibi jam obtinuisse nostrum hunc creandi doctores morem, nec alios tum doctrinæ magistros sive doctores audiisse, quàm qui reapse docerent, omnes meministis, à me liquido ostensum esse.

Exceperunt autem eam ætatem, collabascentibus Romani Imperii fulcris, MAHVMEDANORVM studia. Quanquam vero aliàs uberiùs sit narratum, eam gentem scholarum institutione atque in literas liberalitate longo in-

tervallo Græcos pariter ac Romanos superasse: illius tamen nostri moris vestigia ego quidem in illorum monumentis hactenus nulla reperi.

Fortassis tamen dixeris, ab Arabibus Muhamedanis ad Tataros, ab his ad Sinenses profluxisse, ut alia ita etiam id quod hodieq; in nobilissimo SINARUM regno Mandarini aliiq; Sapientes Indorum istorum observant. Prolixiùs nonnihil illud Jacobus Pantogia perscripsit in Europam ex illa ipsa remotissima orbis parte: licebit tamen fortassis in hac panegyri integram viri narrationem recitare bona auditorum pace. Uti obiter liqueat, quantum & illæ gentes cum nostris institutis conveniant sive ab iis recedant. *De magistris* (ait Pantogia) *nihil constitutum est publicè, sed docere cuilibet licet: & dare operam cuilibet magistro, in singulorum est manu. Proinde carent etiam ratione explorandi à primo eorum doctrinam, qui in nullo adhuc litterario honore sunt: sed quicumque eò evehi studet, quolibet tertio anno ad urbem provinciæ caput sponte proficiscitur. Ubi magnus eorum numerus, qui id expetunt, probatur & excutitur. Atque ex iis ii soli in optato gradu collocantur, quorum compositissima scripta judicata fuerint: reliqui vacui domum redeunt, certi, studia urgere diligentius, qui proximus comitiis probare se judicibus, & honorem adipisci possint. Tres sunt eruditorum gradus, tribus illis nostris similes Baccalaureorum, Licentiatorum, Doctorum. Omnium horum candidatis eadem præcipitur ad scribendum materia, & scribendi modus. Traditur illa pridie, confestimque omnes in amplissimas ædes deducuntur, ubi conclavibus inter se disclusi nullam habent facultatem, vel verbum inter se conferendi. Adhoc hominem certum singulis adjungunt, qui eos cum quoquam loqui vetet, caventque studiosè ne quis vel chartam digitali longitudine secum afferat, qua in re valde sunt severi. Nibil iis*

Vide liter. Iesuitar. Indicas. anni 1603.

dant præter atramentum, chartam, & lucernam: definiunt viginti quatuor horas, intra quas orationem elaboratam esse oporteat. Ea res sic homines sollicitos habet, ut nonnulli elapsis viginti quatuor horis, ita confecti consumptique prodeant, ut paullò pòst intereant. Quod potissimum Licentiæ & Doctoratus petitoribus solet accidere. Ceterum quamvis confectæ ab se orationi quilibet nomen suum adscribat, judices tamen & Mandarini ea non inspiciunt. Adhibent siquidem celeres librarios, qui quod singuli scripserunt, omisso nomine, describant; ac deinde ipsa autographa claudant obsignent & diligenter custodiant. Apographa dantur judicibus, hominibus omnium eruditissimis. Qui ignari cujusnam sit quodlibet opus, neque ullo relicto gratiæ loco, sincere ea scripta deligunt, & seponunt quæ ornatiora censuerint. Vbi renunciandi sunt qui puncta tulerint, autographa cum apographis comparant, atque ita quinam ii sint, cognoscunt & promulgant. Qua in re tam sunt attenti & cauti, ut quisquis alicujus doli compertus suspectusve fuerit, loco suo moveatur: sit licet unus quispiam principum Mandarinorum. Quod in altero & tertio gradu observatur severius. Primum gradum assecutus, multis ipse universaque familia facultatibus immunitatibusque eximius est: sed eum necesse est tamdiu judicibus iterum atque iterum doctrinam suam pertentandam præbere, donec tertium gradum contigerit; quod ea gratia fit, ne studium remittat. Hac necessitate non est astrictus, qui nec dum ullum eruditionis titulum sustinet. Fit etiam sæpenumero, ut qui hac lege tenetur, neque tamen gnaviter incumbit in studia, de primo quem jam consecutus erat gradu, non sine probro & dedecore deturbetur: multi item, quod ultra ascendere nequeant, in primo consistunt. Eadem est alterius gradus ratio deum. Accedunt, qui jam ad primum pervenerant, non tamen omnes, sed qui delectu habito ad examen admissi fuerint, quod priori longè est accuratius, &

bene-

honorificentius. Hujus alterius ordinis tot sunt in qualibet provincia, quot Rex esse permiserit, qui ut quamque ornatam desiderat, quòd majorem minoremve litteratorum numerum ferat, aut simili aliqua de causa, ita huius ei honoris facultatem indulget. In hoc honore constitutus, cum libuerit, Mandarinatu ornatur, & Reip. gubernaculis admovetur: non tamen iis adhuc muneribus, quæ tertio ordini propria sunt, dignus esse judicatur. Singulis qui pro tertio gradu periculum sui facere cupiunt, Mandarini è pecunia regia certum ducatorum numerum dant, quò in regiam proficisci, & specimen suæ eruditionis, quod quolibet triennio fieri solet, dare possint. Qui spe frustrantur, iterum atq; iterum exspectant; dum tandem vel decrepiti, quod optant, assequantur. Horum candidatorum numerus ita definitus est, ut plures trecentis quinquaginta esse non possint; quos inter censeri multa alterius ordinis millia certatim appetunt. Ad hunc ultimum statum qui pervenerit, nihil iam habet quò ultra progrediatur, neque in hoc genere quicquam arbitrantur accidere posse fortunatius. Ex his trecentis quinquaginta, proscriptionis cuiusque elegantia duæ classes eximiæ conficiuntur. Prior tres continet omnium præstantissimos, quorum unus eminet. In hos Rex præcipuè munificus: et ac simul electi sunt, etsi etiamnum adolescentes sint, inter primos proceres palatii numerantur. Altera classis triginta est vel quinquaginta reliquis insigniorum, qui Mandarini palatii fiunt. Qui supersunt sparsi per provincias, extemplò Mandarinatu & munere aliquo sive in regia sive foris in provinciis decorantur. Uti deinde compertum fuerit eos remp. gerere, ita vel porrò evehuntur, vel, quod interdum accidit, abjecti honoribus exuuntur. Quilibet Doctor quamprimum eo honore potitus est, in patria sua ædium liminibus eam domum Doctoris inscribit. omnes exinde ei domui honorem faciunt, & fores quibusdam quasi arboribus cingunt, quas singuli eius urbis

Mandarini, cum expanso vexillo ad eum mittunt, atque inibi perstant in posterum. Ei verò qui Doctorum primus renuntiatur, arcum triumphalem perinsignem erigunt. Hactenus recitavimus verba Pantogiæ, fortassis abusi patientia vestrâ. Tempus est ut longe dissitas illas gentes relinquamus.

In EUROPAM igitur atque ad nostra tempora propius ut accedamus; ab anno quidem usque octingentesimo floruit Parisiis Liberalium artium schola, cui non multò post accessit Theologica: sed, ipsorum quoque Parisiensium confessione, Titulorum illa collatio, primis certe tribus seculis h. e. in annum usque millesimum centesimum, nullo in usu fuit.

Illo autem seculo duodecimo refloruit quoque iterum Bononiæ demortua dudum Romani Iuris professio: fuitque illa tempestate schola illa Regia unica in Italis pariter & Germanis, qui soli scilicet Romani Imperij censebantur; ast jam tum ibi nostra hæc sacra viguisse, nemo temerè probaverit. Etsi enim haud nesciam, nonnullos ejus rei institutum in Lotharium Cæsarem aut Fridericum referre, quasi horum aliquis primùm Scholæ Iuridicæ Bononiensi eam facultatem tribuerit: vereor tamen multùm ut possit probari monumentis priscis, neve ex quadam arrogantia isthæc asserantur. Neque vero Authentica Friderici *Habita*. quæ legitur Codice *Ne filius pro patre*, facit huc vel hilum: utpote quæ de studiosis loquatur & quidem Legum maxime disciplinæ deditis, qui nempe soli tum Bononiæ: de Doctoribus autem & Magistris, iis præsertim qui non profitentur, ne γρῦ quidem habeat.

Floruerunt autem eodem tempore in Neapolitano regno duæ etiam insignes Medicorum scholæ; Salerni altera, altera Neapoli. Qui tum rerum ibi est potitus Roge-

Rogerius, Siciliæ utriusque (uti loquuntur) Rex & Salerni Princeps, singulari lege de *probabili experientia Medicorum*, lata, cavit quidem, ne quis medicinam exerceat nisi prius à magistratibus & judicibus probatus; Idque adeo, ut qui fecerit secus bonus omnibus spolietur. Verumtamen hanc Rogerij legem nostris institutis Academicis convenire, haud facile persuaseris; cum probandi facultas non Artis Magistris sed magistratibus committatur. Propiùs ad mores nostros accedunt Siculæ aliquot constitutiones Friderici Cæsaris, quas antehac ex hoc loco à me recitatas forte adhuc meministis, itidem Artem Medicam facturis præscriptæ. Iis enim jus potestasque probandi omnes qui Artem velint exercere, Magistris Salernitanæ scholæ tribuitur, adjecto certo & fixo quodam studiorum Medicorum ordine. Sed & aliàs in medium attulimus Ægidij Corboliensis de Salernitanis ejus seculi Magistris querelam, quod docendæ faciendæque Artis potestatem indoctis juvenibus committerent. Unde perspicuum est, jam tum saltim haud multum nostræ consuetudini absimile quid, in regno Neapolitano, apud Medicos quidem, inque schola Salernitana, auctoritate regia incepisse. Verumenimvero Ægidii quidem illius ætas in confinia seculi duodecimi & decimitertii incidit; & Fridericus ille Cæsar non Barbarossa noster est sed ejus nepos id nominis secundus. Eoque hisce testimonijs tantum hoc evincitur: illâ circiter tempestate in Medicis scholis jacta initia nostri moris. Et verò nondum hinc liquet, num extra illud regnum idem obtinuerit: aut num in aliis scholis perinde fuerit admissa probatio ista atque exploratio idoneorum artificum.

Vide supra pag. 109.

Enimvero Alexandro III Pontifice, qui sedit ab anno 1160 usque ad 1182, nullam fuisse Theologiæ Magistro-

giſtrorum ſolennem aliquam lauream, liquidò oſtendunt, quæ continentur l. v. Decretalium tit. v. *de Magiſtris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi.* Nam in canone quidem Concilij Lateranenſis, Alexandro illo Pontifice habiti, ſimpliciter pronunciatur, ad docendum admitti debere omnem *qui ſit idoneus.* Ipſemet Alexander præcipit, *ut quicunque viri idonei & literati voluerint regere ſtudia literarum ſine moleſtia & exactione qualibet ſcholas regere permittantur.* Ne quidem verbulo autem ſignificatur, idoneum quemvis probari debere poſt facta examina. Ab illo tempore uſque annum CIↃ CC XXIII itidem tale quid nondum fuiſſe uſu apud Theologos quidem receptum, colligo ex ijs, quæ de Pariſienſis ſcholæ, quæ unica ſacram doctrinam tum expoſuit, inſtitutis paulò poſt ex Joanne Fileſaco recitabimus. Quò fit, ut haud liceat temere fidem habere Onuphrio narranti in *Chronico Eccleſiaſtico*, Innocentium III Pontificem poſteaquam in Pariſienſi gymnaſio aliquandiu ſtudiis vacaſſet, Doctoris Theologi honores ibi conſecutum. Teſtatur tamen Gabriel Naudæus, Vir Clariſſimus & bibliotheca quædam ἔμψυχος, Gregorium IX Papam Bullæ, Academiæ Pariſienſi anno trigeſimo primo ſeculi duodecimi (rectiùs dixiſſet decimitertij) miſſæ hæc verba inſeruiſſe: *De Phyſicis autem & Artiſtis Cancellarius promittet, bona fide examinare Magiſtros, & non niſi dignos admittens repellet indignos.* Ex quibus manifeſtum eſt, tum quidem illam quæ nunc obtinet laudabilem conſuetudinem fuiſſe in uſu; ſaltim inter Medicos & Philoſophos. Si autem inter illos, quidni & in ſcholis Theologicis ac Juridicis? Quin ſimile eſt vero, auctore Gregorio illo IX Papa, omne illud inſtitutum cœpiſſe, & hujus imitatione Fridericum II Cæſarem per eadem tempora I-

Naud. l. de Antiquit. Scholæ med. Pariſ. pag. 18.

ra idem in regno suo Neapolitano à Medicis voluisse observari.

QUICQUID sit; extra dubium est, seculo Christiano tertiodecimo, apud Theologos, Jurisconsultos, Medicos, Philosophos honorum titulorumque collationem nostram usu receptam esse. Et quidem initium si non omnium saltim plærorumque, fortasse factum est in GALLIA. Id sane inde fit probabile, quoniam vocabulum Baccalaurei merè Gallicæ est originis & usus: qua tamen voce primi honores semper & passim terrarum pòst appellati sunt. Post inquam: nam & antehac fuisse sed alio sensu receptam, patet ex *c. 1. l. 5. historiæ* Glabri Rodulphi Cluniacensis in Gallia monachi.

Verum hoc sive credat quis sive neget, haud equidem in magno ponam discrimine. Satis mihi nunc est, recitasse verba Joannis Filesaci Sorbonici Doctoris, etsi & alias à me adducta sint. Ita autem ille. *Philippo Augusto Rege* (is autem Galliam rexit ab anno usque 1180 usque ad sequentis seculi 1223.) *nullæ aut paucæ leges, ut nec solennes ritus & formulæ ad curriculum Theologicum emetiendum, vel Doctoralem lauream adipiscendam. Sed ut ego arbitror, prout quisque in rerum Theologicarum cognitione sub Theologis, qui publicas habebant scholas, profecisset, communi velut auditorum consensu ad libros Veteris aut Novi Testamenti sese accingebant.* Idem non multò post scribit: *Cum scioli quidam & qui vix Theologiam degustassent illud publicum docendi munus ultro sibi arrogarent, Doctorum melioris notæ qui tum erant iudicio, Ordo ille Theologicus formam legitimæ societatis tum primum haberi cœpit. Hinc leges nonnullæ scriptæ & quidem ante annum trecentesimum supra millesimum; quod ex utroq; codice MSS. nostrarum legum antiquiore tum recentiore firmari potest.* Hæc Filesacus. Et recte

Filesac. l. de origin. statutor. Facultat. Theologicæ Parisiens. pag. 11.

Idem l. cit. pag 12.

gistrorum solennem aliquam lauream, liquidò ostendunt, quæ continentur l. v. Decretalium tit. v. *de Magistris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi.* Nam in canone quidem Concilij Lateranensis, Alexandro illo Pontifice habiti, simpliciter pronunciatur, ad docendum admitti debere omnem *qui sit idoneus.* Ipsemet Alexander præcipit, *ut quicunque viri idonei & literati voluerint regere studia literarum sine molestia & exactione qualibet scholas regere permittantur.* Ne quidem verbulo autem significatur, idoneum quemvis probari debere post facta examina. Ab illo tempore usque annum CIↃ CC XXIII itidem tale quid nondum fuisse usu apud Theologos quidem receptum, colligo ex ijs, quæ de Parisiensis scholæ, quæ unica sacram doctrinam tum exposuit, institutis paulò post ex Joanne Filesaco recitabimus. Quò fit, ut haud liceat temere fidem habere Onuphrio narranti in *Chronico Ecclesiastico*, Innocentium III Pontificem posteaquam in Parisiensi gymnasio aliquandiu studiis vacasset, Doctoris Theologi honores ibi consecutum. Testatur tamen Gabriel Naudæus, Vir Clarissimus & bibliotheca quædam ἔμψυχος, Gregorium IX Papam Bullæ, Academiæ Parisiensi anno trigesimo primo seculi duodecimi (rectiùs dixisset decimitertij) missæ hæc verba inseruisse: *De Physicis autem & Artistis Cancellarius promittet, bona fide examinare Magistros, & non nisi dignos admittens repellet indignos.* Ex quibus manifestum est, tum quidem illam quæ nunc obtinet laudabilem consuetudinem fuisse in usu; saltim inter Medicos & Philosophos. Si autem inter illos, quidni & in scholis Theologicis ac Juridicis? Quin simile est vero, auctore Gregorio illo IX Papa, omne illud institutum cœpisse, & hujus imitatione Fridericum I I Cæsarem per eadem tempora I.

Naud. l. de Antiquit. Scholæ med. Parif. pag. 18.

ra idem in regno ſuo Neapolitano à Medicis voluiſſe obſervari.

QUICQUID ſit; extra dubium eſt, ſeculo Chriſtiano tertiodecimo, apud Theologos, Juriſconſultos, Medicos, Philoſophos honorum titulorumque collationem noſtram uſu receptam eſſe. Et quidem initium ſi non omnium ſaltim plærorumque, fortaſſe factum eſt in GALLIA. Id ſane inde fit probabile, quoniam vocabulum Baccalaurei merè Gallicæ eſt originis & uſus: qua tamen voce primi honores ſemper & paſſim terrarum pòſt appellati ſunt. Poſt inquam: nam & antehac fuiſſe ſed alio ſenſu receptam, patet ex *c. 1. l. 5. hiſtoriæ* Glabri Rodulphi Cluniacenſis in Gallia monachi.

Verum hoc ſive credat quis ſive neget, haud equidem in magno ponam diſcrimine. Satis mihi nunc eſt, recitaſſe verba Joannis Fileſaci Sorbonici Doctoris, etſi & alias à me adducta ſint. Ita autem ille. *Philippo Auguſto Rege* (is autem Galliam rexit ab anno uſque 1180 uſque ad ſequentis ſeculi 1223.) *nullæ aut paucæ leges, ut nec ſolennes ritus & formulæ ad curriculum Theologicum emetiendum, vel Doctoralem lauream adipiſcendam. Sed ut ego arbitror, prout quiſque in rerum Theologicarum cognitione ſub Theologis, qui publicas habebant ſcholas, profeciſſet, communi velut auditorum conſenſu ad libros Veteris aut Novi Teſtamenti ſeſe accingebant.* Idem non multò poſt ſcribit: *Cum scioli quidam & qui vix Theologiam deguſtaſſent illud publicum docendi munus ultro ſibi arrogarent, Doctorum melioris notæ qui tum erant iudicio, Ordo ille Theologicus formam legitimæ ſocietatis tum primum haberi cœpit. Hinc leges nonnullæ ſcriptæ & quidem ante annum trecenteſimum ſupra milleſimum; quod ex utroq; codice MSS. noſtrarum legum antiquiore tum recentiore firmari poteſt.* Hæc Fileſacus. Et

Fileſac. l. de origin. ſtatutor. Facultat. Theologicæ Pariſienſ. pag. 11.

Idem l. cit. pag 22.

recte

gistrorum solennem aliquam lauream, liquidò ostendunt, quæ continentur l. v. Decretalium tit. v. *de Magistris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi.* Nam in canone quidem Concilij Lateranensis, Alexandro illo Pontifice habiti, simpliciter pronunciatur, ad docendum admitti debere omnem *qui sit idoneus.* Ipsemet Alexander præcipit, *ut quicunque viri idonei & literati voluerint regere studia literarum sine molestia & exactione qualibet scholas regere permittantur.* Ne quidem verbulo autem significatur, idoneum quemvis probari debere post facta examina. Ab illo tempore usque annum CIↃ CC XXIII itidem tale quid nondum fuisse usu apud Theologos quidem receptum, colligo ex ijs, quæ de Parisiensis scholæ, quæ unica sacram doctrinam tum exposuit, institutis paulò post ex Joanne Filesaco recitabimus. Quò fit, ut haud liceat temere fidem habere Onuphrio narranti in *Chronico Ecclesiastico*, Innocentium III Pontificem posteaquam in Parisiensi gymnasio aliquandiu studiis vacasset, Doctoris Theologi honores ibi consecutum. Testatur tamen Gabriel Naudæus, Vir Clarissimus & bibliotheca quædam ἔμψυχος, Gregorium IX Papam Bullæ, Academiæ Parisiensi anno trigesimo primo seculi duodecimi (rectiùs dixisset decimitertij) missæ hæc verba inseruisse: *De Physicis autem & Artistis Cancellarius promittet, bona fide examinare Magistros, & non nisi dignos admittens repellet indignos.* Ex quibus manifestum est, tum quidem illam quæ nunc obtinet laudabilem consuetudinem fuisse in usu; saltim inter Medicos & Philosophos. Si autem inter illos, quidni & in scholis Theologicis ac Juridicis? Quin simile est vero, auctore Gregorio illo IX Papa, omne illud institutum cœpisse, & hujus imitatione Fridericum II Cæsarem per eadem tempora I.

Naud. l. de Antiquit. Scholæ med. Parif. pag. 18.

ra idem in regno suo Neapolitano à Medicis voluisse observari.

QUICQUID sit; extra dubium est, seculo Christiano tertiodecimo, apud Theologos, Jurisconsultos, Medicos, Philosophos honorum titulorumque collationem nostram usu receptam esse. Et quidem initium si non omnium saltim plærorumque, fortasse factum est in GALLIA. Id sane inde fit probabile, quoniam vocabulum Baccalaurei merè Gallicæ est originis & usus: qua tamen voce primi honores semper & passim terrarum pòst appellati sunt. Post inquam: nam & antehac fuisse sed alio sensu receptam, patet ex *c. 1. l. 5. historiæ* Glabri Rodulphi Cluniacensis in Gallia monachi.

Verum hoc sive credat quis sive neget, haud equidem in magno ponam discrimine. Satis mihi nunc est, recitasse verba Joannis Filesaci Sorbonici Doctoris, etsi & alias à me adducta sint. Ita autem ille. *Philippo Augusto Rege* (is autem Galliam rexit ab anno usque 1180 usque ad sequentis seculi 1223.) *nullæ aut paucæ leges, ut nec solennes ritus & formulæ ad curriculum Theologicum emetiendum, vel Doctoralem lauream adipiscendam. Sed ut ego arbitror, prout quisque in rerum Theologicarum cognitione sub Theologis, qui publicas habebant scholas, profecisset, communi velut auditorum consensu ad libros Veteris aut Novi Testamenti sese accingebant.* Idem non multò post scribit: *Cum scioli quidam & qui vix Theologiam degustassent illud publicum docendi munus ultro sibi arrogarent, Doctorum melioris notæ qui tum erant indicio, Ordo ille Theologicus formam legitimæ societatis tum primum haberi cæpit. Hinc leges nonnullæ scriptæ & quidem ante annum trecentesimum supra millesimum; quod ex utroq; codice MSS. nostrarum legum antiquiore tum recentiore firmari potest.* Hæc Filesacus. Et

Filesac. l. de origin. statutor. Facultat. Theologicæ Parisiensis pag. 11.

Idem l. cit. pag 12.

recte

gistrorum solennem aliquam lauream, liquidò ostendunt, quæ continentur l. v. Decretalium tit. v. *de Magistris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi.* Nam in canone quidem Concilij Lateranensis, Alexandro illo Pontifice habiti, simpliciter pronunciatur, ad docendum admitti debere omnem *qui sit idoneus.* Ipsemet Alexander præcipit, *ut quicunque viri idonei & literati voluerint regere studia literarum sine molestia & exactione qualibet scholas regere permittantur.* Ne quidem verbulo autem significatur, idoneum quemvis probari debere post facta examina. Ab illo tempore usque annum CIↃ CC XXIII itidem tale quid nondum fuisse usu apud Theologos quidem receptum, colligo ex ijs, quæ de Parisiensis scholæ, quæ unica sacram doctrinam tum exposuit, institutis paulò post ex Joanne Filesaco recitabimus. Quò fit, ut haud liceat temere fidem habere Onuphrio narranti in *Chronico Ecclesiastico*, Innocentium III Pontificem posteaquam in Parisiensi gymnasio aliquandiu studiis vacasset, Doctoris Theologi honores ibi consecutum. Testatur tamen Gabriel Naudæus, Vir Clarissimus & bibliotheca quædam ἔμψυχος, Gregorium IX Papam Bullæ, Academiæ Parisiensi anno trigesimo primo seculi duodecimi (rectiùs dixisset decimitertij) missæ hæc verba inseruisse: *De Physicis autem & Artistis Cancellarius promittet, bona fide examinare Magistros, & non nisi dignos admittens repellet indignos.* Ex quibus manifestum est, tum quidem illam quæ nunc obtinet laudabilem consuetudinem fuisse in usu; saltim inter Medicos & Philosophos. Si autem inter illos, quidni & in scholis Theologicis ac Juridicis? Quin simile est vero, auctore Gregorio illo IX Papa, omne illud institutum cœpisse, & hujus imitatione Fridericum II Cæsarem per eadem tempora i-

Naud. l. de Antiquit. Scholæ med. Parif. pag. 18.

ra idem in regno ſuo Neapolitano à Medicis voluiſſe obſervari.

QUICQUID ſit; extra dubium eſt, ſeculo Chriſtiano tertiodecimo, apud Theologos, Juriſconſultos, Medicos, Philoſophos honorum titulorumque collationem noſtram uſu receptam eſſe. Et quidem initium ſi non omnium ſaltim plærorumque, fortaſſe factum eſt in GALLIA. Id ſane inde fit probabile, quoniam vocabulum Baccalaurei merè Gallicæ eſt originis & uſus: qua tamen voce primi honores ſemper & paſſim terrarum pòſt appellati ſunt. Poſt inquam: nam & antehac fuiſſe ſed alio ſenſu receptam, patet ex *c. 1. l. 5. hiſtoria* Glabri Rodulphi Cluniacenſis in Gallia monachi.

Verum hoc ſive credat quis ſive neget, haud equidem in magno ponam diſcrimine. Satis mihi nunc eſt, recitaſſe verba Joannis Fileſaci Sorbonici Doctoris, etſi & alias à me adducta ſint. Ita autem ille. *Philippo Auguſto Rege* (is autem Galliam rexit ab anno uſque 1180 uſque ad ſequentis ſeculi 1223.) *nulla aut pauca leges, ut nec ſolennes ritus & formula ad curriculum Theologicum emetiendum, vel Doctoralem lauream adipiſcendam. Sed ut ego arbitror, prout quiſque in rerum Theologicarum cognitione ſub Theologis, qui publicas habebant ſcholas, profeciſſet, communi velut auditorum conſenſu ad libros Veteris aut Novi Teſtamenti ſeſe accingebant.* Idem non multò poſt ſcribit: *Cum score ſcioli quidam & qui vix Theologiam deguſtaſſent illud publicum docendi munus ultro ſibi arrogarent, Doctorum melioris nota qui tum erant iudicio, Ordo ille Theologicus formam legitima ſocietatis tum primum haberi cœpit. Hinc leges nonnulla ſcripta & quidem ante annum trecenteſimum ſupra milleſimum; quod ex utroq; codice MSS. noſtrarum legum antiquiore tum recentiore firmari poteſt.* Hæc Fileſacus. Et recte

Fileſac. l. de origin. ſtatutor. Facultat. Theologicæ Pariſienſ. pag. 21.

Idem l. cit. pag. 22.

Mandarini, cum expanso vexillo ad eum mittunt, atque inibi perstant in posterum. Ei verò qui Doctorum primus renuntiatur, arcum triumphalem perinsignem erigunt. Hactenus recitavimus verba Pantogiæ, fortaßis abusi patientia vestrâ. Tempus est ut longe dißitas illas gentes relinquamus.

In EUROPAM igitur atque ad nostra tempora propius ut accedamus; ab anno quidem usque octingentesimo floruit Parisiis Liberalium artium schola, cui non multò post accessit Theologica: sed, ipsorum quoque Parisiensium confeßione, Titulorum illa collatio, primis certe tribus seculis h. e. in annum usque millesimum centesimum, nullo in usu fuit.

Illo autem seculo duodecimo refloruit quoque iterum Bononiæ demortua dudum Romani Iuris profeßio: fuitque illa tempestate schola illa Regia unica in Italis pariter & Germanis, qui soli scilicet Romani Imperij censebantur; ast jam tum ibi nostra hæc sacra viguisse, nemo temerè probaverit. Etsi enim haud nesciam, nonnullos ejus rei institutum in Lotharium Cæsarem aut Fridericum referre, quasi horum aliquis primùm Scholæ Iuridicæ Bononiensi eam facultatem tribuerit: vereor tamen multùm ut poßit probari monumentis priscis, neve ex quadam arrogantia isthæc asserantur. Neque vero Authentica Friderici *Habita*. quæ legitur Codice *Ne filius pro patre*, facit huc vel hilum: utpote quæ de studiosis loquatur & quidem Legum maxime disciplinæ deditis, qui nempe soli tum Bononiæ: de Doctoribus autem & Magistris, iis præsertim qui non profitentur, ne γρῦ quidem habeat.

Floruerunt autem eodem tempore in Neapolitano regno duæ etiam insignes Medicorum scholæ; Salerni altera, altera Neapoli. Qui tum rerum ibi est potitus Roge-

Rogerius, Siciliæ utriusque (uti loquuntur) Rex & Salerni Princeps, singulari lege de *probabili experientia Medicorum*, lata, cavit quidem, ne quis medicinam exerceat nisi prius à magistratibus & judicibus probatus; Idque adeo, ut qui fecerit secus bonus omnibus spolietur. Verumtamen hanc Rogerij legem nostris institutis Academicis convenire, haud facile persuaseris; cum probandi facultas non Artis Magistris sed magistratibus committatur. Propiùs ad mores nostros accedunt Siculæ aliquot constitutiones Friderici Cæsaris, quas antehac ex hoc loco à me recitatas forte adhuc meministis, itidem Artem Medicam facturis præscriptæ. Iis enim jus potestasque probandi omnes qui Artem velint exercere, Magistris Salernitanæ scholæ tribuitur, adjecto certo & fixo quodam studiorum Medicorum ordine. Sed & aliàs in medium attulimus Ægidij Corboliensis de Salernitanis ejus seculi Magistris querelam, quod docendæ faciendæque Artis potestatem indoctis juvenibus committerent. Unde perspicuum est, jam tum saltim haud multum nostræ consuetudini absimile quid, in regno Neapolitano, apud Medicos quidem, inque schola Salernitana, auctoritate regia incepisse. Verumenimvero Ægidii quidem illius ætas in confinia seculi duodecimi & decimitertii incidit; & Fridericus ille Cæsar non Barbarossa noster est sed ejus nepos id nominis secundus. Eoque hisce testimonijs tantum hoc evincitur: illâ circiter tempestate in Medicis scholis jacta initia nostri moris. Et verò nondum hinc liquet, num extra illud regnum idem obtinuerit: aut num in aliis scholis perinde fuerit admissa probatio ista atque exploratio idoneorum artificum.

Vide supra pag. 109.

Enimvero Alexandro III Pontifice, qui sedit ab anno 1160 usque ad 1182, nullam fuisse Theologiæ Ma-

ra idem in regno suo Neapolitano à Medicis voluisse observari.

QUICQUID sit; extra dubium est, seculo Christiano tertiodecimo, apud Theologos, Jurisconsultos, Medicos, Philosophos honorum titulorumque collationem nostram usu receptam esse. Et quidem initium si non omnium saltim plærorumque, fortasse factum est in GALLIA. Id sane inde fit probabile, quoniam vocabulum Baccalaurei merè Gallicæ est originis & usus: qua tamen voce primi honores semper & passim terrarum pòst appellati sunt. Post inquam: nam & antehac fuisse sed alio sensu receptam, patet ex *c. 1. l. 5. historia* Glabri Rodulphi Cluniacensis in Gallia monachi.

Verum hoc sive credat quis sive neget, haud equidem in magno ponam discrimine. Satis mihi nunc est, recitasse verba Joannis Filesaci Sorbonici Doctoris, etsi & alias à me adducta sint. Ita autem ille. *Philippo Augusto Rege* (is autem Galliam rexit ab anno usque 1180 usque ad sequentis seculi 1223.) *nulla aut pauca leges, ut nec solennes ritus & formula adcurriculum Theologicum emetiendum, vel Doctoralem lauream adipiscendam. Sed ut ego arbitror, prout quisque in rerum Theologicarum cognitione sub Theologis, qui publicas habebant scholas, profecisset, communi velut auditorum consensu ad libros Veteris aut Novi Testamenti sese accingebant.* Idem non multò post scribit: *Cum scioli quidam & qui vix Theologiam degustassent illud publicum docendi munus ultro sibi arrogarent, Doctorum melioris nota qui tum erant iudicio, Ordo ille Theologicus formam legitima societatis tum primum haberi cœpit. Hinc leges nonnulla scripta & quidem ante annum trecentesimum supra millesimum; quod ex utroq; codice MSS. nostrarum legum antiquiore tum recentiore firmari potest.* Hæc Filesacus. Et

Filesac. l. de origin. statutor. Facultat. Theologicæ Parisiens. pag. 11.

Idem l. cit. pag 12.

recte

recte quidem. Nam Parisiensis Theologicæ scholæ leges quod attinet, innituntur illæ magnam partem mori jam tum recepto interpretandi libros Sententiarum Petri Lombardi, hic vero ante Philippum Augustum regem non cœpit. Eam sane legum istarum esse rationem agnoscit

Filesf. l. c. pag. 27.

ipsemet Filesacus. *Ne in Facultatem Theologicam* (ait) *etiam imperiti irrumperent: hinc sacra Theologica facultas in quatuor velut ordines distributa, Magistrorum, Licentiatorum, Baccalariorum formatorum & Baccalariorum cursorum. Inde publica exercitationes indicta (actus Theologicos appellant) Expectatoria sive Expectativa, Tentoria sive Tentativa, Sorbonica, Ordinaria, Quodlibeta, Collationes, Disputationes in resumptis, & similia. Iis Theologicis progymnasmatibus originem dedisse videtur qua tum invaluit consuetudo, publice videlicet interpretandi libros Sententiarum.* Ejusdem Filesaci verba etiam

Idem loc. pag. 43.

hæc sunt: *Biblia cursum dixere veteres, sacra Scriptura tempus aliquod addictum. Ab eo vero docendi munere Theologicum cursum suum ordiebantur nuperi ille Baccalarii Cursores, ac postea Sententiarum Petri Lombardi libros quatuor interpretabantur. Hinc nata illa distinctio Baccalareorum apud majores, ut alij Biblici, alii Sententiarii nuncuparentur.* Hujusmodi profecto leges ante seculum tertium decimum non sunt conditæ. Nec vero antehac quisquam in Magistrum

Trith. l. de scriptorib. Ecclesiast.

Sententiarum est commentatus. Trithemius sane primo Joanni de Rupella Alexandri de Ales familiari idipsum attribuit. Nec Sorbonica quæ nuncupantur fuerunt utique ante Robertum Sorbonam. Adhoc si ceremonias videamus, ante Innocentium IV Papam non videtur fuisse in usu purpureus galerus Doctoralis, utpote quum huic Papæ ipsimet Cardinales galerum suum debeant te-

Pap. l. 5. de vit pontif.

ste Papirio Massono. Princeps quoque Nicolaus IV Papa fertur

fertur Parisiensibus indulsisse, ut ibi approbati Doctores facultatem habeant ubique docendi, legendi, regendi, quodque alibi debeant pro Doctoribus æstimari. Id quod inter Doctorum privilegia præcipuum est. Et tamen non est verosimile alibi cœpisse, antequam Parisina illa nobililissima omnium schola tanto beneficio est affecta. Meretur vero & hoc notari: Filesacum diligentissimum scholæ suæ antiquitatum indagatorem, ex monumentis sive tabulis vetustis laudasse non nisi duos, qui ipso seculo tertio decimo Theologiæ Doctores Parisiis creati sint, Ægidium nempe Columnam quem Romanum vulgo nuncupamus, Thomæ Aquinatis discipulum ac sectatorem, & Petrum de Tarantasia, illum qui Pontificatum indeptus Clemens IV postea audivit. Non quod non plures ibi integro seculo titulum illum sint consequuti, sed quod certis testimoniis destituamur; si accurate morum nostrorum tempora fuerint definienda. Quod tamen nisi fiat, omnia confuse docentur: quemadmodum ab imperitis coquis jura confundi solent.

Verùm quod Parisiis quidem pene jam ab initio usque seculi tertii decimi omnis generis Doctores fuerint creati, satis superque est manifestum. ALIBI terrarum, ubi similes Scholæ tum floruerunt, itidem statim hoc ipsum invaluisse, nihil est cur dubitemus. Certè circa initia seculi quarti decimi passim malos mores in laudabile hoc institutum irrepsisse jam, liquidò apparet ex Concilii Viennensis decreto illo quod inter Clementinas suas promulgavit Clemens V Pontifex. Non possum non illud hic recitare, quoniam rem omnem mirificè illustrat, simulque ostendit, quàm facile optima quæque instituta degenerent, nisi exacte caveas. *Cum sit nimis absurdum* (ait Papa) Lib. 5. Clement. tit. 1. cap. 2.

ut quis cum vanitate & imperitia ad honorem ascendat peritiæ literarum: non sine turbatione miramur, illum apud Scholasticos invaluisse abusum, quod plerique eorum, qui in quavis scientia ad Doctoratus vel Magisterii assumuntur honorem, quum sua solenniter principia faciunt aut sui recipiunt insignia Doctoratus, circa cibos vestes & alia sic in expensis excedunt, quod & ipsi, transeunte expensarum hujusmodi vanitate, vacui plerumque remaneant & gravati: & cæteri, qui vel nolunt vel nequeunt similes expensas subire, hac occasione frequenter à receptione honoris hujusmodi retrahuntur. Volentes igitur de opportuno super his remedio providere, illis ad quos ubilibet pertinet honorem tribuere memoratum, districte præcipimus, ut quoscunque ab eis de cætero dictum recipientes honorem juramento prius adstringant, ne ultra tria millia Turonens. argenteorum in solennitate circa hujusmodi Doctoratum aut Magisterium quomodolibet adhibenda expendat. Ipsosque nihilominus (nisi forsan nobilis conditionis extiterint) ut intra summam prædictam hujusmodi moderentur expensa, efficaciter adhortantes, ac, si hoc illorum congruere statui viderint, juramentum exigentes ab eis, quod certos intra summam præfatam taxandos ab ipsis expensarum terminos non excedant. Si quis autem Pontificali etiam dignitate præfulgens, non recepto prius juramento præfato, honorem cuiquam tribuerit supradictum, à collatione Magisterii seu Doctoratus cujuslibet, per sex menses sequentes eo ipso noverit se suspensum. Hactenus Clemens. Cujus verbis claudam nunc quem hucusque institui sermonem: præsertim quum dudum senserim vocari me ad illud quod huic panegyri maxime est proprium, ut nimirum eximiis hisce duobus viris promeritos honores publice conferam.

DISSER-

DISSERTATIO QUINTA.

HABITA II IANVAR. ANNO CIↃ IↃC XL.

Cum Magistratus Academici munus aggrederer.

N non levi sane negotio hodie versamur, quando civitatem hanc Scholasticam, tàm numeroso florentium civium cœtu insignem, regendi administrandique potestas ab uno in alium devolvitur. Omnia enim spectantibus Academiarum scholarumque instituta, nescio an quid aliud sive augustius, sive quod magis in rem sit eorum qui literis dant operam, temere possit occurrere. Enimvero multa præclara ab Ægyptiis, Chaldæis, & Persis, à Græcis, à Romanis, ab Arabibus, ab aliis gentibus in literarias scholas illas maximas collata fateor: nihil tamen animadverti hactenus, quod mereatur comparari cum juris illa dicundi potestate, qua nunc Academiæ quæ vocantur inprimis gaudent. Vel hoc uno certe felicior hodie conditio est discentium ac docentium, quam olim. Tametsi enim magno in pretio olim fuisse literatos viros, ac inprimis magistros melioris doctrinæ certum sit, nec egeat probatione; ad hunc tamen felicitatis gradum ne aspirare quidem tùm licuit. Certe nihil simile observare est in omnibus retrò seculis, apud omnes gentes; ne apud ipsos quidem Græcos, qui tamen vulgò creduntur eruditionis maximi cum cultores tum æstimatores. Jam tum sæpenumero à me hoc ex loco eade re verba facta sunt. Ostensum enim, quam vilis olim etiam apud ipsos Græcos fuerit hominum doctorum conditio: longe verò hos

 superа-

ſuperatos ab Ægyptiis, ab Arabibus, à Perſis, aliisque populis, quos illi Græculi uti barbaros contempſerunt. Deducta porro eſt per omnia ſecula ad usq; duodecimum Chriſtianæ æræ ſcholarum omnium hiſtoria. Ex qua luculente, niſi admodum me fallo, patuit: cum multa alia inſtituta quibus hodie ſtant potiſſimum vigentque Academicæ reſpublicæ, hactenus fuiſſe ignota: tum & propriam aliquam jurisdictionem Academicam neutiquam fuiſſe in uſu.

Et vero ut poſterius nunc multis iterum probemus, nihil eſt profecto cauſſæ. Si cui tamen nondum in mero meridie ſol ille veritatis lucet, primum cogitet, quod in nullis monumentis antiquis legere ſit, animadvertendi in juvenes deditos ſtudiis literarum ſontes vim poteſtatemque ſeorſim aliis quam qui civili magiſtratu funguntur conceſſam eſſe. Vt autem memoria ejus rei inter tot doctorum ſcripta ad nos non perveniſſet, ſi illa obtinuiſſet usquam, ἓν eſt τῶν ἀδυνάτων. Cogitet deinde, quemadmodum ipſæ Romanæ leges, quæ tamen immunitates & ſalaria magiſtris decreverunt, ſecus quam factum fuerat à Græcis, cum aliorum magiſtratuum tum Decurionum judiciis ipſosmet doctores ſubjecerint. Seculo quarto, quo tempore maxima fuit ſub Romanorum quidem Imperio literas colentium libertas, ipſis Athenis Atticis Proconſuli paruiſſe Profeſſores omnes & quæ ad eorum cathedras pertinent, luculente apparet ex iis quæ de Proæreſii in Sophiſticam cathedram cooptatione prolixè narrat Eunapius Sardianus. Ipſius quoque Scholaſticæ juventutis animadverſionem unius fuiſſe Proconſulis jus, itidem diſcere eſt ex iis, quæ idem ſcriptor αὐτόπτης diſſerit in vita Juliani Sophiſtæ, de tumultu per ſtudioſos quosdam excitato, & ſuper illa re inſtituto à Proconſule publico

Eunap. de vit. Soph. in Proæreſio.

publico judicio. Constantinopoli studiosam juventutem sub jurisdictione Præfecti Urbis, Beryti item sub imperio Præsidis Phœniciæ maritimæ fuisse, idque ipsomet Justiniano approbante, liquet ex iis quæ à Cæsare isto sunt constituta in eos, qui serviles nonnullos ludos petulanter exercebant. Nam quod Beryti & Episcopus & Legum Professores in partem fuerint tracti à Justiniano, id videtur ad solam illius petulantiæ coërcitionem pertinere. Verba Cæsaris sunt: *Et hæc omnia in hac quidem florentissima civitate, vir excelsus Præfectus hujus almæ Urbis tam observare quam vindicare, prout delicti tam juvenum quam scriptorum qualitas exegerit, cura habebit. In Berytiensium autem civitate, tam vir clarissimus Præses Phœniciæ maritimæ, quam beatissimus ejusdem civitatis Episcopus & Legum Professores.* L. omnem Cod. de veteri jure enucleando.

Quantum apparet, seculo demum duodecimo cœpit reipublicæ hoc scholasticæ genus constitui. Inde ortus hic splendor. Inde hæc felicitas nostra. Quidni enim infelicitatis parte collocemus, quod rudium imperitorumque hominum, qui plærumque literaris literarumque studiosis minus esse æqui solent, foro & judiciis subducti simus? Sub initium ejus seculi universa Europa unicam duntaxat habebat scholam publicam Parisiensem, qua rudior quædam & Philosophia & Theologia, ut tum erant tempora, non male docebatur. Non multò post doceri publice Bononiæ in Italia cœpit Jus Civile Justinianeum, cujus per quammulta secula auctoritatem ipsi Itali & Romani vix leviter observaverant. Id factum ne sit publica Cæsaris lege, quod vulgò persuasum est, an privato potius Irnerii studio aliorumque consilio, non ego nunc dixerim. Neq; enim huc attinet dijudicare: & alibi id jam tum multis est disputatum. Quicquid autem hujus sit, id Vide lib. de Orig. Jur. German. cap. 21.

videtur constare, ibi primum jurisdictionis Academicæ fundamenta jacta esse.

Vide tempus ipsi Authenticæ subscriptũ.

ANNUs agebatur à nato Servatore post millesimum centesimum octavus quinquagesimus, quum in Roncaliis (qui campi sunt Italiæ late parentes supra Padum, non procul à Placentia, loco conventibus publicis Imperii procerum olim percelebri,) comitia celebraret prudentissimus fortissimusque Germanicorum Cæsarum Fridericus primus, is qui vulgo cognomento Barbarossæ audit. Vim sane Authenticæ verbis faciunt, qui omne hoc negocium Friderico II attribuunt: etsi hunc avo doctiorem fuisse adeoque literatorum ordini impense favisse, lubens & ultro confitear. Sed jam eo, quo diximus, tempore, videntur multi studiorum gratia patriis laribus relictis ad illos eruditionis mercatus quidem commigrasse, qui tamen interim à vilissimis sæpe hominibus, qui literatorum ordini nescio quo naturæ vitio solent esse infensi, indignis modis haberentur. Ei rei uti occurreret, utque imposterum meliore conditione viverent Scholastici, tulit Cæsar laudatissimus, *habita* tamen, ut ipse loquitur, *super hac re diligenti inquisitione, Episcoporum, Abbatum, Ducum, omnium Judicum* (qui scilicet præerant judiciis liberarum Italiæ urbium) *& aliorum Procerum sacri palatij examinatione,* illam authenticam, quæ *Habita* audit, & Cæsare ita volente Codicis Justinianei titulo *Ne filius pro patre* annexa est. In qua & alia nonnulla sunt iis qui studiorum gratia peregrinantur concessa; tum illud inprimis, quod erepti indoctorum hominum foro, optione data, vel Episcoporum vel Dominorum loci vel Magistrorum, jurisdictioni sese subjicere tum potuerint. Verba constitutionis Cæsareæ digna profecto sunt quæ hic audiantur, atque expendantur

Bodin. l. 3. de republ. Rubuff ad Authent.

accu-

accuratius. *Verum tamen*, inquit Imperator, *si litem eis quisquam super aliquo negotio movere voluerit: hujus rei optione data Scholaribus, eos coram Domino, vel Magistro suo, vel ipsius civitatis Episcopo, quibus hanc jurisdictionem dedimus, conveniat. Qui verò ad alium judicem eos trahere tentaverit, etiamsi caussa justissima fuerit, à tali conamine cadat.* Hæc sunt illa verba quæ Academicæ jurisdictionis exordium præbuerunt. Exordium, inquam, & occasionem primam. Nequaquam enim cum illis possum facere, qui omnem Iurisdictionis Academicæ vim constitutione hac unice niti profitentur. Ignari, non esse eam legum istarum auctoritatem, uti & sequentia obligare secula possit, aut populos Imperio Germanico minime subditos. Qui & hoc ignorare, aut certe non attendere, videntur, à sententia illius constitutionis eam, qua nunc gaudent Academiæ, juris dicundi consuetudinem, haud parum diversam esse. Ac prior quidem error & jam aliàs est à me castigatus, & quoniam valde est communis, patetque latissime, ac respublicas multas jam convulsit, nec non imposterum queat convellere, iterum uberius aliquando est refellendus. Sunt enim qui illis Cæsarum legibus parem pæne vim adscribant atque æterno naturæ juri divinisque cœlitus latis constitutis. Qua opinione tamen fortè nec absurdius quidquam est nec in publicum exitiosius. Cæterum quàm diversa sit mens illius laudatissimæ Authenticæ à consuetudine ac moribus jurisdictionis Academicæ, quæ nunc passim obtinet terrarum, non difficilè est videre, si quis verba constitutionis cum iis quæ obtinent velit contendere.

Fortè autem operæ fuerit pretium, si vel ego brevibus nunc exponam Authenticæ sensum: quoniam in hunc campum sentio me deferri, nec ab hoc die id alienum est.

PRIMO

PRIMO autem loco occurrunt observanda illa: *Si litem eis quisquam super aliquo negotio movere voluerit.* Enimvero quinam intelligantur voce *eis*, facilè ex Sequentibus constat Authenticæ verbis, ubi soli scholares nominantur, quotquot nempe studiorum causa peregrinantur. Etsi enim ante & Professorum facta fuerit mentio, hæc tamen optio fori ad solos Scholares disertè restringitur. Quo patet, tum quidem, atque hacce authentica, Professores nondum à foro civili esse liberatos. Id verò inprimis notandum, respexisse hac constitutione Cæsarem *Scholares* (hoc nomine autem Italis veniunt hodieque illi qui nobis Studiosi aut Studentes vulgo audiunt) & quidem illos, qui *studiorum causa peregrinantur.* Ex quo facile est concludere, voluisse Cæsarem pertinere hæc privilegia ad Scholares, non tantum quando degunt in locis ubi scholæ habentur publicæ, verum etiam si alibi degant, modò in itinere sint & studiorum gratia peregrinentur. Nam profectò & qui est in itinere peregre est. Ita autem interpretanda illa Cæsaris verba, cum consuetudo loquendi indicat, tum scopus Cæsaris, qui peregrinantium securitati voluit consultum, quæ in ipso itinere vel maxime laborat. Vt nunc taceam in eadem constitutione diserte dici, beneficium Scholaribus indulgeri, ut non tantùm iis in locis, in quibus literarum exercentur studia secure vivant, sed etiam *ut ad illa* veniant.

Scholaribus ergo seu studiosis qui studiorum gratia peregrinantur, ubi ubi vixerint, si quis litem velit intendere fori optionem dat Cæsar. Nec verò est quod miremur, optionem esse datam fori. Erat quippe isthac ætate consuetudine receptum apud Italos, per omne Longobardorum regnum, ex Lotharii primi Cæsaris instituto, liberum arbitrium eligendi etiam Jura ipsa sive Romana, sive Langobar-

gobardica sive Salica Francorum, secundum quæ licebat cuique vivere & in judicium tracto judicari, si id publice esset professus. Eoque fori optio nihil tum quidem insolens habuit, aut à moribus alienum.

Est autem paulo pressius videndum, quâ de LITE Cæsari sermo sit. Permultum enim refert. Potest enim lis intendi & de caussa criminali, & de caussa civili, & de caussa ecclesiastica. Quæ profecto differunt plurimum. Perdifficile autem fortassis est exponere Cæsaris mentem: cum interpretes doctissimi diversa admodum sentiant. Vt autem quid ipse existimem præfiscini subjungam: principio arbitror nequaquam agere Cæsarem de caussa quæ ad forum Ecclesiasticum ea jam ætate pertinuit. Nec enim, quæ tum erat facies reipublicæ, licuit amplius Cæsari caussam à foro Ecclesiastico deducere. Tum verò ideo fori optio data studiosis, ne ab hominibus indoctis patiantur injuriam: id autem de Ecclesiasticis judicibus, Episcopis inquam, vel suspicari, illa profecto tempestate, fuit nefas. Accedit quod Cæsar dicat, sese *Magistro & Episcopo* in controversiis Studiosorum jurisdictionem dedisse. Non autem datur alicui illud quod jam habet. In Ecclesiasticis autem negotiis jam habebat tum Episcopus jurisdictionem.

Cæterum major controversia est de causis criminalibus, an & illas comprehenderit Cæsar *litis* voce, nec ne. Neque enim desunt qui usque adeò id negant, quasi non tantùm Cæsar de criminalibus non fecerit verba, verum etiam quasi non potuerit facere; quod scilicet merum imperium, ad quod spectant criminales caussæ, concedi nullo jure possit vel debeat Academico collegio. Non desunt contrà qui prorsus aliud profitentur. Quorum omnium argumenta cum alii recitant tum prolixè refert Matthias Ste-

Steph. l. 1. de Iurisd. part. 2. cap. 12. phanus. Cæterum inter hæc dissidia mediam sequi sententiam fortè fuerit tutissimum. Videtur enim, ut falsa est illorum opinio, qui merum imperium Academiis omnibus adjudicant, quasi aut concessum nulli sit aut concedi jure nulli possit: ita & illos permultum falli qui in authentica hac Friderici meri imperii causas quoque intelligi volunt. Non patitur institutum, terere nunc tempus diversarum partium rationibus aut examinandis aut refellendis: satis fortè est; eas quæ me ita faciunt sentire in medium proponere.

1. Et verò quum Cæsar diserte tantum dicat, *si quis litem eis super aliquo negotio intenderit*; quis non statim intelligit de civilibus & pecuniariis negotiis solis sermonem esse, neutiquam vero de capitalibus? De his certè non valere voces *negotii* & *litis* sed de illis, cum aliàs consuetudo loquendi indicat, tum optime monitum jam olim est à Juris Romani magistris *l. litis ff. de verbor. significationibus* & alibi.

2. Deinde dicit utiq; Cæsar nihil aliud, quam se *jurisdictionem* dedisse Magistro & Episcopo. At jurisdictio non est merum imperium. Quique dat tantùm jurisdictionem merum imperium non dedisse censendus est.

3. Profectò si & hoc imperium illis concessisset Cæsar, non præteriisset hoc utique saltim verbulo monere. Non enim interpretatione nimis benigne ampliandum est Cæsaris donum, ut quod conjunctum sit cum deminutione quadam jurisdictionis quæ loci domino competit.

4. Quid quod Fridericus secundus Barbarossæ nepos Neapolitanam Academiam instituens expressis verbis ita sanciat? *Omnes Scholares in civilibus sub eisdem Doctoribus & Magistris debent conveniri.* Quæ sanctio habetur apud Petrum de Vineis Cancellarium illius Cæsaris, libro epistolarum tertio. Petr. de Vin. l. 3. epist. 11. At hoc Friderico II. nullus Germanici

san-

sanguinis Imperator aut doctior fuit, aut literatis literarumque studiosis magis favit. Qui ergo ad civilia sola restrinxerit quæ avus Cæsar, fortis quidem indoctus tamen, etiam ad criminalia extenderat? Taceo nunc, vel illud solum fortè sufficere huic sententiæ probandæ, quod antiquissimi legum interpretes & qui proxime à Friderici I ævo abfuerunt, ad sola civilia privilegium hoc restringant. Est autem inprimis maximi ponderis interpretatio illa, quæ ævo legis scriptæ quàm est vicinissima. 5.

In solis itaque CIVILIBUS negotiis & litibus optionem concessit Cæsar Studiosis judicem sibi eligere, & quidem ceu videtur unum ex tribus, non autem alterum duorum. Repetamus verba Cæsaris quo res fiat expedita. *Hujus rei*, inquit, *optione data scholaribus, eos coram Domino, vel Magistro suo, vel civitatis ipsius Episcopo, quibus hanc jurisdictionem dedimus, conveniat.* Quibus verbis tres profectò optione data in judices proponuntur: Dominus scil. loci, Magister Scholastici, & civitatis Episcopus. Certe accuratè verba exanimanti non potest non videri, Cæsarem liberum reliquisse Studioso, non tantum velit Magistrum suum an potius Episcopum judicem, sed etiam velitne judicem Dominum loci.

BREVITER itaq; omnia ut comprehendam, hic verborum genuinus esse sensus videtur. Omnes Scholares qui studiorum gratia peregrinantur, ubicunque etiam degerint, si quidem super aliquo civili negotio conveniendi sint, optionem habeant judicem sibi in lite intentata accipere, aut Dominum loci cui aliàs jam ante competebat jurisdictio, aut Magistrum, aut denique Episcopum illius civitatis ubi lis intenditur, quibus peculiari indultu Cæsar juris dicundi potestatem largitus est. Hic inquam est sensus nobilissimæ illius authenticæ, sine

amore, & procul affectu partium illarum in quibus ipse vivo, quibusque adeo me studere plurimum haud diffiteor, paucis & simpliciter expositus.

Omnino autem illius Authenticæ sensus genuinus tenendus nobis est eo accuratius, quoniam illi originem debent Academiæ omnes Europææ, non tantum, dico, Romano Imperio quæ accensentur, sed & quotquot reperiuntur alibi, sui quo fruuntur liberi regiminis. Et verò ad hoc exemplum demum constituta est libertas NEAPOLITANÆ omnis generis disciplinarum Scholæ, illa quam nacta est beneficio Friderici II Cæsaris. Non multum ante mentionem ejus jam fecimus; meretur autem res ipsa, nec alienum est ab hoc loco & instituto sermone, uti recitemus omnia privilegia Academiæ illi tum concessa, prout paucis illa comprehenduntur in optimi illius Cæsaris literis publicis quibus Scholares, uti loquitur, ad Studium Neapolitanum tum invitavit: præsertim quandoquidem aliàs etiam conveniens rebus nostris esse poterit hæc recitasse. *Conditiones* (inquit) *quas Scholaribus concedimus, erunt ista. In primis, quòd in civitate prædicta Doctores & Magistri erunt in qualibet facultate. Scholares autem, undecunque venerint, securè veniant morando, stando, & redeundo, tam in personis quàm in rebus, nullam sentientes in aliquo læsionem. Hospitium quod melius in civitate fuerit, Scholaribus locabitur, pro duarum unciarum auri annua pensione: nec ultrà æstimatio ejus ascendet. Infra prædictam autem summam, & usque ad illam, omnia hospitia æstimatione duorum civium & duorum Scholarium locabuntur. Mutuum fiet Scholaribus ab illis, qui ad hæc fuerint ordinati, secundùm quod eis necesse fuerit datis libris in pignore & precario restitutis; receptis à Scholaribus fidejussoribus pro eisdem. Scholaris verò qui mutuum recipiet, jurabit, quòd de terra aliquatenus non recedet, donec precaria restituet, vel*

Petr. de Vin. l. 3. epist. 11.

vel mutuum ab eo fuerit exolutum, vel alias satisfactum fuerit creditori. Prædicta autem precaria à creditoribus non revocabuntur, quàm diu Scholares voluerint in Studio permanere &c. Item omnes Scholares in civilibus, sub eisdem Doctoribus & Magistris debeant conveniri. Paulo post: *De frumento autem, vino, carnibus, piscibus, & aliis quæ ad victum pertinent, modum nullum statuimus: cum in his omnibus abundet provincia: quæ vendentur Scholaribus secundùm quod venduntur civibus & etiam per contradam.* Hactenus Cæsar. Jam ante verò in iisdem literis dixerat: *Insuper Studiosos viros ad servitia nostra non sine meritis & laudibus convocamus: secure illis qui discreti fuerint, per instantiam Studii, juris & justitiæ regimina committentes.* Quæ verba videntur spectare ad regimen illius Academiæ sive Studii, uti loquebantur, Magistris commissum. Utverum tamen fatear, fortassis jam antehac Neapoli, ut & Salerni, ejusmodi libertas saltem ex parte obtinuit. Id sane uti suspicemur faciunt verba ejusdem Cæsaris *ad Capitaneum Siciliæ super reformatione* (uti habet argumentum epistolæ) *Studii Neapolitani.* Quæ hæc sunt. *Ad hoc igitur tam salubre convivium Magistros quoslibet & Scholares hilariter invitamus: fidelitati tuæ mandantes, quatenus præsens beneplacitum nostrum per jurisdictionem tuam solenniter studeas publicare: firmam singulis fiduciam oblaturus, quod immunitates & libertates omnes, quibus OLIM tam in Neapolitano quam in Salernitano Studiis uti & gaudere sunt soliti, faciemus universis & singulis illuc ire volentibus inviolabiliter observari.* Cæterùm ut obtinuerit ejusmodi quædam libertas jam ante, tamen & hanc ad exemplum illius per Fridericum I Cæsarem concessæ ortam, nemo temerè diffitebitur.

Petr. de Vineis l. 3. epist. 11.

Etiam PARISIIS seriùs cœpisse, adeoque non nisi ad exemplum illud laudatum constitutam esse Scholæ illi suam

libertatem, certiùs pene affirmaveris. Principi sane Ludovico IX Regi, illi qui sanctorum ordini est insertus, tribuunt hæc quæ jam recitabimus. *Concedimus & volumus quod omnes & singuli, de quacunq; natione vel regione oriundi, de corpore Vniversitatis Parisiensis existentes & esse volentes, ad eam accedere, morari, redire, & se, nuncios suos, resq; suas utiles transferre pacificè, & liberè absq; ulla inquietatione possint, sicut melius videbitur ipsis expedire.* Hæc autem est ipsa authenticæ nostræ Cæsareæ non nisi pars prior. Non dubito autem & reliqua ab optimo illo Rege addita: utpote quum certum sit, hunc privilegiorum & immunitatum concessione Parisiensem Scholam ab imminente interitu vindicasse: quod uno hoc utique effici non potuit. Rem omnem narrare hic verbis Pauli Æmilii locupletissimi Gallicarum rerum scriptoris nihil impedit, imò res exposcere videtur. *Lutetia,* inquit ille, *florebant liberalia studia: juventutis concursus undiq; illuc fiebat. Scholastici suorum nonnullos à civibus pulsatos conquesti, alii in alia cæterarum urbium musæa concessere. Anglus* (is erat Henricus III) *propositâ ingentium præmiorum, honorum, vacationum, emolumentorum spe, aliquot eorum millia Oxonium elicuit. Solitudo exiliumq; literis indictum videbatur. Rex non minus decoris liberales artes, humaniora studia, sacram disciplinam, cultum ingeniorum Francis, quam arma afferre prædicans, egregiamq; consociationem fore, bellicarum rerum gloriâ cum divinarum humanarumq; rerum cognitione doctrinaq; conjunctâ: regia Vrbis cives ad officium colendosq; Doctores discipulosq; revocavit. Suus ingenuus artibus bonor habitus.* Id quasi anno tertii decimi seculi secundo post trigesimum acciderit, observans Joannes Tilius, diligens rerum Gallicarum scrutator, chronico suo hæc verba inseruit: *Schola Parisiensium à D. Ludovico restituitur, quæ propter*

Vide Middendorp. l. 6. de Academ. pag. 366.

Paul. Æmil. l. 7. Histor. in Ludovici IX. rebus.

Til. in Chron.

propter

pter motus, injurias, & cades scholasticis illatas dilabebatur. Eam autem Rex Angliæ ad se pellicere, & Oxoniam instituere studebat. Hæc post Paulum Tilius. Videtur vero ejusdem Regis Ludovici rogatu Parisiensi Scholæ indulsisse Innocentium IV ea quæ Papirus Massonus commemorat inquiens: *Auditores Parisiensis Academiæ vectigalibus exemit* (quod tamen quo jure per Pontificem fieri potuerit haud video) *& ne extra Lutetiam per literas Apostolicas super litibus inter eos exortis trahantur, primus omnium vetuit Perusii Non. Iunij Pontificatus anno nono: ut in chartario ejusdem Academiæ invenio.* Ejusdem Innocentii videtur esse hæc ad Vniversitatem, ceu loquimur vulgo, Parisiensem epistola: *Gratiam vobis facere volentes specialem, statuimus quod nullus in Vniversitatem vestram Magistrorum & Scholarium, aut Rectorem vel Procuratores vestros, cujuscunq; aut quarumcunq; Facultatum, seu quenquam alium, pro facto vel occasione ipsius Vniversitatis, excommunicationis, suspensionis, vel interdicti audeat sententiam promulgare, absq; Sedis Apostolicæ licentia speciali. Et si fuerit promulgata, ipso jure sit irrita & inanis.* Fortassis tamen hoc (magnum sane) privilegium denique ab Innocentio VI profluxit, quem Academiæ illi multum indulsisse, aliunde constat. Vtut vero sese illud habeat, Parisiis quoque serius cœpisse Scholasticam illam liberam jurisdictionem, & non nisi ad exemplum ejus quod constituerat Fridericus Cæsar, ille fortissimus id nominis primus, non potest nec debet negari.

Papa. Maff. l. 5. de vit. Pontific.

Vid. Middendorp. l. 6. pag. 367.

SED antequam pergamus, observanda omnino nobis veniunt etiam illa Authenticæ nostræ verba: *Qui verò ad alium judicem vos trahere tentaverit, etiamsi caussa justissima fuerit, à tali conamine cadat.* Hæc, inquam, verba merentur notari: utpote cum sic satis gravi pœna in eos qui Studiosos trahere-

trahere nituntur ad forum alienum, animadvertendum Cæsar censuerit. Non enim alia verborum mens esse videtur, nec aliter etiam illa ab optimis interpretibus vulgo accipiuntur: quàm caussa etiam justissima cadere, qui tale quid conati fuerint. Vt proinde si iidem in foro competenti velint iterum Studiosum convenire etiam justissimis de caussis, tamen non sint audiendi.

QVANQVAM verò hæc tum ita placuerint Cæsarum illi maximo & Imperii Proceribus, qui tamen pòst vixere Cæsares, Reges, Pontifices, haud parum ab iis discessêrunt, ex quo frequentiores passim terrarum Scholæ hujusmodi Vniversales, uti vocant, erectæ sunt. Namque ubivis quidem è medio sublata est illa sibi judicem eligendi potestas. Vbivis item loci Dominis jurisdictio in tantum est erepta, ut urbano alicui magistratui sese subjicere, ubi possit habere judicem alium, Studioso amplius non liceat, si sane velit particeps esse immunitatum & privilegiorum ordini illi concessorum. Certi contra passim judices instituti, quorum forum sequi Studiosus teneatur. Quod dubio procul evenit inde, quia optio illa judicis non potuit non sæpe turbas dare, & nocentem reum omni judicio subtrahere. Quo nihil est perniciosius in communi vitâ, præsertim si magnus sit nocentium numerus.

Verùm certa illa jurisdictio non ubivis eodem est modo instituta. Seculo enim decimotertio nec non quartodecimo, quum raræ essent Scholæ hujusmodi Academicæ, ingens autem juvenum multitudo literis daret operam, evenit ut nonnullis in locis aliquot millia ex diversis Europæ terris convenirent. Testantur annales, vixisse aliquando Lutetiæ Parisiorum triginta studiosorum millia. Quod ut minus miremur olim contigisse, facit Theodorus Gothofre-

Vide Filesf. l. de Orig. Statutor. Facultat. Theolog.

thofredus scriptor Gallicus, referens Rectorem Universitatis Parisiensis promisisse, ad exequias regis Caroli IIX sese ducturum omnem Studiosorum ejus loci cœtum, hunc autem creditum excedere numerum viginti quinque millium. Eduardo I Rege Oxoniæ vixisse millia triginta Studiosorum, ex Armachano testatur Guilielmus Cambdenus. Azonis magni illius JCti ætate, quæ est tertio decimo seculo, Bononiensi in Academia fuisse decem millia Studiosorum auctor est Odofredus, magni & ipse nominis Jurisconsultus. In hac Germania nostra Viennam septem millia sæpe numerare, scribit Antonius Bonfinius. In eâ juvenum multitudine quin & petulantes plurimi fuerint, quis dubitet? Mittuntur enim in Academias haut pauci moribus jam ante non bene instituti: ad quos accedente ætate juvenili, & vivendi majore libertate, sodaliumque numero, vix potest non petulantia nasci. Et sane jam olim iis moribus infectos illos fuisse, qui suâ ætate literis dabant operam Lutetiæ, multis conqueritur vir probus & doctus Jacobus à Vitriaco Romanæ Ecclesiæ Cardinalis; is autem diem suum obiit, anno post millesimum ducentesimum quadragesimo. Cui rei & annales assentiuntur, quando narrant (id quod paulo ante ex Paulo etiam Æmilio & Joanne Tilio recitavimus) ejus seculi tertii decimi anno tricesimo secundo ita Lutetiæ in mutuam pugnam exarsisse Studiosos atque Urbanos cives, ut post cladem ingentem aliquot millibus Oxoniam Rege Angliæ invitante commigrantibus, tota pene interiisset celeberrima illa schola, ni seditionem hanc prudentia Ludovici Galliarum Sancti regis coërcuisset. Etiam Azonis tempore, seculo eodem tertio decimo, quum decem millia Studiosorum Bononiæ versarentur, magnam fuisse jam tum

Goth. l. ceremonial. de France pag. 43.

Cambden. in descript. Britan.

Bonf. Rer. Vngaric. decad. 4. l. 5.

Vitriacus Histo. Occid. cap. 7.

Careia Rip. de modo studend. dec. 10.

V vim

vim factionum & criminum, testantur alii iique non pauci.

Illis moribus atque illo Studiosorum numero, ut necessum fuit firmare certam jurisdictionem, & momentaneam illam ex voto reorum abolere, ita neque Doctores neque Episcopi juri dicundo pares visi sunt. Habitumque utilissimum fuit, ex ipso Studiosorum numero judices capere: ne quis haberet quod de judice minùs favente posset conqueri. Hinc in certas tum nationes, quas dixerunt, divisa Studiosorum multitudo, quarum singulis præesset unus, qui porrò communem aliquem Rectorem eligerent. Ex quo, cum omnis jurisdictio penes Præsides hos ac Rectorem esset, nova plane jurisdictionis facies emersit.

Ubinam primò id institutum sit, haud temerè dixerim: id observare est, seculo tertiodecimo cæpisse, atq; in omnes Scholas, quæ & illo & sequente seculo imò multis pòst annis fuerunt aut erectæ aut legibus arctiùs constrictæ, hanc jurisdictionis faciem fuisse introductam. Quapropter hodieque in omnibus ferè Galliæ & Italiæ scholis antiquioribus manet illa Studiosorum in varias nationes, Nationumq; Procuratores seu Consiliarios ut vocant distinctio, qui ipsi sibi Rectorem quem ei rei idoneum credunt præficiunt.

Quanquam non omni ex parte idem ubivis obtineat. Habet hodieque, multum imminuta licet suà dignitate, Parisiensis schola nationes quatuor, Francicam, Picardicam, Normannicam, Alemannicam. Alemannicæ autem nomine comprehenduntur primo Bohemi, Lusati, Poloni, Silesii, Bavari, Dani, Vngari, Helvetii, Basileenses, Moguntini, Treveri, Augustani, Argentinenses: secundo Belgæ, Colonienses, Borussi, Saxones & Lotharingi: tertio, Angli, Scoti, Hyberni. Harum porro

Vide Ioan. Silesac. l. de Orig. statut. Facult. Theolog. Parif.

quatu-

quatuor nationum cuivis sunt duo Pedelli dicti argenteis sceptris ornati, qui Procuratori (ita appellant) inserviant. Hi quatuor vero nationum Procuratores Philosophiæ aliquem Magistrum ex suo ordine in Rectorem eligunt: in memoriam ejus, quod prima Scholæ origo ætate Caroli Magni sola Philosophiæ professione ac disciplinâ constiterit.

Patavii jam Vrbano IV Pontifice (qui præfuit Romanæ Ecclesiæ anno post millesimum ducentesimum sexagesimo primo, usque in 64) siquidem credimus Antonio Riccobono idipsum narranti *libro de gymnasio Patavino*, inoleverat, post constituta variarum Nationum discrimina, ex earum Præsidibus eligere Rectores binos, quorum alter Italis alter Transalpinis jus diceret. Et duravit ea consuetudo, eodem teste, usque ad tempus illud, quo in gratiam Francisci Carrariensis, Vniversitate Studiosorum Philosophiæ Medicinæ & Theologiæ ab Vniversitate eorum qui Vtrumque Jus aut docent aut discunt secessione facta, ex una Scholâ duæ ibi enatæ sunt, statutis & jurisdictione divisæ, quavis suum sibi Rectorem suffragiis Consiliariorum, ut appellant, Nationum suo ex ordine constituente. Quarum altera hodie Artistarum; altera Jurisprudentum usurpatur. Reliquæ Italicæ Academiæ propius videntur abesse à Parisiensium institutis.

Vide Riccobon. l. de gymn. Patavino.

At Salmanticensis (quæ Hispanicarum est præcipua) longè aliam obtinet regiminis rationem. Scribit enim Antonius Possevinus *libro primo Bibliothecæ selectæ capite octavo*, illi scholæ à Martino V Pontifice præfectum esse cathedralis ibidem Ecclesiæ Scholasticum qui appellatur, *delata ei amplissimâ auctoritate*, (verba recito Possevini) *quâ Studiosos civilibus & criminalibus pœnis possit coërcere; servatâ provocatione causarum Sedi Apostolicæ vel ejus administris*

nistris qui futuri essent in Hispaniâ. Rectorem hic eligit ex præcipua Academiæ nobilitate, nec non octo Consiliarios ex octo Hispaniæ regnis, quorum simul est suffragium ad Professores constituendos. Itaq; ibi profectò jurisdictio non est penes Rectorem ex Studiosorum numero electum, nec penes Magistros, sed penes unum è potissimis collegii Cathedralis Canonicorum. Quod fortè institutum inde manavit, quoniam clerus illius Cathedralis Ecclesiæ Salmanticensis in usum Academicorum Doctorum tertiam suorum redituum partem ultrò quotannis largitur. Quod itidem testatur Possevinus.

Poss. v.l.c.

Germania seriùs accepit hujusmodi Scholas, & quidem declinante demum seculo decimoquarto. Etsi enim Viennæ jam anno 1237 aliquam erexerit Fridericus II Cæsar, cum ipso tamen Imperatore videtur non multò post illa concidisse, nec nisi demum anno 1360 renata. Post hæc verò longè plurimæ apud nos sunt institutæ. Observare autem est, antiquiores quidem jurisdictionis ordinem eum ferè accepisse primùm qui Parisiis obtinebat, sed plærasq; pòst mutasse, omni potestate in arbitrium Professorum delata: recentiores autem ab initio statim in eam regiminis formam consensisse quam nunc passim per Germaniam obtinere cernimus. Manent enim hodieque in illis antiquioribus Nationum discrimina & pristinæ dignitatis potestatisque vestigia. In iis verò quæ præter propter post seculi decimiquinti annum octuagesimum fuere institutæ, ab initio statim omnis jurisdicundi potestas in Professorum collegium, volentibus ita patronis, à Pontificibus aut Cæsaribus fuit translata. Memorat Wiguleius Hund in præclaro illo opere quo res Metropolitanæ Salisburgensis Ecclesiæ est persecutus, Ingolstadiensem Bavarorum scholam à Pio secundo Papa & Ludovico Bavariæ Duce an-

Hund. in Metrop. Salisburg. tom. 2. p. 417. edit. Gewoldi.

ce anno 1472 confirmatam, initiò quatuor injnationes, Bavaricam, Rhenensem, Franconicam & Saxonicam fuisse quidem distinctam, cum potestate singulis semestribus Rectorem ex suo ordine eligendi: sed illud institutum ut moribus minùs aptum statim esse abolitum, in Senatum Academicum rejectâ tam Rectoris eligendi quàm omni reliqua potestate. Et profecto ita est. Institutum illud vetus sequenti ætate nullum habuit usum, quod præ Academiarum multitudine rara postea fuerit Studiosorum in singulis copia, quorum porro longè potissima pars juvenili ætate in Academiam venit, atque adeo quam maxime indiget alieni regiminis.

EX HIS verò manifestum est, etsi jam duodecimo seculo per Friderici illam Authenticam erepti sint literarum Studiosi hominum indoctorum foro, sequentibus tamen tandem temporibus justam reipublicæ faciem Academias accepisse: in hanc autem jurisdictionis formam, quæ apud nos in Germaniâ nunc obtinet, non nisi sero demum & vix ante annos centum quinquaginta deventum esse. Nec enim jurisdictionis tantùm alia pòst facies cœpit, sed & mixtum imperium, cujus in Authentica nullum extat vestigium, omnibus pòst Academiis Europæ concessum est. Non enim credo ullam inveniri, quæ non modicam habeat petulantiores coërcendi potestatem, per mulctas pecuniarias, per carcerem, per relegationem, per exclusionem.

Quid quod nonnullæ & merum imperium in suos sint consequutæ? Quod soli vel negant vel nesciunt rerum Academicarum imperiti. Academiæ Viennensi illud adscribit disertè Middendorpius: Tybingensi Sichardus: Oxoniensi, Parisiensi, Ingolstadiensi Scipio Gentilis. De Salmanticensi Hispanorum Academia scribit Antonius

Middend. l. r. p. 302. Sichar. ad Authent. Hab. n. 22. Gentil. ad auth. c. 8. & l. 3. de jurisd. c. 17.

Possev. l. 4. Bibl. c. 8. Possevinus, à Martino V Papa concessam Scholastico Cathedralis Ecclesiæ illius loci plenam auctoritatem juris dicundi cum mero & mixto imperio, Papæ soli servato provocandi jure: ceu jam ante narravimus. Quod Academia Gryphiswaldensis in possessione meri sit imperii, notorium est, inquit Matthias Stephanus illius scholæ celeberrimus quondam Doctor. Nostram hanc Juliam ea potestate gaudere loquuntur privilegia nostra. Non adducam nunc in medium Academias reliquas, ne soli lucem videar velle fœnerari. Non possum tamen silentio præterire id quod scripsit Joannes Bodinus. *Gregorius*, inquit, *XI Pontifex eo rescripto, quo quidem Vrbani V & Innocentii VI rescripta Parisiorum Academiæ renovavit, illud uno capite excepit: ut si Scholasticus homo scelus admiserit, Pontificis Parisiorum sit cognitio: altero capite pro debito quenquam necti prohibuit. Sed nostri Reges ac magistratus Pontificiis legibus se non teneri, sæpe declaraverunt.* Ita Bodinus. Quamvis verò Papali hoc privilegio haud nitatur Parisiensis schola, longe tamen certissimum est, non multò post Gregorium XI illum Papam, ejus imperium merum gravi animadversione vindicatum esse in Præfectum Vrbanum, seu Mercatorum uti nuncupant; qui cum anno post millesimum quadringentesimum tertio aut, ut nonnulli volunt, quinto, duos Studiosos in furca suspendisset, eosdem detractos osculo excipere & honestæ sepulturæ reddere coactus fuit. Res à multis adeò ætati illi vicinis constanter narratur, ut in dubium vocari temerè nequeat. Sed & sepultura hodieque superest in monasterio Maturinorum, hac tumbæ additâ inscriptione: *Hic subtus jacent Leodegarius de Monsel de Normanniâ, & Oliverius de Burgeois de Britannia oriundi, clerici Scholares, quondam ducti adjustitiam secularem, ubi obierunt, honori-*

Steph. l. 3. Jurisd parte 2. c. 12.

Bodin. l. 3 de republ. cap. 7.

Limn. in Addit. ad l. 8. cap. 11. n. 28.

honorifice restituti, & hic sepulti Anno Domini M CCCC VIII. Mense Majo.

Cæterùm (ut ante dictum) omne hoc quicquid est meri imperii, non vi Authenticæ Friderici Cæsaris, nec statim illo tempore quo hæc lata est, sed diu pòst, idque novo Cæsarum, Regum, Pontificumque beneficio Academiæ aliæ atque aliæ consequutæ sunt.

Hic porrò etiam Regius habitus, quo ornantur Rectores passim per omnes Europæ Academias, diu post Friderici Barbarossæ ætatem cæpit. Quando primum Sceptra argentea cum hac epomide purpurea in Academias venerint, nondum equidem compertum habeo. A Pontificibus Romanis esse, non dubito. Id enim arguit vel illud solum, quod ubivis terrarum Europæ hic habitus obtineat. In quæ loca hujusmodi quid introducendi, nec Cæsarum nec Regum in potestate fuit. Sed & unde omnis purpureus habitus in clerum & eruditos devenerit nisi à Romanis Pontificibus? Sanè nemo non videt Epomidem hanc purpuream Cardinalium Romanorum vestitum æmulari. Et aliàs, in Europa quidem, purpureus aut coccineus color à Curia Papali demum clero est consecratus. Ea propter quoque nihil dubito, post Pauli secundi ætatem primùm hoc quicquid est in Academias pervenisse. Is enim omnium primus Cardinales Romanos coccinea hujusmodi veste insignivit, quos ante Innocentius IV, quo major ordini auctoritas accresceret, equo & rubris galeris donaverat. Nec enim vero est simile, Academiarum Rectores ante Cardinales ipsos hoc invidendo & regio schemate usos. Præfuit autem Paulus ille Papali sedi ab anno pòst millesimum quadringentesimum quarto sexagesimo ad septuagesimum primum. Quo tamen tempore an statim & in Academias vesti-

Vide Platina in Paulo II.

vestiment isthuc genus penetraverit, equidem dicere non audeo. Sed & parum refert hujus φαιζωσίας (liceat mihi quod res est fateri) originem primam accurate novisse. Notari autem meretur quod scribit Onuphrius, Innocentium quartum Papam quum pileum rubrum Cardinalibus concederet, *significare voluisse, eos qui in illum ordinem legerentur paratos esse debere pro libertate ecclesiastica propriam si opus est vitam morti exponere*. Id quod si ita est (nam Platina duntaxat narrat factum illud *honestandi ordinis caussa*) indubie isthoc habitu non subducere tantùm omnem Academicum cœtum & in scholis creatos Magistros ac Doctores callidè voluit Papa imperio Cæsarum Regum & Principum, adeoq; sibi uni subjicere, sed & animare eosdem ad imperia ejusmodi etiam legitima omnia excutienda. Et verò ex eo passim cæpere omnes Academici clericorum ordini accenseri: rectè tamen longe aliter judicavit de Parisiensis Academiæ membris suprema nobilissimæ illius Vrbis curia anno superioris seculi septuagesimo tertio.

Onuph l. 3. de Pontif. & Cardin. creat.
In not. ad Plat. Innocent. IV.
Platin. in vità Innoc.

Vide Choppin. de demanio Franc. l. 27. n. 12.

Quamvis autem proprii commodi potiùs quam studiorum ipsorum gratia tantùm non modum excesserint hoc ipso Papæ, videntur tamen etiam ipsi Cæsares Regesq; cum Papis quasi contendisse in ornandis Academiarum Rectoribus. Adeo enim optimis Europæ Principibus curæ fuerunt aliquot per secula Academiæ, ut nihil non ornamentorum iis contulerint. Quid enim ad Academiæ auctoritatem conciliandam splendidiùs possit constitui, quàm (ut uno hoc nunc exemplo utar) quod Parisiis Vniversitas *primogenita Regis filia* audiat, & in solemnibus conventibus Rectori primus locus præ ipso Nuncio Apostolico concedatur? Non multùm inferior est conditio Rectoris Academici apud Vbios. Cedit enim ibi quidem loco non Archie-

Filesacus l. de Orig. statutor. Facultat. Theol.

Archiepiscopo tantùm sed etiam Papali Nuncio, huic tamen proximum semper occupat. Lovanii ne Nuncio quidem illi cedit Rector, nisi is simul fuerit Legatus à latere, ceu vulgò appellamus. Sed & ubivis ferè locus proximus Principibus aut Patronis Rectori Academico solet ultrò tribui. Prudentissimus Senatus Venetus Patavinæ Scholæ suæ Rectori non purpura tantùm sed & aurea stola induere se permittit, & magistratu abeuntem cum Doctoris titulo exornat, tum torque aureo donatum Ordini equitum S. Marci inserit. Huc verò pertinet etiam illud quod, ex Cæsaris Maximiliani singulari privilegio, nostræ Rector Juliæ simul & Lateranensis Palatii Comitiva polleat, & ipsi Serenissimi Principes Brunsvico Lyneburgici hanc dignitatem sibi propriam esse voluerint. Quid imus autem per exempla? Tantum non ubivis ea est Academici Rectoris dignitas, ut ex præclarissimorum Jurisconsultorum sententia, injuria ipsi illata capitali supplicio vindicanda sit, & Papiæ quoque ita sit vindicata; prout testis est Menochius.

Middend. l. 5. p. 166. Vernul. l. 1. de Acad. Lovaniens. c. 6.

Contar. l. de republ. Ven.

Menoch. l. 2 cent. 3. de arbitr. Iud. quæst cap. 26. n. 15.

SED QVID ego hisce narrandis immoror? Vtinam, Auditores, tam facile sit hoc munus administrare quàm multum splendoris habet & dignitatis! At me profectò, qui eam nunc provinciam aggredior, ita hodie ejus terret difficultas, ut nisi & legibus Academicis, & amplissimo vestro judicio, Collegæ honorandi, & quod præcipuum est Serenissimi Principis voluntate, quæ mihi non potest non pro lege esse, huc adactus essem, numquam illam fuissem aggressus. Etsi enim in vobis, Patres Academici, post Serenissimum Principem nostrum, cujus ego vices nunc gero, magnum mihi sciam præsidium positum: quin vestra etiam, O Juvenes, & virtus & erga me benevolentia non ferat quic-

quam sequius de quoquam suspicari: nihilominus nescio qui haud levis & timor & horror me quasi circumdat. Faxit Deus Opt. Maxim. ut vanus ille sit, inque gaudium mutet. Ego quod suscepi cogor seriò nunc tandem aggredi. Ejus autem uti ritè fiat exordium & more prisco, age Tu Præstantissime & ornatissime Juvenis N. N. conscende hanc cathedram inferiorem; & commilitonibus tuis primò Serenissimi ac Reverendissimi Principis ac Domini, Domini Friderici Ducis Brunsvicensis & Lyneburgensis, Postulati Coadjutoris Episcopatus Ratzeburgensis, Electi Præpositi Archiepiscopatus Bremensis, Domini nostri clementissimi, rescriptum, deinde Legum nostrarum compendium illud quod passim exstat, clara ac distincta voce prælege.

* * *

Audivistis quæ mens sit Serenissimi Principis, audivistis item quidem sibi velint leges, Auditores humanissimi. Eo autem simul unicuivis jam liquet, cum quid mei tum quid vestri sit muneris. Nec tamen jam ante, O optimi Iuvenes, quisquam vestrum potuit officii sui rationem ignorare. Versantur enim inter manus vestras hæ ipsæ leges, & quotidie legendæ hoc in loco ac conspiciendæ proponuntur. Ne nunc dicam, quod pauculis exceptis omnes illæ neminem recte natum educatumque possint fugere ut quæ non heri aut nudius tertius demum valere cœperint, sed jam ante mundum hunc conditum probatæ Deo, inde cum ipsa hominum origine in notitiam pervenerint. Neutiquam enim vobis leges proponimus more Romanorum Prætorum veterum, in annum unum valituras de cætero mobiles imò momentaneas. Nihil penè nostrarum non durabile ac perpetuum imò jam æternum. Nam & quas ex constituto prodiisse dixeris, ab honesti illa & justi æterna natu-

natura vel parum vel nihil abeunt. Contra certè non pugnant. Quod hîc demonstrare non patitur institutum. Nihil itaque superest, quàm ut & ego & vos pro se quique, id quod officii ratio postulat, præstemus. Atque de me quidem promptam voluntatem, omnia jura, privilegia, & quæ alia aut totius Academici sunt corporis, aut ad Vos (O carissimi Iuvenes) seorsim pertinent, conservandi tuendique, audeo hîc publicè polliceri. Vestrum jus meum jus est, vestra injuria injuria mea. Absit enim ut vos, quorum tutelam ipsa natura, Cæsares, Reges, Principes tam sanctè nobis commendarunt, nobis scientibus impune quisquam lacessat. Quisquis vos læserit sine discrimine is & me & Senatum Academicum vindicem experietur. Namque ut & ante dixi de me non nisi voluntatem polliceor: facultatem autem & Serenissimus Princeps meus & Amplissimus ille Senatus addet. Qui profectò paterno vos amore prosequuntur. De Vobis, O suavissimi, pariter non nisi optima mihi promitto. Et verò quur non promitterem? quum potior certè pars vestri probis sit moribus atque ad solidam virtutis ac doctrinæ laudem adspiret. Sint itaque nonnulli minùs boni. Emendabuntur etiam ipsi, spero, bonorum consortio. Sin, nos certè non patiemur, ut paucorum improbitate aliorum integritas contaminetur: sed illos ut infelix lolium exstirpabimus & ejiciemus foràs. Vos nimirum estis spes Germaniæ, Vos estis seminarium reipublicæ labascentis, si quæ ulla pòst futura est. Vos estis Ecclesiæ nunc passim ruentis solatium. Si Vos regia via ad pietatem & eruditionem grassabimini, etiam Germaniæ benè erit, & Respublica pariter atque Ecclesia revirescet. Sin minus, actum est de Republ. actum de Ecclesiâ, actum de vobis omnibus.

Sed, *Dii meliora piis erroremq; hostibus illum.* Quin potius, ô boni. vincite ipsam spem nostram; contendite mecum cumque Senatu Academico, quis alter alterum diligentiâ & industriâ possit superare. Ita feliciter decurret nobis omnibus hic annus. Ita Deo & hominibus erimus grati. Quod uti fiat, Te ego, Deus Optime Maxime, oro obsecroque.

DISSERTATIO SEXTA

RECITATA PRIDIE KAL. IVLII ANNO CIƆ IƆ CXL.

Quum magistratum Academicum deponerem.

MVltum profectò debet respubl. Academica proximorum quinque seculorum optimis maximis Principibus. Quanquam enim de re literaria ejusque cum magistris tum studiosis præclarè meriti sint Ægyptii, Græci, Romani; neque in docentes neque in discentes tamen ea ab illis collata sunt beneficia, (si quod res est velimus fateri, ut debemus fateri ni ingratitudinis notam velimus incurrere) quibus hodie gaudent, quotquot in Academicis scholis sive discendi gratia vivimus sive docendi munere perfungimur. Totum enim hoc, quo consistit hæc qualiscunque reipubl. forma, quarto abhinc seculo demum est natum: omni à condito hoc universo intervallo fuit ignotum. Id quod quoniam ex hoc ipso loco publice verba faciens, nisi admodum me fallo, luculente alias comprobavi, non à me iterum ostendi nunc par est.

Etsi autem Professores nos per sane multum debeamus

mus

mus ultimis hisce Cæsaribus, Regibus, Pontificibus, Principibusque: longe majorem tamen ipsis gratiam debetis vos, O Juvenes, qui in discentium ordine estis constituti. Vt enim alias nunc gentes taceam, sub Cæsaribus jam tum Romanis Professores amplissimis sunt privilegiis atque immunitatibus ornati.

Enimvero ut vacationem civilium munerum, ita & ne hospitem reciperent, à Principibus immunitatem fuisse indultam Grammaticis, & Oratoribus, & Medicis, & Philosophis, jam Vespasianus & Hadrianus rescripserunt, teste Arcadio Charisio. Non iidem quidem sunt Medici, vel Philosophi, vel Grammatici, vel Oratores, cum harum artium magistris: quod tamen in universum indultum est, id multò magis ad magistros pertinere ecquis negaverit? Et verò diserte Paulus ICtus: *Angariarum præstatio, & recipiendi hospitis necessitas & militia, liberalium artium Professoribus inter cætera remissa sunt.* Sunt autem hi Professores illi, qui Grammaticam ita tum dictam h. e. φιλολογίαν & Rhetoricen docebant: qualium certus numerus civitatibus provinciarum Imperii Romani constitutione Antonini Pii erat definitus. De Rhetorices Professoribus seorsim, qui tum Sophistæ audiebant, scribit Modestinus, eos perinde ut Medicos qui περιοδευταὶ vocabantur, & Grammaticos & Rhetores, *quemadmodum à reliquis muneribus ita & à tutela & cura requiem habere.* Ad Professores quoque videntur pertinere illa Pauli, quæ idem Modestinus recitat: *Philosophi, Oratores, Grammatici, qui publice juvenibus prosunt, excusantur à tutelis.* Etiam Legum doctoribus, etsi non ubivis, *Romæ tamen docentibus à tutela & cura*, tum temporis jam data est remissio, teste eodem Modestino: adeoque & illi jam tum immunitatis nonnihil sunt consequuti. Confirmarunt autem non tantum

Vide ff. de munerib. & honorib. l. 5.

l. 10. ff. de Vacat. & excusat. muner.

l. 6. ff. de Excusat. §. 2.

Ibid. §. 1.

Ibid. § 5.

sed auxerunt multùm hæc privilegia Cæsares, ex quo illi nomen Christianorum ordini dederunt. Variæ eorum constitutiones leguntur in Codice Theodosiano titulo de Medicis & Professoribus: quas truncatas partim, partim ex multis in unum consutas suo, illaudabili tamen, more Tribonianus ejusdem argumenti titulo in Iustinianeo codice itidem exhibuit. Integras nonnullas hic recitare forte non fuerit absque pretio operæ. *Medicos*, scripsit ad Volusianum Constantinus Magnus, *Grammaticos & Professores alios literarum immunes esse, cum rebus quas in civitatibus suis possident, præcipimus. Et honoribus fungi, in jus etiam vocari eos, vel pati injuriam, prohibemus. Ita ut si quis eos vexaverit, centum millia nummorum ærario inferat, à magistratibus vel quinquennalibus exactus, ne ipsi hanc pœnam sustineant. Servus eis si injuriam fecerit, flagellis debet à suo domino verberari, coram eo, cui fecerit injuriam: vel si dominus consensit, viginti millia nummorum fisco inferat, servo pro pignore, donec summa hæc exsolvitur, retinendo. Mercedes etiam eorum & salaria reddi præcipimus. Quoniam gravissimis dignitatibus, vel parentibus, vel domini, vel tutores esse non debent, fungi eos honoribus volentes permittimus, invitos non cogimus.* Idem Maximus Cæsarum ad populum ita rescripsit. *Beneficia Divorum retro Principum confirmantes, Medicos & Professores literarum, uxores etiam & filios eorum, ab omni functione & ab omnibus muneribus publicis vacare præcipimus: nec ad militiam comprehendi, neq. hospites recipere; nec ullo fungi munere; quo facilius liberalibus studiis & memoratis artibus multos instituant.* Valentiniani & Valentis Cæsarum in eandem sententiam hujusmodi superest rescriptum: *Medicis & magistris Vrbis Romæ sciant omnes immunitatem esse concessam: ita ut etiam uxores eorum ab omni inquietudine tribuantur immunes, & cæteris oneri-*

Cod. Theodos. lib. 13. tit. 3.

Cod. Iustinian. lib. 10. tit. 52.

oneribus publicis vacent: eosdemq; ad militiam minimè comprehendi placeat: sed nec hospites militares recipiant. Denique & Honorii quoque & Theodosii Cæsarum præclare admodum est constitutio. *Grammaticos*, inquiunt illi, *Oratores atq; Philosophiæ præceptores, nec non etiam Medicos, præter hæc quæ retrolatarum sanctionum auctoritate consecuti sunt, privilegia, immunitatesq; frui hac prærogativa præcepimus. Vt universi, qui in sacro palatio inter Archiatros militarunt, cum Comitivam primi ordinis vel secundi adepti fuerint, aut majoris gradum dignitatis ascenderint, nulla municipali, nulla curialium conlatione, nulla senatoria vel glebali descriptione vexentur: & seu indepta administratione, seu accepta testimoniali meruerint missionem, sint ab omni functione, omnibusq; muneribus publicis immunes: nec eorum domus, ubicumq; posita, militem seu judicem suscipiunt hospitandum. Quæ omnia filiis etiam eorum & conjugibus inlibata præcipimus custodiri, ita ut nec ad militiam liberi memoratorum trahantur inviti. Hæc autem & Professoribus memoratis, eorumq; liberis deferenda mandamus.* Hactenus illi Imperatores de Professoribus.

Quanquam verò in omnibus hisce constitutionibus nulla Theologiæ, nulla Romani Iuris, nulla Artis Medicæ Professorum fiat mentio; procul dubio tamen non alia id de caussa factum, quàm quod horum ea ætate perexiguus esset numerus & ex parte certis iisque paucis locis circumscriptus, ceu aliàs demonstravimus: quodque Medicis in universum simpliciter omnibus jam tum abunde esset à multis seculis cautum. Diserta tamen etiam *Legum doctorum* mentio per Tribonianum injecta est, auctoritate Iustiniani Cæsaris, lege sexta Codicis *de Medicis & Professoribus*; etsi eorum non meminisset Constantinus Magnus, cui illa constitutio per Tribonianum adscribitur. Sed & jam ante Theodosius & Valentinianus Cæsares

ſares *Legum magiſtros* Vrbis Conſtantinopolitanæ, non minùs atque ejusdem Vrbis Profeſſores Grammaticos & Sophiſtas, poſt viginti annorum ſedulum miniſterium, juſſerant anumerari hiſce qui Vicaria dignitate tum cenſebantur. Qui honor illa tempeſtate ſic ſatis magnus habebatur, neque hactenus literarii quidem ordinis hominum ulli præterquam ſolis Archiatris Cæſarei palatii erat tributus. Superat Honorii & Theodoſii ſecundi Cæſarum de Archiatris conſtitutio illa, lege unica tituli ſextidecimi, libro ſexto Codicis Theodoſiani Eodem libro titulo viceſimo primo exſtat ejusdem Theodoſii & Valentiniani ſecundi reſcriptum ad Theophilum Præfectum Vrbis, duodecimo pòſt anno (ut ex Faſtis conſularibns colligere eſt) exaratum, *de Profeſſoribus qui in Vrbe Conſtantinopolitana docentes ex lege meruerint Comitivam.* Non illud pertinet quidem promiſcuè ad Profeſſores omnes, (quod nonnullis tamen placuit non infimæ notæ ſcriptoribus) ſed honor ille ſingularis fuit illius unius Vrbis regiæ, ceu verba ipſa loquuntur: tamen etiam ita meretur, uti hoc loco recitemus, & integrum quidem, non quale illud in Codice Juſtinianeo titulo quintodecimo libri duodecimi protulit Tribonianus. *Grammaticos Græcos* (inquiunt Cæſares) *Helladium & Syrianum, Latinum Theophilum, Sophiſtas Martinum & Maximum, Juriſperitum Leontium, placuit honorari codicillis Comitivæ ordinis primi jam nunc à noſtra Majeſtate perceptis, ita ut eorum qui ſunt ex Vicariis dignitate potiantur. Qua in re quicunq; alii ad id doctrinæ genus quod unusquisq; profitetur, ordinentur; ſi laudabilem in ſe probus moribus vitam eſſe monſtraverint, ſi docendi peritiam, facundiamq; dicendi, interpretandi ſubtilitatem copiamq; differendi ſe habere patefecerint, & Cœtu ampliſſimo judicante digni fuerint æſtimati, qui in memorato*

morato auditorio Professorum fungantur officio: Hi quoque cum ad viginti annos observatione jugi ac sedulo docendi labore pervenerint, hisdem quibus prædicti viri dignitatibus perfruantur. Etiam hæc Cæsares illi quos modò laudavimus. Quibus ut aut lucem affulgeamus hodie prolixiore quadam expositione, aut alia adjiciamus ex illo ævo, non est nostri instituti. Neque enim alio fine isthæc adduximus, quàm uti fiat manifestum, omnino jam olim habitam non levem fuisse Professorum rationem: utque adeo luculenter pateat, quanto melior tum fuerit conditio docentium quam Studiosæ juventutis, de cujus privilegiis atque immunitatibus nonnihil differere nunc animus est.

ETSI videlicet multa adeo jam isthoc ævo magistris, adeoque nostro docentium ordini, sint tributa: quod vestro generi tamen, O Juvenes, tum datum, id verò per est exiguum & propè nihil. Diocletianus & Maximianus Augusti primi omnium vacationem à publicis patriæ civitatis muneribus, iis qui Beryti in studiis vivebant liberalibus, in annum usque quintum vicesimum largiti sunt. *Cum vos adfirmatis*, inquiunt Augusti Arabiæ (fortè autem potius Beryti) Scholaribus, (constitutione quæ extat Codice *qui ætate vel professione se excusant*) *liberalibus studiis operam dare, maximè circa Iuris professionem, consistendo in civitate Berytiorum provinciæ Phœniciæ: providendo utilitati publicæ & spei vestræ, decernimus, ut singuli usque ad vicesimum quintum annum ætatis suæ studiis non avocentur.* Scilicet antehac fas erat quemvis peregrè studiis vacantem domum ad munia reipublicæ capessenda revocare: quo non poterat non impediri studiorum cursus. Eôdem pertinet eorundem Augustorum constitutio, quæ laudato loco continetur: *Cum filios suos patria potestate liberatos, adhuc minores legitimâ ætate esse*

 [...]cas,

dicas, merito postulas ut liberalibus studiis non avocentur; & ideo muneribus personalibus quæ ad patrimonium non pertinent, non astringantur, si civium inopia non est. Quibus verbis immunitas datur tantum iis qui infra legitimam sunt ætatem, nec nisi à muneribus personalibus quæ ad patrimonium non pertinent, imò tum demum quando nulla est civium inopia.

Vltra hanc immunitatem Studiosis quidquam esse concessum, quo tempore durabat vera & vetus Romanorum respublica, haud patet. Nihil certè agunt illi qui Academicæ jurisdictionis nostræ primordia ab illa usque Justiniani Cæsaris constitutione arcessunt, qua ille Iuris docendi rationem præscripsit. Præterquam enim quod de solis Romanarum Legum studiosis agat ibi Cæsar, subjicit profectò illos jurisdictioni atque imperio Constantinopoli quidem degentes Præfecti Vrbis, Beryti vero Præsidis Phæniciæ maritimæ ac civitatis Episcopi: quos scilicet penes & aliàs imperium atque jurisdictio consistebat: optionem fori nullam dat, neq; novum jurisdictionis ordinem instituit: qualis profectò hic noster est.

Non possumus non hoc loco recitare, etsi fortassis justo sint prolixiora, quæ ad Olybrium Præfectum Vrbis de iis qui studiorum gratia Romam tum venerunt (venere autem proculdubio numero sat magno non ad Rhetores tantùm Grammaticos & Philosophos, quorum & aliàs erat copia, sed Romani Juris doctores potissimùm, quibus nusquam alibi in omni Occidentali Imperio schola erat publica) rescripta sunt à Valentiniano Valente & Gratiano, qui simul rerum potiebantur, anno post natum Salvatorem mundi trecentesimo septuagesimo æræ Dionysianæ, si non fallunt nos Consulares fasti. Verba Cæsarum hæc sunt:

sunt. *Quicunque ad Urbem discendi cupiditate veniunt, primitus ad Magistrum Census, Provincialium judicum, à quibus copia est danda veniundi, ejusmodi literas proferant, ut oppida hominum, & natales, & merita expressa teneantur. Deinde ut in primo statim profiteantur introitu, quibus potissimum studiis operam navare proponant. Tertio ut hospitia eorum sollicitè Censualium norit Officium, quo ei rei impertiant curam quam adseruerint expetisse. Iidem immineant Censuales, ut singuli eorum tales se in conventibus præbeant, quales esse debent, qui turpem inhonestamque famam & consociationes, (quas proximas putamus esse criminibus) æstiment fugiendas: nevé spectacula frequentius adeant, aut appetant vulgo* (f. vulgi) *intempestiva convivia. Quin etiam tribuimus potestatem, ut si quis de his non ita in Urbe se gesserit, quemadmodum liberalium rerum dignitas poscat, publicè verberibus adfectus, statimque navigio superpositus abjiciatur Urbe, domumque redeat. His sanè, qui sedulò operam professionibus navant, usque ad vicesimum ætatis suæ annum Romæ liceat commorari. Post id verò tempus, qui neglexerit sponte remeare, sollicitudine Præfecturæ etiam impurius* (f. invitus) *ad patriam revertatur. Verùm ne hæc perfunctoriè fortasse curentur, præcelsa Sinceritas tua Officium Censuale commoneat; ut per singulos menses, qui, vel undè veniant, quive sint pro ratione temporis ad Africam vel ad cæteras provincias remittendi, brevibus comprehendat, His duntaxat exceptis qui corporatorum sunt oneribus adjuncti. Similes autem breves etiam ad scrinia Mansuetudinis nostræ annis singulis dirigantur: quo meritis singulorum institutionibusque compertis, utrum quandoque nobis sint necessarii, judicemus.* Cod. Theodos. l. 1. tit. 9. de stud liberal. Urb. Rom. leg. 1

Hactenus Cæsares. Qui etsi nihil eximii doni conferant in Studiosorum ordinem, arguunt tamen saltem curam publicam ejus jam tum temporis non omnino defuisse. Multum vero dubito, num quidquam aliud ex omni, illo

quidem, ævo possit adferri in medium, quod comparari possit, imo quod accenseri mereatur iis quæ attulimus.

RECTE igitur rem reputantes non possumus profecto non affirmare, id quod jam ante diximus; nempe ut doctorum conditio illâ Cæsarum ætate fuerit non adeo iniqua, Studiosos tamen neque libertate, neque immunitate, neque alio quodam insigni esse beneficio ornatos. Primam scilicet jurium suorum originem debent illi Cæsari nostro Friderico, isti cui à barbæ colore hostes Itali Barbarossæ cognomentum indiderunt: sed qui inter Germanicos Cæsares, sive animi magnitudinem, sive fortitudinem, sive prudentiam, sive denique res gestas spectemus, nulli cuiquam est secundus.

Gunther. l. 2. de gestis Friderici.

Est locus Italiæ modicùm sejunctus ab Vrbe,
Cui, quia pulchra situ placet, unde Placentia nomen:
Planus, & Eridani placido junctissimus amni,
Effundit latos spacioso limite campos.

In hunc modum canit de campis Roncaliis Güntherus, Friderici illius Cæsaris ævo dignus poëta in *Ligurino*. In illis autem campis Italici regni comitia celebrabat Fridericus ille laudatissimus Imperator, quando communicato cum Proceribus consilio, eorumque consensu impetrato, eam Authenticam condidit, quæ mox ejusdem jussu inserta est Iustinianei Codicis titulo *Ne filius pro patre*, atque à primâ dictione vulgò *Habita* cognominatur. Non erat tunc in immenso illo terrarum tractu, per Italiam Germaniam Galliamque illam quæ Germanici est Imperii portio, ulla schola publica, qua vel Theologiæ arcana, vel Philosophia atque Artes liberales, vel Medicina, vel denique Romanæ leges sive discerentur sive docerentur, præter unicam Bononiensem. Vbi recenter iterum inventarum

Roma-

Romanarum legum professio, magnâ orbis admiratione, magnoque concursu (ceu fieri assolet in re nova, maximè apud imperitum vulgus) nullius autem scientiæ professio alia, nisi forte rudioris cujusdam literaturæ, paulo ante cæperat. In eorum igitur qui Legum studio tunc occupabantur gratiam potissimùm Cæsar Authenticam condidit. Quod sc. in toto Imperio Germanico nec Studiosus nec doctor alius penè quisquam studiorum gratia tum peregrinaretur.

Ejus laudatissimæ constitutionis sunt quidem varia beneficia: quæ tamen (nisi admodum fallor) ad duo capita meritò reduxeris: quorum alterum est vivendi securitas, alterum fori optio. De ultimo ante hosce sex menses uberius ex hoc loco mihi est dictum. Quando simul ostendi, non multò pòst id desiisse gravissimis de caussis: non permittente scil. juvenili Studentium temeritate ac petulantia optivum illud atque incertum fori genus. Cujus loco ergo cæperit mox, erectis passim plurimis scholis publicis, certa alia jurisdictio, eaque aut ipsi Studiosorum ordini, quod & hodie in Italis obtinet, aut magistris eorum demandata, quod Germaniæ fere omni est usitatum. Cæterùm (ut ante dixi) hæc à me sunt jam ante sex menses in augusto hoc consessu latè perorata: itaque hodie sanè minime repetenda. *Securitatis* illud beneficium quale sit, non inter omnes constat: quod videlicet alii aliud illâ voce velint significatum. Video certè perquam multos ad vectigalium tributorumque id immunitatem extendere, paucis aliis reclamantibus.

Cæterùm Imperatoris quidem mentem fortassis haud adeo est difficile intelligere, modo ipsa illius verba eaquâ par est diligentiâ atque attentione expendantur. *Omnibus*, inquit ille, *qui causâ Studiorum peregrinantur Scholaribus*,

& maxime divinarum atq; sacrarum legum Professoribus. Scilicet si quando & Professores studiorum gratiâ peregrinantur. Neque enim hoc loci Professor est alius, quam qui docendi provinciam in se audet suscipere, etsi salario non doceat, quod alias ostendimus. His omnibus (pergit Imperator) *hoc nostræ pietatis beneficium indulgemus: ut ad loca, in quibus literarum exercentur studia, tam ipsi quam eorum nuncii veniant, & in eis securè habitent.* Securitas itaque indulgetur primùm *ad loca* in quibus literarum exercentur studia *veniendi*, deinde *in illis locis habitandi.* Securitas ergo bina est & geminata. Qualis verò illa? Nisi admodum fallor, videtur Imperator ipsummet sese explicare, verbis mox subsequentibus. *Dignum namq;* (inquit) *existimamus.* Vbi τὸ *Namq;* causalis est vocula: adeoque indicat, iis quæ sequuntur rationem reddi quamobrem ejusmodi securitas indulta. Pergit itaque: *Dignum namq; existimamus, ut, cum omnes bona facientes nostram laudem & protectionem omninò mereantur: quorum scientia totus illuminatur mundus, & ad obediendum Deo & nobis ejus ministris vita subjectorum informatur, quadam speciali dilectione eos ab omni injuriâ defendamus.* Securitas ergo indulta, defensio ac tutela est *ab omni injuriâ.* Hinc verò omnino patet, non indulgeri securitatem à vectigalium tributorumque collatione. Nisi profectò injuriæ vocabulo vectigalium tributorumque præstationem ipse Imperator significaverit. Quod nescio an cuiquam possit videri verisimile. Cum vectigalia ac tributa pendere nequaquam injuria quædam simpliciter sit, sed sæpe jus merum. Quid, quod ipsemet Imperator mox adjiciat, qua injuria tum affici soleant Studiosi? *Quis enim* (subdit) *eorum non misceratur, qui amore scientiæ exules, facti de divitibus pauperes, semetipsos exina-*

Vid. ad h. l. Accurs.

exinaniunt, vitam suam multis periculis exponunt, & à vilissimis sæpè hominibus (quod graviter ferendum est) corporales injurias sine causâ perferunt? Pergit idem atque concludit: *Hac igitur generali & in perpetuum valiturâ lege decernimus, ut nullus de cætero tam audax inveniatur, qui aliquam Scholaribus injuriam inferre præsumat, nec ob alterius cujuscunq; provinciæ delictum sive debitum (quod aliquando ex perversâ consuetudine factum audivimus) aliquod damnum ei inferat.* Hæc Imperator.

Ex quibus manifestum profectò est, per *securitatem* intelligi securitatem ab injuria, eaque partim corporali, partim illâ quæ olim ἐνεχυρασμὸς aut pignoratio dicta est, quamque recentiores Jurisconsulti repressalia, Galli literas marcæ appellitant. Ea nimirum tum erant tempora: ut multum imminutâ Cæsarum auctoritate, nusquam fermè tuta pax, injuria vero tantùm non ubivis obtineret. Quo malo Germania cumprimis laboravit. Vnde non multò post idem Imperator Fridericus adactus est, leges de non inferendâ injuria deque pace promulgare. Testatur idipsum Conradus Abbas Vrspergensis ad annum 1187 hisce verbis: *Eo anno Fridericus Imperator conventum Principum apud Nurenberg coadunavit, ubi de pace terræ disposuit, & in literas redigi jussit. Quas literas Alemanni usq; in præsens literas pacis vocant: nec aliis legibus utuntur, tanquam gens agrestis atq; indomita.* Quanquam igitur peregrinus omnis ab injuria sit tutus jure divino, jure naturæ, jure gentium, jure civili; ut tamen istius ætatis erant mores, necessum fuit nova lege munire innocentiam peregrinantium Studiosorum. Iis autem moribus, (quando scil. jus in armis vigebat) quis dubitet, repressalia, aut pignorationes quoque, in perfrequenti imo nimio fuisse usu?

Scili-

Scilicet habet illa violentæ executionis species locum quendam ubi jus denegatur: sæpe autem per vim etiam ultra extenditur, maximè ubi malis moribus vivitur. Sunt enim bellum aliquod imperfectum repressalia & pignoratio: non semper quidem injustum, persæpe tamen, semper autem permolestum illi contra quem exercetur. Quæ natura quoque est belli pleni ac solemnis. Ab hoc itaque onere, quod etsi non semper, frequenter tamen cum injuria est conjunctum, non posset autem à studiorum proposito non quemvis abstrahere, quo plures ad literarum studia ex ultimis usque provinciis exciret, securos esse voluit, jussit, optimus ille & nunquam satis laudandus Cæsar. Quod profectò beneficium non vulgare est. Certè tanto majus, quantò majus damnum, ac quanto majorem molestiam, pignoratio ac repressalia adferunt.

VSQVE adeò autem hæc Cæsaris benignitas etiam aliis placuit, ut non successores tantùm eamdem confirmaverint: verùm alii quoque Reges, quando & ipsis placuit in scholas publicas literarum gratia juventutem undique convocare, idem prorsus constituerint. Neapoli cum Scholam hujusmodi conderet Fridericus primi illius Friderici nepos dignissimus, quod initio tertii decimi seculi Christiani contigit, ita loquebatur: *Scholares undecunque venerint securè veniant, morando, stando, & redeundo, tam in personis quam rebus.* Quibus verbis legem avi sui quasi explicat. Eodem prorsus tempore Ludovicus id nominis nonus Galliæ rex, qui Sancti cognomentum meruit, quo Parisiensium quoque Scholam Theologicis & Philosophicis studiis florentiorem redderet, in hæc verba edixit: *Concedimus ac volumus, quod omnes & singuli de quacunque natione vel regione oriundi, de corpore Vniversitatis Parisiensis existentes, & esse*

Vide Petr. de Vineis l. 3. Epist.

& esse volentes, ad eam accedere, morari, redire, & se, nuncios suos, resq; suas, ubi libet transferre pacificè & libere absq; ulla inquietatione possint: sicut melius ipsis videbitur expedire. Quæ edicti verba refert Middendorpius, & nos ex illo nuper adduximus. Certum etiam est, nullam fortè Scholam publicam ex eo tempore fuisse erectam (fuerunt autem institutæ per Italiam, Galliam, Germaniam, Hispaniam, & Septentrionales regiones plurimæ) cujus alumnis par securitas non fuerit data. Middend. l. 6. de Acad. p. 366.

Scorsim Aureliæ in Galliis, Nationis Germaniæ Studiosis cautum est. Primo ut sint in singulari Regis tutelâ, sive eo proficiscantur sive inde discedant belli pariter ac pacis temporibus: Secundo, ne tempore belli possint capi vel detineri, etsi eorum Principes ipsimet Regi bellum indixerint. Ideoque contra Nobilem nonneminem Gallum, qui Germanum quempiam Studiosum eo nomine detineri curaverat, quod ipsius frater bello captus esset à fratre illius Germani, pronunciatum in Curia fuit Aurelianensi anno post millesimum quingentesimum quinquagesimo octavo: id quod refert Joannes Bacquetius. Ampliasse videtur hoc privilegii genus Philippus sextus Francorum in Galliâ rex. Ille enim (recitabo verba Petri Rebuffi Jurisconsulti Montispessulani) *privilegium concessit Magistris & Scholaribus Parisiensis Universitatis; quod bona illorum de quibus in Studiis aluntur, capi aliqua ex causâ non debeant,* (*verba privilegii reddo* ait Rebuffus) *considerata occasione guerrarum, nec alia occasione quacunq;, per quoscunque, cujuscunq; conditionis status vel eminentia existant, pro nobis aut nostris subditis non capiantur, aut aliàs quomodolibet arresteutur: ne Magistri & Scholares Universitatis præfata vagandi à Studio sumant materiam. Datum apud Vincennam anno 1340.*

Bacq. des droits du dom. de la Cour. de France part. 1. chap. 13.

Rebuff. l. de privil. Schol. privilegio 83.

1340 mense Ianuario. Recitat idem Rebuffus planè eodem loco rescriptum aliud ejusdem Philippi Regis, quinquennio pòst exaratum in Parisiensium gratiam, idque Gallica linguâ. Sed quoniam illud magis pertinet ad immunitatem onerum, recitabitur illud non multò post, atque ita commodiore loco.

ITAQVE ut antiquissimum est hoc privilegium omnium nostrûm, quotquot vel docendi vel discendi gratia Academicam vitam peregrè degimus: ita & maximè est universale atque communissimum. Multò autem pòst demum adjecta sunt alia illa, quibus nunc cumprimis res Academica & stat & floret & gaudet. Nec in universum omnibus eadem sunt concessa, sed alibi plura alibi pauciora; prout Cæsarum Regum Principum aut Pontificum major minorve fuit liberalitas. Generatim verò si pronunciandũ quidquam sit, licet (nisi fallor admodum) secure adfirmare, vetustiores Europæ nostræ Academias sensim magis & tardiùs auctas beneficiis, quàm postetiores. Cujus rei caussa est, quoniã hæ ab initio statim ad priorum exemplum sunt institutæ, adeoque mox à primo exordio impetraverunt quæ aliis illis per partes & longo temporis spatio donata sunt. Exemplum unum pro multis exhibet nobis hæc ipsa Julia nostra. In hac enim Academia creatis Doctoribus ipse Maximilianus Cæsar iis tabulis, quibus Academiam primum instituit, concessit (verba Cæsaris refero) *omnibus & singulis gaudere & uti privilegiis prærogativis & exemptionibus, libertatibus, concessionibus, honoribus, praeminentiis, favoribus atq; indultis, quibus cæteri Doctores in Bononiensi, Senensi, Patavino, Papiensi, Perusino, Parisiensi, ac Lipsensi, & aliis Studiis privilegiatis promoti ac insigniti, gaudent & utuntur de consuetudine vel de jure*. Eoque non profectò est, quod quasli-

quaslibet immunitates quibusvis Academiis sine discrimine liceat adscribere: multo minus ex iis quæ nunc passim in usu sunt pronunciare aliquid est, de antiquissimarum primis initiis: quasi nempe quibus nunc gaudemus beneficia statim & jam olim recepti perinde usus fuerint. Verùm nisi falli & fallere velis, necessum est, ut de singulis pronuncies seorsim, ex tabulis & consuetudinibus cujusque loci propriis: atq; in exordia singularum immunitatum per partes inquiras. Itâ sane deprehendere fuerit ingens discrimen, & quæ vulgo antiquissima habentur sero satis in Academicum usum concessisse.

NON patitur hic dies per omnis generis privilegia Academica sermonem diffundere: tantùm addam nonnihil de IMMVNITATE illa, qua gaudetis nobiscum, Juvenes optimi, circa TRIBVTA & VECTIGALIA: quoniam de illius exordio jam antea dicere quædam incepimus. Illa retuli, à quammultis quidem ab Authentica *Habita* arcessi: si quid tamen rectè judico, pòst Friderici secundi ætatem, & quidem forte satis diu pòst demum, immunitas isthæc certam vim nacta est. Non enim Fridericum id nominis primum Cæsarem *securitatis* voce hoc voluisse, jam ante est ostensum: quamvis fateamur non hodie tantùm secùs videri plurimis, sed jam olim ita hanc vocem Bartholum ipsum & Baldum interpretatos esse, quod existimarent securitatem ab injuria nulla lege nova indigere. Multò minus verò probabile est Hugonis Donelli & Petri Gilkenii aliorumque commentum; immunitatem hanc ex quinctâ lege Codicis Justinianei de Vectigalibus repetentium: utpote quoniam nec ibi quidquam hujusmodi legatur, neque ejus vel vestigium aliquod in omnibus pòst seculis nisi demum tertiodecimo reperiatur. Cæterum ne quidem Donell. ad Anth. hab. Gilkenius ibid.

quidem Friderici II ævo illam Cæsarum auctoritate obtinuisse, vel inde liquet, quod in iis privilegiis, quibus hic Cæsar suam Neapolitanam voluit esse ornatissimam, immunitatis istius nulla memoria inveniatur. Sunt autem hodieque in manibus ista omnia; cumprimis apud Petrum de Vineis Cæsaris illius Cancellarium, imo etiam à nobis non adeo pridem hîc recitata. Omnino itaque omne hoc jus verè debetur benignitati Principum sequentis ævi, & quidem citius alibi alibi tardius.

Videtur autem omnino esse incertum, quis primus & quo tempore illud beneficii indulserit. Enimverò refert quidem Middendorpius, idque Papirii Massonii testimonio confirmat, Innocentium IV Pontificem auditores Parisiensis Scholæ vectigalibus exemisse. Fortassis autem vel ipse vel Papirius vel uterque fallitur. Quî enim id potuerit Pontifex Romanus? Forte tamen conatus aliquid Papa est, ea auctoritate qua sibi tribuit jus in omnes Ecclesiasticos, cujus ordinis etiam Studiosi quodammodo nonnullis existimantur. Verosimilius videtur quod idem post Rebuffum narrat, Carolum sextum Galliæ Regem in hæc verba decretum aliquod promulgasse: *Statuimus quod Parisiis studentes immunes sint, ab omnibus impositionibus, & subsidiis, tum super vino habito ex hereditatibus aut beneficiis, sive illud vendant minutim sive aliàs, sive ex frumento & aliis quibuscumque bonis sibi provenientibus. Item in omnibus bonis emptis ad suum usum, dummodo id Rector fuerit attestatus, qui super hoc primitus ab ipsis receperit juramentum.* Quod beneficium sanè magnum est & alibi parum in usu. Præfuit autem Carolus sextus Galliæ rebus, ab anno post millesimum trecentesimum octogesimo ad subsequentis seculi annum vicesimum tertium, quæ sunt confinia seculorum XIV & XV: & hæc ipsa immunitas, Rebuffo teste, data est seculi decimi

Middend. l. 6. de Acad. pag. 373. Papir. in vita Innocent. IV.

Rebuff. privil. 147.

decimi quarti anno octogesimo tertio, longo intervallo post Friderici II ætatem. Idem autem Carolus inter alia Monpellulanæ scholæ hoc dedit privilegii: *Rector, Doctores, Magistri, Licentiati, Baccalaureati, ordinarie & continue legentes, aliiq; veri studentes, cursus & actus Scholasticos pro adeptione scientiæ & graduum exercentes, ab omnibus impositionibus, gabellis, quarta parte vini & aliorum fructuum excretorum, tam in suis prædiis patrimonialibus, quàm aliis ratione beneficiorum Ecclesiasticorum sibi competentibus & pertinentibus, etiam aliis personalibus vectigalibus, pedagiis, angariis & parangariis, sint & remaneant in perpetuum quiti, liberi, franchi, immunes pariter & exempti.* Privilegium integrum recitat Rebuffus: sed nobis nunc satis est unum hoc attulisse. Alibi idem Rebuffus notat, ab eodem hoc Carolo Rege Studentibus & Parisiensibus & Montispessulanis datam omnium munerum eam vacationem, ne ad ulla possint compelli. Attamen (ne quid dissimulemus) jam ante Philippus Pulcher Parisiensi Scholæ tributorum bellicorum immunitatem indulserat seculo tertiodecimo, Philippus Valesius autem sequente seculo ab omnibus eam oneribus personalibus liberaverat. Rem ita narrat Rebuffus. *Speciale privilegium concessum est Scholaribus euntibus Parisios & redeuntibus, ut nullum vectigal solvere teneantur, in hæc verba. Concedimus de gratia speciali & certa scientia, & de nostræ plenitudine potestatis, ne quisquam laicus, cujuscunq; conditionis vel eminentiæ existat, sive privata persona, Præpositus, vel Baillivus, præfatos Magistros & Scholares, aut ad ipsum Studium accedentes, aut ad propria redeuntes, de quorum Scholaritate constabit per proprium juramentum, in persona, familia, sive rebus, occasione pedagii, talliæ, impositionis, consuetumæ, vel aliorum hujusmodi personalium onerum, aut alterius exactionis, cujuscunq; personam inqui-*

Rebuf. privileg. 140.

Idem privileg. 117.

Rebuf. privileg. 146.

iniquietent, molestent, aut aliàs quovis modo extorquere præsumant. Hoc concessit Philippus VI Valesius dictus, olim Rex Franciæ, anno 1340 in mense Ianuario apud Vincennam. Simile privilegium concessit Rex Franciæ Ioannes anno 1360 die 12 Februaris, quod direxit dominus generalibus, ut prædictis privilegiis gaudere faciant Magistros & Scholares. Hoc privilegium ampliavit Karolus quintus, ut sint immunes tam in aqua quam in terra, & bona ipsorum & bona suorum beneficiorum quæ ad usum habent. Datum anno 1369 die 26 Septembris apud Vincennam. Hactenus Rebuffus. Operæ pretium fortè fuerit & nonnulla heic loci in majus robur ex Stephano Pasquierio, aut potius ex interprete ejus, diligentissimo Limnæo audire. Ille ita loquitur: *Philippus Pulcher edicto anni 1295 sancivit, ut quascunq; faceret impositiones ad bella necessarias, Vniversitas (sermo autem est ipsi de Parisiensi) illis non subjaceret. Anno 1299 pro debito reali Scholarem non posse pignorari in suis mobilibus. Et anno 1311 ut Vigilum magister statim in introitu officii juraret, se observaturum in omnibus & per omnia privilegia Vniversitatis. Et Ludovicus Hutinus ejus filius, qui per annum duntaxat regnavit, ut omnibus Scholaribus liceret supellectilem suam transportare quò vellent, absq; ullius impedimento. Verùm supra omnia magnum est privilegium quod Philippus Valesius ipsis dedit anno 1340, quo illos exemptos voluit ab omnibus portoriis, vectigalibus, consuetudinibus, & aliis hujus generis oneribus personalibus, & ut omnibus in processibus non evocarentur Lutetiâ.* Verba hæc omnia sunt Pasquierii. Ex Philippi porrò Valesii tabulis, anno seculi quartidecimi quadragesimo quinto Parisiensi Scholæ Gallica lingua traditis, recitat nonnulla Rebuffus, quæ Latine versa non possumus itidem hîc silentio præterire. *Volumus*, ait Rex, *quod ex bonis supradictorum Magistrorum &*

Limn. l. 8. de Iure publ. Rom. cap. 9. n. 62.

Rebuff. priv. 81.

& Scholasticorum, nulla bona, qualia & quacumque fuerint, pro præsidiis nostrorum bellorum, neque pro nostra aula, pro aula nostra carissima sponsæ Reginæ, neque pro nostris liberis, neque pro aliis quibuscumque nostra prosapia legatis, ducibus. connestabilibus, aut aliis volentibus vel dicentibus se habere jus, in nostro regno quacumque auctoritate liceat accipere. Sed tranquillè supradictis Magistris & Scholasticis omnia eorum bona relinquantur. Hactenus Rex ille, Rebuffo teste. Quæ si vera sunt (quur verò aliter suspicemur?) apparet: initia immunitatum scholasticarum jacta Parisiis quidem tertiidecimi seculi fine, sed Philippo Valesio demum rege, adeoque seculo quartodecimo, justum illis incrementum accessisse, atque tum demum illam à vectigalibus aliisque oneribus libertatem Scholasticos homines in Galliis quidem consequutos esse.

VERVM hæc in Gallia ita contigerunt. In Italiâ, Germaniâ, Britanniâ, alibi, quando isthæc cœperint, ut quod res est fatear, certò affirmare non possum. Fortassis autem parùm interest sive id nescias sive scias. Ego tamen grati esse animi credo, inquirere in auctorem cujuslibet boni. Id certum est, hodiè illud immunitatis genus per omnem Europam, quâ quidem Christianæ religioni aliquis honos est, obtinere: quocunque etiam autore in usum venerit. Si conjecturæ est locus, dixerim deberi in Italia quidem, saltim vectigalium immunitatis originem, partim spontaneæ benignitati hominum jam tertiidecimi seculi, partim verò Juris Doctoribus veteres Romanas leges in literatorum gratiam liberaliter atque benigne interpretantibus. Enimvero ipsemet Accursius, quem initio statim tertiidecimi seculi constat magnâ nominis existimatione Jus Romanum Bononiæ docuisse, ad Authen-

thenticam *Habita*, non illam ipsam Authenticam aut aliquod novum aliud Cæsaris rescriptum laudavit, sed in hunc modum glossatus est. *Sed an pedagia solvant? Respondeo non. Arguit. ff. de leg. l. si quando. Item quia in usum proprium ferunt libros & alia. l. de vect. & commiss. l. universi. Item quia non est consuetum, ut ff. de publ. & vectig. l. IIII. in fine.* Post Accursium nonnulli (quos inter est Bartolus ipse & Baldus) libertatem hanc voce *securitatis* in Authentica comprehendi, persuadere vulgò conati sunt. Atque homines quidem alii videntur hoc indulsisse Studiosis tanquam clericis. Accedente autem Jurisconsultorum auctoritate, haud difficulter in morem trahi potuit omnibus laudata æquitas. Et verò accessit tandem & Principum confirmatio. Sic de Agrippinensi Academia agens

Middend. l. 5. de Acad. p. 367. Middendorpius, *Fridericus Imperator, ejus nominis tertius*, (inquit) *omnes & singulos, ex quacunque mundi parte studiorum caussa Coloniam adeuntes, & redeuntes cum familia & bonis sub Regalem tuitionem suscipiendos, nullaque de caussa in itinere suo impediendos, arrestandos, ab omni solutione pedagii, thelonii, seu tallia, aut exactionis genere immunes esse debere, sub gravibus pœnis sancivit, & executionem Archiepiscopo Coloniensi Brabantiæque ac Geldriæ Ducibus demandavit. Francfordia 4 Augusti anno 1442, regni sui tertio. Carolus Dux Geldriæ hoc privilegium peculiari diplomate confirmavit; suisque satrapis, telonariis & ministris mandavit, ut Doctoribus & Studiosis Coloniensibus, amicis suis, auxilio & consilio essent: ut cum rebus & bonis, libere, sine ullo teloneo, facilius per suas provincias transirent: pro se & pro hæredibus suis. Anno 1514 die 25 Septembr.* Hactenus Middendorpius. Similes autem tabulas Cæsarum Principumque alibi etiam fortassis passim reperire est.

Sed

SED QVORSVM prolabor sermone? Initiò hoc volebam: ultimis hisce quinque cumprimis seculis immortales deberi gratias à nobis, qui in Scholis publicis literarum studio nos consecravimus: quod hoc demum tempore pleraque illa, si non omnia, sint orta & constituta, quibus res Academica conservatur. Eo enim intervallo videntur passim Reges, Principes, Pontifices, certatim dedisse operam exornandæ rei literariæ & adjuvandæ: iis beneficiis collatis, quorum ne umbram quidem in prioribus seculis, apud cultissimas etiam gentes, est invenire. Adeo liberalibus autem benefactoribus quis dubitet æternas deberi gratias? Nec tamen illi quidquam aliud quam rei literariæ commodum videntur spectasse. Vt proinde grati omnes illi sint habendi, qui tantis beneficiis utuntur fruunturque illo fine quo fieri par est.

Quod à vobis quidem, O optima studiosorum corona, hoc semestri spacio Prorectoratus mei esse factum fortassis licet affirmare. Etsi enim interdum contigerit quid secus quàm oportuit, saltim à plærisque tamen hoc tempus cum studiorum fructu esse collocatum, nolo dubitare. Id quod mihi sane nunc eo est jucundius, quo majori cum metu munus hoc fui aggressus. Non enim diffitebor, haud sine trepidatione provinciam me hanc subiisse. Verùm equidem Deo Opt. Max. boni omnis datori promotorique, ante omnia gratias debeo quas possum mente concipere maximas: qui inter hos belli motus, hæc inter pericula, interque has ærumnas quibus Germania tantùm non omnis perit funditus, protexit hanc Juliam, eique otium illud fecit cujus bonis potuerimus frui. Magnas quoque gratias debeo Clarissimis & honorandis Dominis collegis meis: qui profectò nullâ in re vel

consilii vel rei inopem me reliquerunt. Vobis tamen etiam, O optimi juvenes, haud parum me fateor debere cum pro studio in me vestro, tum pro amore virtutis, quâ tempora sperato tranquilliora mihi reddidistis. Macte este, ô boni, & pergite ut cæpistis quietem honestam & literarium otium fovere. Ego sanè hisce quas dixi de caussis læto animo possum nunc provincia excedere. Nec vero est quod morer amplius. Igitur quod bene vortat Academiæ huic Juliæ, omnibusque ejus cum Senatoribus tum Civibus; ad Te mea oratio sese deflectit Clarissime atque Eximie Vir N. N. Collega & amice multis nominibus & honorande & carissime. Sexta agitur septimana quum unanimi omnium Collegarum consensu electus es in proximum semestre Academiæ hujus Juliæ Magnificus Prorector. Confirmavit auctoritate sua nostram electionem Serenissimus ac Reverendissimus Princeps ac Dominus, Dominus Fridericus Dux Brunsvicensis & Luneburgensis &c. Academiæ hujus Rector hodie ac Cancellarius Magnificentissimus Dominus noster clementissimus. Tu vero neque nostræ exspectationi neque Principis voluntati Te defuturum spopondisti. Exacto itaque semestri illo quo mihi gerendum fuit hoc munus, dies jam adest & hora illa quâ provincia hæc tibi venit tradenda. Age igitur, Vir Clarissime, quod felix faustumque tibi nobis ac omnibus bonis eveniat, hanc cathedram ascende & à me accipe cum ea insignia quibus meritò conspicuum Te porro esse oportet, tum & alia nonnulla quibus res Academica nostra præcipuè administratur.

Accipe igitur primùm hanc purpuream ex holoserico epomidem. Regius hic olim fuit ornatus, Pontificum Cæsarum,

rum, & Regum unanimi beneficio, tuum munus quod geris quo sit conspectius, Academiis post concessum.

En Tibi & duo hæc sceptra. Hoc insigne meri mixtique imperii est, quo pollet hæc Julia. Hoc solatium miseris: fiducia oppressis: spes egenis: terror malis ac petulantibus ingeniis.

Trado etiam duo Academiæ sigilla: alterum majus obsignandis majoris momenti negotiis: alterum minus in usum magis familiarem. Penes Te enim hoc semestri erit facultas & Academica omnia sigillo confirmandi, & alibi obsignata referandi.

Cape etiam codicem hunc legum & statutorum nostrorum. In hoc habes omnia secundum quæ Schola nostra est dirigenda. Habemus sc. rempublicam non ex cœco regentium arbitratu sed secundum leges administrandam. Quod & tibi non potest non placere: quem minimè præterit, quam obnoxii mentis affectibus mortales simus, & quam simul iniquus rerum arbiter sit idem affectus ille.

Accipe & hunc Codicem, album civium Academicorum. Neque enim fas est ignorare te quenquam eorum, qui huc tanquam ad asylum aut potius ad aram atque velut in portum advenerunt. Omnium autem nomina hîc videbis consignata. Quod etiam te scio expetere, quâ erga omnes es benevolentia.

En tibi denique & claves: quo videas nihil arcanum non concredi fidei tuæ. Habes jam claudendi referandique omnia potestatem, prout aut lex id exegerit aut utilitas publica postulaverit.

Sunt quidem adhuc & alia penes me. Sed quæ huc mi-

nus commode potuerunt transferri. Recipio autem me isthæc bona fide intra octiduum, aut si quem alium diem in id indicere visum fuerit, tibi traditurum. Intra quod tempus & rationes accepti atque expensi me redditurum, stipulata hac manu polliceor.

Atque ita finis jam impositus est meo muneri. Quo nomine iterum Deo Opt. Maximo gratias ago immortales. Quando autem te video Magnifice Dn. Prorector non possum equidem & Academiæ nostræ, & Tuæ Magnificentiæ, & mihi denique non plurimum gratulari. Academiæ quidem, quod accipiat eum administratorem, qui & prudenter possit & diligenter velit eam regere ac defendere. Tuæ autem Magnificentiæ, quod ad eum gradum dignitatis perveneris, qui in nostro ordine à Cæsaribus Regibus Principibusque summo semper est honore affectus. Mihi vero quur non gratuler illum successorem? quem singulari amicitiæ affectu dudum fui prosequutus. Deum veneror, uti tranquillitate concessa, ita Tua Magnificentia provinciam hanc regat, ut proximo semestri Academia non conservetur tantum in quo est statu, sed & magnum capiat incrementum.

ADDEN-

ADDENDA.

Pag. 9. l. 26. *memoratis*. Et verò de licentia illa sentiendi docendique non potest dubitare, saltim qui observaverit, quantum à receptis in vulgus sententiis Philosophorum ejus ætatis placita discesserint. Nec enim quemquam illorum in jus ideo vocatum legere est post Socratem. Aristoteli enim dies quidem dictus est ab hierophanta, verùm non quod intra septa Lycei quidquam peccasset, sed quasi hymnum Hermiæ cecinisset, ejusque statuæ Delphis curasset inscribi.

Diog. Laërt. in Aristot.

Aristotelem porro scholæ suæ leges tulisse, idque Xenocratis qui Academiam tenebat imitatione, singulis item diebus decem novum aliquem principem scholæ dedisse, diserte ex Aristippo quodam auctor est Diogenes. De aliis perinde claro testimonio probare quidem id non licet: vestigium tamen ejus reperire est in eo, quod licuerit utique omnibus, & admittere in scholas, & ab iis excludere quos collibitum magistris fuit. Neque veró promiscue omnibus fores tum patuerunt. Notum est illud Platonis iis inscriptum: οὐδεὶς ἀγεωμέτρητος εἰσίτω: & ab ejus successore Xenocrate quempiam rejectum à schola, quod neque musica neque geometrica neque arithmetica didicisset, proditum est à Diogene.

Idem l. c.

Dieg. Laërt. in Xenocrate.

De Xenocrate illo scribit quidem Servius, primum Philosophiæ scholam aperuisse, antea autem in porticibus duntaxat Philosophos sua tractasse. Verùm & Xenocrates videtur in Academia docuisse perinde atque Plato, quantum ex Diogene colligere est. Et diu post Xenocratem Athenis multi in porticibus docuerunt, ceu de Stoicis notissimum est. Aperuisse quidem Xenocratem scholam, adeoque haud clausis sed apertis foribus docuisse,

Serv. ad VII Æneid. illa Sponte sua veterisque dei

demon-

Diog. in Polemone.

demonstrat etiam historia Polemonis, qui ebrius scholam ejus irrupit. Ast verò semper id ab illo esse observatum, non est verosimile. Imò falsum est, si verum narravit Diogenes. Quod tamen propius est vero, cum Aristoteli quoque eo ipso tempore mos fuerit ad pomeridianas scholas quemvis sine discrimine admittere. Quicquid vero sit de Xenocrate: Aristotelis ejusque sectatorum mos, non nisi selectis auditoribus proponendi τὰ ἀκροαματικὰ, neminem fugit.

Ipse populus Atheniensis quin ἀκροατήρια illa Philosophorum munierit legibus adversus petulantiam vulgi, nullus equidem dubito; etsi quo id probetur testimonium forte nunc desit. Nec tamen omnino deest, quum testetur

Æl. l. 3. Var. c. 35.

Ælianus, famam percrebuisse, *quod in Academia ne quidem ridendi potestas cuiquam sit facta*, ὕβρει γὰρ, addit ipse, καὶ ῥαθυμίᾳ ἀπεστρῶντο τὸ χωρίον ἄβατον φυλαχθῆναι: *nam ab injuria & animi levitate inaccessum hunc locum servare conabantur*. Sanè quibus pueriles scholæ fuere tutæ à contumeliâ pudicitiæ insidiantium, aliquot Solonis leges hodieque supersunt

Æsch. orat. in Timarch. I. Steph. l. 2. de Iurisdict. c. 23; Plat. l. 11. de legib.

in Oratione Æschinis contra Timarchum. Quæ licet ab aliis perperam accipiantur de Philosophicis scholis, verisimile tamen faciunt, Atticam diligentiam ne hic quidem esse desideratam. Tulit quidem & Plato opere suo de Legibus unam, quæ huc pertineat: sed illam in usum esse translatam ab Atheniensibus, non temere crediderim.

Legibus autem cumprimis fuisse opus, nemo inficias iverit; modò cogites & vulgi erga literas animum, & numerum auditorum. Bis mille enim Theophrastum audivisse docentem, ex Diogene intelligimus. In hunc usum

Diog. in Theophrasto.

sane conscripsit fortassis jam tum Aristoxenus Tarantinus, magni ille nominis Philosophus & Musicus, grande opus

νόμων

νόμων παιδδικῶν, cujus librum decimum idem Diogenes laudat testem, quo loco Pythagoræ instituta enarrat. Idem in Pythag.

Jam verò licuisse Philosophis etiam successores scholæ suæ instituere, abunde itidem est ex Diogenis monumentis manifestum. Ita enim Platoni Speusippum, huic Xenocratem successisse, disertè narrat. Theophrastum quemadmodum elegerit sibi successorē Aristoteles, narrat Gellius. Quum hujus ætate Sophocles, ἄρχων Atheniensis, tulisset legem, uti nequis Philosophorum præesset scholæ ἄν μὴ τῇ βυλῇ καὶ τῷ δημῳ δόξῃ, adeoque receptam libertatem hanc iret ereptam; tam indignis modis Philosophi omnes id tulerunt, ut Athenis illi excesserint; rati, (nec immerito,) si ex vulgi sententia esset vivendum, actum esse de recta Philosophandi ratione. Nec verò reversi sunt nisi abrogata isthac lege, & Sophocle ipso quinque talentis multato. Indubie itaque & Strato successor designatus est ab ipso Theophrasto. Hic Lyconem successorem ipso testamento scripsit; ut Lycon itidem testamento eligendi facultatem paucis nominatim commisit. Multis aliis hoc historiis comprobare nihil attinet.

Idem in Speusippo & Xenocrate. Gell. l. 13. Noct. Atticar. c. 5. Diog. in Theophr. Diog. in Stratone & Lycone.

Athenas igitur aliquid contulisse in scholas certum est.

Pag. 17. l. 27: *constiterint*. Et verò hac de caussâ factum, ut ipsamet Gallicana juventus Juris Romani discendi ergò Romam petere fuerit coacta: utpote quum una illa schola Juris istius tum temporis fuerit in omni Occidentali imperio, nescio an ullo Cæsarum privilegio, certe quadam longa consuetudine. Quam proinde etiam Cæsari Justiniano visum est autoritate suâ confirmare.

Vide Altaserram l. 3. rer. Aquitan. cap. 5.

Pag. 24. l. 19. *adscribat*. Aëtium hæreticum Aristotelicæ philosophiæ magistros Alexandriæ audivisse, scribit Sozomenus: quod tamen non habet Philostorgius Aëtii & assecla & laudator unicus.

Sozom. l. 3. cap. 14. Philost. l. 3. cap. 15.

Pag.

Pag. ead. l. 28. *docuisse.* De Hypathia Theonis, magni illius Mathematici, filia, fœmina singularis sane ingenii, quam innoxiam Alexandrini, non sine infamia quadam ipsius Cyrilli, crudelissimè interemerunt, scribit Socrates Ecclesiasticæ historiæ scriptor, atq; ex illo Cassiodorus: *Hæc tantos in literis fecit progressus, ut omnes Philosophos sui temporis superaret: ac non modo in Scholam Platonicam à Plotino deductam succederet, verùm etiam omnes Philosophorum omnium præceptiones & disciplinas omnibus qui eam audire volebant explicaret. Quapropter quotquot Philosophiæ studio incendebantur ad eam confluebant.* Et vero hæc illa est ad quam Philosophæ titulo supersunt Synesii epistolæ. A Plotino autem scholam aliquam Alexandriæ fuisse institutam, vix est verosimile, cum nihil hujus habeat Porphyrius in ejus vita. Neque temere legas quemquam Plotini sectatorum ibi docuisse: nisi id fortè fecerit annos aliquot Jamblichus. Plotini tamen doctrinam probasse sese Hypathiæ, non est quod in dubium vocemus: præsertim quum constet omni Philosophiæ genere scholam istam floruisse.

Philost. l. 8. cap. 9.
Socrat. lib. 7. c. 15.
Porphyr. in vitâ Plotini.

Pag. 25. l. 18. *vocaretur.* Sanctum Didymum cœcum Sozomenus scribit, sacræ scholæ Alexandrinæ, in quâ literæ ac disciplinæ docebantur, fuisse præfectum. Vbi omnino videtur loqui de illo Pantæni ludo: à quo κατηχήσεων scholam fuisse diversam, verosimile est.

Sozomen. l. 3. cap. 14.

Pag. 26. l. 10. *ctu.* De Nisibi porrò quod ait Cassiodorus, confirmat σύγχρονον sed ex Africa testimonium, ut tamen non Hebræis sed Christianis videatur ludum istum tribuere, Junilii Africani. *Vidi* (inquit ille) *quendam Paulum nomine Persam genere, qui in Syrorum urbe Nisibi est edoctus, ubi divina lex per magistros publicos, sicut apud nos* (in Africa scilicet) *in mundanis studiis Grammatica & Rhetorica, ordine & regulariter traditur.* Etiam Antiochiæ tamen ad Oron-

Junil. de partib. div. legis.

Orontem Christianam Philosophiam & Sacras literas celebribus auditoriis professos Carterium & Diodorum S. Joannis Chrysostomi magistros, auctor est Sozomenus. Sed hæc opera fortassis privato studio fuit suscepta. Qualem multos passim terrarum praestitisse, vel una famosi Aëtii historia nos docet: à quo Tarsi Epistolas Pauli explicantem Antonium presbyterum, Antiochiæ Prophetas exponentem Leontium auditum, memorat Philostorgius. Sozomen. l.8. cap.2. Philostorg. l.3. cap.15.

Pag.32. l.13. *Iuchasin* (inde enim hausit, etsi dissimulaverit) Kirchner.

Pag. 65. l.21. *aliquam multos*: imò quamvis Sturmo Abbate una Fulda simul triginta doctores artium linguarumq; & sexcentos genere claros discipulos aluerit. oratione de doctorib. magnatib.

Pag. 93. l.3. *controversum est*: eòq; addit Rigordus, *ferventiore desiderio doctrinam sacram & quæstiones theologicas doceri.*

Pag. 117. l.8. *professorium*. Et verò cùm ea ætate quinque fuerint dignitatum gradus titulis suis distincti, Illustris scilicet, Spectabilis, Clarissimus, Perfectissimus & Egregius, nullo horum titulorum Professorium ordinem videas decoratum. Non enim qui Dorotheo Theophilo Anatolio & Cratino à Justiniano tribuuntur, ratione Professorii, sed aliorum munerum quibus simul functi sunt illi Juris doctores, adscripti sunt. Juris antecessorem vero, in quantum est talis, non nisi Prudentissimum audiisse, ut Rhetorem Eloquentissimum, facile perspectu est ex ipsis illis Justiniani rescriptis, quæ tamen titulorum prodiga penè dixeris. Vide Panciroll. c. 2, 3 & 4. Vid. Cod. de Vet. jure enucleando.

Pag 127. l.15. *ἐπιτροπῇ*: id quod passim fieri ne hodie quidem desiit, quando sacrarum literarum studiosis nondum ordinatis, uti loquar Ecclesiastico more, homilias ad populum habendi facultas conceditur.

Pag.147. l. 9. *vicinissima.* Non diffiteor tamen, jam Accursii ætate videri, nonnullos Bononiæ ad criminalia quoq; traxisse Cæsaris hanc concessionem, repugnante autem Senatu Bononiensi urgere id amplius desiisse. *Per Scholares* (ait ille) *& Doctores renunciatum est Bononiæ quantum ad criminales lites; & sic servatur exceptis Clericis.*

Pag 148. l. 3. *expositus.* Non dissimulabo tamen, fortassis *Dominum* heic non tam loci dominum significare quam doctorem aut magistrum Scholæ. Ita sane ipsemet Accursius, proximus illi tempori, quo lata est authentica, & in ipsa Bononiá juris peritia clarissimus doctor, vocem illam interpretatur. Et vero illa ætate receptum videtur, ut *κατ' ἐξοχὴν domini* titulo à discipulis magistri nuncuparentur. Ita Hostiensis de Azone: *propter verbum As venit Bononiam studium civile; sicut audivi à domino meo.*

Pag. 165. l. 23. *tur*, erant autem hi medentium nominis omnium vilissimi, non minus atque sunt hodie,

Pag. 171. l 30. *defuisse*; & quidem illam Romæ sic satis accurate Magistro census fuisse demandatam, adeoque & ipsimet Urbis Præfecto, cui septimo loco subfuit tum ille census Magister; ut nos docet Notitia Imperii & ad illam in nunquam satis deprædicandis commentariis Guido Pancirollus.

Vide Not. Imp. Occident. & Panciroll. c. 10.

HERM.

HERM. CONRINGII
SVPPLEMENTA DISSERTATIONVM
DE ANTIQUITATIBUS ACADEMICIS.

SVPPLEMENTVM I
ad libri titulum

SCholis publicis sublimiorum scientiarum atque artium quia hodie commune passim est *Academiarum* nomen, idque nos etiam sumus secuti, forte haud abs re fuerit hîc docere, qua ratione cognomentum illud passim hodie invaluerit.

Tenendum igitur, *Academiam* initiò non nisi locum unum Atheniensium suburbiorum gymnasiis instructorum audivisse. Fuerunt nempe Athenis olim, præter alia suburbana, tria cumprimis splendore ædificiorum & gymnasiis celebria: Academia Lyceum & Cynosarges. Quorum posteriora duo præclare persequutus est Meursius *l.2. Athenarum Atticar. cap.2 & 3.* prius in *Ceramico gemino*, libro posthumo, *à cap. usq. decimonono, præcipue autem cap. 20 & 27.* Quoniam verò Platoni in Academiâ isthac Schola Philosophiæ publica fuit concessa, & quidem omnium prima, hinc Scholæ Philosophicæ nomine quàm maximè Academia illa Attica inclaruit. Diogenes Laërtius *l.3.* de Platone ait: ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας διέτριβεν ἐν Ἀκαδημίᾳ. τὸ δ' ἐστὶ γυμνάσιον προάστειον ἀλσῶδες ἀπό τινος ἥρωος ὀνομασθὲν Ἀκαδήμου. Recitatis mox versiculis Eupolidis & Timonis, ejus indubiè quem φιλόγραφον appellant, addit: πρότερον γὰρ διὰ τοῦ ε Ἑκαδημία ἐπεκαλεῖτο. Reversus Athenas *in Academia commorabatur: ea vero est gymnasium ac suburbium nemorosum à quodam Heroe Academo cognominatum: primò autem per E Hecademia appellabatur.* Quæ totidem ferme verbis referunt quoque & Suidas & Auctor Proverbiorum.

Præter vero locum istum universa Græcia nihil olim habuit Academiæ cognomento insigne. Cicero longè pòst

villam quandam suam Academiæ nomine dignatus est, ut gymnasium in Tusculano Lycei. Hujus ipsemet meminit *l. 1 de Divinatione* hisce verbis: *Nuper cum essem cum Quincto fratre in Tusculano, disputatum est. Nam cum ambulandi caussa in Lyceum venissemus, id enim superiori gymnasio nomen est: Perlegi inquit ille tuum paulo ante tertium De natura Deorum.* De illa illustris est Plinii locus l. xxxi. cap. ii. *Digna memoratu villa est ab Averno lacu tendentibus, imposita littori, celebrata porticu ac nemore: quam & vocabat M Cicero Academiam, ab exemplo Athenarum, ibi compositis voluminibus ejusdem nominis*: Academicarum nempe quæstionum. Hadrianus quoque Imperator partem villæ suæ Tiburtinæ eodem modo nuncupavit, Spartianus id testatur in ejus vita, *Tiburtinam*, inquiens, *villam mirè exædificavit; ita ut in ea provinciarum & locorum celeberrima nomina inscriberet: velut Lyceum Academiam Prytaneum.* Qui alius id imitatus sit nemo ex omni ævo vetere memoratur.

Sed & ipsamet illa nobilis Atheniensium Academia, videtur post Platonem non diu floruisse pristino cultu. De Sylla sanè qui bello Mithridatico obsedit & superavit Athenas, diserte scribit Plutarchus in ejus vita. καὶ τὴν τε Ἀκαδημίαν ἔκειρε δενδροφορωτάτην προαστείων οὖσαν καὶ τὸ Λύκειον. *Et Academiam devastavit, inter suburbia arboribus frequentissimam, & Lyceum.* Fortassis vero id de nemore loci illius accipi potissimùm debet: quia Appianus in Mithridatico ita duntaxat loquitur de Sylla: ὕλην δὲ τῆς Ἀκαδημίας ἔκοπτε, καὶ μηχανὰς εἰργάζετο μεγίστας: *Sylvas verò Academiæ exscindebat & machinas inde faciebat maximas.* Nec tamen ab ingenio Syllæ fuisset alienum, etiam quod reliquum fuit Academiæ exscindere, quoniam Piræeum & Munichiam incendit, & urbe capta crudelissime sæviit in cives: quod narrat idem

idem Plutarchus. Qui recte dixit οὐδὲν ἐν τῷ Σύλλᾳ φιλάνθρωπον οὐδὲ μέτριον. Qualis autem adhuc suo ævo fuerit Academiæ facies, memoravit Pausanias· fortè quod eam ut alia Hadrianus Imperator, qua erat in urbem illam benevolentiâ, tunc restaurasset. Inde sane discimus, etiam tunc fuisse ibi gymnasium, in cujus introitu septum quoddam Dianæ, optimaque ac pulcherrima simulachra, templum item non magnum, ac varia sepulchra: in primo Academiæ aditu aram Amoris, intus autem aram Promethei Musarum Mercurii Minervæ & Herculis. Quem Pausaniæ locum egregie illustravit nonnullis etiam additis Meursius: qua parte de Ceramico suburbano agit, cujus pars nobilis fuit Academia. Non nisi pars tamen, etsi Hesychius & Stephanus is qui de urbibus scripsit ita loquuti sint, quasi Ceramici & Academiæ voces idem significent.

Cumprimis verò expendi meretur, à Pausania nullam factam mentionem Scholæ Philosophicæ in Academia tunc superstitis. Indicio sane illud mihi est satis certo, isthac tempestate desiisse scholam illam nobilem à Platone institutam illic loci celebrari. Horatius l. 2. epistola 2 quidem ait:

Adjecere bonæ paulò plus artis Athenæ:
Scilicet ut possem curvo dignoscere rectum,
Atq; inter sylvas Academi quærere verum.

Verum poëticâ hoc dictum forte fuit elegantia, de schola Academica intra muros jam tunc recepta. Et vero videntur loca scholarum Platonicæ Peripateticæ & Stoicæ Philosophiæ, aut ipsas potius scholas, quæ in mediis Athenis aliquot etiam post seculis fuerunt agitatæ, Academiæ Lycei & Porticus nominibus fuisse celebratas. Hoc sane spectas-

ſpectaſſe videtur Syneſius *epiſtola 54*: ubi ita illos qui Athenis redierant perſtringit: *Verſantur inter nos quemadmodum ſemidei inter mulos, eò quod conſpexerint Academiam & Lyceum & variam illam Porticum, quæ jam non eſt varia nam Proconſul tabulas abſtulit:* niſi malis locutum Syneſium, de locis qui olim Academiæ & Lycei nominibus extra urbem audierunt. Enimverò in univerſum olim omnis ſchola Platonis ſucceſſorum Academia dicta eſt, & qui eam doctrinam amplexabantur Academici: qui cum ſententiis diſſenſerint nata hinc nomina Academiæ veteris mediæ & novæ. A quibus cum plurimum alii abirent circa ſeculi Chriſtiani ſecundi & tertii confinia, extinctum ſenſim eſt ipſum *Academicorum* nomen, & invaluit Platonicorum appellatio. Vnde S. Auguſtinus *l. 8. de civitate Dei cap. 12.* ita rectè ſcribit: *Recentiores Philoſophi nobiliſſimi, quibus Plato ſectandus placuit, noluerunt dici Peripatetici aut Academici ſed Platonici. Ex quibus ſunt valde nobilitati Græci, Plotinus Jamblichus Porphyrius.* Nec verò audiendus Marſilius Ficinus, aut Jacobus Mazonius, qui & hanc Platonicorum ſcholam *Academiam* appellant, ſive ſextam ut Mazonius, ſive peregrinam ut Ficinus, hanc Peregrinam iterum trifariam dividens in Ægyptiacam Ammonii Sacæ, Romanam Plotini, & Lyciam Procli: carent ſane hæ narrationes omni idoneo veteris ævi teſtimonio.

Cæterùm à Syneſii præter propter ætate, certe à temporibus Juſtiniani Imperatoris, in univerſo terrarum orbe, per mille amplius annos, nulla ſchola, nullus ſcholæ locus, *Academiæ* nomen accepit. Primò omnium in Italia Romæ videtur illa vox reducta in uſum Paulo ſecundo Pontifice: idque non, ut olim, de ſpeci ſcholæ Philoſophicæ, aut ſchola ipſa, ſed de collegio aliquo iſthoc tempo-

tempore Romæ commorantium & priscæ doctrinæ collapsæ restitutionem aliquam instituentium. Tum sane jam denuo illud nomen cœpisse, liquidò apparet ex iis quæ Bartholomæus Platina narrat in vita illius Pauli. Narrans enim, quænam contigerint sibi & aliis quibusdam literatis in carcere, Papa isthoc jubente & præsente, scribit in hæc verba. *Fit autem inter dicendum de Academiâ mentio Inclamat tunc M. Barbus Sancti Marci Cardinalis, nos non Academicos esse sed fœdatores Academiæ. Quid turpitudinis autem à nobis in Academiis prodierit, certe non video: cum nec fures, nec latrones, nec incendiarii, nec decoctores essemus. Veteres Academicos sequebamur, Novos contemnentes, qui in rebus nil certi ponebant. Paulus tamen hæreticos eos pronunciavit, qui nomen Academiæ, vel seriò vel joco deinceps commemorent. Iusta est hæc ignominia Platoni: ipse se tueatur.* Qui Paulum secuti sunt Pontifices rectiùs sapuerunt; eoque deinceps in Italia passim id genus Academiæ institutæ, & nunc etiam in frequente sunt usu: Philologicis tamen potius quam Philosophicis exercitiis occupatæ. Et verò hodieq; celebris est fama Academiæ, Romæ quidem Humoristarum, Senis Inthronatorum, Florentiæ Furfurariorum, in urbe Picena Auvicatorum, Ferrariæ Intrepidorum, Bononiæ Noctis, aliarum alibi, suis seorsim, etiam ridiculis, cognomentis & symbolis insignitarum. Etiam Lynceorum Academia Physicis & Mathematicis excolendis Neapoli consecrata in magnâ fuit exspectatione, sed cum suo parente Friderico Cæsio Duce mox interiit. Serpente exemplo etiam trans Alpes, nonnusquam nihil ad rem literariam facientibus, imo improbis etiam quibusdam rebus, Academiæ cognomentum est profanatum. Enimverò Parisiis anno seculi hujus nono non

puduit nonnullos Academiam instituere ludorum aleæ & chartarum, quæ tamen altero pòst anno Regio edicto severe, ceu par erat, damnata est. Ibidem utilis quidem, Academiæ tamen cognomento neutiquam digna, equitandi saltandique schola cœpit Pluvinello auctore.

Longe majore jure Academiæ nomen scholis illis inditum est, quæ aliàs vulgo aliquot jam seculis audierunt Universitates Studia & Gymnasia generalia. Primùm videtur hoc cœpisse in Germania nostra, & quidem superiore demum seculo, nec ullo decreto publico, sed solo doctorum quorundam virorum, veterem Græcorum doctrinam admirantium, instituto. Hinc ne hodie quidem vel apud nos in promiscuo vulgi usu vocis *Academiæ* est isthæc significatio: tantùm abest ut alibi obtineat. Receptissima est vox *Universitatis* aut *Studii generalis* vel *universalis*: etsi nec id satis constet quî Universitatis vox huc tracta sit. Sed & τὸ *Gymnasium* primo sui usu palæstram luctatoriam denotat: quoniam tamen primæ Philosophicæ Scholæ in Gymnasiis Atticis cæperunt, non defuit sensim justa occasio ad Scholas illas majorum artium & scientiarum vocem illam flectendi. Unde jam Cicero *l. 2. de Oratore* dixit. *Seculis multis ante gymnasia inventa sunt, quam in his philosophi garrire cæperunt, & hoc ipso tempore cum omnia gymnasia Philosophi teneant.* &c. Idem l. 1. de Oratore eodem sensu voce illa usus. *Clamabunt credo omnia gymnasia atq; omnes Philosophorum scholæ, sua esse hæc omnia propria.* In Symmachi epistolis ut & apud Salvianum alibique, disertè memorantur gymnasia literarum. Imo passim locorum per universum Imperium Romanum, deficientibus sensim gymnicis exercitiis, tandem vox *gymnasii* nihil nisi scholam altioris cujusque doctrinæ denotavit.

Quan-

Quandoquidem verò recepti nunc usus est, literatorum saltim consuetudine, ut Academiæ nomine, Scholæ illæ quæ Universitates aliàs audiunt usurpentur, etiam nos voluimus illum nunc observare: confisi, neminem temerè id improbaturum. Valent scilicet vocabula ut nummi: utque rectè ait Horatius de populo,

Hunc penes arbitrium est & vis & norma loquendi.

Ideoque nec ipsa *Scholæ* vox unquam à nobis usurpabitur in ea significatione, quâ jam seculo Christiano quarto Palatina quædam officia audierunt Scholæ agentium in rebus, scholæ protectorum, scholæ silentiariorum, & septem aut octo præter hæc alia, quibus tum præfuit Magister officiorum dictus. Nec item vox illa nobis significabit solas Rhetorum scholas. Quæ tamen significatio videtur jam inolevisse sub finem seculi Christiani primi. Constat sane ex Taciti de Oratoribus libro, sive ille fortasse fuerit Quintiliani aut alterius ejus ævi, *Scholasticos* tunc appellatos qui declamationes instituebant de causis fictis. Ex præfatione item Controversiarum Senecæ, *Scholasticam Controversiam* & Declamationem idem tunc valuisse. Codex tamen Theodosianus pariter & Justinianeus *Scholastici* nomine ipsarummet causarum forensium patronum sive advocatum solent designare: quin hoc significatu duo præstantes historici Agathias & Euagrius tunc Scholastici audierunt. Eodem ævo diuq; pòst, *Sermo Scholasticus* dictus est qui Oratorum in modum est expolitus. Etsi *Scholares* tunc dicti qui nunc Studiosi appellantur. Longe pòst Parisiis accepta vox *Scholasticorum* pro Theologis subtilioribus. Quantumvis enim hæ significationes olim quidem in usu fuerint, quoniam tamen hodie obsoleverunt, observabimus temporis nostri consuetudinem.

SVPPLEMENTVM II.

Ad pag. 111.

NOn attigi ſcholas Antediluvianus, idque ſtudiò & de induſtria. Equidem haud dubito, ne tum quidem defuiſſe ſcientiarum & liberalium quarumvis artium ſcholas. Quum enim maxime tum fuerit longæva hominum vita, nec illi indubiè ab ingenio fuerint deſtituti brutorum in morem animantium, non potuerunt non diuturnum ſuum otium ſcientiis atque artibus excolendis, ſaltim eorum quammulti, impendere, ab ipſo naturali ſciendi deſiderio ſtimulati. Rectè ſcilicet Ariſtoteles: πάντες ἄνθρωποι εἰδέναι ὀρέγονται φύσει Quid! quod nondum asſueta iſthæc ætas compluribus vitæ haud neceſſariis inſtrumentis, omnigenæ Philoſophiæ indagandæ excolendæque, potuerit utique haud ſegniter vacare, imò longævitatis atque adeo & ſanitatis integræ beneficio plurimùm proficere. Indubie ergo & alter alterum docuit, ac proinde ſcholæ diſcentium ac docentium ſunt habitæ.

Quod ſi illud quod *Geneſ. IV. v. 26* ſcribitur de Enoſi Sethi filii ætate: *Tunc incepit nomen Domini invocari*, accipias, quaſi tum veri Dei cultus ſolito major cæperit: dixeris cum viris quibusdam magnis, tunc cæpiſſe celebrari ſcholas recti divini cultus. Sed cum Enos natus demum ſit anno mundi 235, mihi quidem non eſt veriſimile, neglectas tanto temporis ſpacio neceſſarias ejuſmodi pietatis ſcholas, aut tunc demum cultum Dei creatoris ſolito ferventiùs incepiſſe. Ideoque veriſimilior videtur Hebræorum interpretatio, quam producam Nicolai Lyrani verbis: *Litera Hebraica ſic habet: Tunc incepit nomen Domini invocari* (vacat) *quod exponunt Hebræi de Idololatria:*

latria: quia, ut dicunt, tunc inceperunt homines attribuere nomen Domini creaturis, ut soli, lunæ & idolis. Non tamen ab isto Enos qui justus fuit & devotus, sed à filiis Cain sibi contemporaneis. Sicut supra dictum est de Iabal & Iubal. Dixerat autem Lyranus supra: *De Iabal fratre suo ex patre dicunt Hebræi quod fecit tentoria ad ponendum idola. Et de Iubal dicunt, quod canebat instrumentis Musicis coràm idolis ea venerando.* Huic expositioni doctæ, ut solet, opposuit quidem nonnulla Paulus Burgensis: sed Dorinckius ea non minore acumine rejecit. Et verò, quibus exordiis creverit iniquitas hominum illius ævi, videtur isthoc Genesios capite potissimùm significari.

Josephus *l. 1. Ἀρχαιολογίας cap. 3* de Setho ejusque posteritate verba faciens, hæc memoriæ reliquit, qualia Latine vertit Sigismundus Gelenius. *Hic à patre educatus, ut eò ætatis venit, ut jam quod rectum est discernere valeret, virtutis studiis se totum dedidit. Et cum ipse vir optimus evasisset, etiam nepotes sui similes post se reliquit. Qui quoniam erant omnes bona indole prædit, & patriam absq; seditione incolebant, in perpetua felicitate vitam exegerunt: & sideralem scientiam ac cœlestium rerum cognitionem excogitaverunt. Ne autem inventa sua ex hominum notitia elaberentur, & priùs perirent quàm pernoscerentur, scientes Adamum universalem rerum interitum præcecinisse, unum incendio, diluvio alterum; excitatis duabus columnis, utriq; sua inventa inscripserunt. Ut si lateritiam diluvio deleri contingeret, lapidea superstes hominibus discendi copiam faceret, & quæ continebat spectanda exhiberet. Ajunt enim lapideam illam ab ipsis dedicatam, quæ & nostris temporibus extat in terra Syria.* Hæc cuncta Josephus, & solus quidem ex omni veteri ævo. Quoniam verò nullum aliud vetus hujus rei exstat testimonium,

 facile

facile liquet, neutiquam ferenda esse quæ hac de re longe aliter narraverunt Petrus Comestor, Philippus Bergomensis, Nauclerus & alii: quasi nempe columnæ fuerint à Cainitis excitatæ, & quidem à Jubale & Thubalciano, iisque inscripta fuerint musicæ & artis ferrariæ inventa. Quin imo ne Josepho quidem secure credi potest, quoniam omne hoc hausit ex fabulis sui ævi: infidis sanè rerum testimoniis. Nec tamen vero est absimile, siderum contemplationibus Sethidas, ut homines probos & quietè degentes in altissimo otio ac vita longissima, vacuum tempus nonnunquam dedisse. Quapropter indubiè & in scholis suis hanc sideralem scientiam tradiderunt. Quæ de observationibus sideralibus utrique columnæ inscriptis narrat Josephus, vix tamen merentur fidem. Aut enim inscriptæ literæ legi & intelligi Josephi ætate potuerunt, aut non. Si potuerunt, utique aliquis scriptorum observationes illas memorasset, memoravit autem nemo. Sin verò, quî Josephus noverit inscriptionum istarum argumentum? Quia post diluvium autem Ægyptii sui ingenii reperta columnis incisa ad posteros transmiserunt, quod cum alii tum Jamblichus *l. de mysteriis AEgypt. sect. 2. cap. 2.* & Proclus *l. 1. in Timaeum pag. 31.* testantur: quia item teste Plinio *l 7. cap. 56 Epigenes docuit, apud Babylonios DCCXX annorum observationes siderum coctilibus laterculis inscriptas*, imo aliquem similem laterculum ex ruderibus Babylonjis allatum nactus est Peirescius, ut in vita illius scribit Gassendus (Septentrionalia saxa inscripta nunc non moramur, utpote quæ nihil habeant bonæ doctrinæ) neutiquam negaverim, tale quid etiam ante diluvium fuisse institutum. Sunt tamen omnia etiam hæc incerta, eoque nihil nos juvant ad id, ut de scholis antediluvianis aliquid indubitati affirmemus. Possit

Possit videri facere huc nonnihil quod de Henocho fertur, ejusque non sacra duntaxat sed etiam rerum naturalium scientia. Et verò etiam in Muhamedis Alcorano celebratus ille est Idris cognomento. Quod vocabulum Hottingerus interpretatur *disputatorem & rerum arcanarum inventorem*. Idem vero ille Hottingerus Beidavium Alcorani commentatorem scribit tradere, appellatum Henoch Idris *propter multiplex ejus studium:* quia scilicet *altissimus dimiserit super eum triginta volumina:* item *quod ipse primus quid scripserit calamo:* & *quod consideraverit scientiam siderum & nubium.* Simile quid prodit etiam ex Georgio Elmacino vir in iis literis quondam admirandæ peritiæ Hottingerus. Quoniam vero hoc omne nititur duntaxat Alcorani & Sarracenorum, longè post diluvium, longissime post Henochi ætatem, natis testimoniis, etiam aliàs sublestæ fidei, non quoq; illa Henochi encomia merentur aliquem assensum. Sed & quæ in Sacra Scriptura laudantur Henochi studia, quod nempe *cum Deo vixerit*, fortassis non sunt passa rerum aliarum quamvis naturalium curiosam & molestam investigationem. In eandem porrò Arabum sententiam narrat quædam de Henocho Gregorius etiam Abul-Pharai: sed itidem, ut ipse agnoscit, incertæ fidei.

Quod si credimus illius, qui olim celebri fuit fama Henochici libri, titulo Ἀποκάλυψις τοῦ Ἐνὼχ, iis fragmentis, quæ ex Georgii Syncelli historico opere hactenus manuscripto edidit Josephus Scaliger ad Eusebii Chronicon: angeli illi qui feruntur fæminis sese impiè miscuisse, varias, magicas cumprimis, artes vitæ cum molliùs tùm improbè degendæ commodas, homines docuerunt. Et verò non est quod dubitemus, fragmenta illa esse partes ejus libri

Enochi

Enocho attributi, quo usus fuit quondam Justinus, Irenæus, Clemens Alexandrinus, Celsus apud Origen. l. v. Tertullianus, & Hilarius: imo & ejus, ex quo nonnulla adducit ipsemet Apostolus Juda, quique à Judæis citatur in Zohar. Quin imò & Zosimus Panapolita, antiquissimus hodie Chemiæ scriptorum, hunc adeo librum videtur *Sacra Scriptura* nomine nuncupasse, in eo fragmento quod idem Scaliger in doctissimis ad Eusebium notis produxit: etsi nonnihil de suo addiderit, quo Chemiæ primordia redderet illustriora. Postremum jam tum demonstravimus *cap. 3. libri primi Hermeticorum.* Reliqua ostendere alterius fortè fuerit instituti. Nunc unum duntaxat adferemus Clementis Alexandrini in Eclogis *ἐκ τῶν προφητικῶν* Theodoti; quia etiam ibi fit mentio artium quarundam ab Angelis traditarum. *ἤδη δὲ, καὶ Ἐνὼχ φησὶν, τοὺς παραβάντας ἀγγέλους διδάξαι τοὺς ἀνθρώπους ἀστρονομίαν καὶ μαντικὴν καὶ τὰς ἄλλας τέχνας.* Alterum item Tertulliani ejusdem notæ, ex libro ejus *De habitu mulierum.* Ubi ita loquitur: *Nam & illi qui ea constituerunt damnati in pœnam mortis deputantur. Illi scilicet angeli qui ad filias hominum de cælo ruerunt, ut hæc quoque ignominia fæminæ accedat. Nam cum & materias quasdam bene occultas, & artes non bene revelatas, seculo multò magis imperito prodidissent (siquidem & metallorum opera nudaverant, & herbarum ingenia traduxerant, & incantationum vires promulgaverant, & omnem curiositatem usque ad stellarum interpretationem designaverant) proprie & quasi peculiariter fæminis illud instrumentum muliebris gloriæ contulerunt, lumina lapillorum quibus monilia variantur, & circulos ex auro quibus brachia artantur, & medicamenta ex fuco quibus lanæ colorantur, & illum ipsum nigrum pulverem, quo oculorum exordia producuntur.* Quorum similia

Enochi

cum dixisset *l. de cultu fæminarum*, subjungit disertè: *ut refert Enoch.* Et verò hæc tantùm non omnia etiamnum in iis quæ dixi fragmentis legere est.

Non etiam, talia ab Angelis apostatis primò omnium homines accepisse, à similitudine veri quidquam fortè habet alieni. Enimvero necessarias humanæ vitæ artes nonnullas à bonis etiam Angelis in notitiã venisse hominum, equidẽ arbitror; eas scilicet quæ perquam operoso constant cultu: cujusmodi me judice est linteorũ conficiendorum ars, si incipias ab ipso lini semento. Nec verò est quare dubitemus, primâ isthac mundi ætate majus & familiarius Spirituum omnis generis cum hominibus fuisse commercium quâm est hodie. Imò *filiorum Dei* nomine, qui *Gen. 3* memorantur in fædos amores coiisse cum filiabus hominum, Angelos significari (quemadmodum acceperunt Josephus & quadamtenus Philo, Justinus, Tatianus, Irenæus, Clemens Alexandrinus, Origenes, Arnobius, Lactantius, Eusebius, Ambrosius, Sulpitius Severus, Augustinus aliique veterum Ecclesiæ Patrum) haud adeò fortè absurdum est atq; hodie vulgò existimatur. Quæ certè huic interpretationi solent objici, doctè confutavit Paulus Burgensis contra Liranum, priscam sententiã ipsemet amplexus. Ne quidem generatio Gigantum ex illa commistione Angelorum hominumque à vero perinde absona cui forte videbitur, qui cum curâ expenderit quæ cum aliis Marcus Antonius Delrius, vir doctus, etsi ut immodicus suæ partis zelota sic diversæ cujuslibet iniquissimus insectator, disputavit *l 2. Magicarum Disquisition. quæst. XV.* Ex quibus consequens est, etiam illa quæ in libro Enochi habentur de Angelis ἐγρηγόροις eorumque facinoribus, neutiquam fortasse mereri popularem explosionem.

Obiter observasse hîc haud abs re fuerit aliquid, quod

Dd pro

pro ea interpretatione quæ hodiè passim præ veteri obtinet, qua nempe *Filii Dei* creduntur esse Sethi progenies, habet Gregorius Abul Pharaji, de Setho verba faciens hunc in modum. *Fertur illum primum scribendi auctorem fuisse, & progeniei suæ vita beatæ, qua parentibus suis in Paradiso fuerat, desiderium ingessisse, adeo ut in montem Hermon secesserint, cultui Dei & pietati & continentiæ dediti, neutiquam ad mulieres accedentes, unde vocati sunt Bani Elohim i. e. Filii Dei.* Item paulo post. *Anno Saredis quadragesimo descendentes Filii Dei de monte Hermon, cum de reditu in Paradisum desperarent, fœminas concupiverunt: cumq; uxores illis dare recusarent propinquitate ipsis juncti, despectui illos habentes, Kainitæ eos ad matrimonia invitârunt, ultrò illis filias suas præbentes: quibus cum eum congressi essent pepererunt Gigantes qui bellis & incursionibus hostilibus præstarent. Et dicitur, filias Kain confecisse primùm instrumenta Musica ad ea cantantes: ideoq; vocari lingua Syriaca canticum Kinta per vocalem cesse, appellantq; Arabes puellam cantatricem Kainah cum Fatha literæ Koph.* Hæc Gregorius sed nullo fide digno testimonio subnixa.

Quicquid autem sit de Angelorum illa institutione censendum, sive fabulosa fuerit sive vera, ad nostrum de Scholis artium ac scientiarum institutum nihil aut parum facit. Certè fugit nos omnis illa scholæ ratio. Ea porrò tandem belluina fuit universi humani generis ante diluvium vita, (Σκυθισμὸν appellant cum Epiphanius tùm alii, sed cum injuria Scytharum, quia, ut rectè ait Justinus Trogi epitomator, *plus apud hos valuerunt boni mores quàm alibi bonæ leges*) ut indubie bonarum artium scientiarumque per omnem terrarum orbem cultura evanuerit inter homines feros & voluptatibus immersos. Eapropter in Dissertationibus nostris de Scholis istis nihil esse dictum, nemo, arbi-

arbitror improbabit. Nec verò vel nunc habemus quod de iis adferri in medium queamus.

SUPPLEMENTUM III.

Ad pag. 111.

ANtiquissimis, non multò post diluvium, temporibus, in Cananæorum populis, priusquam illi per Israëlitas excisi & terræ eorum fuerunt justo Divino judicio occupatæ, celebrem aliquam obtinuisse doctrinæ culturam, indicat nomen urbis *Kiriat Sepher* : hoc enim idem est atque si dicas *Vrbem librariam aut librorum.* Enimvero jampridem antea Urbem id nominis in celebri fuisse fama, indicat sacra Josuæ historia cap.xv. versic. 15. & 16. *Ascenditq;* Chaleb *inde ad habitatores Debir: cujus nomen antea fuit Kiriat Sepher. Dixitq; Chaleb: qui percusserit Kiriat Sepher & ceperit eam, dabo ei Achsah filiam meam in uxorem.* Igitur isthac ætate superfuit vetus urbis vocabulum *Kiriat Sepher* & pòst mutavit in *Debir.* Viri docti nonnulli, interque eos ipse Hugo Grotius, existimant hanc esse urbem illam, quæ Xenophonti nuncupatur *Phœnicum gymnasium.* Verùm *primo* γυμνάσιον ætate Xenophontis non Scholam literariam significavit, sed locum exercitiis corporis destinatum. *Deinde* Xenophontis ævo non fuit ampliùs in usu appellatio prisca urbis illa *Kiriat Sepher* sed *Debir*, nec ulla ibi schola celebris fuit. Nihil proinde & de illâ Cananæorum schola potest dici: etsi indubie fuerit insigni olim fama, ut quæ toti urbi dederit à libris suam appellationem.

SUPPLEMENTUM IV.

ad pag. eand.

DE ÆGYPTIORUM scholis statim *p. 3.* fecimus Dissertationis initium : idque meritò, quoniam hæ maxime olim celebres, & laudem ad postera etiam secula eximiam transmiserunt.

Quoniam Aristoteles autem causam ejus, quare Ægyptii præ aliis cœperint excolere Philosophiam, prudenter significavit, & nos isthuc jam tum respeximus: haud abs re fuerit, ipsamet Aristotelis verba, Latinè tamen versa, in medium adferre, à paucioribus aliàs legi fortè solita. *Omnibus jam hujuscemodi* (artibus scilicet rerum vitæ necessariarum) *comparatis, ea scientiæ repertæ sunt, quæ nec ad voluptatem nec ad usus necessarios conducunt, ac primum iis in locis ubi homines otiabantur. Hinc Mathematicæ artes in AEgypto primùm institutæ sunt; ibi enim concessum est Sacerdotibus otio frui.*

Porrò quod liberis quoque Sacerdotum abunde ex publico fuerit consultum, & quod solis iis tradita fuerit doctrina quævis sublimior, id obfuisse potiùs quam profuisse scientiarum culturæ, ostensum à nobis jam tum est *l.1. de Hermet. Medicina cap.15.* Quo libro integro prolixè persecuti sumus quæ ad Ægyptiorum studia sapientiæ attinent, atque adeo etiam illa omnia quæ hîc non nisi levi attigimus digito: eoque non est, cur hîc ejus quid nunc addamus. Nec verò eorum quidquam est cujus pæniteat attulisse.

Unum tamen obiter hîc fatemur: illam de libris Chemicis Ægyptiorum per Diocletianum Imperatorem combustis fabulam, quam solius Suidæ relationi adscripsimus *l.1. c.3. pag.26*, pôst inventam à nobis esse etiam inter illa Excerpta Operis Constantini Porphyrogeneti, quæ Peiresciano ære redempta vulgavit & vertit doctissimus Henricus Valesius, descripta *pag.835* ex Joanne Antiocheno: quem fuisse Monachum Phoca Imperatore juniorem, haud obscure liquet ex *pag.35* ejusdem Peiresciani voluminis. Vnde Joannes ille mutuatus eam sit fabulam, aut num ipsemet finxerit,

finxerit, haud equidem dixero. Notat enim quidem Valesius *pag. 215:* Joannem Antiochenum sua plæraq; ex Eutropio Græcè à Conone Lycio verso descripsisse: & sanè nonnulla quæ de Diocletiano refert habentur etiam in Eutropio: quia hæc fabula autem non reperitur in Eutropianis codicibus, indubie alium illa auctorem habet. Suidam vero ab Antiocheno isthoc Monacho Joanne illam accepisse, verisimile est. Etenim multa eum transcripsisse ex Porphyrogeniti Eclogis jam pridem observavit Fulvius Ursinus, probavitq; H. Valesius. Sed & summus in hisce literis Claudius Salmasius *in Solinianis pag. 1077* notat: Suidam Chemicam alteram istam famosam aurei velleris interpretationem desumpsisse ex Joannis Antiochensis libro περὶ ἀρχαιολογίας, qui indubie est illius Monachi Joannis Antiocheni. Quin imò videtur, Monachum illum esse eundem qui Suidæ *voce* εἶπον audit Ιωάννης ὁ χάραξ: atque adeo hunc esse illum Characem, non autem alterum id nominis Pergamenum, ex quo illud Chemicum de aureo vellere commentum ad Dionysii Afri περιήγησιν memorasse Eustathium, diximus *p. 27. Hermeticorum*: illum verò Characem, cujus testimoniis usum Justiniano jam Imperatore Hermolaum Byzantium ibidem notavimus, vetustiorem esse Pergamenum. Quæ heic memorare, alienius quidem nonnihil est ab hoc instituto: fortassis tamen meretur excusationem, ob ingenuam erroris confessionem emendationemque.

SVPPLEMENTVM V.

Ad pag. VI.

DE Scholis veterum CHALDÆORVM præter ea quæ laudatis à me locis habent Diodorus & Strabo, vix quidquam memoratu dignum occurrit. Nam & illa quæ in

ſacro Danielis libro habentur perquam ſunt tenuia. De illorum doctrina agere non eſt hujus inſtituti: & fortaſſis ſingulari libello id à nobis tractabitur, qui jam pridem eſt affectus. Par eſt ratio Perſicarum atque Indicarum Scholarum veterum, & earum cum aliâ tum Magica ſapientiâ. Etiam enim illa cura alterius erit fortaſſe temporis.

Interea haud abſque pretio operæ fuerit, quod INDICA quidem attinet, cùm cura legiſſe quem de gentibus Indiæ & Brachmanibus librum Græcè olim conſcripſit Palladius, atque ex Bibliotheca Regia erutum cis aliquot annos publicavit & vertit Latine eximiæ vir doctrinæ Edoardus Baſſæus. Quî cum omnino merentur conferri, quæ de rebus noſtri ævi Bramînum, qui priſcorum Brachmanum ſunt poſteri, rarâ induſtria Hollandicè conſcripſit Abrahamus Rogerius, & doctiſſimo commentario ejusdem linguæ illuſtrata Leidæ prodierunt in lucem anno ſeculi hujus quinquageſimo primo. Etſi enim accepta ſint tantum ab ijs qui ad Coromandal habitant, reapſe tamen ſunt & reliquis Braminibus communia.

SINENSIVM remotiſſimi Aſiæ populi, Scholæ videntur recentiore multum inſtituto cæpiſſe: poſt libertatē ſcilicet olim Tataris ejectis recuperatam, & quidē potiſſimo magiſtro illo quem Confuſo appellitant. Hinc forte Scholæ & inſtituta Mandarinorum quos vocant multa habent ſimilia Europæis illis, quæ à ſeculo demū Chriſtiano decimo tertio invaluerūt. Quia autē de iis complura à variis auctoribus noſtrâ patrumq; memoria præclarè ſunt prodita, atq; ità tantū non in vulgus jam innotuerunt, abs re fuerit eorum quidquam heic repetere. Hanc autem meam de Sinenſibus conjecturam validè videtur confirmare Gregorii Abul-Pharaji Medici & Hiſtorici Arabici doctiſſimi teſtimonium.

monium. Vixit enim ille in Asia, anno Christiano post millesimum ducentesimo quarto octogesimo, quo tempore Sinas sive Cathajam, ut reliqua Asiæ, Mogulenses Tatari imperio suo tenebant; eoque res etiam Sinensium satis habuit exploratas. Is vero *pag. 2* cum dixisset, antiquitus septem præcipuas fuisse gentes, Persas, Chaldæos, Græcos, Ægyptios, Turcas, Indos, Sinenses, earumque aliis fuisse curæ studia Sapientiæ aliis non; postremis annumerans Sinenses, de iis ita loquitur. *Quod ad Sinenses, hi gentes alias numeri frequentia, imperii magnitudine, & amplitudine regionum excedunt. Cingunt territoria ipsorum, qua longissime ad Orientem protenditur terra habitabilis, quicquid est inter Lineam æquinoctialem ad ultimum septem climatum septemtrionem versus. Ea scientiæ portio qua cæteras gentes superarunt est artium mechanicarum peritia, & in pingendi arte præstantia.* De Indis autem longe aliter idem Gregorius judicat. *Illis Deus*, inquiens, *multis eorum qui colore fusco vel candido gaudent præcellere dedit: suntq; fodinæ sapientia & fons justitiæ, nisi quod mundi æternitatem adstruant, & irritas habeant Prophetias, & pro illicito ducant animalia mactare, eademq; dolore affici prohibeant.* Quibus verbis Brachmanes Indorum laudari manifestum est.

Quoniam porrò in sacra Salomonis historia *1. Reg. IV. 30* hujus sapientia contenditur cum ORIENTALIBVS, indubie etiam hisce fuerunt quondam magnarum scientiarum atque artium scholæ. Verùm ne id quidem satis constat, quinam populi illo *Orientalium* nomine tunc fuerint usurpati: multis id ad Chaldæos trahentibus. De Chaldæis tamen sic locutus est Jeremias cap. 1. 14: *Ab aquilone pandetur malum super omnes habitatores terræ.* Eodem modo & alibi passim loquitur. Chaldæi proinde neutiquam

quam

quam sunt illi doctrina Salomonis ætate celebres Orientales. Ne nunc dicam, Nabonassaro demum Rege, atque ita multo pòst, videri cæpisse majorem solito in Chaldæis doctrinæ cultum. Pineda *in Salomone* suo, opere perinsigni, etiam Tyrios intelligendos censet: at nec illi fuerunt Israelitarum terris ab Oriente, sed Occidente potiùs. Arabes fuisse qui existimant illis & meum calculum addo. Celebratam enim eorum sapientiam vetustissimis jam seculis, liquet ex Jobi historia: & longè pòst etiam Pythagaram adiisse doctrinæ capessendæ caussa Arabes, auctor est Porphyrius apud Cyrillum *l. X contrà Julianum.* Non quivis tamen Arabes potuerunt *Orientales* usurpari. Etenim Deserta Arabia, imo & illa pars unde Regina Sabæ venit, meridionalis fuit Israelitarum terris. Imò illa Deserta Arabia serò satis literaturâ aliquâ cœpit excoli, & quidem post Mahumedem denique: bonâ ejus populorum parte ab retro omni ævo etiamnum Nomadicam vitam viventibus. Possit videri huc pertinere, quod quæ Mahumedem antecedit ætas, soleat ipsis Arabibus *tempus ignorantiæ* vocitari. Fortassis autem hoc fit respectu *Islamismi* sui, cujus primus autor fuit Mahumetus. In universum tamen de Arabum, quæ Islamismum præcessit, eruditione, in *Historia Dynastiarum*, quam & Arabicè & versam Latine editamque debemus Edoardo Pocockio, ita *pag. 101* disseruit Gregorius Abulpharai, scriptor Arabs sed Christianus. *Eruditio autem Arabum, cujus gloriæ præcipue studiosi erant, hæc erat: lingua suæ peritia, sermonis proprietas, carminum textura & orationum compositio. Nota etiam illis erant stellarum ortus & occasus, item quænam ex illis ita opposita sint ut oriente hac illa occidat, quamq; in pluviis excitandis vim habeant: quantum quidem summa attentione & diuturna*

diurna experientiâ assecuti erant (quod scil. hanc rerum istarum cognitionem vitæ ratio illis necessariam faceret) non quâ vera scientia acquiritur methodo. Verùm quod ad Philosophiæ scientiam nihil ejus admodum concesserat illis Deus, nec eos ad hæc studia idoneos fecerat. Atq; hic status eorum erat per Ignorantiæ tempora. Hæc ille. Sed quoniam scriptor est recentior, fortassis illi tutò de iis rebus credi non potest. Fortassis etiam talis eorum duntaxat fuit Arabum ratio, quos inter Mahumedes natus est. Imo fortassis illo tempore denique Arabia sese habuit: perinde atque hodie plurimum diversa est Græcia ab antiquo cultu. Fatetur enim ipse Abul-Pharai. *gloriæ eruditionis studiosos* fuisse Arabes. Sed & jam olim Arabum Orientales habuisse magnum numerum eorum qui *Magi* dicti sint, non minùs atque Persas, liquet ex eo, quod Ptolomæus agnoscat in Arabiæ illa Orientali parte *Magorum sinum*, *Magindanam* item civitatem & urbem *Magilunam*. Epiphanius *l. 3. contra hæreses* Abrahami ex Kethura liberos in eam partem Arabiæ cui *Magodiæ* nomen transiisse, refert. Hodieque pars Felicis Arabiæ sive Jemin vocitatur *Magin*. Admodum sanè falluntur, qui solos Persarum sapientes *Magos* credunt olim audiisse. Imò vocem *Magus* origine esse merè Arabicam, docent illius linguæ peritiores. Et verò qui aliis *Kebri* illi Arabibus *Magiusi* sunt usurpati. Ut proinde etiam illos Magos, qui omnium primi natum recentissimè Salvatorem nostrum venerati sunt, non equidem dubitem cum Patrum antiquissimis, & Grotio ac Vossio viris nostri ævi longè doctissimis, ex Arabia advenisse, profiteri.

Etsi autem vacat apud me omni dubio, olim & apud Arabes illos Orientales ut eruditionem ita & doctrinæ Scholas viguisse, non tamen vel de illa eorum doctrina,

qualis fuerit & quanta, certi quidquam novimus. Non dubito tamen, & illorum Magos, saltim nonnullos, perinde atq; Persarum, nefariis artibus (quas tamen ipsi tanquam vel Naturæ vel Diis suis debitas, haud iniquas existimaverunt, longe alieni ab impietate nostri ævi Magorum, dæmoniis, quorum malitia ipsis nota est, fœderatorum) fuisse deditos: quoniam in universum omne illud nomen olim deniq; sectatoribus fuerit infame, & ipsosmet illos Salvatoris nostri primos adoratores ab eo crimine haud absolvant Origenes Ambrosius Chrysostomus Basilius & Patrum alii. Multò minus verò exploratum habemus de Scholis illorum. Ideoque ut Orientalum Arabum Scholas non attigimus in Dissertationibus, ita neque nunc de iis ullum nobis est ad manum supplementum.

Prius tamen quàm hunc locum deseramus, fortassis haud fuerit abs re, addere hoc loco nonnihil de ZABIIS sive SABIIS, quorum in Arabicorum aliorumque scriptis frequens fit mentio. Idque quandoquidem Zabiorum appellatio fortassis significat idem quod Orientales, fortassis etiam deflexa est à Sabæis Arabiæ felicis populis. Et verò Josephus Scaliger, princeps literatorum, epistola ad Casaubonum *quæ est sexagesima libri Epistolarum primi*, scribit: *De Zabiis, scito esse Chaldæos Tzabin. Dicti à vento Apeliote quasi dicas Orientales.* Quod utrum sit verum nec ne, haud definierim: etsi videantur Sabiorũ dogmata Chaldaicis saltim affinia. Docent autem Arabum Judæorumq; scripta: Sabios fuisse quasi auctores, certe summos magistros, Idololatrici & quidem siderum cœlestium religiosi cultus. Multa de iis refert Rabbinorum doctissimus Moses ben Maimon libro cui fecit titulum *More Nebuchim l.3.* passim, cumprimis *cap. 29.* Ubi affirmat, sibi ad manum esse libros ipsorum

ipsorum antiquos, atque ex iis multa adfert in medium varii generis. Fuisse autem eorum libros omnes non perinde antiquos, alios verò etiam Syriacè conscriptos, liquidum est ex iis quæ Gregorius Abul-Pharai narrat de Thabet Eben Korra, illo inter Arabes maximi nominis Astronomo, *p. 148* editionis Pocockianæ: quem ait fuisse Sabium. Floruit autē Thabet sub finem noni seculi Christiani. Recitabo eximii illius Historici quædam verba, prout illa de Arabico à Pocockio Latinè sunt versa: quoniam continent aliàs ignota, & ob libri ipsius raritatem minus obvia. *Multa scripsit* (Thabet sive Thebit Eben Korra) *in disciplinis Mathematicis, Medicina, & Logica. Sunt & illi libri lingua Syriaca scripti, de iis quæ ad Sabiorum religionem spectant, de eorum constitutionibus præceptis & ritibus, de mortuis involvendis & sepeliendis, de munditie & immunditie, quænam animalia sacrificiis idonea quæ inepta, de temporibus cultui divino destinatis, de ordinanda lectione inter orandum. Illud autem quod apud nos constat de SECTA SABIORVM, est: Professionem eorum eandem prorsus esse cum Chaldæorum antiquorum professione. Keblamq; ipsorum polum Arcticum. Quatuor virtutibus intellectualibus illos diligenter studere. Illis ut ter orent injunctum esse: primò ante solis ortum, semihora aut minus, quo oriente sole finiantur octo incurvationes, quarum singulæ tres contineant adorationes; secundò ita ut finiatur oratio meridie declinare incipiente sole, constatq; quinq; ingeniculationibus, quarum unaquæq; tres contineat adorationes; tertio oratione simili secundæ, & finienda occidente sole. Jejunia illis injuncta esse (jejunium) triginta dierum quorum primus est nonus Alcanui prioris; nec non septem dierum, quorum primus Strebati octavus. Stellas invocare. Multa offerre sacrificia, de quibus non comedunt, sed penitus igni absumenda tradunt. A fabarum & allii*

esu abstinere, nonnullos etiam à phaseolis, brassicâ, crambe, & lentibus. Dicta eorum affinia sunt dictis Philosophorum: argumenta eorum ad probandam Dei unitatem longè firmissima sunt. Autumant animas sceleratorum novies mille seculis cruciari, deinde ad misericordiam Dei redire. Tantùm quoque de Zabiis hac vice: sive in Arabia illi cœperint, sivè veteribus Chaldæis sint annumerandi. Longè plura ex Orientalium scriptorum monumentis, qua solet inusitata industria & curiositate, eruta de Sabiis illis docuit Hottingerus. *l.1. Hist. Orient. cap. 8.* ut & *Bibliothecæ Orientalis cap. 2. classe 3. pag. 103.*

Etsi verò indubie etiam illis Sabiis suæ fuerint Scholæ, nos tamen nihil habemus quod de iis doceamus.

SVPPLEMENTVM VI.

Ad pag. 11x.

QUæ *pag. 8* de Thalete aliisque Græcorum sapientibus vetustioribus diximus, non alio indigent testimonio quàm unius Diogenis Laërtii: quoniam quod ejus hac de re narrationibus reluctetur nihil reperire est ex veteri ævo.

De Pythagoræ scholis quæ nos attulimus, referuntur post Livium in historiis etiam vitæ Pythagoræ, apud Laërtium, Malchum, sive ut nomen ejus Tyrium mutavit Dionysius Longinus Porphyrium, & Jamblichum, alibiq; Tametsi hactenus operis Jamblichi de vita & secta Pythagoræ in septem libros divisi, tantùm duo & quidem mendosi infeliciterq; versi, in lucem prodierint, duosque sequentes priores cum omnibus Jamblichi reliquis scriptis à sese exspectari quidem jusserit Lucas Holstenius vir longè doctissimus sed nullo successu, quantum equidem sciam. Dignum memoratu hîc est, quod de Schola Pythagoræ notat ad Porphyrii

phyrii librum idem Holsteinius; *illam propriè διδασκαλεῖον appellatam, ut Platonis Academiam & Aristotelis Lyceum vel περίπατον, Epicuri hortos, Zenonis porticum.* Vereor autem ut possit firmis testimoniis probari: quoniam quod διδασκαλεῖον idem & ἀκροατήριον Porphyrio dicitur: nec apparet ratio quare communis scholæ appellatio uni Pythagoricæ facta fuerit propria.

De Coa & Cnidia scholis Medicis exstant varia dicta Galeni: an apud alios veterum alibi, non satis memini. Sophistarum instituta passim in vulgus pridem innotuerunt.

SVPPLEMENTVM VII.

Ad pag. IX.

VT ea quæ de Scholis Atticis disseruimus *pag. 9* rectiùs intelligantur, operæ fuerit pretium diligenter legisse, non ea duntaxat, quæ jam tum laudavimus ex libro posthumo *de Ceramico gemino*, dicta à viro de Atticis rebus optime omnium merito Joanne Meursio ad Academiam pertinentia, sed etiam quæ idem magnâ industria congessit in unum, in *Athenis Atticis* de Porticu *l.1. cap. V.* de Cynosarges *l. 2. c. 2.* de Lyceo *cap. 3.*

De privilegiis porrò Scholarum Atticarum quæ dicta ibidem sunt, illustravimus jam tum in *Addendis pag. 289:* ut nihil iis addere sit hodiè necessum.

Verum præterea esse quod itidem docuimus; nempe Athenienses loca isthæc celebria non suppeditasse Philosophis liberaliter, atq; in Scholæ usum aptasse: id præter Hortum Epicuri, quem ab illo fuisse emptum ex Diogene notavimus, haud obscure significant etiam illa quæ nonnulli de ipsamet Platonis Academia commemorant. Plutarchus *l. de Exilio* sanè ita scribit, *Academia tribus millibus*

drachmarum emptus agellus, Platonis habitaculum erat. Isidorus *Origin. l. IIX. cap. 6.* in eandem sententiam: *Academici appellati à Platonis villa, Academia Athenarum, ubi idem Plato docebat.* Docuit ergo Plato in parte Academiæ sibi propriâ, & suo ære comparato. Et vero pridem ante Isidorum etiam Hieronymus *l. 2. adversi. Jovinianum* appellavit locum illum ubi Plato docuit *villæ* nomine. Suidæ si credimus docuit Plato in villæ suæ paupere aliquo horto. Verba enim ejus Latine versa ita sese habent. *Plato Philosophus pauper erat, & solum possedit in Academia hortum, qui fuit minima pars illius successorum. Nam hic quidem hortus aureos fere tres reddebat, postea verò mille & plures. Auctus autem reditus fuit temporibus posterioribus, cum homines sancti & Philosophi, aliàs alii, morientes testamento relinquerent Philosophiæ studia tractantibus facultates, ad vitæ Philosophicæ otium ac tranquillitatem.* Hæc omnia Suidas. Quorum priora satis utique indicant id quod diximus, locum Scholæ Platonicæ non publicum fuisse sed privatæ possessionis: posteriora autem, eundem locum etiam postea mansisse proprium Platonis successoribus sed auctum liberalitate variorum. Et verò etiam Procli Lycii ætate superfuisse Athenis aliquid *hereditatis Platonicæ* dictum cognomento, jam tum *pag. 19 Dissertationum* ex Marino Neapolitano annotavimus. Quandoquidem autem ne Platoni quidem, civi Attico primariæ nobilitatis, concessus est in scholæ usum locus publicus, per est verisimile, Athenienses non fuisse liberaliores erga Aristotelem, Cynicos, & Stoicos.

De eo autem excidio Lycei & Cynosargis, à Philippo Demetrii filio patrato, quod *pag. 10* laudavimus Livii testimonium, meretur hic quoque suis disertis verbis legi. *Intra muros deinde tenentibus milites Atheniensibus, Philippus, signo receptui*

receptui dato, castra ad Cynosarges (templum Herculis, gymnasiumq́; & lucus erat circumjectus) posuit. Sed Cynosarges & Lyceum, & quicquid sancti amaniq́; circa Vrbem erat incensum est: dirutaq́; non tecta solùm sed etiam sepulchra: nec divini humanive juris quicquam pra impotenti ira est servatum. Verba Plutarchi de sylvis Academiæ & Lycei destructis jam adduximus Supplemento I.

SVPPLEMENTVM IIX.

Ad pag. x.

DUbitavimus *pag. 10* de Massilia, utrum ibi sumptu aliquo publico nutriti fuerint literarum doctores. Quæ tamen *l. 10* de urbe isthac disserit Strabo, exuerunt jam post attentam lectionem illam dubitationem. Cum enim Strabo laudasset Massiliam, quod fuerit Gallis vicinis παιδευτήριον, quodq; nobilissimi etiam Romanorum studio discendi prætulerint Massiliensem peregrinationem Atheniensi, adjicit: Gallos in pace jam viventes Massiliensium exemplo otium illi vitæ instituto impendere non singulatim duntaxat sed etiam publicè: σοφιςὰς γοῦν ὑποδέχονται τοὺς μὲν ἰδίᾳ τοὺς δὲ αἱ πόλεις κοινῇ μισθούμεναι καθάπερ καὶ ἰατρούς. Si urbes autem Galliæ Massiliensium imitatione Sophistas hoc est eloquentiæ Professores sumptu publico conduxerunt, indubie factum idem fuit ab ipsa Massiliensium civitate.

SVPPLEMENTVM IX.

Ad pag. xi.

PTolemæi Reges tantum non omnes optimè sunt de eruditionis propagatione meriti. Eorum septimus tamen, Evergetes secundus dictus, maleficio potius profuit quam benignitate. De illo Athenæus *l. 4. cap. ult. in* Dipnosophisticis ita refert. *Renovata sunt omnes disciplina sub septimo AEgypti rege, quem alii, pracipue Alexandrini, κακερ-*

γέτην

γέλω appellarunt. Hic enim multis Alexandrinis jugulatis, nec paucis qui cum fratre ejus adoleverant in exilium actis, urbes ac insulas replevit Grammaticis, Philosophis, Geometris, Musicis, Pictoribus, Puerorum magistris, Medicis, & aliis multis artificibus; qui ob inopiam ea docentes quæ sciebant, omni humanitate præclares viros expoliverunt. Cæterùm de Bibliothecâ Alexandrinâ multaà nobis sunt dicta, etiam illâ Epistolâ quam de Bibliotheca Augusta edidimus ad Boineburgium. De cujus magni viri insperato & Germaniæ rebus infausto atque intempestivo obitu, adveniens hoc ipso momento fama animum haud leviter percellit & in luctum conjicit; idque non tam quod ego amiserim amicum summum, quàm quod laborans Germaniæ respublica orbata sit prudentiâ & rerum agendarum dexteritate maximo senatore. Quem animi dolorem non potui hîc dissimulare.

Memorat vero illam Bibliothecam & Vitruvius *l.7. c.1.* simulque instituta à Ptolomæo certamina eruditorum; Quoniam lepidam ille historiam narrat unius eorum ludorum, videtur ista etiam hoc loco repetenda. *Reges,* ait, *Attalici magnis Philologiæ dulcedinibus inducti, cum egregiam bibliothecam Pergami ad communem delectationem instituissent, tunc idem Ptolomæus infinito zelo cupiditatisq; incitatus studio, non minoribus industriis ad eundem modum contenderat Alexandriæ comparare. Cum autem summa diligentia perfecisset, non putavit id satis esse, nisi propagationibus in seminando curaret augendam. Itaque Musis & Apollini ludos dedicavit, & quemadmodum athletarum sic communium scriptorum victoribus præmia & honores constituit. His ita institutis, cum ludi adessent, judices literati qui ea probarent erant legendi. Rex cum jam ex civitate sex lectos habuisset, nec tam cito septimum idoneum inveniret, retulit ad eos qui supra Bibliothecam fuerant,*

fuerant, & quæsivisse quem novissent ad id expeditum. Tunc ei dixerunt, esse quendam Aristophanem, qui summo studio summaq; diligentia quotidie omnes libros ex ordine perlegeret. Itaq; in conventu ludorum cum secretæ sedes essent judicibus distributæ, cum cæteris Aristophanes citatus quemadmodum fuerat ei locus designatus sedit. Primò Poëtarum ordine ad certationem inducto, cum recitarentur scripta, populus cunctus significando monebat judices, quod probarent. Itaq; cum ab singulis sententiæ sunt rogatæ, sex unà dixerunt, & quem maximè animadverterunt multitudini placuisse ei primum præmium, insequenti secundum tribuerunt. Aristophanes verò cum ab eo sententia rogaretur, eum primum pronunciari jussit qui minimè populo placuisset. Cum autem Rex & universi vehementer indignarentur, surrexit, & rogando impetravit ut se paterentur dicere. Itaque silentio facto docuit, unum ex his eum esse poëtam, ceteros aliena recitavisse: oportere autem judicantes non furta sed scripta probare. Admirante populo, & Rege dubitante, fretus memoria è certis (fortè *exertis*) *armariis infinita volumina eduxit, & ea cum recitatis conferendo coëgit ipsos furatos de se confiteri. Itaq; Rex jussit cum his agi furti, condemnatosq; cum ignominia dimisit, Aristophanem verò amplissimis muneribus ornavit, & supra Bibliothecam constituit.* Hæc omnia Vitruvius.

De Museo præter illa Straboni dicta, ex Athenæo, Philostrato, Spartiano, Dione & aliis possent quidem nonnulla adjici, sed institutum haud patitur.

SVPPLEMENTVM X.

Ad pag. XIV. & XV.

Quæ *pag 14* notavimus, de tolerato ab Atheniensibus sententiarum Philosophicarum à sacris suis receptis dissidio, non ita accipienda sunt, quasi ἁπλῶς eo ipso malè consuluerint reipublicæ suæ. Enimverò est quidem haud

paucis Politicorum persuasum, nihil ejusmodi ferendum in benè constituta republicâ: idque quoniam consulendum est paci ac tranquillitati civili, quæ dissidio isthoc corrumpitur. Pridem tamen à nobis victum est, & aliàs denuò firmiùs constituetur, ἀξίωμα illud quorundam procul abesse à veritate; ad quietemque reipublicæ satis esse, si nemini permittatur cum turba sententias suas docere, & modò religionis naturâ notæ scita constent: nempe de unius Dei providentia humanarum etiam quarumvis rerum, deque animæ immortalitate, & pœnis præmiisq; justo judicio divino à morte etiam accipiendis. Quo posito manifestum est, non debuisse ferri Epicuri Scholam, & si quæ alia impugnavit olim sivè apertè sivè clam illas quas diximus reipublicæ omnis conservandæ necessarias, ut ita dicam, ὑποθέσεις. Vix etiam est, ut saltim in nonnullis debuissent tolerari Stoici; nimis scilicet crudè pro libertatis studio & de republica disserentes. Nec verò cuiquam dominatui doctrina illorum temere fuit consentanea: eoque nomine malè inter Philosophos reliquos Stoici cumprimis audierunt, cùm aliàs tùm Domitiano imperante, ac propterea pulsi sunt Urbe.

Quod porrò *pag. 15* diximus, promiscuam illam liberam Philosophandi etiam de sacris rationem cum Christianâ demum doctrinâ Athenis desiisse, accipiendum est de Christianismo jam plenè adulto. Neutiquam enim fuerunt Christiani, illi πειρεῦς Suidæ dicti Philosophi, qui Justiniano Imperante quasi desperabundi in Persiam iverunt ad regem Cosroem, voti tamen frustrati rediere; quos inter fuit & Simplicius celebris ille in schola Atheniensi Aristotelis aliquot librorum commentator, vir quidem doctus sed Christianæ religionis amarulentus hostis.

SVP-

SVPPLEMENTVM XI.

Ad pag. xv. & xvi.

NOtavimus *pag. 15* à primo Antonino Pio Imperatore per omnes provincias esse constituta Professoribus salaria. Jam tum ante autem Professoribus (forte tamen solis Romanis) perquam benignum sese præbuerat Hadrianus. De illo enim cap. xvii Spartianus: *Quamvis esset in reprehendendis Musicis, Tragicis, Comicis, Grammaticis, Rhetoribus, Oratoribus facilis; tamen omnes Professores & honoravit & divites fecit, licet eos quæstionibus semper agitavit. Et doctores qui Professioni suæ inhabiles videbantur ditatos honoratosq; à Professione dimisit.*

Cæterùm de Salariis Professorum monuit quidem nonnulla etiam P. Faber in *Agonistici l.2.c.20.* ut Pancirollus de Annonis *variar. lection. l.2. cap. 188.* Sed omne illud exigui est momenti.

Quoniam porrò *pag.16* facta est mentio restitutæ CLIVENSIVM Scholæ per Eumenium Rhetorem, obiter observari potest; testari Eumenium, avum suum Athenis natum in eadem olim Schola docuisse. Unde colligo, jam initio seculi Christiani tertii Scholam illam viguisse. Eumenium enim jussu Constantii Chlori Scholam reparasse, liquidissimum est ex epistola Cæsaris orationi ab Eumenio insertâ.

SVPPLEMENTVM XII.

Ad pag. xvi.

ROMANA Schola publica, cujus mentio à nobis facta est *pag.16*, præ aliis totius Occidentalis Imperii, indubie cùm aliis de caussis, tum quod ibi solùm Juris Romani studia exerceri sint solita, maximè floruit. Diximus de de illâ latius singulari libro, quo illustravimus leg. primam

Codicis Theodosianis de Studiis liberalibus Urbis Romæ & Constantinopolis. Sed & ejus facies sic satis clarè elucet ex ejusdem Tituli constitutione Theodosii & Valentiniani Augustorum, quæ in Theodosiano Codice est tertia in Justinianeo unica. Discere vero est ex illa constitutione etiam hoc, Scholam illam publicam fuisse tum habitam in Capitolio: fortasse tamen non veteri sed novo Christianorum Imperatorum instituto, post sacra Capitolini Jovis antiquata. Lampridius enim ita quidem de Alexandro Severo loquitur: *Ad Athenaum, audiendorum & Græcorum & Latinorum Rhetorum vel Poëtarum caussa, frequenter processit.* Sed quinam Urbis locus tunc temporis *Athenaum* fuerit usurpatus, haud perindę est liquidum. Non enim tutò etiam credere licet Raphaeli Volaterrano qui *l. 12. Geograph.* tradit, institutum illud esse à Claudio Imperatore. Omnia autem illa multum sunt diversa ab antiquis moribus, quales illi fuerunt etiam seculo primo & secundo Christiano: longe diversissimi à consuetudine temporum quæ sacros Salvatoris nostri natales antecesserunt.

Meretur annotari, quod Augustinus *l. 5.* sanctissimi *Confessionum* operis, narrans Carthagine Romam sese concessisse privatâ operâ docendi Rhetoricen ergò, memorat de moribus Studiosorum utriusque loci. *Non ideo Romam pergere volui*, ait, *quod majores quæstus, majorque mihi dignitas ab amicis qui hoc suadebant promittebatur (quanquam & ista ducebant animum tunc meum) sed illa erat tunc caussa maxima & penè sola: quod audiebam, quietius ibi studere adolescentes, & ordinatiore disciplina coercitione sedari, ne in ejus scholam, quo magistro non utuntur, passim & proterve irruant, nec eos admitti omninò nisi ille permiserit. Contra apud Carthaginem fœda est & intemperans licentia scholasticorum. Irrumpunt impudenter, &*

prope

strepe furiosa fronte perturbant ordinem, quem quisq; discipulis ad proficiendum instituerit. Multa injuriosa faciunt, mira hebitudine, & punienda legibus, nisi consuetudo patrona sit: hoc miseriores eos ostendens, quo quasi jam liceat faciunt, quod per tuam aeternam legem nunquam licebit, & impune se facere arbitrantur, cum ipsa faciendi caecitate puniantur, & incomparabiliter patiantur pejora quàm faciunt. Ergo quos mores cum studerem meos esse nolui, eos cum docerem cogebar perpeti alienos; & ideo placebat ire, ubi talia non fieri omnes qui noverant indicabant. Hæc omnia sanctissimus Ecclesiæ pater. Eodem libro etiam hæc habet: *Sedulo agere caperam propter quod veneram, ut docerem Romæ artem Rhetoricam & prius domi congregarem aliquos, quibus & per quos innotescere ceperam: & ecce cognosco, alia Romæ fieri quæ non patiebar in Africa. Nam revera illas eversiones à perditis adolescentibus ibi non fieri, manifestatum est mihi. Sed subito inquiunt: Ne mercedem magistro reddant, conspirant multi adolescentes, & transferunt se ad alium; desertores fidei, & quibus pro pecunia charitate justitia vilis est. Oderat etiam istos cor meum quamvis non perfecto odio.* Etiam hæc ille. Eversionum autem ita nuncupatarum diabolicum institutum jam execratus fuerat *lib. 4.* Unde liquet, etiam tunc Scholas juvenilibus vitiis infectas, etsi non ubivis iisdem.

SUPPLEMENTUM XIII.

Ad pag. XVII.

MEDIOLANI, de cujus urbis Schola verbo aliquid attigi *pag. 17*, itidem unum duntaxat fuisse Ordinarium magistrum Rhetorices, eumque constitui solitum à Præfecto Urbis (indubie quod intra limites Urbicæ Præfecturæ tunc Mediolanum censeretur) præviâ tamen probatione aliquâ, docent ipsamet à me laudata S. Augustini verba. *Itaq; posteaquam missum est à Mediolano Romam, ad*

Præfectum Vrbis, ut illi civitati Rhetoricæ magister provideretur, impertita etiam evectione publica, ego ipse ambivi per eosdem ipsos Manichæis vanitatibus ebrios (quibus ut carerem ibam; sed utrique nesciebamus) ut dictione proposita me probatum Præfectus tunc Symmachus mitteret. Et veni Mediolanum ad Ambrosium Episcopum. Hactenus Augustinus.

De CARTHAGINE ejusque studiis haud abs re fuerit addere Salviani item, Massiliensis presbyteri, patriâ autem quantùm videtur Agrippinensis, facundia & sanctitate perquam eximii ejusdem pene tempestatis scriptoris *ex libro septimo de Gubernatione Dei* verba aurea. *Illic omnia officiorum publicorum instrumenta, illic artium liberalium scholæ, illic Philosophorum officinæ, cuncta denique vel linguarum gymnasia vel morum.*

Scribit porrò S. Augustinus *l. 2. Confessionum*, sese à parentibus missum MADAVRVM, literarum atque orationis percipiendæ gratia. *Libro* item *quinto & sexto* memorat, docuisse sese & in patrio oppido. Ut proinde fuerint tum Africæ etiam non magnis civitatibus Scholæ quædam Oratoriæ, ac proinde & Grammaticæ. Utrum vero illæ fuerint etiam publicis impensis habitæ, nec ne, haud dixerim.

SVPPLEMENTVM XIV.

Ad pag. XIIX.

SCholæ juris Romani BERYTIENSIS, jam ante Diocletiani & Maximiani Imperium, meminit S. Gregorius Neocæsariensis Episcopus: qui magnorum miraculorum patratorum dignitate *θαυματέργυ* cognomentum meruit. Is enim in Panægyrico, quem in magistri sui Origenis laudem conscripsit, ita loquutus est. *ἡ τῶν Βηρυτίων πόλις, Ῥωμαικωτέρα πως, καὶ τῶν νόμων τούτων ἐπαγγελλοῦσα παιδευτήριον*

Hunc,

Hunc verò Gregorium factum fuisse Episcopum decimo Alexandri Severi anno, rectè probat Baronius tomo Annalium secundo ad annum 231. Antiquior Scholæ illius memoria vereor ut hodie supersit. Ideoque haud vanâ fortassis conjecturâ dixeris, cæpisse illam auspiciis ipsius Alexandri Severi Imperatoris. Is sanè ut gente Syrus ita favit illi regioni, perinde ut ante illum Heliogabalus sive Alagabal. Simul verò cùm aliis literis tùm Juris studio impensè fuit deditus: quo factum, ut plærique peritorum Juris, è quorum scriptis Digestorum libros Tribonianus consarcinavit, ejus in aula vixerint. Quos inter cum eminuerit Domitius Ulpianus natione & ipse Syrus, fortassis hujus consilio nova Schola hæc Legum Romanarum est excitata. Metropolis tamen dignitatem civitati Beryto primi Theodosius & Valentinianus Augusti dederunt: ceu liquet ex titulo Codicis Justinianei *de Metropoli Beryto*, qui est vicesimus primus libri undecimi. Quarto Seculo Christiano invidendo eam urbem prosecutus est elogio Geographiæ ille Græcus scriptor, quem edidit vertit & doctissimis Notis illustravit Jacobus Gothofredus, vir inter primos rei literariæ antistites numerandus. *Berytus* (ait) *urbs valde delitiosa, & auditoria Legum habens, per quæ omnia tribunalia Romanorum stant. Ibi quippe viri edocti per omnem orbem terrarum adsessores fiunt, & Legum peritia provincias tuentur, quibus Constitutiones mitti subinde solent.* Operæ fuerit pretium legisse, quæ ad hunc locum eruditissimè ut semper Gothofredus annotavit. Eunapianum elogium ex seculo illo jam adduximus. Incidit autem in tempora Constantii Imperatoris. Non multò pòst Libanius *oratione 26* conquestus est de numerosâ adolescentum multitudine, eloquentiæ studiis posthabitis,

Berytum

Berytum confluente. Unde discere est, Scholas Rhetoricas nullas ibi fuisse celebratas. Perinde atq; nullam ibi fuisse Scholam Philosophicam, facile collectu est ex iis quæ disseruntur initio libelli Zachariæ Scholastici. Ideoque non dixerim posthac, Zachariam illum Scholasticum fuisse fortassis Rhetorem Berytium: præsertim quia *Scholasticus* tunc temporis fuit potiùs caussarum patronus. Verba ipsa metę Libanii prolixitatis vitandæ caussa non adducemus. Ex quinto seculo est illud quod ex Zacharia Scholastico adduximus. Eodem Nonnus cecinit *l. XLI. Dionysiacorum*,

τερπνῆς

Φοινίκης κλυτὸν ἄςυ, νόμων ἕδος Αὐσονιήων,

Non terræ autem motu duntaxat eversa est Berytus, sed pòst etiam incendio periit. De quo superest Græcum Epigramma, quod Conradus Rittershusius, vir incertum pietate an eruditione major, in suis ad Salvianum longè præclarissimis Annotatis *pag. 246* ex Anthologia adducit & sic vertit Latinè.

Heu nimium infelix urbs, non urbs, lumine cassis,
Fusa solo, en, jaceo mixta cadaveribus.
Nec sat erat, me Neptuni sensisse tridentem.
Mulciberis cladem hanc addidit ira novam.
Heî mihi! quæ pridem fuerat pulcerrima formâ,
Eheu jam tenui pulvere versa jacet.
Vos quibus hac iter est nostræ miserescite sortis,
Beryto & lacrymas post sua fata date.

Sic verò interiit celeberrima illa quondam Romanarum Legum Schola. Nec enim unquam ex eo refloruit; etsi ipsa urbs pristinæ dignitatis haud parum pòst recuperaverit.

Quoniam verò usi sumus Zachariæ Scholastici testimonio, eumque seculo quinto scripsimus floruisse, obiter meretur

meretur notari, perperam à Casparo Barthio, *fine Notarum ad AEnea Gazæi Theophrastum*, illum coævum factum Ammonio Sacæ, quem ipse tradit Commodo imperante vixisse. Omnia enim quæ ibi docet Barthius sunt *ἀσύστατα*: & ipsemet in Notis ad Zachariam *pag. 243 & 256* demonstrat, intelligendum esse non Sacam Ammonium sed Hermeiæ fil. & Zachariam Basilio ac Nazianzeno esse juniorem. Ammonium verò hunc esse eum, ex cujus dissertationibus suos in Aristotelem commentarios concinnavit Philoponus, liquidum est: non minùs atq; hunc Philoponum Heraclio Imperatore adhuc floruisse Alexandriæ. Verissimum igitur est, & Zachariam hunc & Æneam Gazæum ætate fuisse pares sub finem seculi quinti. Unum autem aliquem sub illis nominibus latere, non equidem dixerim. Etsi enim eruditio non sit dispar, dictio tamen Zachariæ est floridior & diversa.

SVPPLEMENTVM XV.

Ad pag. xix & xx.

DEfuisse Athenis Grammaticos magistros vix est verisimile. Quia illud studium ab antiquis usque temporibus inter Græcos, & Marci ævo alibi passim, fuit celebre.

Politicam cathedram Philosophos tenuisse, fortè non debuit dici. Sanè olim, Aristotelis successorum ævo, Politici Philosophi audierunt illi qui erant ex Peripato. Quoniam tamen, post Aristotelis libros in lucem reductos, Græcorum nemo Politica Aristotelica illustravit, vero est simile, à Philosophis curam Politicæ prudentiæ tandem fuisse alienam. Eoque præplacet, Politicam cathedram fuisse occupatam à Rhetoribus illis qui Scholam habuerunt in caussis Generis deliberativi: cujusmodi sunt declamationes Dionis Chrysostomi cumprimis & Libanii.

Hæreditatis Platonicæ nomine venisse illa tempestate proventus horti Platonici, quales illi erant sensim aucti multorum liberalitate, per est verosimile. Verba Suidæ huc pertinentia jam tum *Supplemento septimo* adduximus.

Synesio potius credendum esse quàm Zosimo de Athenarum infortunio quod ab Alarico & Gothis fuerunt passæ, penè vacat dubio. Synesius enim ipsa illa vixit ætate, Zosimus postea demum, homo idololatra. Sed & Claudianus ejusdem ætatis Poëta magnus *l. 2. in Ruffinum* de Gothica illa in Græciam irruptione disertè ait:

Nec fera Cecropias traxissent vincula matres.

Quò videtur facere etiam hoc, quod ne quidem Geographus ille quem Jacobo Gothofredo debemus, Athenas celebret melioris doctrinæ Scholarum nomine. Cum post autem Proclus & Marinus aliique Philosophiæ magistri ibi docuerint, iterum aliqua laude refloruisse Scholam etiam illam Philosophicam, liquet. Idem colligere est ex *Theophrasto*, Æneæ Gazæi dialogi primordio, ubi legitur, voluisse illuc quidem proficisci Axitheum, non Alexandriam tamen. Cæterum Justiniano imperante videtur illa schola sensim unà cum aliis exspiravisse. Non enim ulla ejus laudatio post tempestatem istam usquam memoratur: etsi Procopius Cæsariensis περὶ κτισμάτων Ιουστινιανοῦ l. 4 renovatam illam urbem nonnihil à Justiniano prodiderit.

Qualis superiore seculo fuerit Athenarum infelix status, discere est ex Turcogræcia Crusii pag. cumprimis 46. 95. 430. & 461. Claudemus narrationem verbis Cretensis Philosophi doctissimi Danielis Furlani. Is enim in suis *Annotationibus ad Theophrasti Eresii librum de Signis pluvi-*

pluviarum & ventorum, ad Maximum Margynium Cytheræ Episcopum in hæc verba est præfatus. *In infelici illa Græcia, quæ barbaries! quæ ignavia! Felix illa ingeniorum mater & altrix, quæ literas omnibus pene populis tradidit misere devastata, barbarorum mores legesq; suscepit: literas autem non amisit modò, verùm & illam cœli temperiem, quæ vetera producebat ingenia, infelicissimam experitur. Itaq; Athenis ipsis, imò in Athenarum ruderibus atq; reliquiis, vix invenias qui nôrit legere: in tota Græcia pecudes verius esse dicas quàm homines. Ac fuit sane tempus, cum sub priscorum Palæologorum auspiciis in Peloponneso, ubi maxima fuit illorum Principum auctoritas, cœperunt literæ revirescere. At Byzantio capto, Peloponnesiq; urbibus & captis & dirutis, eandem & illa infelicitatem experta est quàm reliqua Græcia.*

SVPPLEMENTVM XVI.

Ad pag. xxII.

IN hisce literis quondam maximus Thomas Reinesius *l. 3. variar. lection. c. XI* Olympii Archiatri facta mentione, ita scribit pag. 519: *Iste quod Constantinopoli artes profiteretur (hoc autem erat archiatrorum) Sophista vocatur ab Aëtio tetr. 3. sect. 3. cap. 29. eiq; tribuitur compositio quædam ad vesicam exulceratam.* Verùm videtur eorum oblitus quæ paulò ante & recte quidem de Archiatrorum officio præmiserat. Et verò artem medicam facere Archiatri est, non autem docere. Nec inter Constantinopolitanos Professores receptum quenquam qui Artem medicam docuerit, liquidum est ex iis quæ adduximus Codicis verbis. Sophista igitur qui Aëtio audit Olympius, aut alius fuit ab illo Archiatro, aut etiam ille docuit Artem Medicam Alexandriæ: qui unus locus scholam habuit quondam sub Cæsaribus Medicæ arti consecratam.

SVPPLEMENTVM XVII.

Ad pag. XXIII. XXIV & XXV.

PHilologica indubiè & Grammatica fuerunt quæ in Alexandrino Museo agitavit Hadrianus: non enim ultra exporrexit sese Augusti illius curiosa eruditio. Spartianus in ejus *vita cap. 19* ita scribit. *Apud Alexandriam in Museo multas quæstiones proposuit: & propositas ipse dissolvit.* Refert Dio *l. 77* Caracallam Aristotelicis Alexandriæ abstulisse unà victitandi commoditates aliosque fructus, quos habebant. Quo liquet, isthac etiam tempestate mansisse institutum Philadelphi de communi victu Professorum quorundam in Museo. Indubie enim Dioni sermo est de Museo, à quo, Alexandri Magni insano amore furiosus, Caracalla Peripateticos exclusos voluit, sicut florentissimam urbem penè excidit. Diximus jam tum de Museo: nec iis quidquam addere utile fuerit. Legenda autem omnino sunt, quæ Casaubonus ad extremum librum quintum Suetonii annotavit: ubi etiam expenditur, quod à Claudio Principe novum nomine ipsius dictum veteri Museo fuerit additum. Quæ autem Geographus ille Gothofredi narrat de certamine inter Græcos & Ægyptios, utris debeatur meritò primus in Museo locus, fabulosa arbitror & memoratu indigna: arguunt autem, nisi fallor, auctorem illum fuisse gente non Græcum sed Ægyptium. Notissimum videlicet est, colonias Græcas longo doctrinæ intervallo superasse originarios Ægyptios, & plurimis à me demonstratum *primo Hermeticorum libro.*

Quæ de Hypsiclis ætate diximus multùm absunt quidem ab iis quæ habet incomparabilis Vossius *libro de Scientiis Mathematicis c. 54.* conjicit enim ætatem Hypsiclis in tempora Ptolemæi Latyri, sed levi argumento. Quasi

nem-

nempe Isidorus, laudatus Hypsiclis magister Latyro fuerit coævus. Quis credat autem, jam Latyri ævo Apollonium habuisse suos in schola interpretes? Sed & Eutocii ætatem incertam esse docuit Vossius: quam nos certò definivimus.

Ad secularia porrò ut vocantur & verè sacra studia Alexandrina respexit Gregorius Nyssenus *libro contra Apollinarium* scribens: *ὐ μόνης τῆς κοσμικῆς σοφίας εὔφορος ἡ μεγάλη τῶν Ἀλεξανδρέων πόλις, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀληθινῆς τῆς ὄντως σοφίας παρ᾽ ὑμῖν ἐξ ἀρχῆς βρύουσιν αἱ πηγαί.* Idem in *vita Gregorii Thaumaturgi* indicat, sua ætate ad Philosophiam & Medicinam discendam undique juvenes concurrisse. *εἰς ἣν (τὴν μεγάλην τοῦ Ἀλεξάνδρου πόλιν) καὶ ἡ πανταχόθεν συνέρρει νεότης, τῶν περὶ φιλοσοφίαν τε καὶ ἰατρικὴν ἐσπουδακότων.* Gregorius Nazianzenus illâ quâ Cæsarium fratrem defunctum laudavit oratione Alexandriam appellat *παντοίας παιδεύσεως καὶ τότε καὶ νῦν οὖσαν καὶ δοκοῦσαν ἐργαστήριον.* Quanta Alexandriæ quondam fuerit Medicorum Chirurgorumque frequentia, indicat illud in *prologo Mythologiæ* Fulgentii scriptoris cœteroquin pretii exigui. *Inveniebat animus quibus inter bella arrideret, nisi me etiam exinde bellis crudelior Galeni curia exclusisset: quæ pene cunctis Alexandriæ ita est inserta angiportis, quò Chirurgicæ carnificinæ lanciola pluriora habitaculis numerentur.*

Quantumvis autem ita seculo quarto studiis omne genus Alexandria floruerit, fine tamen seculi quinti multum pristinæ laudis jam perdidit. Manifestum illud est ex iis quæ habentur circa initia ejus dialogi quem *Theophrastum* inscripsit Æneas Gazæus. Adducemus inde nonnulla, qualia vertit Caspar Barthius. Ibi scilicet Axitheus advena Alexandrinus ita compellat Ægyptum, hominem Alexandrinum. *Sed dic mihi, superantne apud vos*

(Alexandriæ) *qui Philoſophiæ arcana perinde enarrant, uti noſter Hierocles, & è juventute generoſi cordatiq́ auditoria diſcentium frequentant, qualem memineris Protagoram illum Lycium* (fortaſſis autem ita appellat Proclum Lycium ſuum quondam condiſcipulum) *ætate mihi æqualem ſpecie verò ingenioq́ ſuperiorem? Ægyptus reſpondens: Olim pulchrarum rerum erat ſtudium, nunc omnia id genus paſſim evanuerunt. Qui nomina tabulis ſtudioſorum dederunt, abhorrent doctrinam: cujus erat docere, nihil præter ſupercilium doctoris habet, cætera vel docendis rudior. In Circo & Theatris juventus habitat; frigent liberalium ſubſellia artium, magna vaſtitate horrent Philoſophorum ſcholæ.* Docuit tamen ibi, ſi non jam tunc paulò certe poſt, magnæ doctrinæ laude Ammonius: ex cujus publicis diſſertationibus ab Joanne Philopono & Olympiodoro conſcripti ſunt eximii Ariſtotelicorum aliquot librorum commentarii.

Cæterùm de Alexandrinorum omnibus rebus fuerit pretium legiſſe, quæ magno ſtudio ad Zachariam à pag. 285 usque 296 Barthius, atque ad XVIII cap. ſui Geographi Jacobus Gothofredus, congeſſerunt.

SVPPLEMENTVM XIIX.

Ad pag. XXIIX.

PEr ſanè videtur ſimile vero, id ipſum quod Zonaras habet de ſubtractis à Juſtiniano ſubſidiis ſive ſalariis Profeſſorum, ex Procopii ἀνεκδότοις acceptum eſſe. Illa enim ἀνέκδοτα fuiſſe in manibus Zonaræ, multis eſt indiciis manifeſtum. Certò tamen equidem haud aſſeveraverim, quoniam utriusq; narratio non omninò eſt eadem. Verba Zonaræ Latine verſa adduximus. Iis jam adjungemus Procopiana, Græce ut & Latine à nobis reddita (Alemanni verſio enim nimis ſibi indulget) quò poſſit inſtitui comparatio. Igitur cum à Juſtiniano Cauſidicos Byzantij fuiſſe everſos

eversos dixisset, pergit Procopius etiam de Medicis & Professoribus, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἰατροὺς τε καὶ διδασκάλους τῶν ἐλευθερίων τῶν ἀναγκαίων στερεῖσθαι πεποίηκε. Τὰς τε γὰρ σιτήσεις, ἃς οἱ πρότερον βασιλεύοντες ἐκ τοῦ δημοσίου χορηγεῖσθαι τούτοις δὴ τοῖς ἐπιτηδεύμασιν ἔταξαν, ταύτας δὴ οὗτος ἀφείλετο πάσας. Paulo post. καὶ οὔτε ἰατρῶν τις ἢ διδασκάλων τὸ λοιπὸν ἐγένετο λόγος. *Sed & Medicos ac Liberalium scientiarum Professores iis quæ vitæ sunt necessaria carere fecit. Annonas enim, quas priores Reges ex ærario in hos usus præbere constituerant, hic subtraxit omnes. Ideoq; imposterum nulla fuit ratio Medicorum aut Professorum.* Hæc habet historia illa Ἀνέκδοτος: nulla hîc quidem factâ mentione sive nimii ædificandi studii, sive Præfecti alicujus, quod tamen fit apud Zonaram. Ut proinde Zonaras alium fortè auctorem fuerit secutus.

Haud dissimulabo tamen, in ipsa illâ *Arcana* aut *Occulta historia* alibi inter causas rapinarum, quarum Justinianus accusatur, reprehendi etiam ædificandi insanum amorem, & quorundam præfectorum φιλαργυρίαι: quæ tamen non omni ex parte Zonaræ narrationi conveniunt. Fortassis verò & de fide ejus quod Justiniano impingitur criminis, haud injuriá dubitaveris. Etenim τῶν Ἀνεκδότων scriptori haud fas est securè credere: quoniam exemplo carent illi commentarii, Procopius autem si isthæc scripsit fuerit utique ille ingenii maligni & proindè indigni fide. Adhoc in Codice Justinianeo longe alia legere est titulo *de Medicis & Professoribus*, ut & *de Professoribus Vrbis Romæ ac Constantinopolis, alibique*. Verumtamen sæpenumero & leges non observantur; neque ex legibus quæ nam fiant, sed fieri debebant, potest, fateor, accipi.

Fortassis sanè ob subtracta Professoribus stipendia in Persiam Justiniano imperante commigraverunt præstantissimi

tissimi ejus ætatis Philosophi, Damascius Syrus, Simplicius Cilix, Eulalius Phryx, Priscianus Lydus, Hermejas & Diogenes Phœnices, Isidorus Gazæus: quod iter memorat Suidas *voce πρέσβεις*. Nisi id contigisse malis, ob irruptiones Scythicarum gentium, quæ isthac tempestate Græciam, ubi hi Philosophi vixerunt, fœde sunt populatæ.

Id certum est, nullius liberalium disciplinarum Professoris, in quem Justinianus fuerit beneficus, mentionem fieri: nec à quoquam munificentiam illius Principis in literas & literatos laudari: ex adverso illâ circiter tempestate passim terrarum studia meliora concidisse.

Prius verò quam hunc de salariis Professorum subtractis locum deseramus, monendum videtur: illa quæ *Supplemento VII* ex Suidâ adduximus, de privatis, in usum Philosophiæ Professorum, Athenis non ine Platonicæ hæreditatis institutis bonis, ut complura alia esse desumpta ex *vita Isidori* à Damascio conscripta. Leguntur enim eadem in Excerptis illius libri, quæ Photius reliquit tmemate ducentissimo quadragesimo secundo. Quia pleniora & planiora sunt illis Suidæis, adferemus etiam hæc in medium, & quidem sua linguâ: ἡ τῶν Διαδοχῶν ὐσία ὐχ ὡς οἱ πολλοὶ νομίζυσι Πλάτωνος ἦν τὸ ἀνέκαθεν. Πένης γὰρ ἦν ὁ Πλάτων, καὶ μόνον ἐν Ακαδημίᾳ ἐκέκτητο κῆπον, ὗ ἡ πρόσοδος νομισμάτων τριῶν. ἡ δὲ τῆς ὐσίας ὅλης χιλίων ἢ καὶ πλειόνων ὑπῆρχεν ἐπὶ Πρόκλυ, πολλῶν τῶν ἀποθνησκόντων χρήματα τῇ σχολῇ καταλιμπανόντων. Hanc porrò substantiam Successionis Platonicæ itidem à Iustiniano fuisse subtractam, haud memoratur quidem in Excerptis; fortè tamen quia nondum contigerat. Et verò scripta est illa Isidori vita ante Justiniani tempora. Legitur enim in iisdem Excerptis de Balamire uno Attilæ aulicorum, corpus ipsius scintillasse, illumq; patrem fuisse ejus

ejus Theodorici, ὃς νῦν τὸ μέγιστον ἔχει κράτος Ἰταλίας ἁπάσης: quibus verbis significari Theodoricum Ostrogothorum Regem, manifestum est.

SVPPLEMENTVM XIX.

Ad pag. xxxi & xxxii.

Qualis fuerit eruditio Sarracenorum ante Muhamedem, ex iis quæ jam tum attulimus *Supplemento Quinto* constat. Nec verò est quod aliter sentire nos faciant Locmanni quæ feruntur Fabulæ. Sunt enim quidem illæ vetustiores, arguuntque aliquam humanæ vitæ rerum prudentiam: sed illam etiam nos Arabibus istis haud denegavimus, & fuit illa scribendi ratio antiquo ævo familiaris. Sed & à Gregorio Abul-Pharaji celebratur *p. 99* Hared Ebn Chalda: quo medico usus fuerit ipse felicissimus Pseudophetarum Muhameth: verùm ille alibi artem didicit non in Arabia, teste eodem Gregorio. Si ea porrò est Arabismi elegantia in Alcorano quam nonnulli prædicant (fortè tamen nullo idoneo instructi argumento: Vnde enim noscas linguæ illius puritatem, quoniam cum antiquioribus Mahumete Arabum scriptis institui comparatio non potest?) ad doctrinæ vim tamen probandam, nihil facit. Enimvero quod Abul Pharai scribit *pag. 104:* in defectu miraculorum sui Prophetæ, *Ismaelitarum doctos* ad Prophetiam Mahumetis confirmandam *inniti magis uni Alcorano; in quo hoc ipsum pro miraculo habeant, quod cum conati sint eloquentissimi quique ei par aliquid elaborare, ne capitulum quidem unum ipsi conferendum proferre potuerint:* id stupidam superstitionem arguit, confutationem haud meretur.

Quæ ex Leone notavimus de melioris cujusque doctrinæ libris antiquis, sive Græcis sive Latinis, à superstitiosis Arabibus per Africam abolitis, seriùs nonnihil con-

tigerunt. Verba enim ejus sunt. *Eo tempore quo à Bagadadi Pontifice deficientes rerum in Africa potiebantur Arabes, omnes Afrorum libros igni committi jusserunt. Sic enim persuasum habebant quamdiu penes Africæ incolas esset aliqua Naturalis scientia aut bonarum disciplinarum cognitio, fore ut superbia eos indies ad tumultum atq; ad Mahumethicæ Legis contemptum magis ac magis provocaret.* Idem paulò post de Persarum literis & scriptis ait: *Nonne idem & Persis, dum adhuc staret Arabum imperium, accidisse legitur? Certissimè constat, hos quoq; literas, quas sibi peculiares habent, amisisse: omnesq; illorum libros Pontificum Mahumedanorum jussu igne consumptos: ne quid rerum Physicarum cognitio aut Idolorum Leges Mahumeticæ detraherent dignitati.* Horum primum quod de libris per Africam combustis scribitur, si Leonis volumini credamus, contigit demum anno circiter Hegiræ quadringentesimo, atque adeo post Christi annum millesimum, ætate nempe Elcaini Chalifæ Ægyptii Schismatici. Fortassis autem mendosus est ille Hegiræ numerus, idque non tam Leonis quàm librarii culpa. Pridem certe antehac id factum Alexandriæ (quæ urbs ipso etiam Mahumete vivo præ aliis abundabat adhuc quadam & librorum & doctorum copia) jussu Omaris Chalifæ, ejus qui Heraclio adhuc Imperante Pseudoprophetæ successit secundus, obiitque anno Christi 643: quando in Africam nondum penetraverant Arabum arma. Operæ facturus fortè sum pretium, si attulero, quod Gregorius Abul-Pharaji huc spectans narravit *pag. 116*, de Joanne Grammatico aliàs Philopono dicto Alexandrino Professore, & Amro, quo duce Omar Ægyptum occupavit. Prolixiuscula enim utut videri possint, lectu tamen sunt dignissima. Scribit igitur in hunc modum, vertente Arabica Edvardo Pocockio. *Hoc tempore*

claruit

claruit inter Muslemios Ioannes quem vocamus nos Grammaticum: qui & Alexandrinus fuit, fidemq; Christianorum Jacobiticorum professus Severi doctrinam adstruebat, deinde recessit ab eo quod profitentur Christiani de Trinitate. Quare convenientes eum Episcopi in urbe Mesra rogârunt, ut ab eo quod profitebatur rediret; cumque redire nollet, cum de gradu suo dejecerunt. Vixitq; donec caperet Amrus Ebno'l As Alexandriam, & ad Amrum accessit. Qui, cognito quem in scientiis locum teneret, honore ipsum affecit, auditq; de sermonibus ejus Philosophicis, quibus assueti non fuerant Arabes, quod eum ad stuporem redigeret, quoque percelleretur. Fuit autem Amrus intellectu praeditus, ad res percipiendas promptus, conceptibus claris; adhaesit ergo illi, neque ab eo discessit. Deinde die quodam dixit illi Johannes: Circumivisti tu omnia Alexandriae repositoria, omniaq; rerum genera quae in iis reperiuntur obsignâsti; quod ad illa igitur, quae tibi profutura sunt, nolo tibi contradicere, at quae nulli tibi usui futura sunt, nobis potius convenient. Dixit illi Amrus: Quid est quo opus tibi sit? Dixit illi: Libri Philosophici, qui in gazophylaciis (Bibliothecis) Regiis reperiuntur. Hoc, inquit Amrus est de quo statuere non possum; illud (petis) de quo ego quid in mandatis dare non possum, nisi post veniam ab Imperatore fidelium Omaro Ebno'lchattab impetratam. Scriptis ergo ad Omarum literis notum ei fecit, quid dixisset Johannes. Perlataeq; sunt ad ipsum ab Omaro literae in quibus scripsit. Quod ad libros quorum mentionem fecisti: si in illis continentur quod cum libro Dei conveniat, in libro Dei (est) quod sufficiat absque illo; quod si in illis fuerit quod libro Dei repugnet, neutiquam est eo (nobis) opus, jube igitur è medio tolli. Jussit ergo Amrus Ebno'lAs dispergi eos per balnea Alexandriae, atque illis calefaciendis comburi. Ita spatio semestri consumpti sunt. Audi quia factum fuerit & mirare. Haec omnia Abul-Pharajius

raji. Unde discimus, quo tum animo in Philosophiam & meliores quasque literas fuerint superstitiosi Arabes, quàmque miserè tum perierit thesaurus ille librarius Alexandriæ hactenus superstes.

Perinde verò atque Sarracenorum in libros sævitiam & ruditatem egregiè narravit nobis Abul Pharaji, ita mirifice, illa etiam quæ de Maimone Chalifa diximus, illustrantur iis quæ idem memorat *pag. 160.* Quapropter illa quoque non possumus non hîc integra dare, quamvis itidem fortassis nonnihil sint prolixiora. Verba hæc sunt versionis Pocockianæ. *Ait Alkadi Saed Ebn Ahmed Andalosenus. Arabes initio Islamismi haud aliis curam impendisse disciplinis quam linguæ suæ peritiæ, Legisque suæ constitutionum scientiæ, excepta arte medica, quæ aliquibus eorum nota nec pluribus improbata fuit, quod eâ hominibus universim opus sit. Atque hic Arabum status fuit sub Ommiadarum imperio. At ubi Deus Hashemidas ad imperium evexit, & ad ipsos regnum transtulit, reversi sunt animi ab incuria sua & experrecti intellectus à deliquio suo. Primus autem eorum qui scientiis operam dedit fuit Chalifa secundus Abu Jaafar Almansur, qui præterquam quod Legis peritia excelluit Philosophiæ etiam studio incubuit ac præcipuè Astronomia. At ubi devolutum est inter ipsos imperium ad Chalifam septimum Abdallam AlMamunem Harunis AlRashidi filium, perfecit ille quod orsus fuit avus ipsius AlMansur, & scientiam locis suis quærere aggressus, cum Græcorum Regibus intercedens, petiit ab illis, ut qui apud ipsos essent libros Philosophicos ad ipsum mitterent. Qui cum ad ipsum quos haberent misissent, conquisitus ille Interpretibus peritis eos ipsis accuratè vertendos imposuit. Cumque qua fieri potuit diligentia versi essent, homines ad eos legendos incitavit, eorumque perdiscendorum desiderium ingessit, ipseque doctis vacare & eorum disputationibus*

tionibus intereſſe (ſolitus,) & eorum aſſertationibus delectari. Cum ſciret doctos eos eſſe quos ſibi Deus è creaturis ſuis ſelegit, & è ſervis proprios vendicavit; utpote qui ſtudium ſuum adhibuerint ad virtutes animæ rationalis acquirendas, abſtinentes ab eo cui præcipuè inhiant Sinenſes & Turcæ, quiq; eorum veſtigiis inſiſtunt, ut peritia artium mechanicarum excellant, gloriamq; capient ex iis quæ animæ iraſcibilis propria ſunt, ut potentiis concupiſcibilibus emineant. Etiam hactenus Abul-Pharaji.

Faciunt huc etiam illa quæ J. Leo refert de Mamone *libro de Vitis Philoſophorum Arabum*, quem ex Bibliotheca Florentina erutum primus edidit Hottingerus, & *Bibliothecario* ſuo inſeruit. Ibi enim de Joanne Meſue Chaldæo differens hæc etiam narrat. *Tunc Mamon deſiderio immortali deſiderabat intelligere antiquorum ſcientias; quoniam tunc nulla erat ſcientia Arabicè deſcripta; adeoq; dictus Mamon congregavit ingentem numerum doctorum diverſarum linguarum, & interrogavit auctorum nomina, atq; librorum, quæ ſcripta fuerunt in artibus, lingua Græca Perſica Chaldæa atq; AEgyptia, adeoq; multa eorum nominata ſunt volumina. Miſit tunc multos ex familiaribus ſuis in Syriam, Armeniam, atq; AEgyptum, ut illos emerent libros: de quibus ſarcinas infinitas & tulerunt, & conduxerunt. Tunc ſegregati ſunt boni & utiles: ſicut in Medicina, in Phyſica, in Aſtronomia, in Muſica, in Coſmographia, & Chronica, deſcriptis. Et poſuit ſupra traductionem Linguæ Græcæ Joannem filium Meſuah prædictum, quoniam in illo tempore Chriſticolæ Græcis ſtudebant literis. Poſuit etiam ſupra traductionem Græcam alios quamplures ſub eodem Joanne: & ſupra Linguam Perſicam Maham dictumque Meſuah. Qui traduxerunt Librum Galeni in Medicina; poſt quæ omnia opera Ariſtotelis Arabicè traduxerunt, multis etiam aliis*

magistris auxiliantibus. Hæc Leonis addidisse de Mamone, nunc sufficiat. Congessit enim quædam etiam huc pertinentia incomparabilis Hottingerus in *Historia seculi IX*, verùm illa ibi facile reperiri & majore cum fructu suo loco legi possunt.

Igitur Ommiadibus Chalifatum administrantibus, nullam inter Muslimos quos appellant scientiarum curam fuisse, certum est. Et verò ad interitum omnis priscæ doctrinæ Græcorum non potuit non vergere illud quoq; Walidi Chalifæ edictum, cujus Abul-Pharajus *p.129* ita meminit. *Christianorum scribis ne amplius Græcè sed Arabicè libros exararent interdixit.* Obiit autem ille Walid anno Hegiræ nonagesimo sexto, qui Christi est septingentesimus decimus quartus. Fortassis tamen hoc edictum maximè spectavit scribarum illud genus, quos Notarios nuncupamus. Et verò Landulphus Sagax, tempora Justiniani Rhinotmeti enarrans, scribit *prohibuisse* Vlid sive Walid Chalifam Syriæ (adhuc scilicet Regia sede Damasci hærente) *scribi Græcè publicos Logothesii codices, sed in Arabicis annotari sine computo: quoniam*, ait ille, *impossibile est illorum lingua monadem vel dualitatem aut trinitatem, aut octo & dimidium & tria scribi: propter quod & usq; hodie sunt Notarii Christiani.* Verùm huic Landulpho vix potest credi. Non enim quod addit de notis numerorum ignoratis Sarracenicæ genti, meretur fidem, quia Zifræ quibus hodie nos vulgò utimur Arabicum est inventum. Nisi forte illas etiam ipsi Arabes initiò ignoraverint, & denique, jam renatis sub Abasidis scientiarum Mathematicarum studiis, post Landulphi aut ejus Græculi unde hæc ille hausit ævum, in usum communem receperint. Quicquid sit, librum ullum Græcè à seculo usque septimo, atq; adeò post illud Walidi

edictum

edictum in terris Sarracenici Imperii scriptum esse, nullo hactenus fuit indicio probatum. Par est ratio librorum Latinorum per Africam. Nec verò ullus hodie superest scriptor Latinus Africanus recentior irruptione Sarracenicâ in Africam. Quod si etiam fas est credere Joannis Leonis narrationi, suo jam tempore per annos nongentos, solos Arabicos literarum characteres in Africa obtinuisse, utique à primo usque exordio Islamismi in iis terris Latina quævis scriptio abolita est. Vixit enim Leo sedente Papa Leone decimo, ab illo nomen utrumque consecutus in Baptismo, pòst tamen, ut canis ad vomitum, ad Muhamedis sacra reversus.

Ommiadum porrò Chalifarum Imperium duravit ad annum usque Christi septingentesimum quadragesimum nonum: quo primus Abu l' Abbas Chalifatum suscepit, atque ad posteros Abbasidas sive Hashemidas propagavit. Mansur præterea, qui inter Abbasidas primus fertur favisse nonnihil scientiis, Chalifatum aggressus est demum anno Christi DCCLIV, & Bagdadum cæpit condere octavo pòst anno, mortuus anno DCCLXXIV. Hactenus igitur, & usque ad Mamonem, adeoque ad seculum Christianum nonum, duravit inter Arabes, ob Imperantium ruditatem, etiam inter omnes alios subditos eorum, tantùm non spissa barbaries: quantumvis aliquis literatorum amor in Mansore & Arone Rasiido fuisset resuscitatus.

Non tantum verò celebris est fama institutæ curâ Almamonis bonæ doctrinæ, ut & Dimensionis terræ, sed etiam Observationum sideralium. Memorat sanè & illas Gregorius AbulPharaji *p.161.* hisce verbis. *Cum vellet Almamun stellarum observationes fieri, ipsum* (Almansurem) *alios q; complures Observationum & instrumenta conficiendi peritos illud facere*

cere jussit: qui illud præstiterunt in loco Sebmasia dicto, in provincia Bagdadensi, & in monte Casio prope Damascum. Est autem & frequens laudatio illarum Observationum in scriptis Astronomorum sequioris tempestatis, Arabibus pariter & Latinis, ferè non minus atque pòst cæpit Tabularum Alphonsinarum gloria.

Inter eos porrò libros quos de Græco verti fecit Arabice AlMamon Chalifa, fuisse etiam Ptolomæi Almagestum, docet ex manuscripto codice Latino Almagesti Jacobus Christmannus vir eximiè mathematicarum rerum peritus, deque iis præclare meritus, *libro de Connexione annorum* cum Alfragani Elementis edito *pag. 471.* Ibi enim hæc verba fuisse notata. *Liber hic præcepto Mamonus Regis Arabum, qui regnavit in Baldach, ab Abbazez filio Iosephi filii Matre Arithmetici, & Sergio filio Elbe Christiano in anno XII & CC sectæ Sarracenorum translatus est.* Abul-Pharaji quoque notavit *pag 4*, tempore Mamonis versos esse Arabicè Apollonii Conicorum libros septem, etsi octo sint ab ipso Apollonio scripti. Neutiquam verò credendum est cum nonnullis, omnes Græcos libros qui Arabice sunt versi, isthac unâ tempestate translatos esse. Etenim etiam ab ipsomet Abul Pharagio varii interpretes celebrantur, qui multò post demum vixerint. Quin tamen isthoc ævo plurimi sint versi, non dubitamus.

Observari hîc obiter meretur: Græcos quidem & Syriacos libros Arabicè versos passim narrari, Latinum autem nullum, â quoquam. Non enim me fugit quidem, Leonclavio fuisse persuasum, Justinianeum Codicem Arabicè versum; non dubito autem fuisse viro præclarissimo impositum: quoniam quo tempore sub Abasidis libri Arabicè verti cœperunt, ne Constantinopoli quidem Co-
dices

Codicis Justinianæi Latini ulla fuit auctoritas, ullus in foro usus, fortè nec exemplar aliquod saltim in vulgi manibus; unde & Basilicorum editio similiumq; librorum tunc fuit necessaria.

Lectas quoq; historias Africæ Latinas Arabicis ejusdem terræ scriptoribus, tradit quidem & Joannes Leo, sed ita ut haud obscurè significet, illas Latinas non esse integrè in Arabicum sermonem versas. Sic enim ille *l. 1.* loquitur: *Nullum habent Arabes de rebus Africanis historiam, quæ non fuerit prius Latinè descripta. Auctores habent antiquos quosdam, qui partim Arrianorum temporibus scripserunt, partim etiam qui ante ea tempora fuerunt: quorum omnium nomina memoria exciderunt. Illorum autem volumina permultos continere libros, credibile est. Cum enim horum interpretes nobis quid persuadere vellent; id septuagesimo haberi libro ex illis me audisse memini. Neq; in vertendis jam dictis voluminibus autoris ordinem sunt secuti, sed sumpta alicujus Principis historia, tempora illa cum Persarum Regum, aut Assyriorum, aut Chaldæorum, aut Israëlitarum temporibus connexa' maluerunt.* Si Leonis sanè huic narrationi credendum, haud superest hodiè Livii aliorumque historia ex Latino Arabicè versa. Quam tamen nonnulli ex Africa audent exspectare. Et verò ipsam Livij historiam fuisse in manibus eorum, qui *septuagesimum* historiæ Latinæ librum testem laudaverunt, suspicor quidem, quia unus Livius multos adeo Historiæ libros condidit: indubie autem etiam illa Liviana interpolata sunt ab interpretibus & corrupta. Præter historica porrò isthæc nulla omnino reperitur ullius Latini scripti inter Arabes, nobis quidem notos, laudatio.

SVPPLEMENTVM XX.

Ad pag. XXXIII.

SCriptores Arabici indubie plurimi floruerunt, à seculo cumprimis Christiano nono ad decimum quartum.

Pauci tamen in vulgus Europæum innotuerunt: nempe illi duntaxat qui Latinè sunt versi. Historia tamen doctorū Arabicæ linguæ virorum à non uno exactè est tradita. De quibus quandoquidem jam dictum à nobis aliquid est in *Epistola ad V.C. Joannem Henricum Meibomium* amicum dum viveret nostrum non è multis, quæ in opere Epistolico est *quadragesima*, non est cur illud argumentum heic denuò tractemus: præsertim quia non est hujus instituti. Hoc unum duntaxat nunc addimus; quod ex eo tempore quo scripta est illa Epistola, Vir Orientalis literaturæ sine exemplo peritissimus, simulq; inusitatæ industriæ ac probitatis, amicus itidem heu quondam noster Hottingerus, in *Bibliothecario* suo *libri secundi Bibliothecæ Theologicæ appendice*, nobis dederit Joannis Leonis illum librum de *Vita quorundam Philosophorum & Medicorum Arabum* cujus ibi facta est mentio: prodierit quoq; non multò pòst in lucem, interprete atq; editore Edoardo Pocockio, Historia Gregorii Abul-Pharaji docta & varii argumenti.

Quamvis porrò abunde constet, passim per omnem fere Asiam, temporibus Abasidarum, doctrinam variam Sapientiæ fuisse cultam, de Scholis tamen publicis vix quidquam penè solet memorari. Id quod indicio fortassis est, propagatam illa tempestate meliorem quamque eruditionem operâ virorum doctorum privatâ; ad quos scilicet alii confluxerunt discendi gratiâ. Et verò ipso Mamone Imperante ejusmodi scholam instituisse Joannem Mesuæ, non illum Damascenum longe recentiorem, cujus scripta quædam Latine versa in nostris sunt manibus, diserte narrat Abulpharajus. Qui item nullius meminit Scholæ publicæ vel ab ipso Mamone institutæ: etsi apud illum in pretio fuisse doctos, ejusque curâ propagatam è Græco-

rum

rum scriptis Philosophiam Theoreticam, haud præterierit silentio. Maronitæ tamen ad Geographum Nubiensem *l. de Vrbibus & Moribus Orientalium c. 2.* de Bagdado ajunt: *Vrbs hæc nobilis est Scholis, quæ omni scientiarum genere floruerunt & adhuc florent.* Sed fortassis hoc etiam ita accipi debet: quasi vixerint ibi magistri: qui scilicet docuerunt, perinde atq; apud Athenienses & Romanos ante seculum Christianum secundum moris fuit: privilegiis quidem nonnullis & immunitatibus fortasse instructi, non tamen conducti publico ære. Præ aliis autem Asiæ urbibus inclaruerunt doctis magistris, post Bagdadum secundo loco Damascus, Cufa, Basora, Corasmiæ etiam metropolis Coacangh, de qua etiam Hottingerus quædam notavit in *Historia seculi XV pag. 673* ex Ahmede Arabscide.

Etsi denique possit videri, non omninò certum id quod diximus: Tatarorum & Turcarum Imperiis extinctam in Asia illam sub Abasidis renatam meliorem doctrinam: verum tamen est. Quamvis etiam sic leves aliquas reliquias heic alibi mansisse, aut interdum scintillam aliquam iterum emicasse, etiam ipsimet haud negaverimus. Et verò Gregor. Abulpharaji *pag. 358* de Naseroddino Tusensi, qui obiit anno 675 h. e. anno Christi 1276, hisce verbis usus est. *Hoc tempore diem obiit Chojab Naseroddin Tusensis Philosophus, qui Observationes Astronomicas in urbe Maragâ fecit. Sapiens insignis in omnibus Philosophiæ generibus: quem ad Observationes faciendas convenit magna Geometrarum præstantissimorum multitudo. Sub ejus arbitrio fuerunt omnes scholarum reditus, in omnibus quæ sub imperio Mogalensium erant regionibus.* Liquet hinc sane, à Tataris non fuisse excisas scholas perinde atque factum initiò statim ab Arabibus, sed earum habitam saltim tunc curam

laude non indignam. Dixerat autem & de Hulaco Mogolensium magno Monarcha jam tum Abulpharaji pag. 355: *Anno sexcentesimo sexagesimo quarto* (Christi 1265) *è vivis excessit Hulacu vir sapiens, mansuetus, intellectu & scientia praeditus, sapientum & doctorum amans.* Item p. 351 de Kublai Kanni: *Amabat sapientes doctos & religiosos, cujuscunq; tandem sectae aut gentis.* Imo cum jam concidisset A. C. 1335 Monarchia Tatarorum, de ipso Timur Lenc, qui obiit anno 1404, proditum: *Doctis illum favisse eorumq; consortio delectatum.* Quid, quod cum admiratione Europaeorum leguntur Tabulae Astronomicae UlugBeig magni Mogolis, nepotis Temurlenchi, sive ut vulgo loquimur Tamirlanis? Sed unus ille inter suos hanc laudem meruit: de reliquis nihil tale fuerit legere: eoque ad gentis vituperium magis haec Ulugi opera facit quàm commendationem.

De Solimanno item Turcarum Imperatore ita Maronitae *cap. 7.* scribunt: *Templo Mecano accedit nobilis disciplinarum Academia, beneficio & munificentia Solimanni anno fere ab Hegira 949 erecta: qui & sumptibus architecturam mirabilem & proventibus Lyceum ipsum ditavit.* Verùm & hoc in illa gente exemplo caret: nec ac ingenio Turcico profectum, sed à religioso quodam cultu & consilio alieno. Quanquam non desint qui affirment, Averroicae Philosophiae fuisse studiosum illum magnum Ottomannidam.

Magis indubiè admirationem meretur, id quod Joannes Leunclavius *l. XV. Historia Musulmannicae* narrat de Mahumetho ejus nominis secundo Turcarum Imperatore, atque Urbis Constantinopolis expugnatore. Ubi enim aedificia ab illo constructa enarrat, post alia sic loquitur. *Erat in Urbe Constantinopoli locus sacer, quo Christiani templum sua religioni perveteus habebant, sanctis Apostolis dedicatum. Eo loco inaedressatu*

medreſſas octo ſive gymnaſia pro ſtudioſis litterarum ſtruxit, & in earum medio templum eximium collocavit, & ex adverſo templi magnum imaretum fieri curavit, itemque ab altera parte timarhanam, quæ medicandis ægris eſt domus. Poſt ſingulas verò ſtudioſorum medreſſas, unam tetimmen, quam vocant, iisdem inhabitandam ædificavit. Simul ut omnibus horum gymnaſiorum doctoribus, magiſtris, & incolentibus tetimmen ſtudioſis, ex imareto ibidem ſua cibi panes alimenta cætera præberentur, ordinavit. Imaretum littera, quam Eleff vel Aleff vocant, ſimilitudinem refert. Hinc ornandi doctoris ſecretiorum diſciplinarum Scheichu Vefa Zadu causâ templum conſtruxit, cum cellis religioſorum; in quibus & Deo ſerviunt, & dogmata penitiora percipiunt. Præterea viro Turcorum opinione ſancto, Ebu ejubi Enſari, templum cum imareto gymnaſioq; ſcholaſtico, extra urbem condidit. Addit ibidem: *Deniq; viris in urbe Conſtantinopolitana doctis, pauperibus, pupillis, viduis, mulieribus dona diſtribuere ſolebat, ex animi benigni liberalitate profecta, quæ dici conſueverunt eleemoſynæ. Doctoribus etiam menſtrua ſalaria conſtituit.* Hæc omnia Leonclavius. Sed nihil horum facit ad Sapientiæ & Artium ſtudia: duntaxat autem pertinent cuncta partim ad ludos triviales, partim ad doctrinam Muhamedicæ religionis & Juris civilis Turcomannici. Quæ etiam ipſa tamen ſuam commerentur laudem.

Fatemur præterea, eſſe hodieque & PERSIS ſua literarum gymnaſia. Sunt autem & illa ejusdem ferè generis cum Turcicis. Quàm rudia autem ſint reliqua omnia & barbara, optimè poſſunt teſtari illa quæ refert Olearius *l. 5. cap. 25. Itinerarii Ruſſo-Perſici.*

SVPPLEMENTVM XXI.

Ad pag. xxxv.

Quàm in Ægypto hodie Scientiarum artiumq; priſca

 cultura

cultura mutaverit, ut pateat omnibus, ipsamet Joannis Leonis verba hic adferemus. Agens ille de Alcairi incolis, ita scribit: *Mercatura ac Mechanicis artibus dant operam, non tamen loco natali excedunt. Plurimum studio Legum incumbunt, Artium paucissimi. Quamvis Collegia perpetuò studiosis referta sint, exigui tamen ad frugem perveniunt.* Eandem rem quoniam Prosper etiam Alpinus, medicus doctrinâ præstans & qui per aliquot annos Cairi fecit Artem in ministerio Consulis quem vocant Veneti, *l. 1 cap. 1. operis de Medicina AEgyptiorum* pridem post Leonem præclarè narravit, hujus etiam verba adferemus. *Ac primum dico, Cayri alijsq; in locis AEgypti, plurimos tum viros, tum mulieres reperiri, qui publice per urbem medicinam faciunt: non tamen ullos extistere, qui hanc artem aliqua ratione atque Hippocraticè faciant: quando ibi nunc non literis sed armis opera ab his populis detur. Neq; id quidem mirum, cum Turcarum imperio ea gens subjecta sit, qui nullis scientiarum studiis delectantur: armis tantùm auro argentoq; & Veneri indulgentes. De quibus verè videtur Seneca dixisse;*

Turpis libido dominatur (scilicet nunc) *potens Venere,*
Luxuria victrix orbis immensas opes
Iampridem avaris manibus, ut perdat, rapit.

Deest illis studiorum exercitatio, quamquam publicas scholas, sive Studia ipsi habeant, in quibus varia scientiarum genera docentur. Cayri Studii locum Gemelhazaz appellant, pro quo tercenta millia aureorum anno quolibet dissipari ajunt. Siquidem ibi totius Academia sumptus ad libros, ad victum, & ad reliqua doctoribus & Scholaribus necessaria, quotannis ære publico suppeditantur. Ex omnibus verò Scientiis, atq; Artibus, quæ ibi docentur, ea sola pars Theologica apud ipsos colitur quæ Pseudopropheta Mahometis leges institutionesq; pertractat. Multi siquidem,

dem, propemodumque infiniti sunt, qui honoris atq; utilitatis gratiâ in ejusmodi scientiam incumbunt: quam qui adepti sunt in summo pretio atq; honore apud Turcas aliosq; omnes habentur. Hos Cadi appellant, quasi dixerint Sacræ Legis doctores: quos Turca illius regionis præfectus suos quoque judices creat; quibus authoritas concessa est, ut possint quacunq; de re in iure civili ac pontificio judicare; ob quam rem ipsam tum in summâ veneratione habentur, tum maximas parant opes. In aliis verò Artibus atq; Scientiis perpauci sunt, qui perfecti fieri studeant; omniumq; minime in arte Medica. Quæ cum aliis omnibus ferè in locis summæ dignitatis gradu sit, infimum nunc atq; vilissimum, tum ob gentis barbariem, tum ob eorum qui per urbem medentur ignorantiam, locum tenet.

SVPPLEMENTVM XXII.

Ad pag. XXXVI.

DE Maurico per Africam & Hispaniam imperio non consentiunt scriptores. Nos præcipuè Joannem Leonem & Thuanum secuti sumus. Iis possunt & merentur adjungi quæ narrat Joannes Mariana Hispaniæ rerum scriptor prudens non minùs ac disertus, & aliàs passim in præclaro Historico opere, & cumprimis *l. VII. cap. V. l. X. cap. I. & l. XI. primo capite.*

De iis etiam quæ contigerunt Averroi imperante Mansore, egregia narrat Joannes Leo libro *de vitis Philosophorum*: cujus primam editionem debemus illi, cui plurimum debet literatura Orientalis, Hottingero.

SVPPLEMENTVM XXIII.

Ad pag. XL.

DE studiis Maurorum in urbe Feza quæ agit Nicolaus Clenardus passim in Epistolis, idonea sunt Leonis narrationes illustrare. Non omnem autem tunc in Schola

Fessana

Fessana Sapientiæ curam exolevisse, etiam ipse Joannes Leo probaverit: qui se Fessæ in scholis profecisse profitetur, simulque eruditionis suæ insigne præbuit documentum non tantùm luculentâ illâ Africæ descriptione sed etiam libello de Philosophorum vitis. Adhoc testatur Paulus Jovius *l. 34 Historiæ*, de Muleasse Tunetano rege exule, *per otium cum Philosophis de natura universi, & de motu cæli, potestateq; siderum, exactissime ex Averrois disciplina illum disputasse.* De occupatione item Tunetanæ urbis Caroli Imperatoris auspiciis facta agens, *In ea*, inquit, *arcis direptione tria incomparabilia jacturæ detrimenta Muleasses deploravit. Arabicorum voluminum inprimis, quæ perturbata atq; direpta bibliotheca perierunt. Asservabantur enim antiquissimi codices, non disciplinarum modò omnium præcepta, sed superiorum etiam Regum res gestas & Mahometanæ superstitionis interpretationem continentes, quos Rex ipse postea me audiente, se unius urbis pretio (si fieri posset) fuisse redempturum, disserebat.* Quantumvis autem in Muleasse & aliis nonnullis fuerit, imò nunc etiam sit, aliquis Philosophiæ amor, communem tamen gentis ignaviam & ruditatem nihil hujus excusare est idoneum. Perinde ac superstites ibi bibliothecæ non sunt documenta florentis ibi etiamnum doctrinæ.

Obiter non possumus hîc non monere in universum aliquid, de eorum qui Arabicâ linguâ scripserunt eruditione. Magnus satis eorum est numerus, quantum hactenus variis est monumentis proditum, scriptorum ejusmodi; quoniam eorum pars in Asia pars in Africa vixit, ex variis regionibus oriundi, ita ut raro vel nullos invenire inter illos sit ex priscâ Arabum prosapia. Quorum scripta Latine sunt versa, (esse autem versa Physicæ quidem & Astrologicæ & Medicæ doctrinæ linguæ illius potissima, facit illud verosimile,

quod

quod seculo duodecimo & tertiodecimo Christiano, quibus versiones illæ sunt institutæ, optimæ famæ libri quiq; Arabici fuerint nostris hominibus notissimi, eoque nomine interpretes suos acceperint) arguunt plæraque ingenium & judicium auctorum suorum pereximia, non quidem si dictionem sed si res quæ tractantur spectare velis & docendi methodicam rationem. Quemadmodum autem ipsi illi scriptores ingenuè eruditionis suæ principes magistros agnoscunt Græcos priscos, ita licet etiam fortassis citra invidiam & obtrectationis suspicionem profiteri: longo intervallo omnem Arabicæ doctrinæ laudem infra Græcorum illorum merita subsistere: parùm certè, idque in perpaucis, isti Græcæ sapientiæ veteri ab Arabibus illis accessisse; ac proinde quoniam Græca hodie redierunt in manus nostras, non etiam esse, quamobrem Arabica isthæc nondum versa anxiè ampliùs desideremus. Historiæ humanarum rerum, quæ quidem florentibus Arabum imperiis acciderunt, longe alia est ratio: vix enim illam petere aliunde licet. Frustra tamen aliarum gentium, quamvis Orientalium, res antiquissimas quasque, atque adeo & Græcorum & Latinorum, inde exspectari, produnt nimis luculenter, quæ ad nos pervenerunt Arabum monumenta.

SVPPLEMENTVM XXIV.

Ad pag. XLIII.

QUæ Theophilo ejusq; filio Michaële imperantibus, facta est Constantinopoli melioris cujusq; literaturæ restitutio quædam, ea quin contigerit Bardâ Cæsare annitente, nemo facilè negaverit. Etenim Imperatores illi tantùm non monstra quædam hominum fuerunt: certè à studiis colendis quàm alienissimi. At nec Bardæ ingenium

fuit doctrina aliqua illustri excultum. Igitur perquam est verosimile, illud omne beneficium Photii consiliis deberi. Hic scilicet fuit ab eruditione quàm optimè instructus, quod Μυριοβίβλος & Νομοκάνων ipsius hodieque docent cum nostra admiratione: idemq; gratia atque auctoritate plurimùm apud Bardam valuit, teste ipsomet Zonara.

Leo porrò ille Philosophus, quem Theophilus evexit, præter Zonaræ Cedreniq; elogia, etiam à Constantino Manasse in *Annalibus* audit μυριομαθέστατος. Quin etiam non dubitavit Manasses narrare, hunc Theophilo Imperatori planè inusitatum confecisse horologium: per quod Imperatori in regia consedenti singulis horis spectandum exhibuerit, quicquid novi vel apud Arabes vel apud Syros tentaretur. Machinam verò illam à Michaële Theophili filio fuisse destructam. Indubie quidem hoc omne vanum ac fabulosum est: arguit tamen opinionem vulgi de isto Leone, quod nempe populus incredibilia etiam sibi de illo persuaserit.

Cæterùm ea quæ Theophilo Imperatore contigerunt doctrinæ in lucem è tenebris reductæ primordia, per fuerunt obscura; & lux major deniq; refulsit seculo decimo; si quidem credere licet iis quæ in Præfatione Geoponicarum Eclogarum Constantini Porphyrogennetæ Imperatoris continentur. Autor enim earum Constantinum illum Imperatorem ita alloquitur: ut quidem verba Græca interpretatus est Janus Cornarius. *Primùm Philosophiam & Rhetoricen jam deperditas, & ad immensam oblivionis profunditatem demersas, mirabili artificio & prudentia retraxisti, robusta dextera tua illis porrectâ. Deinde verò etiam alias omnes scientias ac artes renovasti. Postremùm autem gnarus, politiam in tria hæc esse divisam: Militiam inquam Sacerdotium & Agriculturam; non minimam curam circa hanc postremam partem adhibuisti,*

buisti, quæ humanam vitam maximè conservare cognoscitur. Si sanè ad illud usque tempus Philosophia & Rhetorice perierant, facilè liquet quàm misera fuisset hactenus utriusque conditio. Ubi obiter haud abs re fuerit observare, respexisse Præfationem illam ad libros varios, Constantini illius curâ jam tum editos, quales de re militari erant τακτικῶν & περὶ θεμάτων commentarii: nullo tamen indicio facto magni operis Eclogarum Historicarum, quia forte illud tunc nondum fuit institutum. Is etiam porrò qui præfatus est in Eclogas Historicas ejusdem Imperatoris, quarum tituli tantùm duo hactenus lucem viderunt, quinquaginta & uno etiamnum sive latentibus alicubi sive deperditis, conqueritur de inopia quæ fuerit hactenus librorum Historicorum: ideoque & Imperatorem ex omnibus orbis partibus libros doctrinâ variâ refertos conquisivisse. Plane idem verò de hoc Constantino etiam alii Græci Historici tradiderunt. Disertè enim tomo tertio Zonaras: ἐπιμελήθη δὲ καὶ τῆς φιλοσοφίας αὐτῆς, ἐπιλελησμένης ἤδη σχεδὸν· ἄλλα μὴν τοι καὶ τῶν ἐπιστημῶν διδασκάλους ἐπιστήσας, καὶ ἀναζωπυρήσας ἐκλειπούσας αὐτάς. Cedreni verba Latinè sic sonant: *Scientias, Arithmeticam, Musicam, Astronomiam, Geometriam, & omnium principem Philosophiam, quæ jam longo tempore ob incuriam & inscitiam Imperatorum perierant, sua industria instauravit; conquisitis qui in quovis genere excellerent ac constitutis doctoribus, & diligentibus receptis & conductis. Quo factum est, ut exiguo temporis decursu barbariâ profligatâ Urbs denuò literis floruerit.* Eisdem penè verbis usus est Michaël Glycas Siculus *l. 4. Annalium*: ideoque nolo nunc illa adducere.

Præter istæc autem ab iis laudata dignum cumprimis etiam est æternâ memoriâ, Legum quoque studia hoc

demum Imperatore cœpiſſe nonnihil erigi. Et verò tunc Conſtantini Imperatoris curâ perfectum editumque eſt Βασιλικῶν opus, novâ nempe ἀνακαθάρσει repurgatum, etſi illud parens Leo jam feciſſet conſcribi. Tunc etiam demum Νομοκάνων Photii videtur in uſum traductus, ejusdem Porphyrogennetæ auſpiciis. Theophilo ſanè & Michaële imperantibus etiam Juris Romani Juſtinianæi videtur perquam exigua habita ratio, imo fortè nulla: præ Latini ſermonis pridem ſepultâ Conſtantinopoli peritiâ. Ut proinde tunc temporis indubiè nec Juris illius civilis ſuperfuerit in vulgò quidem ſcientia. Id quod liquidò oſtendit etiam illud: quoniam à Juſtiniani usque ætate non memorantur ulli libri Græcè ſcripti à quoquam Juriſconſulto aut Imperatore, donec tandem Baſilius Macedo Michaëlis ſucceſſor πρόχειρον νομικὸν publicavit. Superſunt enim quidem Juſtini etiam ſecundi, Tiberii, Heraclii, & Conſtantini quinti Novellæ quædam ante Baſilium promulgatæ: ſed cùm paucæ illæ ſunt, tùm oſtendunt rarum Juris civilis Romani, à Juſtiniano usque ad Baſilicorum promulgationem, in foro, in ſcholis fortè nullum, uſum.

UT in viam igitur redeamus, illa quæ Theophilo & Michaele imperantibus fuit inſtituta bonæ literaturæ reſuſcitatio perquam fuit levis: major autem laus debetur ſeculo decimo, & quidem Conſtantini Porphyrogennetæ Imperatoris prudentioribus auſpiciis. Etiam illum verò Principem ſatis doctum, imò omnis doctrinæ patronum maximum, dum conſilio haud quidem malo tot Eclogas variarum ſcientiarum fecit conſcribi, non equidem dubito multùm reipublicæ liberariæ ſimul nocuiſſe; hac ratione videlicet per ignaviam hominum optimis quammultis veteris ævi ſcriptis pereuntibus. Utinam tamen vel illæ

Eclogæ

Eclogæ omnes hodie superessent! Præter Geoponicas autem & Hippiatricas nihil integrum superat: & Historicarum Eclogarum duo tantùm editi tituli penè desperare nos jubent de vitâ quinquaginta unius reliquorum.

Etsi porrò Constantinopoli aliqua semper ad finem usque illius Orientalis Imperii Romani manserit schola, eaque interdum sic satis præstantibus florens magistris: in reliquâ tamen omni parte illius Imperii nihil simile vel à suis solet commendari. Non etiam instituta Constantinopolitanæ scholæ à quopiam, quod sciam, sunt memorata: ut nec quæ illius semper fuerint fata. Quapropter nec à me hoc loco quidquam eorum potest adjici.

SI in æstimationem autem venire debeat eruditio Græca, qualis fuerit sive à nono sive à decimo seculo, citra controversiam illa neutiquam meretur comparari cum peritia Veteris Græciæ, quamcunque doctrinæ partem placuerit attendere. Philosophia porrò Theoretica & Mathematicæ Scientiæ, ut & Ars Medica, longè excellentius ab Arabicis scriptoribus excultæ sunt. Poëtica quoque Arabum multò est quàm Græcanica elegantior. In solâ Historiâ scribenda fortassis ambiguam palmam dixeris. Latinorum qui à Carolo Magno ad Constantinopolitani Imperii exitium vixerunt, vix dixeris præter unum & alterum in Historiâ sanè Græcis pares. Scribendi facultate itidem Græci prævaluerunt. In Logicis & Physicis & Metaphysicis Latinos equidem haud dubitaverim sequioris ævi Græcis anteferre. In Sacrâ item doctrinâ & Legum peritiâ longe major Latinis videtur laus deberi: contrà Græcis in Scientiis Mathematicis. Cumprimis verò meritò vergit in Græcorum laudem, quod circa Imperii illius interitum, floruerit Constantinopolis quammaximè excellentibus inge-

virorum perinsignium. Et verò ipsasmet Aristotelicæ quoque Philosophiæ optimorum librorum verè Latinas non barbaras versiones, elegantioremque solito veteris Philosophiæ cultum, debet Latinus orbis, Gazis, Argyropylis, Bessarionibus & aliis: quibus parem illa ætas in Latinis fortè habuit neminem.

SVPPLEMENTVM XXV.

Ad pag XLIIX.

NOn erimus cuiquam molesti recitatione ipsorummet verborum Dominici Bannez: cujus testimonium de Academia Salmanticensi laudavimus in margine Dissertationis. Quandoquidem verò ille ingenue agnoverit, Francisco Victoriæ deberi prima in illâ Academiâ subtilioris Scholasticæ Theologiæ exordia, egoque Relectiones illius viri eique suetam docendi rationem pridem magni æstimaverim, unum alterumque non possum non monere. Igitur ante omnia Andreæ Schotti ex *Bibliotheca Hispanica tomo secundo* adferam verba. *Franciscus à Victoria Lutetiæ Parisiorum haustâ primùm Scholastica Theologia, laureaq; meritò parta, primus eam in Hispaniam veluti margaritam attulit.* Dubito tamen, utrum Parisiensi Scholæ suos in Morali Theologia profectus, quibus quàm maximè excelluit Victoria, debuerit: non sane quis par illius scholæ laudari potest. Equidem existimo, præ aliis istius seculi, culturam Moralis doctrinæ huic Victoriæ Hispaniam debere. Hoc magistro autem profecit Dominicus Soto: cujus de Justitia & Jure præclari itidem exstant commentarii. Ex illâ porrò Theologicâ Salmanticensi scholâ ad Didacum Covarruviam & Ferdinandum Vasquez cum pervenisset Morum illa & Juris Philosophia, cæpit demum in Hispaniâ alibiq; excoli Juris etiam prudentia, longè aliâ & accuratore

quàm

quàm vulgò fieri solet ratione. Quorum diligente lectione & exemplo incitatus Hugo Grotius, quo valuit inusitato ingenii & judicij acumine, dedit orbi opus illud incomparabile de Jure Pacis ac Belli.

SUPPLEMENTUM XXVI.

Ad pag. 111.

QUod Hippocratis nomine fertur JUSJURANDUM, illud reverà esse ejus auctoris, nemo quod equidem sciam vocavit in dubium ante patrum ætatem. Potissimum dubitandi argumentum est, quod in Galeni scriptis nulla ejus fiat mentio. Et verò fuit Galenus Hippocraticorum omnium cultor studiosus: itaque saltim alicubi in tanto librorum suorum numero ejus libelli meminerit, si habuisset in manu. Verumtamen quia bona pars operum Galeni pridem periit, saltim incertum est quid Galenus fecerit nec ne. Diu verò ante Galenum vulgò fuisse chartam illam Jurisjurandi Hippocrati attributam, liquet ex Scribonio Largo, qui vixit Claudio circiter Imperante. Sed & pòst nemine contradicente ità creditum esse, docent Soranus junior, Erotianus, Hieronymus, Nazianzenus, Theodorus Priscianus: quorum testimonia pridem adducta sunt in medium, cumprimis à Joanne Henrico Meibomio (Medico si quis alius longè χαριεστάτῳ & meo dum viveret amico magno, cujusque proinde memoria mihi semper erit in carissimis) in eruditissimo *Jurisjurandi* illius *commentario cap. 1.* Faciunt huc & nonnulla verba Cassiodori in Formula Comitis Archiatrorum, quæ habetur *Varior. l.6. p.19.* Arabicæ aut Latinæ scholæ recentiores non est quod laudem in testes. Attendi verò & hoc meretur, quod in illo libello nihil reperiatur indignum aut fama aut gravitate aut dictione Hippocratis. Utut igitur

ἀποδεικτ-

ἀποδεικτικῶς haud liceat Hippocratem asserere auctorem, ſ ltim perquam probabile tamen id meritò est æstimandum.

SVPPLEMENTVM XXVII.

Ad pag. LII.

NOn hoc loco disputabimus, utrum rectè à nobis sit dictum nec ne, Archiatros olim dictos quibus Principum valetudo curanda erat concredita. Etsi enimvox Ἀρχιάτρου primò haud significet τὸν ἄρχοντος ἰατρὸν sed primarium quemvis: nihil vetat tamen solius Principis valetudini dicatos κατ' ἐξοχὴν ita esse appellatos. Comes Archiatrorum utiq; Principi inservivit, ceu Formula Cassiodoriana disertè docet; *Indulge te quoq;*, inquiens, *Palatio nostro*; *habeto fiduciam ingrediendi, quæ magnis solet pretiis comparari.* In eadem Formulâ dicitur ἁπλῶς de Archiatris: *Habeant Præsulem, quibus NOSTRAM committimus sospitatem.* Fateor tamen haud esse vero absimilem sententiam eorum, qui Archiatros dictos omnes omnino primarios medicos arbitrantur. Fuisse verò certum gradum dignitatis Archiatralem, certumque etiam hujus tituli Medicorum numerum, liquidum est; patebitque ampliùs infra ex iis quibus supplebimus nonnulla dicta *pag. 116.*

Examen autem Archiatrorum cooptandorum neutiquam fuisse penes Comitem qui appellabatur, docet *primò* illud quod in constitutione Valentiniani & Valentis facultas illa examinandi tribuatur collegio quidem Archiatrorum aut Ordini, non autem Comitis; *secundò* quod in Formula Comitis Archiatrorum Cassiodorianâ nulla hujus examinis fiat mentio. Constituitur enim Comes ille ibi *judex* quidem, sed non nisi controversiarum inter Medicos de medendi ratione exortarum. Est verò illa Formula

Formula apprime lectu dignissima: præsertim addito doctissimo Commentario ejusdem quem ante celebravimus literatissimi viri & quondam amici nostri eximii Joannis Henrici Meibomii, etsi liber sit posthumus.

Notatu dignum porrò est id quod Formula ista habet. *In ipsis quidem Artis hujus initiis quodam sacerdotii genere sacramenta vos consecrant. Doctoribus enim vestris promittitis, odisse nequitiam & amare puritatem. Sic vobis liberum non est sponte delinquere, quibus ante momenta scientiæ animus imponitur obligare.* Hæc sanè verba significant haud obscure, etiam illâ tempestate, saltim quædam in capita Hippocratici Jurisjurandi sacramento solemni tyrones Medicæ artis adigere, recepti fuisse moris. Id quod aliàs fieri solere, haud equidem dixerim.

SVPPLEMENTVM XXIIX.

Ad pag. LIV.

Quamvis de examinibus Medentium inter Muhamedanos olim usitato, nihil differere potuerimus, fortassis tamen haud abs re jam fuerit, adferre aliquid huc nonnihil faciens, adhuc usitatum in Ægypto: idque testimonio Medici pereximii, quique ut pòst in Patavina Schola magno cum applausu Artem docuit, ita eandem Cairi per quadriennium juvenis feliciter jam fecerat, degens in Venetorum Consulis familia, Prosperi Alpini. Ita vero ille *l. 1. de Medicina AEgyptiorum c. 1.* scripsit. *Extat Cairi inter cæteros medicos omnes quidam AEgyptius, quem Achimbassi illi appellant: qui medicorum princeps nostrâ linguâ interpretatur. Hujus officium est, illos qui ibi medicinam exercere velint, de illiusce artis peritia sedulo percunctari, & examinare, atque eis, qui in medendi examine rectè responderint ac rectè se gesserint, publicâ fide concedere, ut per eam regio-*

nem mederi impunè possint. Istud autem in doctorum numero asciscendi munus non datur multis, ut in multis Europæ locis fieri solet, sed uni soli tantum, illique præsertim, qui plus auri argentive Præfecto Cayri, quem Bassa appellant, hac de causa solverit. Parum etenim id curat hoc tempore Bassa, an ille, qui Achimbassi procreandus est, sit ad illud munus rectè obeundum probè idoneus: adeo nunc apud illos omnia corrupit avaritia; non hoc, inquam, ille curat, sed an potius aureos multos ipsi offerat. Eodem exemplo & ipse Achimbassi etiam à Præfecto perdoctus, eodem avaritiæ vitio sublatus, pretium à cooptandis accipiens, omnes indistinctè, cum indoctos tum doctos mederi per urbem sinit. Qua facilitate numerus tum virorum tum mulierum medentium in ea maxima urbe Cayri est ferè infinitus; cum quisque exhibito auro possit ab Achimbassi medendi autoritatem obtinere. Hactenus Alpinus. Unde discere est, lege quidem constitutum Cairi esse, non quemvis promiscuè sine prævia approbatione ad Artem faciendam admittere, sed illam haud observari, idque magno cum ægrotantium detrimento. Hanc legem verò jam esse latam ante Turcarum in Ægyptum imperium, per est verisimile: quia alias, ubi maxima est gentis Turcicæ potentia, legis ejusmodi nullum comparet vestigium, sed barbarè istud omne administratur. Fortassis verò etiam alibi, in Africa & Asia, olim, florentibus Arabum rebus, tale quid obtinuit. Vereor autem ut hodie ejus supersit quidquam. Ut proinde hactenus Dissertatio nostra haud à vero aberraverit.

SUPPLEMENTUM XXIX.

Ad pag. LXII.

QUi primi in Ægypto Monasticam vitam degerunt, Paulo sive Antonio auctoribus, eorum saltim plærique homines fuerunt illiterati. Enimvero ipsemet Anto-

nius

nius ne legere quidem potuit, ut in ejus vita ſcribit Athanaſius. Cum illius ergò exemplum maximè ſectandum eſſe foret perſuaſum, ipſa etiam imperitia à quammultis in parte fuit ſanctimoniæ æſtimata. Sed & in univerſum ea fuit vivendi ratio, ut vix diſcendo proficere quiſquam potuerit, tantùm abeſt ut potuerit quem alium docere. Et verò quum duo tum fuerint Monachorum genera, alterum Solitariorum ſive Anachoretarum, alterum in Cœnobiis degentium, (non enim de Sarabaitis aut quos Gyrovagos appellant nunc agam) ſaltim Anachoretarum inſtituta & diſcendi & docendi viam præcluſerunt: quoniam neutrum agi poteſt niſi in hominum conſortio, à quo vita Anachoretica aliena eſt. Melior ſanè multùm & humanior fuit vita Cœnobitica: eoque & ab ipſomet Hieronymo, quamvis antehac Anachoreta, præ alterâ eſt Ruſtico laudata, & paſſim prælata tantùm non ubivis: non tamen etiam illa vel ad diſcendum vel ad docendum fuit commoda, tempus omne eripientibus aliis exercitiis cùm ſpiritualibus tùm victui neceſſariis. Cum ſcilicet nec privatim neque ex communi ſuppeterent vitæ neceſſaria, coacti tunc fuerunt Cœnobitæ non minùs atq; Anachoretæ, manu & in vicinis urbibus mendicando, ſibi alimenta conquirere. Undè Hieronymus ad Ruſticum. *Ægyptiorum monaſteria hunc morem tenent, ut nullum abſq; operis labore ſuſcipiant, non tam propter victus neceſſitatem quàm propter animæ ſalutem.* Talem omninò fuiſſe vitam Ægyptiorum Monachorum, abunde teſtantur etiam Caſſiani Collationes: in quibus de ſtudiis literariis Monachorum Ægypti, quorum ille omnia habuit exploratiſſima, nihil reperire eſt, etſi illorum numeroſa fuerint examina. Feruntur quoque etiamnum Regulæ quas vocant ipſiuſmet Antonii

aliorumque, interque eas una quam Angelus creditur Pachomio dictitasse: habent autem etiam illæ de rebus scholasticis nihil.

Qui ex Antonii disciplina primus in Syria Monasticam instituit S. Hilarius Eremita, illum itidem à peritia aliqua sive divinæ sive profanæ scientiæ, non laudavit Hieronymus, quamvis vitam illius satis cum magnâ curâ descripserit. Nisi huc referre velis illud: *Scripturas sanctas memoriter tenens, post orationes & psalmos quasi Deo præsente recitabat.* Id quod indubie non nisi de parte aliqua divini codicis accipiendum est. De cætero censueris, illum vitam instituisse Ægyptio more. Quapropter & Hieronymus cum dixisset, illum *rastro humum fodisse, ut jejuniorum laborem labor operis duplicaret:* mox subjungit: *Simulque fiscellas junco texens æmulabatur Ægyptiorum monachorum disciplinam, & Apostoli sententiam dicentis: Qui autem non operatur non manducet.* Quis dubitet verò ad illud exemplum saltim plærosq; alios Mesopotamiæ monachos vitam moresque instituisse?

S. Hieronymus tamen in Syriæ eremo vivens videtur non manu laborasse, sed tempus quod ab oratione & sacro cantu fuit reliquum studiis impendisse. Etenim suam quam Romæ collegerat Bibliothecam sibi adferri curavit: nec desiit Ciceronis sese & Plauti lectione delectare. Quod cum faceret Scripturâ posthabita, febricitans in somnio acriter castigatus est. Ipse rem omnem prolixè narrat *libello ad Eustochium de Custodia virginitatis:* penè negans fuisse somnium, *quia liventes habuerit scapulas, & plagas senserit post somnum:* in Apologia tamen contra Ruffinum, qui vituperaverat Hieronymum quod etsi castigatus non desiisset Ciceronianus esse, (inique: nec enim conti-

gerat

gerat illud Hieronymo, quod Ciceronem legisset, sed quod S. Scripturam minore quam par erat studio tractavisset) scribit: *Sed tamen qui somnium criminatur, audiat Prophetarum voces: somniis non esse credendum.* Idem præterea S. Hieronymus, in eremo Hebrææ linguæ addiscendæ dedit operam. Verba ejus ex Epistolâ ad Rusticum de vivendi forma merentur integra hîc legi. *Dum essem juvenis*, inquit, *& solitudinis me deserta vallarent, incentiva vitiorum ardoremque naturæ ferre non poteram: quem cum crebris jejuniis frangerem, mens tamen cogitationibus æstuabat. Ad quam edomandam, cuidam fratri, qui ex Hebræis crediderat, me in disciplinam dedi: ut post Quintiliani acumina, Ciceronis fluvios, gravitatemque Frontonis, & lenitatem Plinii, alphabetum discerem, & stridentia anhelantiaque verba meditarer. Quid ibi laboris insumpserim, quid sustinuerim difficultatis, quoties desperaverim, quoties cessaverim, & contentione discendi rursus inceperim, testis est conscientia tam mea qui passus sum, quàm eorum qui mecum duxerunt vitam. & gratias ago Domino, quod de amaro semine literarum dulces fructus carpo.* Eremitam porrò agens S. Hieronymus per integrum quadriennium, interea temporis adolescens commentaria scripsit in Obadiam Prophetam, transtulitque Origenis quasdam homilias aliaque nonnulla. Habuit quoque ibi alumnos antiquariæ artis servientes, ut ipse testatur *epistola sexta ad Florentium*. Unde manifestum est: S. Hieronymi Eremiticam vitam ab institutis aliorum Eremitarum toto fuisse cœlo diversam. Multò magis diversa fuit ejus vivendi ratio quam Bethlehemi egit: utpote quum illo tempore docuerit ore ac scripto quamplurimos, & undique terrarum tantùm non indies varios hospites exceperit. Scholam tamen publicam nec vel Hieronymus habuit; ne divinarum quidem

victum sibi artes excolendo legitur comparasse. Itaque vel hinc discere est, in Lerinensi insula Sacris studiis fuisse litatum. Quod ipsum ea quæ in Dissertatione adduximus verba Eucherii itidem liquidò ostendunt. Fugit nunc tamen nos discendi docendique ibi observata ratio. Quanquam scholas multitudine discipulorum frequentatas ibi non fuisse, & qui inclaruerunt suam eruditionem attulisse isthuc potiùs, sic satis sit manifestum.

Quoniam porrò de reliquis Stœchadibus insulis, aliisque Galliæ monasteriis jam tunc temporis conditis, nihil tale prædicatur quod de Lerinensi, argumento id est, iis in locis longè tum minorem, si modò ullam, fuisse doctrinæ culturam. Etiam hoc verò meretur observari: omnes illos ex Lerinensi monasterio profectos olim viros doctrina aliqua insignes, intra seculum quintum quasi concludi. Nec verò, etsi nunc quoque in Insula isthac supersit Monachorum aliqua ἄσκησις, tanto spacio quisquam ibi vixit aut inde prodiit, illis quos laudavimus par doctrina. Ut haud injuriâ dixeris, cum seculo Christiano illo quinto priscam doctrinæ laudem, ut pene etiam alibi, per Galliam defecisse. Operæ tamen fuerit pretium aliquod legisse librum, quem titulo *Chronologia Sanctorum & aliorum virorum illustrium ac Abbatum Sacræ Insulæ Lerinensis*, Lugduni anno seculi hujus tertio decimo edidit Domnus Vincentius Baralis Salerna Monachus Lerinensis.

SVPPLEMENTVM XXX.

Ad pag. LXV.

SUnt qui perhibeant, seculo jam tum quarto penetrasse in Italiam Monasticam vivendi rationem, seculo saltim quinto passim & ibi & in Sicilia complures vixisse Ascetas. Quibus equidem haud refragabor, etsi perquam obscura

sit

fit eorum memoria: idque quandoquidem Ægyptiaca instituta indubie etiam ibi obtinuerunt, nihil certè fecerint ad doctrinæ aliquem cultum. Sexto itaque demum seculo possit videri laus illa deberi: & quidem primo omnium S. Benedicto, cujus Regula Monastica deinceps præ aliis passim placuit. Quapropter etiam nos in Dissertatione Benedictum illum ejusque Regulam hoc nomine laudantes, aliis illum omnibus prætulimus. Quam secuti tamen sententiam tunc sumus, de doctrinæ per Benedictum ejusque sectatores propagatione, illam, licet in vulgo sit recepta, tamen profiteri amplius non audemus. In planè alia scilicet nos jam ducit, *Primum* ipsiusmet Benedicti ejusque discipulorum historia, *Secundo* Regula ejus monastica, & *Tertio* altum de Benedictinorum Monachorum eruditione, per sextum septimum & octavum secula, silentium.

I. Enimvero ex Gregorii Papæ dialogo secundo, de ipso Benedicto Antoninus *parte secunda Summæ Historialis tit. XV. cap. XIII* ita scribit: *Qui nobiliore genere ex provinciâ Nursia ortus Romæ liberalibus literarũ studiis traditus à parentibus fuerat. Sed cùm in eis multos ire per abrupta vitiorum cerneret, eum quem quasi in ingressu mundi posuerat pedem retraxit: ne si quid de ejus scientia attingeret, ipse quoq; postmodum in immane præcipitium totus iret. Despectis itaq; literarum studiis, relictâ domo rebusq; patris, soli Deo placere desiderans, sanctæ conversationis habitum quæsivit. Recessit igitur scienter nescius & sapienter indoctus.* Quæ utiq; indicant aversum à liberalibus studiis Benedicti affectum. Igitur quod §. 2 idem scribit: *Cæperunt tunc ad eum Romani Nobiles & Religiosi concurrere, suosq; filios ei omnipotenti Deo nutriendos dare; Tunc quoq; bonæ spei suas soboles Equitius Maurum, Tertullius vero Patricius Placidum tradidit*: Illud, inquam, non nisi de educatione ad vitæ sanctimoniam accipiendum

victum sibi artes excolendo legitur comparasse. Itaque vel hinc discere est, in Lerinensi insula Sacris studiis fuisse litatum. Quod ipsum ea quæ in Dissertatione adduximus verba Eucherii itidem liquidò ostendunt. Fugit nunc tamen nos discendi docendique ibi observata ratio. Quanquam scholas multitudine discipulorum frequentatas ibi non fuisse, & qui inclaruerunt suam eruditionem attulisse isthuc potiùs, sic satis sit manifestum.

Quoniam porrò de reliquis Stœchadibus insulis, aliisque Galliæ monasteriis jam tunc temporis conditis, nihil tale prædicatur quod de Lerinensi, argumento id est, iis in locis longè tum minorem, si modò ullam, fuisse doctrinæ culturam. Etiam hoc verò meretur observari: omnes illos ex Lerinensi monasterio profectos olim viros doctrina aliqua insignes, intra seculum quintum quasi concludi. Nec verò, etsi nunc quoque in Insula isthac supersit Monachorum aliqua ἀσκησις, tanto spacio quisquam ibi vixit aut inde prodiit, illis quos laudavimus par doctrina. Ut haud injuriâ dixeris, cum seculo Christiano illo quinto priscam doctrinæ laudem, ut pene etiam alibi, per Galliam defecisse. Operæ tamen fuerit pretium aliquod legisse librum, quem titulo *Chronologiæ Sanctorum & aliorum virorum illustrium ac Abbatum Sacræ Insulæ Lerinensis*, Lugduni anno seculi hujus tertio decimo edidit Domnus Vincentius Baralis Salerna Monachus Lerinensis.

SUPPLEMENTUM XXX.

Ad pag. LXV.

SUnt qui perhibeant, seculo jam tum quarto penetrasse in Italiam Monasticam vivendi rationem, seculo saltim quinto passim & ibi & in Sicilia complures vixisse Ascetas. Quibus equidem haud refragabor, etsi perquam obscura sit

fit eorum memoria: idque quandoquidem Ægyptiaca instituta indubie etiam ibi obtinuerunt, nihil certè fecerint ad doctrinæ aliquem cultum. Sexto itaque demum seculo possit videri laus illa deberi: & quidem primo omnium S. Benedicto, cujus Regula Monastica deinceps præ aliis passim placuit. Quapropter etiam nos in Dissertatione Benedictum illum ejusque Regulam hoc nomine laudantes, aliis illum omnibus prætulimus. Quam secuti tamen sententiam tunc sumus, de doctrinæ per Benedictum ejusque sectatores propagatione, illam, licet in vulgo sit recepta, tamen profiteri amplius non audemus. In planè alia scilicet nos jam ducit, *Primum* ipsiusmet Benedicti ejusque discipulorum historia, *Secundo* Regula ejus monastica, & *Tertio* altum de Benedictinorum Monachorum eruditione, per sextum septimum & octavum secula, silentium.

I. Enimvero ex Gregorii Papæ dialogo secundo, de ipso Benedicto Antoninus *parte secunda Summæ Historialis tit. XV. cap. XIII* ita scribit: *Qui nobiliore genere ex provincia Nursiæ ortus Romæ liberalibus literarũ studiis traditus à parentibus fuerat. Sed cùm in eis multos ire per abrupta vitiorum cerneret, eum quem quasi in ingressu mundi posuerat pedem retraxit: ne si quid de ejus scientia attingeret, ipse quoq; postmodum in immane præcipitium totus iret. Despectis itaq; literarum studiis, relicta domo rebusq; patris, soli Deo placere desiderans, sanctæ conversationis habitum quæsivit. Recessit igitur scienter nescius & sapienter indoctus.* Quæ utiq; indicant aversum à liberalibus studiis Benedicti affectum. Igitur quod §. 2 idem scribit: *Cœperunt tunc ad eum Romani Nobiles & Religiosi concurrere, suosq; filios ei omnipotenti Deo nutriendos dare; Tunc quoq; bonæ spei suas soboles Equitius Maurum, Tertullius vero Patricius Placidum tradidit*: Illud, inquam, non nisi de educatione ad vitæ sanctimoniam accipi-

victum sibi artes excolendo legitur comparasse. Itaque vel hinc discere est, in Lerinensi insula Sacris studiis fuisse litatum. Quod ipsum ea quæ in Dissertatione adduximus verba Eucherii itidem liquidò ostendunt. Fugit nunc tamen nos discendi docendique ibi observata ratio. Quanquam scholas multitudine discipulorum frequentatas ibi non fuisse, & qui inclaruerunt suam eruditionem attulisse isthuc potiùs, sic satis sit manifestum.

Quoniam porrò de reliquis Stœchadibus insulis, aliisque Galliæ monasteriis jam tunc temporis conditis, nihil tale prædicatur quod de Lerinensi, argumento id est, iis in locis longè tum minorem, si modò ullam, fuisse doctrinæ culturam. Etiam hoc verò meretur observari: omnes illos ex Lerinensi monasterio profectos olim viros doctrina aliqua insignes, intra seculum quintum quasi concludi. Nec verò, etsi nunc quoque in Insula isthac superfit Monachorum aliqua ἄσκησις, tanto spacio quisquam ibi vixit aut inde prodiit, illis quos laudavimus par doctrina. Ut haud injuriâ dixeris, cum seculo Christiano illo quinto priscam doctrinæ laudem, ut pene etiam alibi, per Galliam defecisse. Operæ tamen fuerit pretium aliquod legisse librum, quem titulo *Chronologia Sanctorum & aliorum virorum illustrium ac Abbatum Sacræ Insulæ Lerinensis*, Lugduni anno seculi hujus tertio decimo edidit Domnus Vincentius Baralis Salerna Monachus Lerinensis.

SVPPLEMENTVM XXX.

Ad pag. LXV.

SUnt qui perhibeant, seculo jam tum quarto penetrasse in Italiam Monasticam vivendi rationem, seculo saltim quinto passim & ibi & in Sicilia complures vixisse Ascetas. Quibus equidem haud refragabor, etsi perquam obscura sit

sit eorum memoria: idque quandoquidem Ægyptiaca instituta indubie etiam ibi obtinuerunt, nihil certè fecerint ad doctrinæ aliquem cultum. Sexto itaque demum seculo possit videri laus illa deberi: & quidem primo omnium S. Benedicto, cujus Regula Monastica deinceps præ aliis passim placuit. Quapropter etiam nos in Dissertatione Benedictum illum ejusque Regulam hoc nomine laudantes, aliis illum omnibus prætulimus. Quam secuti tamen sententiam tunc sumus, de doctrinæ per Benedictum ejusque sectatores propagatione, illam, licet in vulgo sit recepta, tamen profiteri amplius non audemus. In planè alia scilicet nos jam ducit, *Primum* ipsiusmet Benedicti ejusque discipulorum historia, *Secundo* Regula ejus monastica, & *Tertio* altum de Benedictinorum Monachorum eruditione, per sextum septimum & octavum secula, silentium.

Enimvero ex Gregorii Papæ dialogo secundo, de ipso Benedicto Antoninus *parte secunda Summæ Historialis tit. XV. cap. XIII* ita scribit: *Qui nobiliore genere ex provincia Nursiæ ortus Romæ liberalibus literarũ studiis traditus à parentibus fuerat. Sed cùm in eis multos ire per abrupta vitiorum cerneret, eum quem quasi in ingressu mundi posuerat pedem retraxit: ne si quid de ejus scientia attingeret, ipse quoq; postmodum in immane præcipitium totus iret. Despectis itaq; literarum studiis, relicta domo rebusq; patris, soli Deo placere desiderans, sanctæ conversationis habitum quæsivit. Recessit igitur scienter nescius & sapienter indoctus.* Quæ utiq; indicant aversum à liberalibus studiis Benedicti affectum. Igitur quod §. 2 idem scribit: *Cœperunt tunc ad eum Romani Nobiles & Religiosi concurrere, suosq; filios ei omnipotenti Deo nutriendos dare; Tunc quoq; bonæ spei suas soboles Equitius Maurum, Tertullius vero Patricius Placidum tradidit*: Illud, inquam, non nisi de educatione ad vitæ sanctimoniam accipiendum I.

victum sibi artes excolendo legitur comparasse. Itaque vel hinc discere est, in Lerinensi insula Sacris studiis fuisse litatum. Quod ipsum ea quæ in Dissertatione adduximus verba Eucherii itidem liquidò ostendunt. Fugit nunc tamen nos discendi docendique ibi observata ratio. Quanquam scholas multitudine discipulorum frequentatas ibi non fuisse, & qui inclaruerunt suam eruditionem attulisse isthuc potiùs, sic satis sit manifestum.

Quoniam porrò de reliquis Stœchadibus insulis, aliisque Galliæ monasteriis jam tunc temporis conditis, nihil tale prædicatur quod de Lerinensi, argumento id est, iis in locis longè tum minorem, si modò ullam, fuisse doctrinæ culturam. Etiam hoc verò meretur observari: omnes illos ex Lerinensi monasterio profectos olim viros doctrina aliqua insignes, intra seculum quintum quasi concludi. Nec verò, etsi nunc quoque in Insula isthac supersit Monachorum aliqua ἀσκησις, tanto spacio quisquam ibi vixit aut inde prodiit, illis quos laudavimus par doctrina. Ut haud injuriâ dixeris, cum seculo Christiano illo quinto priscam doctrinæ laudem, ut pene etiam alibi, per Galliam defecisse. Operæ tamen fuerit pretium aliquod legisse librum, quem titulo *Chronologia Sanctorum & aliorum virorum illustrium ac Abbatum Sacræ Insulæ Lerinensis*, Lugduni anno seculi hujus tertio decimo edidit Domnus Vincentius Baralis Salerna Monachus Lerinensis.

SVPPLEMENTVM XXX.

Ad pag. LXV.

SUnt qui perhibeant, seculo jam tum quarto penetrasse in Italiam Monasticam vivendi rationem, seculo saltim quinto passim & ibi & in Sicilia complures vixisse Ascetas. Quibus equidem haud refragabor, etsi perquam obscura

sit

fit eorum memoria: idque quandoquidem Ægyptiaca instituta indubie etiam ibi obtinuerunt, nihil certè fecerint ad doctrinæ aliquem cultum. Sexto itaque demum seculo possit videri laus illa deberi: & quidem primo omnium S. Benedicto, cujus Regula Monastica deinceps præ aliis passim placuit. Quapropter etiam nos in Dissertatione Benedictum illum ejusque Regulam hoc nomine laudantes, aliis illum omnibus prætulimus. Quam secuti tamen sententiam tunc sumus, de doctrinæ per Benedictum ejusque sectatores propagatione, illam, licet in vulgo sit recepta, tamen profiteri amplius non audemus. In planè alia scilicet nos jam ducit, *Primum* ipsiusmet Benedicti ejusque discipulorum historia, *Secundo* Regula ejus monastica, & *Tertio* altum de Benedictinorum Monachorum eruditione, per sextum septimum & octavum secula, silentium.

Enimvero ex Gregorii Papæ dialogo secundo, de ipso Benedicto Antoninus *parte secunda Summæ Historialis tit. XV. cap. XIII* ita scribit: *Qui nobiliore genere ex provinciâ Nursiæ ortus Romæ liberalibus literarũ studiis traditus à parentibus fuerat. Sed cùm in eis multos ire per abrupta vitiorum cerneret, eum quem quasi in ingressu mundi posuerat pedem retraxit: ne si quid de ejus scientia attingeret, ipse quoq; postmodum in immane præcipitium totus iret. Despectis itaq; literarum studiis, relictâ domo rebusq; patris, soli Deo placere desiderans, sanctæ conversationis habitum quæsivit. Recessit igitur sciẽnter nescius & sapienter indoctus.* Quæ utiq; indicant aversum à liberalibus studiis Benedicti affectum. Igitur quod *§. 2* idem scribit: *Cœperunt tunc ad eum Romani Nobiles & Religiosi concurrere, suosq; filios ei omnipotenti Deo nutriendos dare; Tunc quoq; bonæ spei suas soboles Equitius Maurum, Tertullius vero Patricius Placidum tradidit*: Illud, inquam, non nisi de educatione ad vitæ sanctimoniam accipi- I.

 endum

aliorumque, interque eas una quam Angelus creditur Pachomio dictitasse: habent autem etiam illæ de rebus scholasticis nihil.

Qui ex Antonii disciplina primus in Syria Monasticam instituit S. Hilarius Eremita, illum itidem à peritia aliqua sive divinæ sive profanæ scientiæ, non laudavit Hieronymus, quamvis vitam illius satis cum magnâ curâ descripserit. Nisi huc referre velis illud: *Scripturas sanctas memoriter tenens, post orationes & psalmos quasi Deo præsente recitabat.* Id quod indubie non nisi de parte aliqua divini codicis accipiendum est. De cætero censueris, illum vitam instituisse Ægyptio more. Quapropter & Hieronymus cum dixisset, illum *rastro humum fodisse, ut jejuniorum laborem labor operis duplicaret:* mox subjungit: *Simulq; fiscellas junco texens æmulabatur Ægyptiorum monachorum disciplinam, & Apostoli sententiam dicentis: Qui autem non operatur non manducet.* Quis dubitet verò ad illud exemplum saltim plærosq; alios Mesopotamiæ monachos vitam moresque instituisse?

S. Hieronymus tamen in Syriæ eremo vivens videtur non manu laborasse, sed tempus quod ab oratione & sacro cantu fuit reliquum studiis impendisse. Etenim suam quam Romæ collegerat Bibliothecam sibi adferri curavit: nec desiit Ciceronis sese & Plauti lectione delectare. Quod cum faceret Scripturâ posthabita, febricitans in somnio acriter castigatus est. Ipse rem omnem prolixè narrat *libello ad Eustochium de Custodia virginitatis:* penè negans fuisse somnium, *quia liventes habuerit scapulas, & plagas senserit post somnum:* in Apologia tamen contra Ruffinum, qui vituperaverat Hieronymum quod etsi castigatus non desiisset Ciceronianus esse, inique: nec enim contigerat

gerat illud Hieronymo, quod Ciceronem legiſſet, ſed quod S. Scripturam minore quam par erat ſtudio tractaviſſet) ſcribit: *Sed tamen qui ſomnium criminatur, audiat Prophetarum voces: ſomniis non eſſe credendum.* Idem præterea S. Hieronymus, in eremo Hebrææ linguæ addiſcendæ dedit operam. Verba ejus ex Epiſtolâ ad Ruſticum de vivendi forma merentur integra hîc legi. *Dum eſſem juvenis*, inquit, *& ſolitudinis me deſerta vallarent, incentiva vitiorum ardoremq; naturæ ferre non poteram: quem cum crebris jejuniis frangerem, mens tamen cogitationibus æſtuabat. Ad quam edomandam, cuidam fratri, qui ex Hebræis crediderat, me in diſciplinam dedi: ut poſt Quintiliani acumina, Ciceronis fluvios, gravitatemq; Frontonis, & levitatem Plinii, alphabetum diſcerem, & ſtridentia anhelantiaq; verba meditarer. Quid ibi laboris impſumpſerim, quid ſuſtinuerim difficultatis, quoties deſperaverim, quoties ceſſaverim, & contentione diſcendi rurſus inceperim, teſtis eſt conſcientia tam mea qui paſſus ſum, quàm eorum qui mecum duxerunt vitam. & gratias ago Domino, quod de amaro ſemine literarum dulces fructus carpo.* Eremitam porrò agens S. Hieronymus per integrum quadriennium, interea temporis adoleſcens commentaria ſcripſit in Obadiam Prophetam, tranſtulitque Origenis quasdam homilias aliaque nonnulla. Habuit quoque ibi alumnos antiquariæ artis ſervientes, ut ipſe teſtatur *epiſtola ſexta ad Florentium*. Unde manifeſtum eſt: S. Hieronymi Eremiticam vitam ab inſtitutis aliorum Eremitarum toto fuiſſe cœlo diverſam. Multò magis diverſa fuit ejus vivendi ratio quam Bethlehemi egit: utpote quum illo tempore docuerit ore ac ſcripto quamplurimos, & undique terrarum tantùm non indies varios hoſpites exceperit. Scholam tamen publicam nec vel Hieronymus habuit; ne divinarum qui-

dem literarum. Utque ille sic sese gesserit, Rusticum tamen de vita monastica instruens *epistola 4*, ait quidem: *Ama scientiam scripturarum & carnis vitia non amabis*: mox verò subjungit: *Facito aliquid operis, ut te semper diabolus inveniat occupatum. Si Apostoli habentes potestatem de Evangelio vivere laborabant manibus suis, ne quem gravarent, & aliis tribuebant refrigeria, quorum pro spiritualibus debebant mereri carnalia, cur tu in usus tuos cessura non praepares? Vel fiscellam texe junco, vel canistrum lentis plecte viminibus: sarriatur humus: areolae aequo limite dividantur &c.* Idem *epist.13*, non nisi hoc unico utitur ad Paulinum, virum non indoctum, praecepto: *Semper in animo tuo sit sacra lectio.* Ad discendum ulteriùs illum non invitat, multo minùs ad docendum. Ita etiam describit Malchum monachum, ut liquidum sit, hominem fuisse illum omnis melioris doctrinae rudem.

Verè igitur Monastica S. Hieronymi vita plurimùm distat ab institutis reliquorum non Ægypti duntaxat, sed Syriae etiam qui tunc floruerunt, Monachorum. Apud reliquos nimirum non nisi *Sancta* quaedam, ut cum Hieronymo loquar, *tantum sibi utilis rusticitas* obtinebat: ille verò otiabatur toti Ecclesiae laborans. Quemadmodum verò sine exemplo tunc Monachum egit S. Hieronymus, ita in tribus muliebribus Bethlemiticis Cœnobiis inusitatâ ratione sese gesserunt Paula Eustochium, aliaeque: itidem scilicet singulari industria divinis lectionibus intentae, utpote quae Hebraeae quoque linguae sibi peritiam acquisierant. Non tamen & illae videntur alias erudiisse: tantùm abest ut scholae virginum in Monasteriis illis fuerint habitae.

Planè Ægyptiis porrò moribus fuerunt illi, qui Augustino florente in Africam Monasticen intulerunt.

Enim-

Enimvero sanctissimus ille Ecclesiæ pater libro quem *de Moribus Monachorum* inscripsit non alios depingit, hinc & tanquam operarios alloquitur doctrinæq; nullius homines. Fuerunt autem tunc, repugnantibus multùm Donatistis, in Africa exstructa cœnobia, Carthagine, Tagaste & Hippone. Solitarios isthuc commigrasse, haud equidem observavi.

De Monasterio quod in Gallia instituerat S. Martinus, agens Sulpitius Severus, ætate suppar, in Historia *vitæ S. Martini c. 7.* scribit: *Discipuli octoginta erant qui ad exemplum beati magistri instituebantur.* Verùm ne hæc quidem *institutio* doctrinæ capessendæ inservivit, sed exercitiis asceticis: nam & Martinus non doctrinâ polluit sed eximiâ sanctitate. Indicatque idem quod subsequitur. *Nemo ibi quidquam proprium habebat. Omnia in medio conferebantur. Non emere aut vendere (ut pleris q. Monachis moris est) quidquam licebat. Ars ibi, exceptis scriptoribus, nulla habebatur: cui tamen operi minor ætas deputabatur, majores orationi vacabant.* Non adducam reliqua, quia & ipsa nihil sunt nisi *ἀσκητικά*. Obiter meretur observari: S. Martini cœnobium ab Ægyptiis saltim in eo abiisse, quod hic ars nulla exerceretur, nec artefacta venderentur aut emerentur: utrumque autem apud Ægyptios obtinuerit: quo, ipso, ut & mendicitate, data fuit occasio clanculum ditescendi.

De Lerinensi porrò insula ita quidem *l. de laude Eremi* loquitur Eucherius. *Hæc nunc habet sanctos senes illos, qui divisis cellulis AEgyptios patres Galliis nostris intulerunt.* Nequaquam tamen illa Insula observavit omnia Ægyptiorum Monachorum instituta, etsi cellulis & ibi fuerint distincti sancti senes. Complures enim Insula isthæc dedit literatos viros & Ecclesiis docendis regendisque aptos: Ægyptus, etsi tot agminibus stipata, vix unum. Neque quisquam ibi manu victum

victum sibi artes excolendo legitur comparasse. Itaque vel hinc discere est, in Lerinensi insula Sacris studiis fuisse litatum. Quod ipsum ea quæ in Dissertatione adduximus verba Eucherii itidem liquidò ostendunt. Fugit nunc tamen nos discendi docendique ibi observata ratio. Quanquam scholas multitudine discipulorum frequentatas ibi non fuisse, & qui inclaruerunt suam eruditionem attulisse isthuc potiùs, sic satis sit manifestum.

Quoniam porrò de reliquis Stœchadibus insulis, aliisque Galliæ monasteriis jam tunc temporis conditis, nihil tale prædicatur quod de Lerinensi, argumento id est, iis in locis longè tum minorem, si modò ullam, fuisse doctrinæ culturam. Etiam hoc verò meretur observari: omnes illos ex Lerinensi monasterio profectos olim viros doctrina aliqua insignes, intra seculum quintum quasi concludi. Nec verò, etsi nunc quoque in Insula isthac supersit Monachorum aliqua ἄσκησις, tanto spacio quisquam ibi vixit aut inde prodiit, illis quos laudavimus par doctrina. Ut haud injuriâ dixeris, cum seculo Christiano illo quinto priscam doctrinæ laudem, ut pene etiam alibi, per Galliam defecisse. Operæ tamen fuerit pretium aliquod legisse librum, quem titulo *Chronologia Sanctorum & aliorum virorum illustrium ac Abbatum Sacræ Insulæ Lerinensis*, Lugduni anno seculi hujus tertio decimo edidit Domnus Vincentius Baralis Salerna Monachus Lerinensis.

SVPPLEMENTVM XXX.

Ad pag. LXV.

Sunt qui perhibeant, seculo jam tum quarto penetrasse in Italiam Monasticam vivendi rationem, seculo saltim quinto passim & ibi & in Sicilia complures vixisse Ascetas. Quibus equidem haud refragabor, etsi perquam obscura

sit

sit eorum memoria: idque quandoquidem Ægyptiaca instituta indubie etiam ibi obtinuerunt, nihil certè fecerint ad doctrinæ aliquem cultum. Sexto itaque demum seculo possit videri laus illa deberi: & quidem primo omnium S. Benedicto, cujus Regula Monastica deinceps præ aliis passim placuit. Quapropter etiam nos in Dissertatione Benedictum illum ejusque Regulam hoc nomine laudantes, aliis illum omnibus prætulimus. Quam secuti tamen sententiam tunc sumus, de doctrinæ per Benedictum ejusque sectatores propagatione, illam, licet in vulgo sit recepta, tamen profiteri amplius non audemus. In planè alia scilicet nos jam ducit, *Primum* ipsiusmet Benedicti ejusque discipulorum historia, *Secundo* Regula ejus monastica, & *Tertio* altum de Benedictinorum Monachorum eruditione, per sextum septimum & octavum secula, silentium.

Enimvero ex Gregorii Papæ dialogo secundo, de ipso Benedicto Antoninus *parte secunda Summæ Historialis tit. XV. cap. XIII* ita scribit: *Qui nobiliore genere ex provinciâ Nursiæ ortus Romæ liberalibus literarũ studiis traditus à parentibus fuerat. Sed cùm in eis multos ire per abrupta vitiorum cerneret, eum quem quasi in ingressu mundi posuerat pedem retraxit: ne si quid de ejus scientia attingeret, ipse quoq; postmodum in immane præcipitium totus iret. Despectis itaq; literarum studiis, relicta domo rebusq; patris, soli Deo placere desiderans, sanctæ conversationis habitum quæsivit. Recessit igitur scienter nescius & sapienter indoctus.* Quæ utiq; indicant aversum à liberalibus studiis Benedicti affectum. Igitur quod §. 2 idem scribit: *Cœperunt tunc ad eum Romani Nobiles & Religiosi concurrere, suosq; filios ei omnipotenti Deo nutriendos dare; Tunc quoq; bonæ spei suas soboles Equitius Maurum, Tertullius vero Patricius Placidum tradidit*: Illud, inquam, non nisi de educatione ad vitæ sanctimoniam accipi- I.

endum est, secus quam nostra habet Dissertatio. In iisdem verò non autem aliis exercitiis vixisse cum Placidum tum Maurum, qui Benedicti discipulorum laudantur potissimi, ex iis quæ narrat Antoninus *decimoquarto capite* itidem est manifestum. Nec verò aliò spectavit illa à Mauro instituta Francicæ juventutis educatio: quam nos itidem de studiis doctrinarum perperam fuimus interpretati.

II. Jam porrò *Regula Monastica Benedicti* ne verbulo quidem agit, de studiis doctrinæ sive secularis sive etiam sacræ excolendis. Imo Regulæ ejus argumenti veteres omnes, quæ quidem ante seculum Christi nonum conscriptæ sunt, ne S. Basilii quidem excepta, de literarum vel sacris studiis habent nihil. Liquidò sanè illud apparet ex Codice Regularum, collecto Ludovici Pii ætate à Benedicto Anianensi Abbate, qui curâ Lucæ Holstenii Romæ in lucem prodiit anno seculi hujus sexagesimo primo, & quarto pòst recusus est Parisiis.

Dissertatio mea aliud quidem conata est persuadere libris Divinarum humanarumq; Institutionum aut Lectionum Cassiodori. Et vero illos voluit esse Casiodorus Monachis suis Vivariensibus pro manuductione ad divina & humana studia: merenturque pro captu illius temporis laudem eximiam. Sed Vivariense illud Monasterium saltim tunc temporis non fuit ex Benedicti instituto: sed planè diversum. Eoque etsi tunc etiam Benedictus vixerit, hujus tamen Cassiodorus nusquam meminit. Ex Cassiodori itaque potius mente profluxerunt illius Monasterii instituta, non ex Benedicti. Imò cùm Benedicti disciplina sensim obtinuerit, videtur hoc ipso Cassiodori periisse institutum, & loco eruditionis sacrarum ac secularium literarum, quam Casiodorus laudabili conatu voluit propagari,

pagari, ruditatem & inscitiam quandam sacram inter Benedicti sectatores passim tunc invaluisse.

Quod *Tertium* attinet, haud me fugit quid jactitent nonnulli, simul verò & quàm vana sit illorum gloriatio. Adducam nunc duntaxat ex elegantissimo libello Gabrielis Naudæi, amici quondam mei, viri ingenio judicio & multa lectione præpollentis clarissimiq;, cui titulus *Causa Kempensis conjectio*, nonnulla utramq; in partem scripta. *Pagina* scilicet *155* adducuntur Constantini Cajetani Benedictini magnæ famæ Abbatis hæc de vetustissimis Benedictinis verba. *Verùm non tanti ducimus Ecclesiam caducis & ruituris parietibus circumdedisse, quanti facimus, illam æternis & in omne ævum mansuris operibus illustrasse. Mitto nunc Dionysium Exiguum, Aratorem Romanum, Ennodium Ticinensem, & Aurelium Cassiodorum, Romanæ Ecclesiæ Academiarum Lateranensis & Vaticanæ, seu Cantorum scholæ magistros. Mitto nunc Magnum Gregorium, Isidorum, Ildefonsum, Bedam, Damascenum, Alcuinum &c.* Sed paulo pòst Naudæus adjicit ex *libro Vindiciarum Kempensium* hæc Simonis Werlini. *Dionysium sub regula Benedicti fuisse, nullum argumentum est quod me cogat credere. De Aratore omnia alia me docet elegantiarum Pater Jacobus Sirmondus ad Ennodii librum nonum ex codice Remensi Monachorum S. Remigii, in quo librorum Aratoris exordium legitur: quo licet exprimatur quid ante clericatum Arator fuerit, monachismus tamen tacetur. Ennodium verò quomodo audes hic monachum facere, cum ipse in Eucharistico de vita sua non solum toto capite sed manibus etiam pedibusq; abnuat? De Cassiodoro æquè fallimini: qui de suo monasterio Vivariensi agens Divinar. Instit. c. 32 nunquam meminit S. Benedicti, sed Abbatum Gerontii & Chalcedonis. Gregorium Magnum fuisse Benedictinum conatus est probare Cajetanus libro justa* III.

magnitudinis, sed absq; justis rationibus. Isidorus Hispalensis habuit regulam propriam, non sancti Benedicti. De Ildefonso eadem fermè est ratio. Sed in Damasceno magis desipit, quisquis eum facit Benedictinum. Hactenus ille.

Quibus hæc tamen nos addimus. Beda fuit quidem monachus sed quo tempore in Britannia Benedicti Regula nondum invaluerat. Par est ratio Alcuini Angli: modò ille fuerit Monachus, nec enim vel hoc certò constat. Isidorum Hispalensem aliquando Monachum egisse, non memoravit Mariana *l.6.R.Hispan,c.7*, ubi diligenter Isidori res persequitur. Hoc tamen habet hîc non dissimulandum. *Susceptam Ecclesiam cùm optimis legibus atq; institutis temperavit, tùm inanem omnem curam esse, nisi à primis annis ceræ instar ad omnem pietatis partem pueri formarentur, intelligens, collegium Hispali constituendum curavit ad juventutem literis & sapientiæ studiis imbuendam. Vnde tanquam ex arce sapientiæ plurimi prodierunt morum probitate & doctrina insignes. In his Illefonsus & Braulius.* Illustrantur autem hæc ab iis quæ idem Mariana de Illefonso refert *l. VI. cap. X.* Gregorium porrò Magnum, non Benedicti sed S. Equitii sub Græco S. Basilii instituto monachum fuisse, multis jam vicerat argumentis in Annalibus Baronius. Cui opposuit quidem sua Cajetanus, sed reperit mox adversarium doctum, Antonium Gallonium Congregationis Oratorii Presbyterum: qui *librum Apologeticum* edidit, *pro assertis in Annalibus Ecclesiæ de monachatu S. Gregorii Papæ.* Fuit scilicet Cajetanus ille ad insaniam usque Benedictinorum laudis studiosus: atq; hinc vi facta quamplures tantùm non obtorto collo in Ordinem illum pertraxit. Id quod etiam de S. Columbano Abbate *pag.143.* & *pag.132.* de Amalario Fortunato, rectè monuit, idem ille nunquam sine præconio mihi memorandus Naudæus.

Cæterùm a

CÆTERVM seculo Christiano nono longè melior cœpit esse ratio eruditionis, in nonnullis saltim S. Benedicti disciplinam professis Monasteriis. Quam rem persequemur commodiùs ad paginam LXV Supplemento XXXII.

SVPPLEMENTVM XXXI.

Ad pag. LXIV.

QUod Dissertatio habet: *neminem ferè in Occidentalis Ecclesiæ toto orbe nomen aliquod scripto libro obtinuisse, qui non in Monasterio educatus sit atq; institutus*: illud hodie neutiquam dixerim: imò scriptorum neminem censeo ibi fuisse vel educatum vel institutum. Quantumvis enim quidam illorum ad Monasticam vitam animum appulerint, extra monasterium tamen quicquid in iis fuit eruditionis hauserunt. Nisi fortè in sola Hibernia aut Britannia.

Displicet etiam quod diximus: *Scotos monachos à Romanis meliorem culturam aliqua ex parte accepisse*. De Britannis nonnullis verum est tamen.

Displicet porro: *præter Monachorum scholas nullam in Occidentali orbe fuisse Philosophiæ aut Philologiæ aut Christianæ doctrinæ cathedram*: præsertim quoniam fortasse nulla fuerit Schola ejusmodi monastica, & de Schola ab Isidoro circa Ecclesiam Hispalensem excitata aliud jam proximè docuerimus. Verumtamen & Hispalense illud Isidori institutum per irruptiones Saracenicas non multò pòst interiit.

Displicet denique, quod nullam fecerim Hiberniæ Monasteriorum mentionem: quum tamen ipsismet ejus ævi Britannicis fortè mereantur præferri. Igitur de iis nunc aliquid est narrandum.

Et verò pridem ante Anglo-Saxones literarum meliorum aliquis apud HIBERNOS fuit cultus. Certè seculo adhuc octavo Angli soliti sunt Hiberniam petere doctrinæ gratia.

magnitudinis, sed absq; justis rationibus. Isidorus Hispalensis habuit regulam propriam, non sancti Benedicti. De Ildefonso eadem fermè est ratio. Sed in Damasceno magis desipit, quisquis eum facit Benedictinum. Hactenus ille.

Quibus hæc tamen nos addimus. Beda fuit quidem monachus sed quo tempore in Britannia Benedicti Regula nondum invaluerat. Par est ratio Alcuini Angli: modò ille fuerit Monachus, nec enim vel hoc certò constat. Isidorum Hispalensem aliquando Monachum egisse, non memoravit Mariana *l.6. R. Hispan, c.7*, ubi diligenter Isidori res persequitur. Hoc tamen habet hîc non dissimulandum. *Susceptam Ecclesiam cùm optimis legibus atq; institutis temperavit, tùm inanem omnem curam esse, nisi à primis annis ceræ instar ad omnem pietatis partem pueri formarentur, intelligens, collegium Hispali constituendum curavit ad juventutem literis & sapientiæ studiis imbuendam. Vnde tanquam ex arce sapientiæ plurimi prodierunt morum probitate & doctrina insignes. In his Illefonsus & Braulius.* Illustrantur autem hæc ab iis quæ idem Mariana de Illefonso refert *l. VI. cap. X.* Gregorium porrò Magnum, non Benedicti sed S. Equitii sub Græco S. Basilii instituto monachum fuisse, multis jam vicerat argumentis in Annalibus Baronius. Cui opposuit quidem sua Cajetanus, sed reperit mox adversarium doctum, Antonium Gallonium Congregationis Oratorii Presbyterum: qui *librum Apologeticum* edidit, *pro assertis in Annalibus Ecclesiæ de monachatu S. Gregorii Papæ.* Fuit scilicet Cajetanus ille ad insaniam usque Benedictinorum laudis studiosus: atq; hinc vi facta quamplures tantùm non obtorto collo in Ordinem illum pertraxit. Id quod etiam de S. Columbano Abbate *pag. 143.* & *pag. 132.* de Amalario Fortunato, rectè monuit, idem ille nunquam sine præconio mihi memorandus Naudæus.

Cæterùm a

CÆTERVM seculo Christiano nono longè melior cœpit esse ratio eruditionis, in nonnullis saltim S. Benedicti disciplinam professis Monasteriis. Quam rem persequemur commodiùs ad paginam LXV Supplemento XXXII.

SVPPLEMENTVM XXXI.

Ad pag. LXIV.

QUod Dissertatio habet: *neminem ferè in Occidentalis Ecclesia toto orbe nomen aliquod scripto libro obtinuisse, qui non in Monasterio educatus sit atq; institutus*: illud hodie neutiquàm dixerim: imò scriptorum neminem censeo ibi fuisse vel educatum vel institutum. Quantumvis enim quidam illorum ad Monasticam vitam animum appulerint, extra monasterium tamen quicquid in iis fuit eruditionis hauserunt. Nisi fortè in sola Hibernia aut Britannia.

Displicet etiam quod diximus: *Scotos monachos à Romanis meliorem culturam aliqua ex parte accepisse*. De Britannis nonnullis verum est tamen.

Displicet porro: *præter Monachorum scholas nullam in Occidentali orbe fuisse Philosophiæ aut Philologiæ aut Christianæ doctrinæ cathedram*: præsertim quoniam fortasse nulla fuerit Schola ejusmodi monastica, & de Schola ab Isidoro circa Ecclesiam Hispalensem excitata aliud jam proximè docuerimus. Verumtamen & Hispalense illud Isidori institutum per irruptiones Saracenicas non multò pòst interiit.

Displicet denique, quod nullam fecerim Hiberniæ Monasteriorum mentionem: quum tamen ipsismet ejus ævi Britannicis fortè mereantur præferri. Igitur de iis nunc aliquid est narrandum.

Et verò pridem ante Anglo-Saxones literarum meliorum aliquis apud HIBERNOS fuit cultus. Certè seculo adhuc octavo Angli soliti sunt Hiberniam petere doctrinæ gratia.

magnitudinis, sed absq; justis rationibus. Isidorus Hispalensis habuit regulam propriam, non sancti Benedicti. De Ildefonso eadem fermè est ratio. Sed in Damasceno magis desipit, quisquis eum fecit Benedictinum. Hactenus ille.

Quibus hæc tamen nos addimus. Beda fuit quidem monachus sed quo tempore in Britannia Benedicti Regula nondum invaluerat. Par est ratio Alcuini Angli: modò ille fuerit Monachus, nec enim vel hoc certò constat. Isidorum Hispalensem aliquando Monachum egisse, non memoravit Mariana *l.6. R. Hispan, c.7*, ubi diligenter Isidori res persequitur. Hoc tamen habet hîc non dissimulandum. *Susceptam Ecclesiam cùm optimis legibus atq; institutis temperavit, tùm inanem omnem curam esse, nisi à primis annis ceræ instar ad omnem pietatis partem pueri formarentur, intelligens, collegium Hispali constituendum curavit ad juventutem literis & sapientiæ studiis imbuendam. Vnde tanquam ex arce sapientiæ plurimi prodierunt morum probitate & doctrina insignes. In his Illefonsus & Braulius.* Illustrantur autem hæc ab iis quæ idem Mariana de Illefonso refert *l. VI. cap. X.* Gregorium porrò Magnum, non Benedicti sed S. Equitii sub Græco S. Basilii instituto monachum fuisse, multis jam vicerat argumentis in Annalibus Baronius. Cui opposuit quidem sua Cajetanus, sed reperit mox adversarium doctum, Antonium Gallonium Congregationis Oratorii Presbyterum: qui *librum Apologeticum* edidit, *pro assertis in Annalibus Ecclesiæ de monachatu S. Gregorii Papæ.* Fuit scilicet Cajetanus ille ad insaniam usque Benedictinorum laudis studiosus: atq; hinc vi facta quamplures tantùm non obtorto collo in Ordinem illum pertraxit. Id quod etiam de S. Columbano Abbate *pag. 143.* & *pag. 132.* de Amalario Fortunato, rectè monuit, idem ille nunquam sine præconio mihi memorandus Naudæus.

Cæterùm

CÆTERVM seculo Christiano nono longè melior cœpit esse ratio eruditionis, in nonnullis saltim S. Benedicti disciplinam professis Monasteriis. Quam rem persequemur commodiùs ad paginam LXV Supplemento XXXII.

SVPPLEMENTVM XXXI.

Ad pag. LXIV.

QUod Dissertatio habet: *neminem ferè in Occidentalis Ecclesia toto orbe nomen aliquod scripto libro obtinuisse, qui non in Monasterio educatus sit atq; institutus*: illud hodie neutiquam dixerim: imò scriptorum neminem censeo ibi fuisse vel educatum vel institutum. Quantumvis enim quidam illorum ad Monasticam vitam animum appulerint, extra monasterium tamen quicquid in iis fuit eruditionis hauserunt. Nisi fortè in sola Hibernia aut Britannia.

Displicet etiam quod diximus: *Scotos monachos à Romanis meliorem culturam aliqua ex parte accepisse*. De Britannis nonnullis verum est tamen.

Displicet porro: *præter Monachorum scholas nullam in Occidentali orbe fuisse Philosophiæ aut Philologiæ aut Christianæ doctrinæ cathedram*: præsertim quoniam fortasse nulla fuerit Schola ejusmodi monastica, & de Schola ab Isidoro circa Ecclesiam Hispalensem excitata aliud jam proximè docuerimus. Verumtamen & Hispalense illud Isidori institutum per irruptiones Saracenicas non multò pòst interiit.

Displicet denique, quod nullam fecerim Hiberniæ Monasteriorum mentionem: quum tamen ipsismet ejus ævi Britannicis fortem ereantur præferri. Igitur de iis nunc aliquid est narrandum.

Et verò pridem ante Anglo-Saxones literarum meliorum aliquis apud HIBERNOS fuit cultus. Certè seculo adhuc octavo Angli soliti sunt Hiberniam petere doctrinæ gratia.

magnitudinis, sed absq; justis rationibus. Isidorus Hispalensis habuit regulam propriam, non sancti Benedicti. De Ildefonso eadem fermè est ratio. Sed in Damasceno magis desipit, quisquis eum fecit Benedictinum. Hactenus ille.

Quibus hæc tamen nos addimus. Beda fuit quidem monachus sed quo tempore in Britannia Benedicti Regula nondum invaluerat. Par est ratio Alcuini Angli: modò ille fuerit Monachus, nec enim vel hoc certò constat. Isidorum Hispalensem aliquando Monachum egisse, non memoravit Mariana *l.6. R. Hispan, c.7*, ubi diligenter Isidori res persequitur. Hoc tamen habet hîc non dissimulandum. *Susceptam Ecclesiam cùm optimis legibus atq; institutis temperavit, tùm inanem omnem curam esse, nisi à primis annis ceræ instar ad omnem pietatis partem pueri formarentur, intelligens, collegium Hispali constituendum curavit ad juventutem literis & sapientiæ studiis imbuendam. Vnde tanquam ex arce sapientiæ plurimi prodierunt morum probitate & doctrina insignes. In his Illefonsus & Braulius.* Illustrantur autem hæc ab iis quæ idem Mariana de Illefonso refert *l. VI. cap. X.* Gregorium porrò Magnum, non Benedicti sed S. Equitii sub Græco S. Basilii instituto monachum fuisse, multis jam viceratargumentis in Annalibus Baronius. Cui opposuit quidem sua Cajetanus, sed reperit mox adversarium doctum, Antonium Gallonium Congregationis Oratorii Presbyterum: qui *librum Apologeticum* edidit, *pro assertis in Annalibus Ecclesiæ de monachatu S. Gregorii Papæ.* Fuit scilicet Cajetanus ille ad insaniam usque Benedictinorum laudis studiosus: atq; hinc vi facta quamplures tantùm non obtorto collo in Ordinem illum pertraxit. Id quod etiam de S. Columbano Abbate *pag.143.* & *pag.132.* de Amalario Fortunato, rectè monuit, idem ille nunquam sine præconio mihi memorandus Naudæus. Cæterùm

CÆTERUM seculo Christiano nono longè melior cœpit esse ratio eruditionis, in nonnullis saltim S. Benedicti disciplinam professis Monasteriis. Quam rem persequemur commodiùs ad paginam LXV Supplemento XXXII.

SUPPLEMENTUM XXXI.

Ad pag. LXIV.

QUod Dissertatio habet: *neminem fere in Occidentalis Ecclesiæ toto orbe nomen aliquod scripto libro obtinuisse, qui non in Monasterio educatus sit atq; institutus*: illud hodie neutiquam dixerim: imò scriptorum neminem censeo ibi fuisse vel educatum vel institutum. Quantumvis enim quidam illorum ad Monasticam vitam animum appulerint, extra monasterium tamen quicquid in iis fuit eruditionis hauserunt. Nisi fortè in sola Hibernia aut Britannia.

Displicet etiam quod diximus: *Scotos monachos à Romanis meliorem culturam aliqua ex parte accepisse*. De Britannis nonnullis verum est tamen.

Displicet porro: *præter Monachorum scholas nullam in Occidentali orbe fuisse Philosophiæ aut Philologiæ aut Christianæ doctrinæ cathedram*: præsertim quoniam fortasse nulla fuerit Schola ejusmodi monastica, & de Schola ab Isidoro circa Ecclesiam Hispalensem excitata aliud jam proximè docuerimus. Verumtamen & Hispalense illud Isidori institutum per irruptiones Saracenicas non multò pòst interiit.

Displicet denique, quod nullam fecerim Hiberniæ Monasteriorum mentionem: quum tamen ipsismet ejus ævi Britannicis fortè ii creantur præferri. Igitur de iis nunc aliquid est narrandum.

Et verò pridem ante Anglo-Saxones literarum meliorum aliquis apud HIBERNOS fuit cultus. Certè seculo adhuc octavo Angli soliti sunt Hiberniam petere doctrinæ gratia.

endum est, secus quam nostra habet Dissertatio. In iisdem verò non autem aliis exercitiis vixisse cum Placidum tum Maurum, qui Benedicti discipulorum laudantur potissimi, ex iis quæ narrat Antoninus *decimoquarto capite* itidem est manifestum. Nec verò aliò spectavit illa à Mauro instituta Franciæ juventutis educatio: quam nos itidem de studiis doctrinarum perperam fuimus interpretati.

II. Jam porrò *Regula Monastica Benedicti* ne verbulo quidem agit, de studiis doctrinæ sive secularis sive etiam sacræ excolendis. Imo Regulæ ejus argumenti veteres omnes, quæ quidem ante seculum Christi nonum conscriptæ sunt, ne S. Basilii quidem excepta, de literarum vel sacris studiis habent nihil. Liquidò sanè illud apparet ex Codice Regularum, collecto Ludovici Pii ætate à Benedicto Anianensi Abbate, qui curâ Lucæ Holstenii Romæ in lucem prodiit anno seculi hujus sexagesimo primo, & quarto pôst recusus est Parisiis.

Dissertatio mea aliud quidem conata est persuadere libris Divinarum humanarumq; Institutionum aut Lectionum Cassiodori. Et vero illos voluit esse Cassiodorus Monachis suis Vivariensibus pro manuductione ad divina & humana studia: merenturque pro captu illius temporis laudem eximiam. Sed Vivariense illud Monasterium saltim tunc temporis non fuit ex Benedicti instituto: sed planè diversum. Eoque etsi tunc etiam Benedictus vixerit, hujus tamen Cassiodorus nusquam meminit. Ex Cassiodori itaque potius mente profluxerunt illius Monasterii instituta, non ex Benedicti. Imò cùm Benedicti disciplina sensim obtinuerit, videtur hoc ipso Cassiodori periisse institutum, & loco eruditionis sacrarum ac secularium literarum, quam Cassiodorus laudabili conatu voluit propagari,

pagari, ruditatem & inscitiam quandam sacram inter Benedicti sectatores passim tunc invaluisse.

Quod *Tertium* attinet, haud me fugit quid jactitent nonnulli, simul verò & quàm vana sit illorum gloriatio. Adducam nunc duntaxat ex elegantissimo libello Gabrielis Naudæi, amici quondam mei, viri ingenio judicio & multa lectione præpollentis clarissimiq;, cui titulus *Causa Kempensis conjectio*, nonnulla utramq; in partem scripta. *Pagina* scilicet *155* adducuntur Constantini Cajetani Benedictini magnæ famæ Abbatis hæc de vetustissimis Benedictinis verba. *Verùm non tanti ducimus Ecclesiam caducis & ruituris parietibus circumdedisse, quanti facimus, illam æternis & in omne ævum mansuris operibus illustrasse. Mitto nunc Dionysium Exiguum, Aratorem Romanum, Ennodium Ticinensem, & Aurelium Cassiodorum, Romanæ Ecclesiæ Academiarum Lateranensis & Vaticanæ, seu Cantorum scholæ magistros. Mitto nunc Magnum Gregorium, Isidorum, Ildefonsum, Bedam, Damascenum, Alcuinum &c.* Sed paulo pòst Naudæus adjicit ex *libro Vindiciarum Kempensium* hæc Simonis Werlini. *Dionysium sub regula Benedicti fuisse, nullum argumentum est quod me cogat credere. De Aratore omnia alia me docet elegantiarum Pater Jacobus Sirmondus ad Ennodii librum nonum ex codice Remensi Monachorum S. Remigii, in quo librorum Aratoris exordium legitur: quo licet exprimatur quid ante clericatum Arator fuerit, monachismus tamen tacetur. Ennodium verò quomodo audet hic monachum facere, cum ipse in Eucharistico de vita sua non solum toto capite sed manibus etiam pedibusq; abnuat? De Cassiodoro æquè fallimini: qui de suo monasterio Vivariensi agens Divinar. Instit. c. 32 nunquam meminit S. Benedicti, sed Abbatum Gerontii & Chalcedonii. Gregorium Magnum fuisse Benedictinum conatus est probare Cajetanus libro justa*

CÆTERVM seculo Christiano nono longè melior cœpit esse ratio eruditionis, in nonnullis saltim S. Benedicti disciplinam professis Monasteriis. Quam rem persequemur commodiùs ad paginam LXV Supplemento XXXII.

SVPPLEMENTVM XXXI.

Ad pag. LXIV.

QUod Dissertatio habet: *neminem ferè in Occidentalis Ecclesiæ toto orbe nomen aliquod scripto libro obtinuisse, qui non in Monasterio educatus sit atq; institutus*: illud hodie neutiquàm dixerim: imò scriptorum neminem censeo ibi fuisse vel educatum vel institutum. Quantumvis enim quidam illorum ad Monasticam vitam animum appulerint, extra monasterium tamen quicquid in iis fuit eruditionis hauserunt. Nisi fortè in sola Hibernia aut Britannia.

Displicet etiam quod diximus: *Scotos monachos à Romanis meliorem culturam aliqua ex parte accepisse*. De Britannis nonnullis verum est tamen.

Displicet porro: *præter Monachorum scholas nullam in Occidentali orbe fuisse Philosophiæ aut Philologiæ aut Christianæ doctrinæ cathedram*: præsertim quoniam fortasse nulla fuerit Schola ejusmodi monastica, & de Schola ab Isidoro circa Ecclesiam Hispalensem excitata aliud jam proximè docuerimus. Verumtamen & Hispalense illud Isidori institutum per irruptiones Sarracenicas non multò pòst interiit.

Displicet denique, quod nullam fecerim Hiberniæ Monasteriorum mentionem: quum tamen ipsismet ejus ævi Britannicis fortè ii creantur præferri. Igitur de iis nunc aliquid est narrandum.

Et verò pridem ante Anglo-Saxones literarum meliorum aliquis apud HIBERNOS fuit cultus. Certè seculo adhuc octavo Angli soliti sunt Hiberniam petere doctrinæ gratia.

Non dissimulavit hoc ipsemetBritannicarum rerum peritissimus studiosissimusque Cambdenus, licet Anglus. Vnde in descriptione Hiberniæ sic loquutus est. *Anglo-Saxones nostri illa ætate in Hyberniam tanquam ad bonarum literarum mercaturam undiq; confluxerunt. Vnde de viris sanctis in nostris scriptoribus legitur:* Amandatus est ad disciplinam in Hiberniam: *Et in Sulgeri vita, qui ante sexcentos annos floruit:*

Exemplo patrum, commotus amore legendi,
Ivit ad Hibernos Sophiâ, mirabile, claros.

Indeq; nostrates Saxones rationem formandi literas accepisse videantur: cum plane charactere usi fuerint, qui hodieq; Hibernicis est in usu. Hæc Cambdenus. Quibus non possumus non addere, ante omnia versiculos illos reliquos quos Autor vetus vitæ Sulgeri habet.

Qui postquam nablam primò tener edidit infans,
Perlustrat scholas studio florente Britannas.
At crescente simul ardore & tempore multo,
Exemplo patrum commotus amore legendi,
Ivit ad Hibernos, Sophiâ, mirabile, claros.

Hinc sanè liquet, illâ tempestate Britanniæ quidem suas fuisse scholas, sed aptas magis primæ ætati: in Hibernia autem doceri & Philosophiam solere. Confirmat hoc ipsum fortiter etiam illud, quod ad Carolum Calvum scripsit *præfatione Vitæ S. Germani* Ericus Autisiodorensis. *Quid Hiberniam memorem, contempto pelagi discrimine, penè totam cum grege Philosophorum ad littora nostra migrantem?* Quid? quod etiam is qui apud Carolum Calvum magnâ valuit auctoritate Joannes, Scotus vulgo aut Erigena dictus, patriâ fuerit Hibernus, & pro seculi aptu Philosophiæ peritus. Rectè scilicet Jacobus Usserus Hiberniæ Archiepiscopus Armacanus, Vir doctissimus, in *Historia Gotteschalci cap. 9.* agens de

Joannis

Joannis hujus sententia de Prædestinatione, scribit. *Cum Hibernia nostra indigenis Eri & Erin appelletur, ac doctis notum sit, eandem esse veterem Scotiam & Hiberniam, Joannem ab aliis Scotum sive (ut eum nominat ipsius σύγχρονος Anastasius Bibliothecarius) Scotigenam, à seipso Erigenam sive Eringenam eodem prorsus sensu fuisse dictum, vero mihi semper visum fuit esse simillimum.* Joannem illum autem Philosophiæ sese peritiâ saltim jactitasse, liqueat vel ex uno alteroque Capitulo libri ab ipso *de Prædestinatione* conscripti. Recensuit illa idem Usserus; estq; eorum primum hoc: *Quadruvio regularum totius Philosophiæ quatuor, omnem quæstionem solvi.* Decimum octavum hoc: *Errorem prædestinationis ex disciplinarum ignorantia (quas ipsa Sapientia suas comites investigatricesq; fieri voluit) & Græcarum literarum inscitiâ ortum.* Infra de illo Joanne erit denuo agendum: sufficit nunc illius exemplo demonstrasse, Hiberniam seculo etiam nono habuisse suas Philosophiæ scholas.

Indubiè verò & Sacræ literæ in Hiberniâ illis seculis suos habuerunt magistros, cum plurimi ex Hiberniâ tunc prodierint prædicandi Evangelii in Gallia & Germania gratiâ, Monachi non docti minùs quàm sancti. Disertè verò idem affirmat Alcuinus in *vita S. VVillibrordi*. Viguisse enim tradit in Hibernia *Scholasticam eruditionem*, eamque addiscendi causa, S. Egbertum S. Wicbertum S. Wilgisium aliosq; Anglos isthuc commigrasse, & evasisse doctissimos. Addens. *Horum beatus adolescens VVillibrordus æmulari cupiens religionem, in Hiberniam veloci cursu conscendit, ibiq; duodecim annos, inter eximios piæ religionis & sacræ lectionis magistros, futurus multorum populorum prædicator, erudiebatur.* Idem Alcuinus *lib. eodem carmine primo*, de S. Wilibrordo ita canit.

Venerat

Venerat occiduis quidam de finibus orbis &c.
Quem tibi jam genuit fœcunda Britannia mater,
Doctaq; nutrivit Studiis sed Hibernia Sacris.

Idem in Elegia de S. Willigiso,

Vt dudum cecini, fœcunda Britannia mater,
Patria Scotorum clara magistra fuit

Scotorum enim nomine Hiberni intelliguntur.

Quinimò antè Alcuinum ipse Beda Historiæ Anglorum *l. 3. cap. 27* ita scripserat. *Erant eo tempore (* anno Christi 664, in Hibernia) *multi nobilium simul & mediocrium de gente Anglorum, qui tempore Finani & Colmani Episcoporum, relicta insula patria, vel divinæ lectionis vel continentioris vitæ gratiâ illò secesserant. Et quidam quidem mox se monasticæ conversationi fideliter mancipaverunt; alii magis circumeundo per cellas magistrorum lectioni operam dare gaudebant. Quos omnes Scoti liberalissimè suscipientes victum eis quotidianum sine pretio, libros quoque ad legendum & magisterium gratuitum præberi curabant.* Paulò pòst ibidem laudat Edilhunum, *qui & ipse avo sequente Hiberniam gratia legendi adierit, & bene instructus in patriam redierit.* Quæ narratio liquidò prodit, tunc temporis in Britannia ne Sacrarum quidem literarum studia fuisse culta, sed illa in Hibernia ab ipsis Anglis fuisse petenda. Indubie verò, quoniàm à Scotis sive Hibernis Monachis illâ tempestate exstructa sunt in Anglis quædam monasteria, etiam laudabilis ille mos docendi saltim Sacram literaturam sensim & ibi introductus est.

Quoniam ad hunc modum autem habuerint sese tunc temporis Scotorum in Hiberniâ Monasteria, manifestum est, non tantùm ab Ægyptiorum aliorumque sed etiam à S. Benedicti institutis illa multum fuisse diversa, & Ecclesiæ

Chri-

Christianæ longè utiliora.

Quo primo auctore autem studia doctrinæ in monasteriis illis Hiberniæ ceperint, equidem nescio. Forte tamen exorta sunt statim curâ S. Patricii Brittonis. Qui peragratis Gallia atque Italiâ insulisque Tyrrheni maris, cum juvenis S. Martinum vidisset & S. Germano Autisiodorensi fuisset magistro usus, in Hiberniam prædicandi Evangelii causa anno Christi 431 commigrans, multa ibi monasteria construxit.

Quantos porro Hibernia tunc temporis in doctrinæ studiis fecerit progressus, itidem dicere nequeo. Non magnos fecisse, argumento videtur haud levi illud esse, quod haud temerè scriptum aliquod doctum, quinto, sexto, septimo, & octavo seculis in Hibernia quisquam elaboraverit, cujus quidem nunc supersit memoria. Erravit enim Bellarminus *l. de Scriptorib. Ecclesiast.* Aldhelmum scribens seculo octavo Episcopum egisse in Scotia: cum ipsemet testis ejus Beda *l. V. c. 19.* cum faciat Antistitem Saxonum Occidentalium. Accedit, quod ex Hibernia *in exteras etiam regiones* (verba sunt S. Bernhardi in Vitæ Malachiæ Archiepiscopi historia) *quasi inundatione factâ sanctorum agmina se effuderint:* illorum tamen nemo singulari eruditionis laude eminuerit. Probamus nihilominus id quod Camberlerius scribit. *Patricii discipuli tantos progressus in re Christiana fecerunt, ut subsequenti ætate Hibernia sanctorum patria diceretur, & Scotis in Hibernia & Britannia monachis nihil sanctius nihil eruditius fuerit: & in universam Europam sanctissimorum virorum examina miserint: quibus Luxovium Burgundiæ, Bobiense Italiæ, Herbipolis Franconiæ, S. Gallus Helvetiæ, Malmisburia Lindisforniæ, & quamplurima alia in Britannia, Monasteria originem suam debent. Ex Hibernia enim fuerunt Cœlius Sedulius Presbyter, Columba, Columbanus, Colmannus, Aidanus, Gallus, Kilianus,*

 Maidul-

Maidulphus, Brendanus, & alii plures sanctitate & doctrina inclyti. Hæc ille, & quidem recte. Nisi quod ex numero discipulorum Patricii sit eximendus Sedulius, Presbyter quidem Scotus sive Hibernus, saltim Patricio tamen nonnihil vetustior, si Tritthemio credimus, imò S. Hieronymo æqualis si aliis. Non enim sequemur Sigebertum Gemblacensem qui ætatem ejus refert in tempora Constantii Imperatoris, quia hunc refellit Explanatio Epistolarum Paulinarum Sedulii ex Origine Ambrosio Hieronymo & Augustino excerpta.

Quantumvis vero ex Hibernia ad ANGLORVM gentes studia quasi per coloniam deducta sint, attamen etiam aliunde sensim in nonnullas Britanniæ partes illa penetraverunt. Etenim Româ in Britanniam venit anno Christi 668 Theodorus Monachus Romanus, *natus* (ut Beda loquitur *l. 4. c. 1.*) *ex Tarso Ciliciæ, vir & Seculari & Divina litteratura Græce & Latine instructus*, (Zacharias Papa in *Epistola ad Bonifacium Moguntinum 140* scribit, eum fuisse *Græco-Latinum Philosophum & Athenis eruditum*, satis ridicule) *factus Archiepiscopus Cantuariensis.* De illo ejusque Socio Adriano idem Beda *cap. 2* ita scribit. *Is primus erat in Archiepiscopus, cui omnis Anglorum Ecclesia manus dare* (in celebrando Paschate) *consentiret. Et quia literis Sacris simul & Secularibus, ut diximus, abundanter ambo erant instructi, congregata discipulorum caterva, scientiæ salutaris quotidie flumina in eorum sordibus emanabant. Ita ut etiam, Metricæ artis, Astronomicæ, & Arithmeticæ Ecclesiasticæ disciplinam, inter Sacrorum apicum volumina, suis auditoribus contraderent. Indicio est, quod usq; hodie supersunt de eorum discipulis, qui Latinam Græcamq; linguam, æquè ut propriam in qua nati sunt, norunt. Neq; unquam prorsus, ex quo Britanniam petierunt Angli, feliciora fuere tempora; dum & fortissimos Christianos habentes Reges cunctis barbaris nationibus essent terrori, & omnium vota ad nuper audita*

dita

dita cœlestis regni gaudia penderent: & quicunq; lectionibus sacris cuperent erudiri haberent in promptu magistros qui docerent. Sed & sonos cantandi in Ecclesia, quos eatenus in Cantiâ tantùm noverant, abhoc tempore per omnes Ecclesias discere cœperunt. Adfert idem Beda *l. V. cap. VII* nonnulla ex epicedio, ut Beda ait *versibus heroicis* revera autem *elegiacis*, jam defuncto illi Theodoro scripta: ubi dicitur.

Limpida discipulis dogmata disseruit.

Cap. *sequenti* de successore illius Theodori, qui obiit anno 690, Berechtwaldo ait: *Vir & ipse scientiâ Scripturarum imbutus, & Ecclesiasticis simulac monasterialibus disciplinis summè instructus, tametsi prædecessori suo minimè comparandus.* Paulò item pòst. *Inter multos quos ordinavit Antistites etiam, Gebmundo Rhofensis Ecclesiæ Præsule defuncto, Tobiam pro illo consecravit, virum Latinâ Græcâ & Saxonica lingua atq; eruditione multiplici instructum.* Capite etiam *XXI* Adrianum Theodori socium & Coadjutorem defunctum lugens, scribit: *Cujus doctrinæ simul & Theodori inter alia testimonium perhibet, quod Albinus discipulus ejus, qui Monasterio ipsius in regimine successit, in tantùm Studiis Scripturarum institutus est, ut Græcam quidem linguam non parva ex parte, Latinam vero non minùs quam Anglorum, quæ sibi naturalis est, noverit.* Capite ejusdem libri XXIV sive ultimo hæc habet. *Anno proximo* (h. e. Christi septingentesimo vicesimo octavo) *Tobias Rhofensis Ecclesiæ Præsul defunctus est, ut supra meminimus doctissimus. Erat enim discipulus beatæ memoriæ magistrorum Theodorici Archiepiscopi & Abbatis Adriani. Vnde cum eruditione literarum vel Ecclesiasticarum vel Secularium ita Græcam quoq; cum Latina didicit linguam, ut tam notas & familiares sibi eas, quàm nativitatis suæ loquelam haberet.* Epilogo postremùm illius sui operis historici de semetipso scribit: *Cum essem annorum septem, cura propinquorum datus educandus sum reverendissimo Abbati Benedicto,*

nedicto, ac deinde Celfrido: cunctumq; ex eo tempus vitæ in ejusdem monasterii habitatione peragens, omnem meditandis Scripturis operam dedi: atq; inter observantiam disciplinæ regularis & quotidianam cantandi curam in Ecclesia, semper aut discere, aut docere, aut scribere, dulce habui. Enumerat denique eo loco Beda triginta septem à sese conscripta ab anno usque ætatis tricesimo, ad quinquagesimum nonum volumina. Obiit autem Beda in monasterio quod est ad Witemudam amnem, anno Christi septingentesimo tricesimo quarto; ut habet Continuatio Historiæ *cap. 6.* Ex cujus *cap. 7.* discere est, à Beda etiam habitam in Monasterio isthoc scholam insignem. Ultimi enim morbi mortisque historiam enarrans subdit: *Ægrotans non tamen literalium studiorum rejecit operam. Totis enim diebus, præter debitum Psalmodiæ pensum, assiduus ad discipulos lectionibus, nominandisq; & absolvendis quæstionum difficultatibus, gravedinem valetudinis decipere suspensa interim cogitatione nitebatur. Evangelium quoq; Joannis his diebus lingua interpretatus Anglicâ, condescendit minus inbutis Latinâ. Subindeq; monebat discipulos, dicens: Discite filioli, dum vobiscum sum; nescio enim quamdiu subsistam.*

Ex iis sanè narrationibus liquet: ad Anglos primò omnium ex Hibernia, seriùs verò etiam Româ eruditionis Sacræ pariter atque Secularis studia pervenisse, & quidem seculo denique Christiano septimo: insignes præterea ibi scholas viguisse, partim in nonnullis Monasteriis, idque exemplo potissimùm Hibernorum, partim verò & circa Ecclesias Cantuariensem cumprimis & Roffensem. Jam defuncto autem Bedâ, Episcopus quoque Eboracensis Egbertus, qui floruit anno Salutis septingentesimo quadragesimo, in propagationem doctrinæ, laudabili studio incubuit, structa ibi insigni Bibliotheca. Hinc de illo Wilhelmus Malmesburiensis: *Omnium liberalium*

ralium artium atque, ut ita dicam & sacrarum, nobilissimam Bibliothecam Eboraci constituit. Hinc etiam Albinus Alcuinus in epistolâ ad Carolum Magnum. *Date mihi exquisitiores eruditionis scholasticæ libellos, quales in patria habui per bonam & devotissimam Egberti Archiepiscopi industriam.* Albinus autem is est, cujus consilio Carolus Magnus deinceps usus, in Regno Francorum eruditionis studia exsuscitavit: quâ de re plenius jam dissertatum est.

Quanquam verò in eum quem narravimus modum in Angliâ refloruerit ex spissa barbarie doctrina, non tamen promiscuè omnium, quamvis monachorum vel cleri Anglicani, ulla virtus hîc fuit. Enimvero ipsemet Beda *l. 4. c. 2. Expositionis allegoricæ in Samuelem* ita scribit. *Videat lector, nec sine lacrymis rem lacrymis dignam contempletur, quantum Ecclesiæ status ad pejora quotidie, vel, ut mitius dicam, ad infirmiora gerenda devolvatur.* Addit quidem; *etiam tunc existere perfectos in fide & veritate*: vidêre se tamen fatetur, *maxima in parte instare tempora jam olim prædicta.* Raritatem bonorum satis liquidò demonstrant pauca ex illo ævo reliqua eruditionis monumenta. Sed & vel ipsi illi qui Evangelii facem in Germania accenderunt Angli tenui fuerunt doctrinâ, ne Bonifacio quidem excepto, etsi zelum hujus meritò laudaveris. Emicuit etiam porrò quidem eruditio Monachorum Anglicorum præ omnibus, non tantum illius sed præcedentis etiam cujuscunque ævi, aut cujuscunque gentis. Quis sanè Monachorum vel illius vel antegressi temporis (Hieronymum semper excipio) in ulla orbis parte meretur cum Bedâ comparari, aut etiam cum Alcuino? Paucis imò Monachorum etiam aliquot post seculis, datum est ad illud Bedæ fastigium adscendisse. Philosophiæ tamen & Liberalium artium non nisi rudior

quædam peritia, etiam in ipsomet Bedâ effulsit. Longissimo utique intervallo illam Veteres, Græci cumprimis ut & Latini, imo pòst & Arabes, superaverunt. Divinarum idem Scripturarum cognatione satis eximiâ quidem polluit Beda, & quidem supra seculi captum & morem. Etiam ita tamen inferior fuit saltim Hieronymo & Augustino, ut alios nunc taceam: quamvis major plurimis pòst secutis cum Latinis tum Græcis.

Extincta vero & illa qualiscunque Anglorum ejus tempestatis gloria est paulò pòst, crudelibus Danorum aliorumque Septemtrionalium populorum deprædationibus & vastationibus. Ut demum aliquot pòst seculis, sub Normannicæ familiæ regibus, potuerit iterum scintillam aliquam spargere. De illa clade fortassis haud abs re fuerit saltim unicum Matthæum Westmonasteriensem audire, qui in Chronico ad annum octingentesimum tricesimum nonum ita loquitur. *Nunc ad plagam maximam & horribilem pervenimus, quæ peccatis exigentibus per Danos Angligenis nationibus illata est. Libet ejusdem cladis caussam ad cautelam futurorum breviter legentibus intimare. In Anglorum quidem ecclesiâ primitivâ religio clarissime resplenduit. Processu verò temporis adeo in eis omnis virtus emarcuit, ut nulla gens proditione vel fraude eis consimilis videretur Nec erat eis invisum aliquid nisi pietas & justitia; nec honor nisi bella plus quam civilia, & sanguinis innocentium effusio. Misit ergo eis Deus omnipotens gentes paganas crudelissimas, velut apum examina, quæ ne quidem sexui muliebri, aut parvulorum parcerent ætati Danos scilicet & Norwvegenses, Gothos & Suvethedos, Vandalos & Fresos* (intelligit vero Venedos & Frisios in Cimbrica Chersoneso habitantes) *qui ab exordio Regis AEthelulfi usque ad Nordmannorum adventum per annos ferme CCXXX, terram hanc peccatricem*

tricem à mari usq; ad mare, & ab homine usq; ad pecus, deleverunt. Siquidem Angliam crebrò & undiq; invadentes, non subjugare ac possidere, sed prædari ac perdere satagebant. Qui si aliquando vincerentur, nihil tamen proficiebant Angli, quum alibi classis major & exercitus ex improviso & subitò adveniret.

Hæc omnia Westmonasteriensis. Exceperat autem priùs hanc Angliæ vastationem Danicam (nam interea temporis Sueno, Cnuto, Haraldus & Hardecnuto Dani Reges Angliam aliquamdiu totam occupaverunt) alia ex Gallica Normanniâ, cæso Haraldo ultimo Anglicæ stirpis Rege anno Christi cIↃ LXVI, à Wilhelmo, qui hac de causa Conquæstor solet audire. Periisse autem jam tunc per Danicas aliasque irruptiones omnem priscam in Anglia eruditionem luculentus est testis Guilhelmus Malmesburiensis Conquæstoris ævo proximus *l.3. Literarum*, inquit ille, *& religionis studia obsoleverant, non paucis ante adventum Normannorum annis. Clerici literaturâ tumultuariâ contenti vix Sacramentorum verba balbutiebant: stupori & miraculo erat cæteris, qui Grammaticam nosset.* Claudemus hoc Supplementum verbis illius Auctoris qui circa seculi undecimi initium Continuationem Historiæ Bedæ conscripsit. Obitum ille Bedæ enarrans *l.1.c.8.* ita ait. *Sepulta est cum eo* (Bedâ scilicet) *pene omnis gestorum noticia ad nostra tempora. Adeo nullus Anglorum studiorum ejus æmulus, nullus gloriarum sequax fuit, qui omissæ monetæ lineam persequeretur. Pauci quos æquus amavit Jesus, quamvis litteris non ignobiliter informati, tota vita ingratum consumserunt silentium. Alii vix primis labris illas gustantes, ignavum confoverunt ocium. Ita cum pigro semper succederet pigrior, multo tempore studiorum in tota insula tepuit fervor. Magnum ignaviæ testimonium dabunt versus epitaphii, pudendi prorsus, & tanti viri mausoleo indigni.*

Presby-

Presbyter hic Beda requiescit, carne sepultus.
Dona Christe animam in cælis gaudere per ævum:
Daque illum Sophiæ debriari fonte, cui jam
Suspiravit ovans intento semper amore.

Poteritne ulla excusatione hic pudor extenuari, ut nec in eo Monasterio, ubi illo vivente totius litteraturæ exultabat gymnasium, potuerit inveniri homo, qui memoriam ejus formaret, nisi exili & miserabili stilo?

SVPPLEMENTVM XXXII.

Ad pag. LXV.

PErperam docuimus, meliorem literaturæ culturam quæ cæpit sub Carolo Magno in Francorum imperio, deberi Monasteriorum majori multitudini. Vera enim causa ejus fuit illud, quod primus Carolus constituerit, in Monasteriis omnibus scholas habendas esse, quodq; eâ in parte nonnulla Monasteria composuerint sese ad laudabile exemplum optimorum quorumque Monasteriorum Angliæ & Hiberniæ.

Et verò ante Carolum nulla fortasse fuit, in Francici quidem regni quamvis amplissimi monasteriis, schola ulla. Imò verò Bonifacio, quem Legatum Romani Pontifices constituerant, curante, Monasteria universa jussa sunt in vita & moribus Regulam Benedicti observare, etiamsi antehac aliis institutis vixissent. Illa autem Regula ad scholas habendas neutiquam fuit composita: ceu jam tum ante demonstravimus. In Synodo nempe Franciæ quam anno DCCLII Dux Austrasiæ Carolomannus coëgerat, constitutum est: *Vt Monachi & ancillæ Dei Monasteriales, juxta regulam S. Benedicti ordinatè vivere studeant, & vitam propriam gubernare, secundum prædicti Patris ordinationem, non negligant.* Eodem porrò anno, in Synodo Liptinensi, *Abbates & Monachi*

nachi receperunt regulam S. patris Benedicti ad restaurandam normam regularis vitæ. Ut disertè scribitur in Capitularibus Ansegisi *l. V. cap. 3.* sicut illa quam retulimus constitutio habetur *capitulo 2.*

In novis porrò constituendis per Germaniam Cœnobiis, Bonifacium non spectasse propagationem doctrinæ sive sacræ sive alterius cujusque, vel ex verbis Rudolphi, quibus *capite X. historia vitæ S. Liobæ* apud Surium ad diem XXIX Septembris, usus ille est, liquidò apparet. *Videns vir beatissimus Bonifacius, Ecclesiam Dei crescere, & certantibus studiis ad vota perfectionis accendi, duplicem viam ad profectum religionis instituens, Monasteria construere cœpit: ut ad fidem catholicam populi non tam Ecclesiasticâ gratiâ, quàm Monachorum & Virginum congregationibus raperentur.* Imò verò nova à Bonifacio condita Monasteria, sicut ad normam Benedictinam, ita ad studia literarum propaganda planè inidonea, fuerunt composita. Duodecim feruntur Bonifacio in Germania originem suam debere, & præcipuum horum esse Fuldense. At verò de illo Bonifacius ad Zachariam Papam in hæc verba scripsit, eâ epistolâ, quæ in volumine quod Epistolarum S. Bonifacii titulo mendosissimè edidit Nicolaus Serrarius, est centesima quadragesima prima. *Est locus sylvaticus in eremo vastissimæ solitudinis, in medio nationum prædicationis nostræ, in quo Monasterium construentes, monachos constituimus sub regula S. Patris Benedicti viventes: viros strictæ abstinentiæ, absq; carne & vino, absq; sicera & servis, proprio manuum suarum labore contentos.* Quæ ratio vivendi literis sive discendis sive docendis non utique est apta. Quod de Bonifacio nemo mirabitur, qui vel inspexerit duntaxat Epistolas Bonifacianas, nihil sapientes vel sacræ eruditionis; tantùm abest, ut quidquam in illo viro, cæ-

teroquin pio, laudem mereatur eruditionis secularis. Ea propter illud etiam, quod nos Kirchnero credentes scripsimus *pag. 193*, quasi jam *Sturmo Abbate una Fulda triginta doctores artium linguarumq;, & sexcentos genere claros discipulos aluerit*, non dubitamus nunc fabulis accensere. Et verò in *Vita S. Liobæ* apud Surium die XXIX Septembris, jam paulò ante adductâ, testatur Rudolphus: Bonifacium mandasse Lullo successori suo Moguntino, *de Monasterio Fuldensi, quod auctoritate Zachariæ & favore Carolomanni Regis* (rectiùs Ducis) *Austrasiæ in vastissima solitudine saltus Boconiæ ipse construxerat: ut quia Monachi locum illum inhabitantes pauperes erant* (iis vero tum præerat Sturmo Abbas) *& necdum alia haberent servitia, sed solo manuum suarum labore victitabant, ædificium fundatæ tum ibi Ecclesiæ ad perfectionis terminum deduceret.* Ne quidem autem Rothario Abbate tertio primum vivendi genus desiisse, liquet ex libello supplice Monachorum Fuldensium ad Carolum Magnum, contra Abbatem illum suum: *ut ædificia immensa atq; superflua & cætera inutilia opera omitteret, quibus Fratres accideret ultra modum fatigari, & famulos foris disperire.* Indicant enim hæc verba, tunc etiam Monachos in ædium structuram manibus operam præstitisse.

Quantumvis verò ut Fuldense ita etiam fortassis reliqua ab sese constructa Monasteria Bonifacius usque adeo duram voluerit vitam agere: licet vetera etiam quæq; Cœnobia ad regulam Benedicti fuerint revocata; haud videtur tamen rigide illud ipsum fuisse etiam in vetustioribus exactum: præsertim quia jam illo ævo Monachis istorum cœnobiorum esset abunde de vitæ necessariis prospectum, ut haud esset necessum manu sibi victum quærere ex primo Benedicti instituto. Non enim asperitatis hujus ulla in-

monu-

monumentis ævi istius apparent vel levia vestigia: quanquam abstinentiam ab omni carne cunctis tum cœnobitis fuisse adhuc communem, haud pauca liquidò significent. Hactenus itaque non obfuit illis Monachis alimentorum quærendorum inopia, quo minùs in Cœnobiis & ipsi proficerent & alios instituerent. Attamen nec in illis monasteriis fuerunt ullæ scholæ; imo nulli viri eruditi, etsi morum sanctitas quibusdam haud defuerit. De Augiâ divite quam appellant, memoratur tamen: illam à Carolo Martello ex instituto S. Pyrmini ita fuisse institutam, *ut* (verba sunt Bruschii) *tantùm Principes Comites ac Barones illic educarentur ac erudirentur, à prima infantia ad adolescentiæ usq; tempora. Tum enim* (ait Bruschius) *benè institutis ac liberè educatis integrum ac liberum erat, prodire iterum vel uxores ducere, vel aulas Principum vel militiam sequi. Equitum vero ac civium liberi admittebantur nulli. Erat igitur tantùm Principum ac sublimi stirpe natorum schola ac gymnasium quoddam.* Tritthemius *l. 1.* ad annum Christi 741 tantùm hoc refert de Augia illâ. *In illa successu temporis multi viri claustrales eruditione & sanctitate vixerunt insignes.* De schola magnatum habet nihil. De S. Meinrado tamen in ejus Vita apud Surium mense Januario ita scribitur: *Meinradus cum jam eam ætatem attigisset, qua aptari posset literarum studiis, à patre ducitur ad insulam quam veteres Sindelaugiam vocabant* Sindelaug. *Huc puer jam dictus à patre ductus commendatur viro per omnia honestissimo Erlebaldo monacho.* De S. Wolffgango item apud eundem Surium Mense Octobri pag. 991 legitur: *VVolfgangus non contentus scholis trivialibus aut privatis erudiri, patre deducente eò sibi properandum statuit, ubi tum intra Germaniæ fines maximè florerent studia literarum. Itaq; ad Augiense monasterium se contulit.*

tulit. Verum enimvero de reliquis antiquioribus Cœnobiis Benedictinis Germaniæ nostræ nihil tale memoratur. Ac proinde non fas est, exemplo hoc uno in universum de omnibus idem pronunciare. Est præterea illis relationibus multum falsi admistum: ut non liceat vel illas tutò credere. Utque magnatum liberi aliique in Augia fuerint instituti nonnihil prima ætate, veræ tamen & solidæ doctrinæ scholam ibi tum fuisse, ne hoc quidem argumento licet docere. Uno verbo, vetera illa Cœnobia Benedictina nihil momenti ad doctrinæ propagationem attulerunt.

IGITUR verissimum est id quod diximus, à Carolo demum Magno monasticas fuisse scholas institutas, in Francici quidem Imperii regionibus. Libro sanè primo Capitularium Ansegisi *cap. 71* ita constitutum est: *Ut scholæ legentium puerorum fiant: Psalmos, notas, cantus, computum, Grammaticam, per singula monasteria vel Episcopia discant.* Libro V. tit. 95. hæc habentur: *Symbolum, quod est signaculum fidei, & Orationem Dominicam semper admoneant Sacerdotes populum Christianum. Volumusque, ut disciplinam condignam habeant, qui hæc discere negligunt, sive in jejunio sive in alia castigatione. Propterea dignum est, ut filios suos donent ad scholas, sive ad Monasteria, ut fidem Catholicam rectè discant, & Orationem Dominicam, ut alios edocere valeant. Qui verò aliter non potuerit, vel in sua lingua hoc discat.* Hæ duæ Constitutiones sunt ipsiusmet Caroli Magni. Non obscurè autem ultima agit duntaxat de scholis puerilibus infimi planè ordinis, indicatque, præter ejusmodi generis monasticas fuisse etiam alias. Prior reapse item de puerilibus ludis agit, sed in quibus paulum majora debeant proponi. Neutra tamen constitutio doctrinæ alicujus potioris scholas attinet. Hinc intra illas angustias conclusum est etiam illud Episcoporum institutum

ſtitutum, cujus ſit mentio in Capitularis Anſegiſi *Additionum libro ſecundo capit. 5.* hiſce verbis. *Inter nos pari conſenſu decrevimus, ut unusquisq; Epiſcoporum in ſcholis habendis, & ad utilitatem Eccleſiæ militibus Chriſti præparandis & educandis abhinc majus ſtudium adhiberet. Et in hoc uniuſcujusq; ſtudium volumus probare, ut quando ad provinciale Epiſcoporum Concilium conventum fuerit, unusquisq; Rectorum ſcholaſticos ſuos eidem concilio adeſſe faciat, quatenus & cæteris Eccleſiis notum ſit, & ejus ſolers ſtudium circa divinum cultum omnibus fiat manifeſtum.*

Quanquam verò in Capitularibus alibiq; hodie nulla occurrat Caroli conſtitutio de Scholis Sacræ aut Secularis Sapientiæ & liberalium artium majoris ordinis, illo tamen auctore, non quidem in omnibus, aliquibus tamen, etiam in Monaſteriis ſtudia ejuſmodi certum eſt excoli cæpta. Enimverò ab illo usque tempore nonnulla etiam Germaniæ noſtræ Monaſteria in ſtudiis ejuſmodi fuerunt occupata. Legi hoc loco merentur quæ illa de re viri quidam præclari memoriæ prodiderunt. Adferam proinde ex initio ſuperioris ſeculi Joannis Tritthemii, quo alius nemo majore curâ in Studiorum & Monaſteriorum fata inquiſivit, verba ex Chronico Hirſaugienſi. *His temporibus*, ait ille, *& diu pòſt, erat hæc conſuetudo Monachorum Benedictinorum celeberrima, ut ſcholæ in ſingulis penè cœnobiis haberentur: quibus non ſeculares homines, ſed Monachi moribus & eruditione præficiebantur ornatiſſimi, qui non ſolùm in divinis literis docti eſſent, verùm etiam in Mathematica, Aſtronomia, Arithmetica, Geometria, Muſica, Rhetorica, Poeſi, & in cæteris omnibus ſecularis literaturæ ſcientiis eruditiſſimi haberentur. Ex his multi non ſolùm in Romana lingua docti erant, ſed etiam in Hebraica Græca & Arabica peritiſſimi, quod ex eorum opuſculis facile*

 digno-

dignoscitur: quamquam vitio scriptorum qui à primæva institutione præceptorum paulatim degenerare cœperunt, pauca exemplaria nostris temporibus emendata reperiantur. Quoties autem idoneum ad hanc subeundam provinciam Abbas minimè habuisset, de aliquo alio Monasterio petere aptum, non erat verecundum. Maximum autem dedecus judicabant, dociles Monachorum animos negligere, quos ut moribus & literis benè instituere possent, nullis laboribus, nullis parcebant impensis. Sic namque doctissimus ille Monachus Gemblacensis Sigebertus multo tempore in cœnobio S. Vincentii Metensi Monachorum præceptor, quanquam de alio monasterio, fuit. Ita Strabo Monachus Fuldensis in Hirsfeldia, Notgerus S. Galli in Stabulensi, Albinus Monachus Anglicus in Fulda, Milo S. Amandi in Corbeia, atque alii complures in aliis monasteriis docendi ad tempus tenuerunt officium, ubi conversionis primordia cœperunt. Hæc autem consuetudo sanctissima primum in Anglia cœpit, ubi venerabilis ille Monachus & Presbyter Beda Monachorum institutor factus, post se multos doctissimos reliquit discipulos. Quantum verò hæc Monachorum institutio Ordini nostro profuerit, nemo ignorat, qui veterum historias studiosiùs revolvit. Multi enim ex Monachis propter scientiam literarum incomparabilem ad Episcopatus honorem sunt promoti, qui Ordinem nostrum vita & doctrina mirabiliter illustrarunt. Nam etiamsi studium literarum nihil conferret Ordini, quàm utilem occupationem Monachorum, esset nihilominus maxima veneratione à nobis promovendum. Quia nisi mens hominis claustralis aliquo exercitio occupetur delectabili, in multas & varias miserias delabitur; quod S. Patres probè intelligentes, lectionem scripturarum Monachis omnino voluerunt esse familiarem. Hactenus Tritthemius. Idem de Dithmaro Abbate Hirsaugiensi in hæc verba scribit. *Magna multitudo Monachorum sub ejus regimine in hoc monasterio claruit, quorum aliqui sanctitate vitæ valde fuerunt*

fuerunt insignes, plures autem propter scientiam & doctrinam scripturarum celeberrimi nominis habiti sunt. De diversis quoque Benedictinorum Ordinis per Germaniam Monasteriis Monachi ad scientiam scripturarum hauriendam Hirsaugiam mittebantur quia talis eo tempore consuetudo in Ordine nostro servabatur, ut Monachi pro pleniori eruditione consequenda, si qui viderentur idonei, ad diversa monasteria instruendi mitterentur. Etiam hæc Tritthemius. Qui ibidem, monasteria nonnulla Germaniæ nostræ societate quadam juncta fuisse, ut per gradus alterum alterius discipulos, secundùm doctrinæ varias species exciperet, non dubitavit narrare. Quæ tamen hîc repetere, non fore pretium operæ duximus.

Tritthemio adjungere æquum est Paulum Langium ejus discipulum sectatoremque, monachum & ipsum Benedictinum, utpote qui in eandem sententiam in Chronico Citicensi disseruerit hisce verbis. *Priscis temporibus Caroli Magni & Ottonum, dum Ordo noster Ecclesiam Dei mirum in modum doctrinâ & sanctimoniâ illustraret, studium sapientiæ permaxime in eo viguit. Et hæc unica fuit & maxima causa quod monachi eligebantur in Episcopos. Tunc enim literarum gymnasia erant in cœnobiis, & potissimùm in celebrioribus Archisteriis, Fuldensi videlicet, Hirsfeldensi, Corbejiensi, VVeisseburgensi, Prumiensi, Tuiciensi, Gemblacensi, Hirsaugiensi & Treverensi: tacendo de Italiæ, Hispaniæ, Galliæ, cæterarumque provinciarum, præcipue Cassinensi, Cluniacensi, Floriacensi, & similibus florentissimis cœnobiis, in quibus Monachi & Abbates claruere in omni scibili doctissimi; qui & multa præclara ad utilitatem legentium & fidei defensionem carmine & prosa ediderunt opuscula, quæ usque in præsens extant, & extabunt in salutem per secula credentium. Nusquam enim eo tempore per Germaniam instituta litterarum fuerant gymnasia, imò & aliquot post seculis Academiæ, vel (ut ajunt)*

ajunt) Vniversitatis nomen illustre in omni pene Occidentis Imperio incompertum fuerat. Præter enim Romanum vetustissimum, & Parisiense tunc novum, utpote Karoli Magni jussu, opitulamine & autoritate per nostros doctores Monachos fundatum, nullum in historiis aliud Universale legimus extitisse Studium. Proinde Reges & Principes cæteriq; nobiles, ad discendum Dei timorem cum literis, liberos suos monachis intra claustra tradiderunt instituendos; quorum plerique manentes sub regula, disciplinæ magisterio in viros creverunt sanctissimos: alii per parentes revocati, moderatores reipublicæ strenui & prudentissimi facti sunt.

Tertio loco audiemus Aubertum Miræum antiquitatum sequioris ævi curiosum indagatorem. Cujus *l. 2. c. 1. Origin. Monasticar.* hæc sunt verba. *Curam juventutis informandæ Pontificibus haud satis pro dignitate tractantibus, ac verè negligentibus, Viri præ cæteris pietatis studiis præstantes, quos Monachos dicimus, & in studium impulsi juvandi rempubl. sæpè arripuerunt: divinum se numen promereri eo labore procurationeq; persuasi, in quo tantùm momenti esse videbant. Antiqua, Benedictinorum præsertim, Monasteria scholæ publicæ erant, ad erudiendam juventutem, à Viris sanctissimis constitutæ. Vnde haud levis publicæ utilitas extitit: ipsi magnis divitiis atq; ingentibus creverunt, omnibus certatim pios eorum conatus juvantibus re, opera, consilio. Ex iis Monasteriis, velut ex arce Sapientiæ, innumeri Viri prodierunt, utriusque Philosophiæ cognitione præstantes, divinæ atq; humanæ.* Tantum & Miræus.

Nolumus nos iis tribus nunc & aliorum eodem de argumento narrationes addere, quia non huc attinet nec institutum patitur. Eadem de caussâ nec allatorum heic instituemus examen. Liberè tamen profitemur, quàm multa eorum haud posse à nobis admitti, quoniam videntur à veritate nimium aliena. Si sanè hæc ita sese habuissent, longe

longe plurimorum eruditorum monachorum ex illo ævo scripta superessent, inque superstitibus eorum voluminibus major quædam doctrina elucerer. Nunc autem illius etiam Carolovingici ævi tantùm non omnia perquam sunt rudia, & numerus superstes scriptorum est exiguus. Per me igitur licet quidem, addat quis iis an demat fidem. Certum tamen est, ævo etiam illo Carolovingico esse repertos nonnullos, etsi paucos, Cœnobitas sic satis doctos.

Cæterùm ut ad scholas Monasteriorum redeamus, saltim apud plæraque hoc effectum fuit Capitularibus edictis, ut in Monasteriis si non aliæ triviales tamen haberentur. Et quidem Monasticæ illæ scholæ triviales videntur duplicis fuisse generis. Aliæ in ipsismet monasteriis, CLAUSTRI propterea dictæ, & solis ad Monasticam vitam educandis quasi consecratæ. Quò credibile est pertinere illud Ludovici Pii Imperatoris edictum, quod ab Ansigiso aut Benedicto Levita recitatur *l. 1. Capitularium Addition. capit. 45.* hisce verbis: *Schola in Monasteriis non habeatur nisi eorum qui oblati sunt.* Aliæ autem scholæ EXTERNÆ dictæ extra claustra sunt habitæ, Monachorum tamen nihilominus curâ. Liquet illud ipsium cum ex aliis quàm multis, tum clarissimè ex iis, quæ in vita Notkeri Balbuli monachi monasterii S. Galli narrantur hisce verbis. *Traduntur post breve tempus Marcello scholæ Claustri, cum Beato Notkero Balbulo & cæteris Monachici habitus puerulis: Externæ verò id est Canonicæ Isoni cum Salomone & ejus comparibus.*

Majoris cujusque doctrinæ scholas publicas itidem in Monasteriis tunc habitas, equidem haud dixerim. Mihi sanè verosimile videtur, institutionem ejusmodi quamlibet fuisse magis singularem aut privatam; idque in illis duntaxat locis ubi viri eruditionis gloria clari haberentur.

Pp Qualis

Qualis scilicet Fuldæ fuit Rabanus Maurus, non Bedæ; quod Bruschius scribit, sed Albini discipulus, omnium, quantum ex scriptis conjicere est, sui ævi doctissimus, utpote ad quem audiendum etiam ex Gallia missus olim fuerit ab Aldrico Abbate suo, pòst Senonensi Episcopo, Servatus Lupus, qui deinceps etiam ipse factus fuit Abbas cœnobii Ferrariensis: *uti ab eo* (verba sunt Lupi epistola prima) *ingressum caperet divinarum scripturarum*, jam tum ante scilicet *doctorem Grammaticum sortitus* à quo *præcepta artis acceperat*, non tamen vel *Rhetoricam vel cæteras liberales disciplinas*. Unde obiter discere est, verum esse quod diximus, in paucis duntaxat etiam Galliæ cœnobiis meliores literas fuisse cultas, nec nisi privatâ aliquorum operâ. De Rabano sanè ita etiam scribit Bruschius. *Bibliothecam Fuldensem tantà librorum multitudine locupletavit, ut dinumerari vix queant. Demum cum se totum divinis libris scribendis dedere vellet, posthabito regimine in montem D. Petri se contulit, eóq; fratres studiorum suorum æmulos collocavit: ubi biblica scripta omnia discipulis enarrans, commentariis ea in hunc usq; diem extantibus illustravit. Deinde cum multitudo fratrum rumore piæ conversationis crevisset, aliud monasterium in monte Joanni Baptistæ sacrare constituit.* Mitto alia ejusdem Bruschii: quæ nimirum ille narrat etiam de aliis nonnullis Germaniæ nostræ Monasteriis. Fuerit autem omnino operæ pretium legisse quæ de Fuldensis scholæ rebus eruditè disseruit Christoph. Browerus *l. 1. Antiquit. Fuldensium cap. IX. X. XI. XII. XIII. & XIV.* Ast cum judicio expendentibus Monasticam eruditionem, saltim illorum qui Benedicti regulam sequuntur, dissimilis multum propagatæ in iis doctrinæ ratio apparebit. Quod si porrò Cœnobiorum Francici Imperii Carolovingici cum vetustioribus quibus-

quibusque placuerit contentionem instituere, liquidum omnino erit, quæ in illis fuit quondam facta doctrinæ propagatio, ad unius Hiberniæ & Britanniæ exemplum esse institutam. Quin imo quoniam ex Britannia in regnum Francorum nemo advenit olim doctior Albino Alcuino, postquam ipsemet in Britannia divinam humanamque doctrinam in Ebroicensis Ecclesiæ monasterio docuisset, plurimum autem apud Carolum Magnum valuit consilio atque auctoritate; quin hujus eximii viri cùm suasionibus tum ductui hæc qualicunque modo rectior utiliorque Monasteriorum forma debeatur, equidem haud esse dubitandum arbitror.

SVPPLEMENTVM XXXIII.

Ad pag. LXV.

HAut dissimulabo hîc, non omnes viros illos præclaros quos ex Cœnobiis Germaniæ nostræ prodiisse diximus, nostros esse. Saltim utique Paschasium Ratbertum dedit Corbeja Gallica: Halitgerius quoque si non & Amalarius fuit Francogallus. Primi quoq; Bremensium Antistites non eruditis sed sanctis merentur annumerari. Interque eos Anscharium nova quidem Corbeja magistrum habuit suæ scholæ & Ecclesiæ, vetus tamen erudivit: ut patet ex vita ejus à Remberto descripta *cap. V.* Fuit porro Anscharius Cœnobiorum Corbejæ, initiò quidem Gallicæ deinde autem & Novæ sive Saxonicæ, *magister scholæ*, non tamen nisi puerilis. Liquidum id sanè est de veteri Corbeja ex *cap. 3. & 4. Vitæ*. Cum in Daniam proficisceretur, eundem cum Autberto itineris socio itidem pueros instituisse dicitur *cap. 6.* iis verbis. *Ipsi quoq; divino inspirati amore ad promulgandum devotionis suæ religionem, cœperunt curiose pueros quærere, quos emerent & ad Dei servitium educarent.*

Præfatus quoq; Herioldus ex suis aliquos sub eorum cura erudiendos posuit Sicq; factum est, ut scholam inibi parvo tempore statuerint duodecim aut eo amplius puerorum. Similem puerilem ludum literarium Hamburgi ab Anschario esse institutum, narratur *capite 14.* ut & apud Waldonem, qui rudi carmine vitam Anscharii est persecutus, *cap.34.* Adhoc ipse Anscharius sanctis potius fuit annumerandus quàm doctis: imo à doctrina nullam meruit laudationem. Quantumvis verò tenuis adeo fuerit & Anscharii & aliorum in studiis profectus, verumtamen unus Rabanus Germaniæ nostræ potest esse pro omnibus ævi illius, quarumcunque etiam gentium Occidentalis Ecclesiæ.

SVPPLEMENTVM XXXIV.

Ad pag. LXVI.

REgulam Monachorum sive Canonicorum, quæ Augustini nomen præ se gerit, esse illius autoris, malo equidem nunc potius negare quàm asserere. Quoniam non tantùm in Possidii Indiculo aut Retractationum libello ipsiusmet Augustini, sed nec in quoquam scriptore vetustiore alio ejus fit mentio: eoq; nec in Codice illo, quo collegit omnes antiquas Monasticas Regulas seculo nono Christiano Benedictus Abbas Anianensis (quem Romæ curante Luca Holstenio editum, acceptum fero Episcopi atque Principis Paderbornensis hodie in Germania nostra incomparabilis Ferdinandi, liberali dono) reperitur, sed tantum Epistola S. Augustini centesima nona, quâ sanctimonialibus pia vivendi instituta præscribuntur. Acquiesco scilicet in judicio Bellarmini, cujus hæc sunt verba: *Ex tribus Regulis sola est tertia S. Augustini, sed feminis data non viris; habetur enim epistola 108, reliquæ duæ non videntur Augustini.* Recentior sanè est Hugo nostras, quàm

quàm ut possit haberi idoneus testis & judex librorum S. Augustini. Taceo dubium esse, sitne libellus ille Hugonis necne. Multo minùs verò Humbertus tanquam testis aut censor admitti potest: utpote qui vixerit demum seculo tertiodecimo Ordinis prædicatorum monachus.

SVPPLEMENTVM XXXV.

Ad pag LXVII.

IN Dissertatione non tam ipsa Ansegisi verba, quàm eorum mentem recitavimus. Attulimus tamen illa paulò ante in Supplemento. Epistolam Caroli Magni de Scholis Monasteriorum & Episcoporum, lectu sane dignissimam, quam ille generalem esse voluit ad omnes Episcopos & Abbates, quia *Tomo secundo Conciliorum Galliæ pag. 121* inseruit optimè de re literariâ meritus Sirmondus, depromptam ex Codice Metensi, officii nostri ratio postulat etiam hîc exhibere. Est autem seorsim hæc missa ad Baugolphum Abbatem Fuldensem secundum: nisi quod per oscitantiam scriba sub finem adjecerit clausulam illam epistolarum, quæ ad Metropolitanum aliquem tunc sunt directæ. Id quod etiam Sirmondus observavit. *Karolus gratia Dei Rex Francorum & Langobardorum, ac Patricius Romanorum, Baugulfo Abbati, & omni congregationi, tibi etiam commissis fidelibus oratoribus nostris, in omnipotentis Dei nomine amabilem direximus salutem. NOTVM igitur sit Deo placitæ devotioni vestræ, quia nos unà cum fidelibus nostris consideravimus utile esse, ut Episcopia & Monasteria, nobis Christo propitio ad gubernandum commissa, præter Regularis vitæ ordinem, atque sanctæ Religionis conversationem, etiam in litterarum meditationibus, eis qui donante Domino discere possunt, secundum uniuscujusq; capacitatem, docendi studium debeant impendere: qualiter sicut Regularis norma honestatem morum ita quoque do-*

cendi & discendi instantia ordinet & ornet seriem verborum; ut qui Deo placere appetunt rectè vivendo, ei etiam placere non negligant rectè loquendo. Scriptum est enim: Aut ex verbis tuis justificaberis, aut ex verbis tuis condemnaberis. Quamvis enim melius sit benefacere quam nosse, prius tamen est nosse quam facere. Debet ergo quisq; discere quod optat implere; ut tanto uberius quid agere debeat intelligat anima, quanto in omnipotentis Dei laudibus sine mendaciorum offendiculis cucurrerit lingua. Nam cum omnibus hominibus vitanda sint mendacia, quanto magis illi secundum possibilitatem declinare debent, qui ad hoc solummodo probantur electi, ut servire specialiter debeant veritati? Nam cum nobis in his annis à nonnullis Monasteriis sæpius scripta dirigerentur, in quibus, quod pro nobis fratres ibidem commorantes in sacris & piis orationibus decertarent, significaretur, cognovimus in plerisque præfatis conscriptionibus eorundem sensus rectos at sermones incultos, quia quod pia devotio interius fideliter dictabat, hoc exterius, propter negligentiam discendi, lingua erudita exprimere sine reprehensione non valebat. Unde factum est, ut timere inciperemus, ne fortè sicut minor erat in scribendo prudentia, ita quoque & multo minor esset, quam rectè esse debuisset, in sanctarum scripturarum ad intelligendum sapientia. Et bene novimus omnes, quia quamvis periculosi sint errores verborum multo periculosiores sunt errores sensuum. Quamobrem hortamur vos, litterarum studia non solum non negligere, verùm etiam humilimâ & Deo placita intentione ad hoc certatim discere, ut facilius & rectius divinarum scripturarum mysteria valeatis penetrare. Cum autem in sacris paginis schemata, tropi, & cetera his similia inserta inveniantur, nulli dubium est, quod ea unusquisq; legens tanto citius spiritualiter intelligit, quanto prius in litterarum magisterio plenius instructus fuerit. Tales verò ad hoc opus viri eligantur, qui & volunta-

*voluntatem & possibilitatem discendi, & desiderium habeant alios instruendi. Et hoc tantum ea intentione agatur, qua devotione à nobis præcipitur. Optamus enim vos, sicut decet Ecclesiæ milites & interius devotos & Scholasticos bene loquendo: ut quicumq; vos, propter nomen Domini, & sanctæ conversationis nobilitatem, ad videndum expetierit, sicut de aspectu vestro ædificatur visus, ita quoque de sapientia vestra, quam in legendo seu cantando perceperit, instructus omnipotenti Domino gratias agendo gaudens redeat. *** Hujus itaque Epistolæ exemplaria ad omnes suffraganeos, tuosque CoEpiscopos, & per universa Monasteria dirigi non negligas, si gratiam nostram habere vis: & nullus monachus foris Monasterio judiciaria teneat, nec per Mallos & publica placita pergat. Legens valeat.*

Hactenus Caroli Magni Epistola: quam esse scriptam seculo adhuc octavo currente, liquidò indicat Patricii titulus. Cum cura autem Epistolam illam legenti cuivis itidem obscurum esse non potest, omne hoc Caroli mandatum respicere institutionem eorum duntaxat, qui Monasteriis aut Episcopiis tunc fuerunt addicti: nec ulterius quidquam esse exactum, quàm ut illi cùm Grammatisticam Latinam ut & rudimenta Rhetorica docerentur, gravioris autem cujusque doctrinæ nihil vel ab iis postulatum tunc fuisse.

Et verò etiam hoc omne hactenus fuerat aliquot antehac seculis etiam in Francorum regno neglectum. Ideoque & Clerus tantùm non omnis & Monachi passim tunc erant perquam rudes atque illiterati. Cujus exemplum esse poterit ille in Bajoaria sacerdos, qui Latinæ linguæ ignarus hac formulâ usus tunc erat in Baptismo: *Baptizo te in nomine Patria & Filia & Spiritus Sancti*, ceu legere est in epistola Zachariæ Papæ ad Bonifacium, quæ in Bonifaciano

faciano epistolarum volumine, non multùm Latiniore, est 134. Non enim, quod jam ante docuimus, hactenus vel Galliæ sive monasteria sive Episcopia habuerant ullas literarum scholas. Etenim Tomo quidem primo Antiquorum Galliæ Conciliorum Sirmondus *pag. 205* inseruit Remigii Remorum Episcopi Epistolam, scriptam circa annum Christi 524 ad Fulconem Episcopum, ubi illum arguit, quod *Levitas fecisset, presbyteros consecrasset, archidiaconos instituisset*, ut & *primicerium scholæ clarissimæ militiæque lectorum*. Verum vox *scholæ* non minùs ac *militiæ* ibi accepta est illo sensu, quo in Codice Justinianeo aliisque sequioris illius ævi scriptis passim in usu fuit. Similiter in Turonensi Concilio II, habito anno Christi 567, quod idem inseruit Sirmondus pag. 334, vox *schola* significat dormitorium. Hæc enim verba sunt: *Nec liceat Monachis cellas habere communes, ubi aut bini commaneant, aut peculiare reperiri possint; sed schola labore communi constituatur, ubi omnes jaceant, aut Abbate aut Præposito gubernante.*

SVPPLEMENTVM XXXVI.

Ad pag. LXVII.

Diploma Caroli Magni Osnabrugensi Episcopatui datum habetur integrum etiam in *Codice Donation. piarum* Auberti Miræi. Idem verò subjungit ibi illustrationis vice, (ut nempe appareat, isthoc ævo Episcopos scholis habendis dedisse operam) nonnulla ex Historia manuscripta Vitæ Norgeri Episcopi Leodicensis. Quoniam illa ad nostrum hoc pertinent institutum, nec alibi fortasse reperiuntur, omnia huc referemus. Verba igitur ipsamet ita se habent. *QVANTA fuerit Notgero in educandis pueris, Scholaribusq; disciplinis instruendis, sollicitudo, hinc probatur, quod semper, dum in via pergeret, longè seu prope, scholares adolescentes*

secum

secum ducebat, qui sex Capellanis suis, sub arctissima parêrent disciplina: quibus etiam librorum copiam, cum ceteris scholaribus utensilibus, circumferri faciebat. Sicque fiebat, ut quos plerumque rudes & illitteratos à claustro abduxisset, ipsos, quos prius magistros habuerant in litterarum eruditione, redeuntes superarent. Cujus eruditionis occasione, plurimi eorum etiam in religionis ac sanctitatis disciplinâ circa eum intantum profecerunt, ut idonei fierent rectores Ecclesiarum. Ex illis quippe multæ civitates gavisæ sunt se habere Pastores: quarum Salisburgensis ecclesia Archiepiscopum habuit Gontherum: Cameracensis duos alterum alteri succedentem, Rothardum, & Erluinum: Virdunensis Haimonem, (qui Haimo, magistrum sequens, in urbe Virdunensi monasterium B. Mariæ Magdalenæ & S. Mauri postea construxit) Tullensis ecclesia Hezelonem: & Trajectensis Adelbondum. Licet à multis etiam aliis, Episcopalem gradum non assecutis, qui sub eo nihilominus coaluissent, quam plurimæ correctæ sunt ecclesiæ. Ex quibus Durandus, postea Leodiensis Episcopus, Babembergensem ecclesiam religionis & artium disciplina illustravit. Ogbertus, cum quibusdam aliis secum hinc abductis, Aquensium clericorum vitam perniciosæ licentiæ contagio depravatam, ad sanctæ religionis statum pro posse reduxit. Quid de Hulbodo dicamus? qui Parisios veniens, S. Genovefæ Canonicis adhæsit, & in brevi multarum scholarum instructor fuit. Idem postea sub Pontifice Baldrico Pragam, Bohemiæ civitatem, transmissus, cum nonnulla ibidem Christianæ religionis documenta dedisset, ad nos iterum cum honore remeavit. Multi quoque alii sub tanto patre educati, religione ac studiis liberalibus diversa illustravere loca: quorum vita religiosis moribus & doctrinis insignita, paternæ probitatis evidens est documentum. Hæc Autor ille. Non obscurum autem hinc est, etiam hunc Leodicensem Episcopum ferè hæsisse intra pue-

rorum institutionem. Et vero nec ipsum insigni polluisse aliqua eruditione, etsi inter coævos hoc nomine magni fuerit æstimatus, produnt ab illo conscriptæ historiæ S. Landoaldi & S. Remacli: quæ reperiuntur in Surio ad diem XIX Martii, & III Septembris.

Nec verò hic Leodicensis Notgerus idem est cum uno trium illorum, qui in Monasterio S. Galli istius nominis inclaruerunt: utpote quum ille Carolo Crasso imperante hi Ottonis Magni & successorum ævo vixerint. Quin imo ut obiter addam, hi etiam tres pro temporis quidem captu habiti sunt perquam docti, reapse tamen multùm abfuerunt à vera illâ laude. Magna scilicet olim fuit in existimatione Scholæ literariæ nomine Monasterium S. Galli: quin videtur ad Fuldensis Cœnobii gloriam assurrexisse. Etsi vero haud negarim, præ aliis quampluribus cœnobiis hoc habuisse haud paucos rarâ pro seculi ratione doctrinâ instructos, sic satis quoque eximiam & locupletem sibi insignium librorum Bibliothecam conquisiverit, scholam tamen instituisse doctrinæ illustrioris sive Sacræ sive Secularis haud perinde certum est: sed videtur, libris antiquorum lectis, modò hunc modò quem alium, ad exemplum doctorum quorumque illius Cœnobii, proprio, quod ajunt, Marte sibi doctrinæ aliquid comparavisse. Et sane si vera sunt quæ scripsit Conradus de Fabaria *l. de casibus S. Galli cap. 1.* valuit olim Cœnobium hoc doctrina sic satis eximia. Is sane tradit, ibi *sic spiritualem effulsisse disciplinam, ut non solùm Benedicti regulam, verùm etiam Philosophiam totam, ad unguem usq; investigarint; theoricam, Platonis, Socratis, Aristotelis, Hippocratis, Boëtii omnesq; investigaverint rivulos, ut in suis metris non Philosophi solùm sed etiam Poëtridæ fuerint.* Verùm hoc præconium fidem superat.

superat. Legere tamen operæ fuerit pretium, quæ uterque Eckardus libellis *de casibus S. Galli* & *de vita Notkeri* jam olim, & avorum ætate de monasterii hujus doctrina Bruschius in opere de *Monasteriis*, & post illum Stumphius *Helveticarum rerum* præclari operis *libro quinto*, sic satis prolixè commemoraverunt. Nec enim illa hic repetere, nostri hujus instituti patitur ratio.

Jam tum antè autem etiam fassi sumus, Notgerum Leodicensem Crasso Carolo fuisse coævum: ideoque ne ea quidem quæ de illo retulimus ad Caroli Magni faciant tempora. Addemus igitur proinde nunc aliquid quod isthuc pertineat. Theodulphus scilicet Aurelianensis Episcopus in suo quod habuit Diœsano Concilio, Salvatoris nostri anno DCCCXVII, cujus canones sunt inserti *Tomo secundo Conciliorum Galliæ*, hose duos sanxit. XIX. *Si quis ex presbyteris voluerit nepotem suum, aut aliquem consanguineum, ad Scholam mittere, in Ecclesia sanctæ Crucis, aut in Monasterio sancti Aniani, aut sancti Benedicti, aut sancti Lifardi, aut in cæteris, de his cœnobiis quæ nobis ad regendum concessa sunt, ei licentiam id faciendi concedimus. XX. Presbyteri per villas & vicos scholas habeant & si quilibet fidelium suos parvulos ad discendas litteras eis commendare vult, eos suscipere & docere non renuant, sed cum summa caritate eos doceant, attendentes illud quod scriptum est: qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui ad justitiam erudiunt multos, fulgebunt quasi stellæ in perpetuas æternitates. Cum ergo eos docent, nihil ab eis pretii pro hac re exigant, nec aliquid ab eis accipiant, excepto quod eis parentes caritatis studio sua voluntate obtulerint.*

SVPPLEMENTVM XXXVII.

Ad pag. LXVII.

Ludovicum Caroli Magni filium pietatis exercitia in

Clero&Monasteriis voluisse modis omnibus integra servare, satis ostendunt Canones illi quos laudavimus Aquigranenses. De scholis tamen, quod miror, in iis nihil est tactum. Ut videatur jam tunc illas, non perinde uti imperante Carolo Magno, fuisse amplius vel Monasteriis, vel Canonicorum Collegiis, curæ. Quin imò videtur, jam tunc scholas quas diximus *Externas* sensim in Monasteriis fuisse antiquatas; atque huc pertinere canonem illum Ludovici Imperatoris pag. 299 in Supplemento XXXII adductum, *Vt schola in monasterio non habeatur nisi eorum qui oblati sunt*. Verosimile autem est, voluisse potiùs Ludovicum, ut ab Episcopis passim pueriles scholæ instituerentur. Liquet illud ex Canone XXX Concilii Parisiensis sexti, habiti imperante Ludovico, anno Salvatoris 819. Partem ejus, qualis reperitur *l. 1. c. 5. Additionum ad Capitularia Francorum* jam dedimus *pag. 295.* nunc vero illum exhibebo integrum prout edidit Sirmondus. *Jam dudum à pio & orthodoxo Principe domno Huldovvico Deo amabili Imperatore jussum & admonitum est, ut rectores Ecclesiarum in Ecclesiis sibi commissis strenuos milites Christi, quibus Deus placari posset, præpararent & educarent, attendentes illud Danielis prophetæ: Qui autem docti fuerint fulgebunt sicut splendor firmamenti, & qui ad justitiam erudiunt alios, sicut stella in perpetuas æternitates. Sed super hac ejusdem Principis admonitione, immo jussione, à nonnullis rectoribus tepidè & desidiosè hactenus actum. Vnde omnibus nobis visum est, ut abhinc post positâ totius torporis negligentiâ, ab omnibus diligentior in educandis & erudiendis militibus Christi, & vigilantior adhibeatur diligentia; & quando ad Provinciale Episcoporum Concilium ventum fuerit, unusquisque rectorum, sicut jam in præcedentibus memoratum est, Scholasticos*

suos

suos eidem Concilio adesse faciat, ut suum solers studium circa divinum cultum omnibus manifestum fiat.

Concilii porrò Valentini tertii, quod anno Christi octingentesimo quinquagesimo quinto celebratum est, capitulum octavum decimum de scholis instaurandis ita sese habet: *Ut de scholis tam divinæ quam humanæ literaturæ, nec non & Ecclesiasticæ cantilenæ, juxta exemplum prædecessorum nostrorum, aliquid inter nos tractetur, & si potest fieri statuatur atque ordinetur. Quia ex hujus studii longa intermissione, pleraque Ecclesiarum Dei loca, & ignorantia fidei & totius scientiæ inopia invasit. Placet firmatum.* Ex quo Capitulo discere est, jam tunc temporis optima Caroli de scholis instituta pridem quasi obsolevisse: hinc vero & *fidei ignorantiâ* laborasse populum, multò magis *inopia scientiæ*. Ut omnino etiam heic non nisi de trivialibus scholis puerorum sermo sit. Quid autem etiam in illo Concilio fuerit constitutum de scholis instaurandis, nusquam traditum est: indubie autem omni caruit felice successu.

Quem præterea Canonem in Dissertatione adduximus, non est Tullensis sed Lingonensis ad Saponarias, habiti anno CIↃ IↃ C LIX Concilii à nonnullis Galliæ Episcopis: in Concilio tamen Tullensi cum aliis oblatus est Carolo Calvo ejusque ex fratre Lothario nepotibus Lothario & Carolo Regibus, eodem anno. Debetur autem editio illius Concilii prima itidem Sirmondo: habeturque *tomo tertio Conciliorum Galliæ pag. 153.* Videtur autem Episcopos illos desiderasse scholas rei literariæ divinæ humanæque non tam in puerorum quam majorem & meliorem usum. Caruit autem & hoc votum omni successu optato.

Prodiit porro Romæ anno seculi hujus sexagesimo secundo *Collectio Romana bipartita veterum aliquot historiæ Ecclesiasticæ monumentorum*, edi cepta à Luca Holstenio, sed post ejus obitum additis notis postumis perfecta, curâ ipsiusmet Eminentissimi Cardinalis Francisci Barbarini. In illo libro cum reperiantur Concilium Romanum Eugenii Papæ secundi, & alterum Leonis Papæ quarti, quorum utroque de scholis aliquid est constitutum, liber verò ille hactenus paucis fortè sit visus, quæ nostri argumenti ibi habentur heic adferre non abs re fuerit, præsertim quia utrumque Concilium habitum est Imperatore Ludovico Lotharii Imperatoris filio. Et verò primi hoc exordium est. *In nomine Domini Dei Salvatoris nostri Jesu Christi, Imperante domino nostro piissimo Augusto, Hludovico à Deo coronato magno Imperatore, Imperii anno 13 & regni ejus anno 13, sed & Hlothario novo Imperatore, ejus filio, anno X, Indictione IV, mensis Novembris die XV, Eugenius sanctissimus ac ter beatissimus & universalis Papa, cum universis Episcopis &c.* Alterum ita incipit. *Incipit sancta ac veneranda Synodus, quæ per Domini gratiam & ejus divinum consilium congregata est in Ecclesia B. Petri Apostoli, anno scilicet Pontificatus sanctissimi & Evangelici & Universalis quarti Papæ Leonis septimo, atque invictissimorum dominorum nostrorum Hludovici & Hlotarii Imperatorum, anno quoque Imperii eorum quinto & trigesimo septimo, mense Decembri die VIII Indictione II.* Habetur autem Concilii Eugeniani capitulum xxxiv *De scholis reparandis pro studio litterarum* jam tum in Decreto Gratiani *Dist. 37. cap. 12.* hisce verbis: *De quibusdam locis ad nos refertur, neque magistros, neque curam inveniri pro studio literarum. Idcirco in universis Episcopiis* (ita enim scribendum, non *Episcopis*) *subjectisque plebibus, & aliis locis in quibus necessitas occurrerit, omnino cura & diligentia ad-*

tia adhibeatur, ut magistri doctores & constituantur, qui studia literarum liberaliumq; artium dogmata assidue doceant: quia in his maximè divina manifestatur atq; declaratur mandatum. Concilii illius quod Leonis IV Papæ auspiciis est gestum, Capitulum itidem XXXIV eodemque titulo, sic sonat: *Etsi liberalium artium præceptores in plebibus raro inveniantur: tamen divinæ scripturæ magistri, & institutores Ecclesiastici Officii nullatenus desint: qui & annaliter proprio Episcopo de ejusdem actionis opera sollicite inquisiti debeant respondere. Nam qualiter ad divinum cultum aliquis accedere possit, nisi justa instructione doceatur?* Hactenus illa Capitula. At verò quod Eugenius Papa decrevit de liberalium artium Scholis, illud clarè significat, tum temporis illas fuisse etiam in Italia collapsas. Inanem verò etiam fuisse illum Eugenii conatum, indicat liquido alterum illud Leoninum, quo affirmatur *liberalium artium præceptores rarò inveniri.* Reapse enim nulli tum fuerunt apti artibus illis ex dignitate docendis: imò etiam barbarorum magistrorum magna fuit penuria. Quales vero & *magistri divinæ scripturæ & institutores Ecclesiastici officii* sint constituti, si expertes illi fuerint liberalium artium? Verùm hæc fuit illo ævo etiam in Italia, imò etiam Romæ, inscitia, ut etiam illa barbara, qua utraque capitula constant, Latinitas habita tum fuerit quantivis pretii: scientiæ autem sive divinæ sive secularis vix quisquam fuerit peritus; etsi paulò post Nicolaus I Papa multùm videatur ultra seculi sui mores sapuisse.

Annotavit verò Holstenius ad Capitulum ultimum: *De scholis Ecclesiarum earumq; magistris, erudite & prolixe disseruit Altaserra cap. 2. pag. 107.* Etsi autem illa Altaserræ visa mihi non sint, nolo tamen etiam hoc Lectorem celare, quia viri illius eruditio & insignis in eruderandis rebus

bus antiquis sedulitas abundè in quam multis aliis sese mihi probavit.

SVPPLEMENTVM XXXIIX.

Ad pag. LXVII.

DE Alcuino heic unicum duntaxat nunc annotabimus illud, quod ipsemet Carolus Magnus non dubitaverit cum universo Episcoporum Concilio Francofordiensi, quo nullum in Regno Francorum magis fuit plenarium, ut loquar more Ecclesiastico veteri, non dubitaverit laudare illum pariter & commendare. Ita enim sese habet Concilii illius Capitulum ultimum. *Commonuit etiam* Carolus Rex, *ut Alcuinum ipsa sancta Synodus in suo consortio, sive in orationibus, recipere dignaretur, eo quod esset vir in Ecclesiasticis doctrinis eruditus. Omnis Synodus secundùm admonitionem Domini Regis consensit: & eum in eorum consortio sive in orationibus receperunt.*

SVPPLEMENTVM XXXIX.

Ad pag. LXXIV.

EOrum qui negant, jam tum Carolo Magno imperante Parisiensis Scholæ cæpisse exordium, sententiam haud parum fortè confirmant illa quæ habentur *capit. XII. libri* *I. Parisiensis Concilii sexti*, quod celebratum est anno Christi octingentesimo vicesimo nono, jam tum imperante Caroli filio Ludovico Pio. Illud enim ita sese habet. *Similiter obnixe ac suppliciter vestræ Celsitudini suggerimus, ut morem paternum sequentes, saltem in tribus congruentissimis Imperii vestri locis scholæ publicæ ex vestra auctoritate fiant: ut labor Patris vestri & vester, per incuriam, quod absit, labefactando non depereat. Quoniam ex hoc facto & magna utilitas, & honor sanctæ Dei Ecclesiæ, & vobis magnum mercedis emolumentum, & memoria sempiterna accrescet.* Omnino enim hic sermo est de Scholis publicis qualem

qualem traditur fuisse institutam Parisiis à Carolo Magno: & tamen non fit hoc loco ejus scholæ hîc mentio, etsi Concilium in ipsa illa Parisiorum urbe fuerit habitum. Verùm enimvero, agnosco & ipse posse hinc colligi, scholam Parisiensem eâ ætate non fuisse in magno pretio, ut nec aliam aliquam publicam, atq; adeo hac de caussa ab Episcopis arbitrio Regio esse relictum quæ loca Imperii Francici vellet Scholis publicis exornare. Ipsum tamen etiam illud Capitulum docet, à Carolo Magno Scholas publicas institutas esse: ac proinde non est, quod sequior aliqua suspicio ex hoc quidem Capitulo de origine Parisiensis scholæ nascatur. Quin imò veritati est simile, jam tum à Carolo Magno tres publicas scholas fuisse erectas. Quarum nempe prima fuerit Parisiensis, altera Ticinensis. Tertiam in Turonibus fuisse, fortassis indicant verba illa Alcuini in Epistola ad Carolum Magnum, quæ habetur *l.1.cap 9. Continuationis Historiæ Bedæ*, & quidem ipsa illa quæ in Dissertatione adferuntur pag.75: *Vt non sit tantummodò in Eboraco hortus conclusus, sed etiam in Turonico emissiones Paradisi.* Sed huic conjecturæ sive credas sive non credas, parùm refert. Satis jam est monuisse, Capitulum illud Parisiensis Concilii vulgarem sententiam non convellere.

Magis me dubium reddit auctoritas Joannis Launoyi Parisiensis Theologi longe celeberrimi: qui in libello *de vera caussa secessus Brunonis in eremum*, sub finem capitis primi ita scriptum reliquit. *Ante Brunonis ætatem* (hic autem vixit seculo undecimo declinante) *statum fuisse Parisiis Theologiæ studium, atq. ibi magisterium in Theologia dari solitum, vix probaretur. Hîc fabulas mitto, quas de quatuor Bedæ discipulis Alcuino Joanne Scoto Rabano & Claudio, Parisiensem Academiam instituentibus, obscuri homines summa rerum*

ignoratione invexerunt. Qua de re eruditè scribit Stephanus Paschasius l. 3. Disquisitionum Francicarum cap. 3. Non est mihi nunc ad manum Paschasii ille labor: ideoque quid ille asseruerit vel negaverit equidem nescio. Fortassis autem nec Launoyus aliud improbat, quàm quod fertur de quatuor Bedæ discipulis. Et verò nullus eorum quatuor Bedâ fuit magistro usus. Et si Rabanus & Joannes Scotus illi, quorum hodieque celebris est memoria, credantur Parisiensem Scholam auspiciis Caroli Magni instituisse, etiam hoc utique fabulosum fuerit: uterque enim floruit demum filiis Ludovici Pii Imperatoris rerum potientibus. Hactenus igitur etiam me adstipulatorem habeat Launoyus. Multum cœteroquin tribuo viri judicio: utpote quod abunde ille mihi probavit eximiis aliquot libellis, quibus fabulas nonnullas Ecclesiasticas, in vulgus receptas, mascule explosit.

SVPPLEMENTVM XXXIX.

Ad pag. LXXIX.

JOannem Erigenam fuisse gente Hibernum, adeoque ex vetere non autem Britannica Scotia oriundum, jam tum docuimus Supplemento XXXI pag. 281. Eundem vixisse aliquamdiu in Gallia, Carolo Calvo Rege, præter Sigebertum Gemblacensem in *Catalogo cap. 95*, narrant etiam Matthæus Westmonasteriensis in *Floribus Historiarum* quos vocat, ad annum DCCCLXXX, & Guilielmus Malmesburiensis *l. 2. de gestis Regum Anglorum cap. IV* aliique. Adducam verba quædam solius Matthæi. *Eodem anno venit in Angliam Magister Joannes, natione Scotus, Vir perspicacis ingenii & facundiæ singularis. Hic dudum relicta patria ad partes Gallicanas transiens, Carolumq; Calvum adiens, atq; in magna ab eo dignatione susceptus, individuus comes ei fuerat & mensa & cubiculi.* Alia quæ adduntur prætereo. Versos

Versos porrò ab illo Joanne Dionysii Areopagitæ libros,qui feruntur, ex Græco, jubente Carolo Rege: testantur præter Matthæum etiam Sigebertus & alii, estque illa versio etiamnum superstes. Librum illius novemdecim Capitibus constantem *de Una prædestinatione*, etiam superesse in Bibliotheca Corbejensi, scribit Sirmondus *ad Tom. secundum Concilior. Galliæ pag. 681.* Utrum autem ille publicatus sit typis, nescio. Tantùm Synopsis, sive excerpta potiùs, illorum novemdecim Capitulorum edita sunt in libro, Lugdunensis Ecclesiæ nomine contra Joannem illum acerbissimè & satis iniquè, pro caussa Gotteschalci ejusq; doctrinæ de Prædestinatione scripto. Hujus libri autem Lugdunensis verus autor creditur vulgò esse Florus Lugdunensis Diaconus. Nec sinè caussa: quoniam id videtur Westmonasteriensis quoque affirmasse. Vidi tamen in Suecia degens in Bibliotheca Regia Serenissimæ Christinæ manuscriptum eundem librum, attributum Igomaro Viennensi Episcopo. In cujus calce legebatur. *Hoc epitaphium composuit Joannes Scotus, licet sapienter hæreticus tamen.*

Hic jacet Igomarus cleptes & semper avarus,
Hoc unum fecit nobile quod periit

Esse autem hoc epigramma Joannis illius, haud equidem negaverim. Arguit enim, auctorem & lepidi fuisse ingenii & Græce non indoctum: talem vero depinxit Joannem Westmonasteriensis, varia ejus jocosè dicta factaque commemorans.

Ab eodem præterea Joanne Scoto *de Eucharistiá* esse scriptum librum, in eandemq; planè sententiam, quam tunc temporis defendit Ratramnus, (qui perperam Thritemio atq; vulgo nunc audit Bertramus) Corbejensis monachus,

chus, oppositumq; adeo illi quod tunc invalescebat τῶν μετουσιωτῶν dogmati, liquet ex iis quæ Lanfrancus *contra Berengarium* scripsit *cap. 4.* Meminit autem ejus & Philippus Bergomensis in *Supplemento Chronicor.* ad annum 880. Verùm ille libellus forte pridem interiit: quia scilicet in Synodo Vercellensi, contra Berengarium coacta, *lectus & damnatus* fuit Lanfranco teste; imo & Romæ combustus, si aliorum credimus narrationibus. Frustrà sanè sunt, qui suspicantur librum qui hodieq; superest Ratramni nomine, esse Joannis Scoti: quum jam Sigeberti Gemblacensis ævo Ratramnus illius auctor citra controversiam fuerit habitus, & doctissimo Usserio *cap. XI. Historiæ Gottoschalcianæ* teste, *tum in Sarisburiensi tum in Benedictini collegii apud Cantabrigienses Bibliotheca* supersit Ratramni, præter alterum de Anima, *unus de Nativitate Christi liber, in quo eandem, quam in libro de Corpore & Sanguine Domini tradidit, doctrinam propugnat.* Non enim à vero id alienum esse dixerim, etsi liber ille, qualis est editus *Spicilegii tomo primo* à Luca Dacherio Benedictino monacho, nihil tale habet: sed illaudabili haut insolito tamen studio id esse omissum, vero est similius.

Non mirum autem est, Joannis Scoti librum illum periisse, quia similem fatum passus est ejusdem cum Scoto & Ratramno sententiæ liber Amalarii Diaconi & Scoto coævi Chorepiscopi Trevirensis; perierint item Rabani Mauri Archiepiscopi Moguntini liber ad Eigilem, non Fuldensem, sed Prumiensem Abbatem, ut & fortasse quidam Heribaldi Autissiodorensis Episcopi liber: quandoquidem scil. visi fuerunt non convenire ταῖς κυρίαις δόξαις, quæ pòst prævaluerunt. Pòst inquam. Illam enim Ratramni & Scoti doctrinam illius ætatis saltim quammultis visam esse veriorem, docere potest vel sola auctoritas eam tunc defendentium,

Rabani

Rabani cumprimis, & Joannis Scoti. Fuit enim utriusque summa tum existimatio. Quod de Joanne Scoto ipsemet ejus iniquus adversarius, sive Florus sive Igomarus, satis prodit, quando ait: *Quia à multis idem homo quasi scholasticus & eruditus admirationi habetur.* Rabani per Germaniam cumprimis & Galliam universam, summam fuisse existimationem, citra controversiam est apud omnes. Hunc autem ipsimet Paschasio Ratberto opposuisse suam ad Eigilum Epistolam, perquam mihi fit verosimile ex hisce verbis *Epistola* ejusdem *Rabani ad Heriboldum* Autissodorensem Episcopum *cap.33.* quam post Stevartium optimâ fide edidit cum Reginonis *de Ecclesiasticis disciplinis* opere, vir de antiquis Ecclesiæ monumentis optimè meritus ac longè doctissimus idemque amicus noster Stephanus Baluzius. *Quidam nuper de ipso Sacramento corporis & sanguinis Domini, non rite sentientes, dixerunt, hoc ipsum corpus & sanguinem Domini, quod de Maria Virgine natum est, & in quo ipse passus est in cruce, & resurrexit de sepulchro, idem esse quod sumitur de altari.* (Hoc autem omne tunc unus libro edito docuerat Paschasius) *Cui errori, quantum potuimus, ad Egilum Abbatem scribentes, de Corpore ipso quid verè credendum sit, aperuimus.* Possit verò, eam fuisse Rhabani sententiam, etiam ex eo colligi; quod (ceu rectè advertit Baluzius) *l. 1. de Institutione clericorum cap. XXXI* doceat, Corpus Domini Eucharisticum in alimentum corporis nostri redigi, quemadmodum olim locuti fuerant S. Justinus & S. Irenæus: imò quod Heribaldo quærenti, *utrum Eucharistia postquam consumitur & in secessum emittitur more aliorum ciborum, iterum redeat in naturam pristinam, quam habuerat antequam in altari consecraretur:* non dubitaverit respondere, *superfluam esse hujusmodi quæstionem, cum ipse Salvator*

vator dixerit, Omne quod intrat in os, in ventrem vadit & in secessum emittitur. Quod ultimum ejus responsum Berengarii tempestate diffamari cœpit, nescio quo Stercoronistarum hæreticorum titulo, & Græcis imputari: ceu videre est apud Algerum *de Sacramento Eucharistiæ l. 1. cap. 1.* imo *quasi nunquam antehac auditum* proclamari, ut habetur in libello anonymo *de Eucharistia* quem ex schedis Sirmondi produxit in lucem Cellotius: cum tamen pridem ita fuisset locutus ipsemet Origenes *ad cap. XV Matthæi*, & fortassis hinc *Græcæ hæresios* titulo placitum illud infamaverit Algerus. Ut cunque verò sese habeant illa Rhabani; quandoquidem vir ille, isthac ætate per Germaniam Galliam alibiq; summi habitus pretii, non dubitavit talia profiteri publicè, & quidem docere isthæc viros magnos, qualis utique fuit Heribaldus, imo & Eigil, utpote qui ita à Rhabano institutus factus mox sit Archiepiscopus Senonensis: quandoquidem etiam apud ipsum Carolum Calvum Regem in summa fuerit opinione & gratia Joannes Scotus: equidem haud dubito affirmare, saltim apud Regem ipsum Carolum & Episcopos Germaniæ Galliæq; eruditiores quammultos, Ratramni doctrinam haud malè tunc audivisse. Non sanè legere est, tunc quidem temporis, sive in Concilio aliquo, sive aliàs, quenquam post Corbejensem Paschasium illi placito adversatum esse. Ex adverso in plærisque seculi noni scriptoribus occurrunt quamplura Ratramnica. Fortassis tamen isthuc trahenda sunt virulenta illa convitia à Remigio Archiepiscopo Lugdunense, homine impotentis animi & calami, in Amalarium (qui perperam à nonnullis credi solet idem esse cum Amalone Remigii antecessore) indignis modis jacta, primâ Epistolâ de negotio Gotschalciano scripta. *Multum molestè*

ſtè & dolenter accepimus ut Eccleſiaſtici & prudentes viri tantam injuriam ſibimetipſis fecerint, ut Amalarium de fidei ratione conſulerent: qui & verbis & libris ſuis, mendaciis & erroribus & phantaſticis atq; hæreticis diſputationibus plenis, omnes pene apud Franciam Eccleſias, & nonnullas etiam aliarum regionum, quantum in ſe fuit, infecit atq; corrupit. Ut non tam ipſe de fide interrogari, quam omnia ſcripta ejus, ſaltem poſt mortem ipſius, debuerint igne conſumi; ne ſimpliciores quique, qui eos multum diligere & legendo frequentare dicuntur, eorum lectione & inaniter occuparentur & pernicioſe fallerentur ac deciperentur. Hæc inquam fortaſſis accipienda ſunt de Amalarii cum aliis ſcriptis tum illo libro quo *μετουσίας* oppugnaverat: certò enim haud aſſeveraverim. Quanquam oppugnatam ab illo eſſe *μετουσίας*, non equidem dubitem Sorbonico etiam Duvallio aſſentiri potiùs quam Uſſerio credere, Amalarium præluſiſſe *μετουσίας* dogmati, eoq; *ejus de Corpore & ſanguine Domini deliramenta* (ita loquitur *Hiſt. Gotſchalciana cap. VIII. pag. 133.* editionis Hanovienſis) *ab Epiſcopis eſſe damnata:* præſertim quoniam cum paſſim alibi, tum in ipſa ſtatim Præfatione operis *de Eccleſiaſticis officiis* etiamnum ſuperſtitis, legantur nonnulla *μετουσίας* dogmati διαῤῥήδην adverſantia. In quæ tamen nec adverſarius Agobardus animadvertit libro illo ſingulari quo acriter libros iſtos Amalarii oppugnavit: quia nempe etiam ipſe exiſtimavit, reperiri Corpus & ſanguinem in Euchariſtia non niſi myſticè.

Cæterùm iſthæc omnia, fateor, nihil ad argumentum hoc noſtrum de Scholis faciunt. Speraverim tamen hanc etiam antiquitatis Eccleſiaſticæ eruderationem, nec inutilem, nec quamvis alieno inſtitutam loco, ingratam ſaltim aliquibus futuram.

SVPPLE-

SVPPLEMENTVM XL.

Ad pag. LXXXX.

QUoniam docuimus, primum Carolum scholas per Episcopia & Monasteria triviales, alibi verò & liberalium artium ut & Sacrarum literarum, in Francici imperii terris instituisse, jamq; tradit Dissertatio, etiam exemplo suo Carolum excitasse artium studia, videtur haud abs re futurum, si potissima saltim eorum, quæ de Caroli doctrinâ cùm Eginhartus tùm alii quidam præclari scriptores memoriæ tradiderunt, hoc loco integriora exhibeamus.

Igitur Eginhartus, quo familiari ministro usus est Carolus, hæc memorat libri quem *de Vita Caroli* conscripsit *capite*, ut nunc solet à nonnullis dividi, *vicesimo quinto. Erat eloquentiâ copiosus & exuberans poteratque quicquid vellet apertissime exprimere. Nec patrio tantùm sermone contentus, sed & peregrinis linguis ediscendis operam impendit. In quibus Latinam ita didicit, ut æque illa ac patriâ lingua orare sit solitus: Græcam verò meliùs intelligere quàm pronunciare poterat. Adeo quidem facundus erat, ut etiam dicaculus* (ita rectè habet Codex Florentinus) *appareret. Artes liberales studiosissime coluit, earumq; doctores plurimùm veneratus, magnis afficiebat honoribus. In discenda Grammatica Petrum Pisanum diaconum, senem audivit: in cæteris disciplinis Albinum cognomento Alcuinum, item Diaconum de Britanniâ, Saxonici generis hominem, virum undecunq; doctissimum, præceptorem habuit: apud quem & Rhetoricæ & Dialecticæ, præcipue tamen Astronomiæ, ediscendæ plurimùm & temporis & laboris impendit. Discebat & artem Computandi, & intentione sagaci siderum cursum curiosissime rimabatur. Tentabat & scribere: tabulasq; & codicillos ad hoc in lectulo sub cervicalibus circumferre solebat, ut cum vacuum tempus esset, manum effigiandis litteris assuefaceret. Sed parùm prosperè suc-*

cessit

cessit labor præposterus, ac sero inchoatus. Sequente capite, ubi narratur Caroli circa religionem pietas, additur: *Legendi & Psallendi disciplinam diligentissime emendavit: erat enim utriusq; admodum eruditus: quanquam ipse nec publicè legeret, nec nisi submisse & in commune cantaret.* Idem Eginhartus jam ante cap. 24 scripserat. *Inter cœnandum aut aliquod acroama, aut lectorem audiebat. Legebantur ei historiæ & antiquorum regum gesta. Delectebatur & libris S. Augustini, præcipue iis quos de Civitate Dei inscripsit.* Digna etiam repetitione nostra sunt quæ habet Eginhartus capite vicesimo nono. *Post susceptum Imperiale nomen, cum adverteret multa legibus populi sui deesse, (nam Franci duas habent leges, plurimis in locis valdè diversas) cogitavit quæ deerant addere, & discrepantia unire, prava quoque ac perperam prolata corrigere. Sed in iis nihil aliud ab eo factum est, quàm quod pauca capitula, & ea imperfecta legibus addidit. Omnium tamen nationum, quæ sub ejus dominatu erant, Jura quæ scripta erant describere, ac literis mandari fecit. Item barbara & antiquissima carmina, quibus veterum Regum actus & bella canebantur, scripsit memoriæq; mandavit. Inchoavit & Grammaticam patrii sermonis. Mensibus etiam juxta propriam linguam nomina imposuit: cum ante id tempus apud Francos partim Latinis partim Barbaris nominibus appellarentur. Item ventos duodecim nominibus propriis insignivit, cum prius non amplius quam vix quatuor ventorum vocabula inveniri possent. &c.* Et hactenus quidem audivimus omni exceptione majorem testem Eginhartum.

Scribit autem & Theganus *l. de gestis Lud. Imp. cap. 7.* in hæc verba. *Postquam divisi fuerunt* (Carolus & Ludovicus filius) *nihil aliud cœpit agere Carolus nisi orationibus & eleæmosynis vacare & libros corrigere. Nam quatuor Evangelia Christi, quæ intitulantur nomine Matthæi Marci Lucæ Joannis,*

anno ultimo ante obitus sui diem cum Græcis & Syris optime correxerat. Verùm quî potuerit hoc agere Syriacæ linguæ imperitus Carolus (etenim à solius Latinæ & Græcæ linguæ notitia Carolum Eginhartus laudavit) non apparet: itaque usus ad hoc quidem est ministerio alterius Syriacè docti. Interim laudari etiam hæc meretur inusitata isthoc ævo & tanti Principis industria.

Feruntur autem & libri quidam tanquam Carolo auctore conscripti. Quos inter eminet opus, contra Nicænæ secundæ Græcorum synodi de Imaginum adoratione doctrinam conscriptum. Haud me fugit, quia multum abit ab eo quod Romanæ Ecclesiæ auctoritate pòst in Occidente etiam receptum est sacro dogmate, illud nonnullis recens, & ὑποβολιμαῖον superioris seculi fœtum, esse creditum. Verùm illa insania jam desiit. Nec quisquam hodieque temere reperitur paulò eruditior, qui non agnoscat, esse illud ipsum opus, cui tanquam à Carolo sibi misso opposuit Epistolam eam quæ passim legitur, Adrianus Pontifex. Certè voluisse Carolum sese haberi auctorem, indicant verba *l. 1. cap. 6.* ubi Pipinum Regem *Venerandæ memoriæ genitorem suum* appellat, cujus ut & sua cura effectum sit, ut Gallicanæ aliæque Occidentis Ecclesiæ in Psalmodia Romanæ convenirent. Libro secundo cap. 3. memorat, suo & Patris tempore Legatos in Orientem destinatos. Imo in ipsâ statim operis præfatione sic loquitur: *Quoniam in Ecclesiæ sinu regni gubernacula Domino tribuente suscepimus, necesse est ut in ejus defensione & ob ejus exaltationem, Christo auxiliante, toto annisu certemus.* Addit: *quod opus aggressi sumus cum cohibentia Sacerdotum in Regno à Deo nobis concesso catholicis gregibus prælatorum, non arrogantia supercilio, sed Zelo Dei & veritatis studio.*

Hinc

Hinc illi Codici unde primam editionem publicavit Joannes Tilius Episcopus Meldensis ista est præfixa inscriptio. *In nomine Domini & Salvatoris nostri Jesu Christi incipit opus illustrissimi & excellentissimi seu spectabilis viri, Caroli nutu Dei Regis Francorum, Gallias Germaniam Italiamq, sive harum finitimas provincias, Domino opitulante regentis, contra Synodum, quæ in partibus Græciæ pro adorandis imaginibus stolide sive arroganter gesta est.* Ut ergo fortassis non omnia illius operis ab ipsiusmet Caroli sint manu, illi tamen omnino debet attribui saltim ut auspici & approbatori.

Feruntur præterea & alia Caroli nomine: super quibus tamen cum nemine equidem præfracte contenderim. Inter alia est & epitaphium carmen Adriano Papæ defuncto scriptum, idque haud inconditum. Quoniam verò nec ab Eginharto laudatus est Carolus à Poëseos aliquâ peritiâ, atque illud ipsum carmen inter Alcuini opera reperitur, verosimile videtur, esse quidem nomine Caroli exaratum sed ab Alcuino.

Duo addemus, in testimonium desiderii Caroli Magni studia quævis meliora propagandi. Alterum Aventinus *l. 4. Annalium* hisce verbis refert. *Cum aliquando in Galliam reversus fuisset, pueros, quos Clementi Scoto in Parisiensi Academia erudiendos commiserat epistolis versibus carminibus orationibus panegyricis scriptis, ut periculum de eorum ingeniis atq indole faceret, sibi exhiberi jussit. Ubi tenuioris fortunæ juvenes præter spem multum profecisse, nobiles vero gaudiis corporis deditos, cultum animi neglexisse deprehendisset, illis ad dexteram segregatis: Vos quidem macti virtute, inquit, estote filioli pientissimi, qui nostro imperio gnaviter defuncti estis: vestra erunt sacerdotia locupletissima & Pontificatus maximi. Ego vos in aulam asciscam: ex vobis senatores cooptabo: vos in album*

prætorum & patrum curiam allegamus. Deinde ad nobilium liberos, quos à læva collocarat, vultu haud iram dissimulans, ait, At vos comatuli, & delicatuli, freti opibus & splendore parentum, nostram majestatem consprevistis, vitia otia luxum & inertiam bonis litteris virtutibusq;, contempto decreto nostro, prætulistis: jubeo, & Deum immortalem testor nihil penitus commodi, honoris, ne obulum quidem ab imperatore vestro, cujus jussa aspernati estis, exspectate: faxim ut omnibus mortalibus ludibrio vivatis: & in vos exempla edam, nisi resipueritis, & negligentiam diligentia expiaveritis. Suppeditat alterum Monachus S. Galli *l. 1. cap. 9. de vita Caroli* hisce verbis. *Gloriosissimus Carolus per totum regnum suum studia litterarum florere conspiciens, sed ad maturitatem Patrum præcedentium non pervenire condolens, & plus quam mortale laborans, in hanc tædiatus vocem erupit: ô utinam haberem XII clericos ita doctos, omniq; sapientia sic perfecte instructos, ut fuerunt Hieronymus & Augustinus!* Subjungit idem auctor: Conquerenti illum in modum Carolo respondisse Alcuinum: *Creator cœli & terræ similes illis plures non habuit, & tu vis habere duodecim?*

Priusquam à rebus literariis Caroli Magni abeamus non fuerit abs usu, unum aliquod addere de studiis Caroli Astronomicis. Audivimus enim Eginhartum narrantem, ab Alcuino *institutum Carolum, præcipuè Astronomiæ ediscendæ plurimùm temporis & laboris impendisse.* Videtur autem Carolus in scrutatione siderum usus operâ etiam ejus qui conscripsit Annales Francicos à Nuenario editos. Hunc sanè & ipso illo tempore vixisse, & sideralis rei haud fuisse indoctum, imo, pro conditione illius tempestatis cœlestium ignaræ & incuriosæ, sedulum scrutatorem, indicant illa quæ referuntur ad annum DCCCVIII. *Anno superiore IV Non. Septembr. fuit Eclipsis Lunæ. Tunc stabat Sol in XVI, parte*

parte Virginis, Luna in XVI parte Piscium. Hoc autem II Kal. Febr. fuit Luna XVII, quando stella Jovis quasi per eam transire visa est. Et III Id Februarii fuit Eclipsis Solis media die, stante utroq; sidere in XXV parte Aquarii. Iterum IV. Kal. Mart. fuit Eclipsis Lunæ & apparuerunt acies eadem nocte miræ magnitudinis, & Sol stetit in XI parte Virginis. Nam & stella Mercurii XVI Kal. Aprilis visa est in Sole quasi parva macula nigra paululum superiùs medio centro ejusdem sideris: quæ à nobis octo dies conspecta est: sed quando primùm intravit vel exivit nubibus impedientibus minime notare potuimus. Iterum mense Augusto XI Kal. Septemb. Eclipsis Lunæ facta est, hora noctis tertia, Sole posito in quarta parte Virginis & Luna in V parte Piscium. Sicq; ab anni superioris Septembri usq; ad anni præsentis Septembrem ter Luna obscurata est & Sol semel. Hæc ille quisquis sit Auctor. Quæ etiam vel ideo merentur attentionem & laudem, quoniam similis alicujus sideralis observationis (de fide tamen ejus jam non agam) nullum in omnibus scriptis Latinis illorum quidem seculorum monumentum est reperire. Et verò aluit in aula etiam Ludovicus Pius Imperator rei Astronomicæ deditum aliquem, qui pòst historiam Vitæ ejus conscripsit, sed tale specimen eruditionis Astronomicæ non præbuit, Astrologicis divinationibus magis deditus quantum apparet. Carolum tamen ipsum non æquasse hoc in studiorum genere Aronis Chalifæ felicitatem, doceat vel unum illud Horologium, quod eodem anno ex Persia muneri missum narrant Fanc orum Annales.

SVPPLEMENTVM XLI.

Ad pag. LXXXI.

VErba quæ adduximus Erici monachi de Carolo Calvo Rege, habentur in Epistola quam præmisit libris *Carminum de vita S. Germani* Episcopi Autissiodorensis. In ea-

dem Epistola hæc etiam de aula Regia merentur annotari. *Ita ut merito vocitetur schola Palatium: cujus apex non minus Scholaribus quàm militaribus consuescit quotidie disciplinis.* Laudatur etiam ibi multùm Calvus Carolus, quod fuerit studiosissimus colendæ eruditionis, & quidem usque adeo, *ut sicubi terrarum magistri florerent artium, quarum principalem operam Philosophia pollicetur, hos ad publicam eruditionem undecunque ipsius celsitudo conduceret, comitas attraheret, dapsilitas provocaret.* Memoratur ibidem, etiam ex Græcia eruditos ad illum confluxisse. Et sanè etiam patri Ludovico Græcus aliquis Legatus Dionysii Areopagitæ quod fertur opus attulerat, quod Carolus verti curavit per Joannem Scotum: accedente Hilduini magnæ itidem apud Carolum auctoritatis viri fabulosa de uno Dionysio narratione. Joannem porrò Scotum Philosophiæ, pro illius temporis captu, gnarum, & mensa & cubiculo à Rege isthoc Carolo fuisse honoratum jam *pag. 316 Supplemento nono tricesimo* docuimus. Quasi Mecænatem ergo aliquem sui seculi habitum Calvum Regem, videtur sic satis certò constare. Fratres ejus Lotharium Imperatorem & Ludovicum Germaniæ Regem, hac quidem parte Carolo non esse comparandos, sane manifestum est.

Quid? quod & patrem Ludovicum Carolus ea in re superaverit. Etenim Theganus *cap. 18.* ita quidem de illo: *Lingua Græca & Latina valde eruditus: sed Græcam magis intelligere poterat quàm loqui; Latinam verò sicut naturalem æqualiter loqui poterat. Sensum verò in omnibus Scripturis Spiritalem & Moralem, nec non & Anagogen, optimè noverat. Poëtica carmina gentilia, quæ in juventute didicerat, respuit: nec legere nec audire nec dicere voluit.* Ita quidem, ajo, de Ludovico Theganus: haud legas tamen, studia liberalium artium, aut etiam sacra, fu-

isse

isse ab illo, ad exemplum patris Caroli, promota: aut verò ab illo artes liberales habitas in pretio, (nec enim ullius est momenti, quod stellas interdum sibi fecerit *monstrari*, ut legitur in ejus vita ab homine Astronomo conscripta pag. 415 editionis Wechelianæ) sed potiùs spretas. Id quod indubie factum est præ superstitiosa optimi aliàs Imperatoris pietate, quæ & multorum in republica gerenda malorum fuit caussa. Unde idem Theganus cap. 20. *Omnia prudenter & caute agens, nihil indiscretè faciebat, præterquam quod consiliariis suis magis credidit quàm opus esset. Quod ei fecit Psalmodiæ occupatio & lectionum assiduitas.*

SVPPLEMENTVM XLII.

Ad pag. LXXXI.

SEculum nonum floruit sanè Galliæ & Germaniæ viris quibusdam doctis, præ aliquàm multis antecedentibus. Verissimum tamen est quod Dissertatio habet, ultima illius seculi perpetuis bellis fuisse infesta, atq; ideo tunc desiisse priorem etiam illius seculi Studiorum felicitatem. Liquet sane ruditas illa ex testimoniis cum Synodi Valentinæ tum Lupi Servati in Dissertatione adductis. Ruditatem Italiæ produnt seorsim quæ adduximus Supplemento XXXVII ex Synodis, ab Eugenio secundo & Leone quarto Papis Romæ celebratis. Extat porrò sub initium operis Reginonis *de disciplina Ecclesiastica*, formula *Inquisitionis secundùm quam Episcopus inquirere debeat per vicos pagos atq; parœcias suæ diœcescos.* Inter alia verò ibi circa Presbyteros jubetur inquiri §. 83 *Si Epistolam & Evangelium benè legere possit, atq; saltim ad literam ejus sensum manifestare.* 85. *Si sermonem Athanasii Episcopi de fide S. Trinitatis, cujus initium est, Quicunq; vult salvus esse, memoriter teneat & sensum illius intelligat, & verbis communibus enuntiare sciat.* 88. *Ordinem quoq; reconciliandi mo-*

di atq; ungendi infirmos, orationes quoq; eidem necessitati competentes, si bene scit legere aut memoriter enunciare. Ad quæ loca doctissimè annotat Baluzius: *ea erat seculi illius infelicitas, ut necesse esset Presbyteros ab Episcopis interrogari, utrum benè legere nossent.* Additque, quendam Gislemarum, regnante Carolo Calvo, cum electus esset in Remensem Archiepiscopum, *oblatum textum Evangeliorum aliquatenus quidem legere nihil tamen ejus intelligere potuisse.* Fuisse autem illam Inquisitionis formulam passim receptam illa ipsa Caroli Calvi Regis ætate, rectè idem Baluzius initiò Reginonii operis admonuit lectorem.

Decimi seculi ruditas coëgit ipsum et Cardinalem Bellarminum in libello Chronologico in hæc verba erumpere. *Vide seculum infelix, in quo nulli scriptores illustres: nulla concilia: Pontifices parum solliciti de Ecclesia.* Specimen Latinitatis Romanæ exhibere apta est hæc Epistola Joannis XII Papæ, quam recitat Luitprandus Histor. l. 6. cap. 10. *Joannes Episcopus servus servorum Dei omnibus Episcopis* (in concilio scilicet tunc ab Ottone Magno Imperatore Romæ congregatis) *Nos audivimus dicere, quod vos vultis alium Papam facere. Si hoc facitis, excommunico vos de Deo omnipotente, ut non habeatis licentiam ullum ordinare & missam celebrare.* Eodem seculo, Imperante Ottone II, in Synodo Remensi Episcopus Aurelianensis non dubitavit profiteri: *Cum hoc tempore Romæ nullus pene sit, ut fama est, qui literas didicerit, sine quibus vix ostiarius efficitur, qua fronte aliquis eorum (*Paparum scilicet*) docere audebit, quod minimè didicit?*

Nec tamen hoc ita acceptum velim, quasi similis Romanæ barbaries in Gallia & Germania omni tum obtinuerit. Fuisse enim etiam tunc aliquos, perpaucos tamen, non-

non parum eruditos, inque iis eminuisse Hincmarum Remensem & nostrum Rabanum Maurum, indicant quædam ex illo ævo reliqua monumenta Historica, inque libros aliquot S. Scripturæ commentaria. Sunt tamen etiam plæraque illa non magni multum pretii, præter illud quod habent à sua vetustate & meliorum defectu. Nec enim in illis quidquam pene videas, præter nonnulla ex Latinorum Patrum scriptis, ut & Græcorum, sed paucis iisque Latine versis, petita: nullis linguæ sive Ebrææ sive Græcæ, ut nec ullis sivè Philosophiæ sive veteris historiæ subsidiis suffulta, nisi quod in Rabani & Ruperti Tuitiensis scriptis liceat levem aliquam Ebrææ etiam & Græcæ linguæ peritiam observare. Est præterea in omnibus illis seculis, nullum natum scriptum, aut ex Philosophiæ, aut ex Medicæ Artis, sive ex Jurisprudentiæ, aut etiam ex limpidis Philologiæ sive Græcæ sive Latinæ, fontibus promanans. In universum parum aut nihil in superstitibus scriptis alicujus sublimioris & accuratoris literaturæ apparet. Vt proinde factâ cum Sarracenorum & Græcorum ejusdem tempestatis doctrinâ comparatione, Orientalibus illis merito palma sit tribuenda. Notatu porro dignum est, etiam circa finem seculi noni, cum res Galliæ essent perturbatissimæ, Fulconem Remensem Archiepiscopum ad scholas instaurandas magistrum Remigium Autisiodorensem, cujus commentaria in Psalmos & duodecim Prophetas, liber item de Divinis officiis aliaque nonnulla supersunt, Remos advocasse, teste Frodoardo in Remigii vita.

SVPPLEMENTVM XLIII.

Ad pag. LXXXII.

QVæ ex instituto Caroli Magni cæperunt in Episcopiis, ut appellant, & Monasteriis olim scholæ, puerorum informationi & trivialibus duntaxat studiis fuisse dicatas, jam

tum probavimus Supplemento tricesimo & secundo & quinto: quantumvis nonnulli secus sentiant. Talem verò omnino fuisse Hamburgensem & Corbejensem, docuimus Supplemento XXXIII: nec aliam Notgeri Leodicensem, Supplemento Tricesimo sexto. Ejusdem notæ fuisse scholas illas, quas pag. 82 & 83 in ipsa Dissertatione memoravimus itidem liquet. Sigebertus sub finem l. 2. de Scriptoribus Ecclesiasticis refert, sese *prima ætate Metis fuisse positum in Ecclesia S. Vincentii ad instruendos pueros*. Itaque & illa Metensis Episcopii Schola, tunc temporis non nisi trivialis fuit. Par fuit quondam ratio Scholæ Episcopii Hildesheimensis. Manifestum id est ex vita Barwardi à Browero edita Moguntiæ, quam ista tempestate conscripsit Tangmarus. Is enim in Præfatione audit quidem *Bibliothecarius & Notarius Ecclesiæ Hildesheimensis*: at pag. 6 scribit, *sibi primicerio Scholæ puerorum traditum fuisse Bervvardum literis instituendum*. Nec vero est quod quem turbet illud quod pag. 7 legitur Bernwardum *proposuisse magistro quæstiones ex intimo adyto Philosophiæ*: non enim hinc colligere est, tales quæstiones in schola illa tunc fuisse agitatas. De Magdeburgensis scholæ eodem Ottone Magno imperante statu haud potest esse obscurum, iis expensis quæ narrat Dithmarus *l. 3 Chronici* sui. Altiora tribuit illis scholis Crantzius verbis ex Metropoli adductis. Idem *l. 5 Saxoniæ cap. 28* ita loquitur. *Equidem pro illa ætate, necdum crebrescentibus per Christianum orbem Vniversalibus literarum gymnasiis, apud Ecclesias cathedrales magistri habebantur, qui singulari diligentia non modò rudimentis, sed etiam altioribus doctrinis incumberent.* Verum enimverò non majorem Crantzius meretur in hisce quidem fidem quàm Tritthemius Langius Miræus & alii: quorum narrationes dubias reddidimus jam secundo post tricesimum Supplemento.

Iterum

Iterum tamen fatemur, præter communem ordinem, interdum ;& paucis quibusdam in Episcopiis & Cœnobiis, Sacræ quoque doctrinæ aliisque literis vacatum fuisse. Et verò magnæ olim famæ fuit præ aliis Paderbornensis schola Episcopalis. Scriptor sane vitæ Meinwerci Episcopi cap. LI refert illa quæ alibi non fuerunt in Germaniâ quidem nostrâ in usu. Verba ejus omnia adscribere non pigrabor. *Studiorum multiplicia sub eo floruerunt exercitia. Et bonæ indolis juvenes & pueri strenue instituebantur, norma regulari proficientes haud segniter, in claustrali disciplina. Omniumq; literarum doctrina claruit hic sub ipsius sororio Imado Episcopo. Sub quo in Patherbornensi Ecclesia publica floruerunt studia: quando ibi Musici fuerunt & Dialectici, enituerunt Rhetorici clariq; Grammatici, quando Magistri artium exercebant trivium, quibus omne studium erat circa quadrivium. Vbi mathematici claruerunt, & Astronomici habebantur Physici atq; Geometrici. Viguit Homerus magnusq; Virgilius, Crispus & Sallustius, & Vrbanus Statius. Ludusq; fuit omnibus insudare versibus & dictaminibus jucundisque cantibus. Quorum in scriptura & pictura jugis instantia claret multipliciter hodierna experientia, dum studium nobilium clericorum usu perpenditur utilium librorum.* Hæc scriptor ille. Ad quem locum in scholiis notavit Browerus de Altmanno Episcopo Passaviense. *Qui Passaviensem cathedram aliquando meriturus, in Ecclesia Paderbornensi non solùm Canonicus sed scholarcha, Saxonicum clerum ipse Saxo literarum studiis exercitum habuit, ut antiquus scriptor loquitur: ad regimen scholarum delectus, & multis annis adstrictus, donec tandem ex Præposito Aquisgranensi in Palatio Henrici III inter ministeria sacra florere cœpit.* Iis sane encomiis si credimus, quod fortè fas est, eminuit olim præ omnibus Germaniæ saltim nostræ Episcopalibus scholis Paderbornensis, nec continuit sese ad exemplum alia-

rum intra puerorum exercitationes. De reliquis sane scholis Episcopalibus nihil simile memoratur, sed triviale & puerile tantùm non omne.

Quæ Episcopalium verò eadem fuit olim ratio & Cœnobialium scholarum. Tantùm enim abest, cœnobiis omnibus deberi laudem æqualem, ut quædam cœnobia nullam vel puerilem scholam unquam instituerint: quæ inter est & nostrum Helmestadiense, etsi jam Carolo Magno imperante à Ludgero institutum. Neutiquam igitur par debetur laus in universum omnibus. Nihilominus tamen quædam cœnobia haud levi industriâ olim literarum studiis invigilaverunt. Sanè in Italis Cassinense, in Galliis S. Victoris, in Germania Fuldense (ut alia taceam) merentur etiam hodie hoc nomine, ob nempe olim præclare exercitam majoris quoque momenti doctrinam, gratias & laudationem. Non patitur institutum pro dignitate hæc persequi: non certe ut in Italiam aut Galliam nunc digrediamur. Ne tamen nihil hujus agamus, aut ne videamur omnia etiam nostra dissimulasse, adferemus duntaxat Tritthemianum Fuldensis Cœnobii præconium, quod ille suo Hirsaugiensi Chronico inseruit ad historiam anni 837. *Viguit eo tempore in monasterio Fuldensi maxima religio monachorum sub regimine Rabani Mauri Abbatis, quæ se per totam Germaniam fama prævolante diffuderat in ora omnium: eratq; laus & memoria Fuldensium monachorum apud Imperatores Reges & Principes in magno pretio, non solum propter sanctitatem vitæ, sed etiam propter incomparabilem scientiam Scripturarum, quâ Fuldenses monachi eo tempore præ cæteris multis dicebantur eruditi. Vnde multi ex iis in diversis Ecclesiis ad apicem Pontificatus fuerunt assumpti.* Hæc ille, paulo post addens: *Erant eo tempore in cœnobio Fuldensi ducenti & septuaginta monachi, viri religiosi, & pro magna parte in scripturis docti.* Ad annum

854

854 de Gerungo abbate Hirsaugiense hæc memoravit Tritthemius. *Audivit Rhabanum in Fuldensi monasterio legentem. Quo in abbatem sublimato ejus discipulus Strabus scholæ publicæ prælatus est: qui hunc Gerungum tunc adolescentem Rhabano præcipiente singulari diligentia prosequutus est. Mos erat in præfato Fuldensi cœnobio his temporibus, monachos non solùm in Scripturis sacris instituere, sed etiam in omni secularis scientiæ literatura ad plenum erudire. Probè enim judicabant sapientissimi viri: divinas scripturas neminem posse perfecte intelligere, quem literas secularis doctrinæ contigisset ignorare. Extant multa monachorum istius temporis præclara volumina, in quorum comparatione ea quæ hodie cuduntur à pluribus, tanquam paleæ vilescunt. Reperi autem inter alia Strabi hujus opuscula libellum de Arithmeticis dimensionibus, quem scripsit ad istum Gerungum abbatem S. Aurelii: cui præponit epistolam sic incipientem: Reverendissimo merito Patri, ætate Filio, litera discipulo, gratia magistro, Gerungo Abbati æterna beatitudinis præmium possidere. Ex his intelligere possumus, Gerungum abbatem in omni literatura fuisse studiosum: quia nisi extitisset doctissimus, nunquam vir tantus de tam subtili disputatione scripsisset, maximè in tanta doctorum virorum copia, adignarum.* Hæc omnia ut & alia alibi Tritthemius de Rhabano.

Cæterum ne quid dissimulemus, non universo vel ejus tempestatis Fuldensi cœnobio, sed penè soli Rhabano ejusque uni & alteri discipulorum, omne illud elogium debetur. Longè scilicet etiam tunc aliter fuerunt animati Cænobii illius Fuldensis saltim plærique monachi. Eoque ipsemet Tritthemius libro de Scriptoribus Ecclesiasticis ita de Rhabano fuit testatus. *Tandem offensus improbitate monachorum suorum, qui eum dicebant nimiùm Scripturis intentum temporalia negligere, agente id in eis diabolo, displicentiam contra eum acceperunt,*

perunt, scandalizati in eo, quo maxime debuerant ædificari. Dans igitur locum iræ, nec cum ingratis ovibus diutius manere consentiens, monasterium & ejus habitatores deseruit. Nicolaus Serrarius l. 4. Moguntiacorum pag. 643 laudat testem alium librum manuscriptum ita loquentem: *Rabanus anno 842 Fuldensi pulsus est Abbatia, fratribus monachis causantibus, ipsum studiosum nimis, intentum Scripturis temporalia negligere.* Quod fatum etiam Fridericus Abbas Hirsaugiensis, teste Tritthemio in Chronico ad annum MLXVIII, postq; alios haud paucos tandem & ipse Tritthemius est passus à sui cœnobii monachis.

Nec tamen dixerim, cum Rabano omnem illico melioris doctrinæ culturam Fuldæ defecisse. Etenim Annales Francorum illos, quos primus edidit Pithœus, eodem nono seculo conscriptos esse, rectè docuit Marquardus Freherus, cui librum illum locupletiorem debemus. Nec ignoratur vulgò etiam Mariani Scoti eruditio, qui itidem Fuldæ vixit. Ipsi illi Annales ad annum 865 ita notant: *Rudolphus Fuldensis cœnobii presbyter & monachus, qui apud totius pene Germaniæ partes doctor egregius & insignis floruit Historiographus & Poëta, atq; omnium artium nobilissimus auctor habebatur, VIII. Id. Mart. diem ultimum feliciter clausit.* Exstat apud Browerum *p. 222* charta, uti loqui olim soliti, donationis, qua Ludovicus Rex Pii filius huic *Rudolpho monacho & Confessori suo, concessit censum & Regios colonos & eorum omnium utilitatem, cupitque fructum ad cæteros item transire scholasticos.* Quæ indicant, superfuisse tunc adhuc aliquam Fuldæ scholam, sed fortè non nisi trivialem; cui præfuerit quidem ille Rudolphus, ut non tamen ad ipsiusmet scholæ illius laudem pertineat magistri eruditio. Enimvero multus est Tritthemius quidem passim in laudanda Fuldensium ejus & sequentis aliquamdiu ævi mona-

monachorum eruditione & induſtria: fortaſſis autem ſcripſit illa non ex vero, ſed finxit præclara quæque, bono ſtudio, ut nempe illis exemplis ſui ævi monachos rudes & deſides excitaret ad amorem & cultum ſtudiorum. Quapropter non etiam eſt, cur nos hoc loco immoremur, paucarum ævi illius ſive Epiſcopalium ſive Cœnobialium ſcholis laudandis: quandoquidem nimirum non niſi ad paucas laus pertinet, ſimulque brevi tempore, etiam in præclariſſimis quibusque illarum ſcholarum, omnia priſtina litterarum exercitia extincta ſunt & perierunt, ita ut vix veſtigium aliquod tandem ſuperfuerit.

Cæterum ab illis antiquis Epiſcoporum & Monaſteriorum ſcholis, ut ad tempora propiora veniamus, longè diverſum ſcholarum genus ſeculo Chriſtiano tertiodecimo cæpit in Monachorum mendicantium cœnobiis, cumprimis eorum qui inſtitutum ſive Dominici Hiſpani ſive Itali Franciſci amplexati ſunt. Idque fortaſſis non ex primorum fundatorum quos vocant, ſed nonnullorum doctorum virorum, qui pietatis ſtudio in ſodalitates iſtas conceſſerant, conſilio. Enimvero non illis curæ fuit humaniorum literarum diſciplina, qualis aliqua, rudior quamvis, obtinuerat in antiquis cœnobiis, ſed tantùm non omnino fuit ſpreta & neglecta. Ejus loco autem exculta eſt Philoſophia Ariſtotelica, quæ iſthoc ſeculo decimotertio ex Arabica lingua Latine, ſcabrâ quadam interpretatione, in Europæorum Occidentalium manus pervenit. Præter quoque Philoſophiam, Theologia, inuſitatâ hactenus per omnem Eccleſiam, à primo ejus usque exordio, ſubtilitate ac curioſitate, cum ore creberrimisque monachorum exercitationibus, tum ſcriptis libris, in cœnobiorum auditoriis paſſim & magno ſtudio à magiſtris eſt tradita. In Scripturæ autem ſanctæ illuſtrationem parum, ad Eccleſiaſticarum aliarumque rerum veterum

terum peritiam comparandam nihil operæ impensum: idque quod quasi adorarentur præsentis tunc ævi tantùm non omnia. Non male de doctrina illa Erasmus præfatione in Hieronymum ad Archiepiscopum Cantuariensem scripsit. *Neglecta bona litera, fastidita Græcanici sermonis peritia multoq; magis Hebraici, spretum eloquentiæ studium, quin & ipsa Latina lingua sic conspurcata est subinde novâ barbarie ut jam nihil minus esset quam Latina, nec Historiæ nec Geographiæ nec antiquitatis ulla cura.*

Hæc ratio autem cœnobiticarum istarum quidem scholarum fuit, non tertiodecimo duntaxat sed etiam integris sequentibus duobus seculis, imo usque ad patrum memoriam & amplius. Tandem verò ipsiusmet Ignatii Lojolæ prudente instituto, secus quam factum fuerat à Dominico Francisco & aliis, planè nova disciplinæ facies exorta est in Jesuitici Sodalitii scholis: quas etiam ipsas dixeris meritò cœnobiticas. Etenim in illam institutionem ultrâ Societatis tyrones quilibet recipi solent, & literæ humaniores primæ ætati sic satis diligenter proponi. Philosophia etiam & Theologica studia longè feliciùs quam in ullis monasteriorum scholis hactenus factum, excoluntur. Ut tamen etiam hîc desint haud pauca ad justam scholarum ejusmodi perfectionem.

SVPPLEMENTVM XLIV.

Ad pag. LXXXIX.

QUæ in Dissertatione adducta sunt varia Decreta de Scholis per Episcopia instituendis, omnia surdis sunt auribus excepta. Ejusdem argumenti est integrum Caput XIIX Sessionis XXIII Concilii Tridentini; sed nec illud qua par erat reverentia ubivis est observatum: nisi quod in Germania plærisque Episcopalibus sedibus Collegia quæ appellantur Jesuiticæ Societatis, vice scholarum, sint ex eo tempore adjuncta, alicubi & Academiæ additæ.

SVPPLE-

SVPPLEMENTVM XLV.

Ad pag. LXXXIX.

SCholas cum Episcopiorum tum Monasteriorum veterum post annum millesimum sensim per omnem Europam defecisse, liquidum est ex monumentis ævi illius. Sensim ajo id factum esse, non uno tempore aut omnibus in locis: tandem tamen utrobique scholæ omnes extinctæ sunt, manente inter cathedrales Canonicos solo inani *Scholastici* nomine & dignitate. Digna memoratu sunt de Scholastici illa vana appellatione Alberti Krantzii dicta, quæ *l. VII c.14 Wandaliæ* posteritati reliquit. *Erat is* (Albertus, tempore Innocentii IV ad Concilium Lugdunense Livoniensis Episcopi legatus) *pridem Scholasticus in Ecclesia Bremensi, vir omni literarum genere doctissimus: quod illa tempestate, necdum crebrescentibus publicis Academiis, apud insignes Ecclesias, qui nunc dure Scholastici tum vocabantur Magistri, docentes in omni literarum genere, in cunctis ingenuis & præclaris artibus. Ætate nostra Scholastici officium nullum est, nisi collectas pauperum scholarium in usus mensæ suæ vertere, ut pro se vicarium laborantem cogat insigniter esurire.* Digna etiam sunt hîc legi, ea quæ Henrico IV Imperante annotavit Auctor Apologiæ pro Cæsare illo tunc scriptæ adversus Gregorii septimi Papæ Epistolam aliosque; est autem, ceu non male judicavit Goldastus, Waltramus Episcopus Naumburgensis. Habentur illa *Tomo primo pag. 228 Germanicarum rerum scriptorum* à Marquardo Frehero editorum, & *l.2 c.42 Apologiæ*, prout illam distinxit Goldastus, cumque aliis scriptis addidit Replicationi pro Imperio. *Novimus quidem,* inquit ille, *domesticam institutionem ejusmodi monachorum, quam verè possimus assimilare siliquis porcorum, de quibus non potuit ille saturari, quem dicit in Evangelio Dominus adhæsisse uni de principibus hujus seculi: postquam dissipavit por-*

tionem paternæ substantiæ, tradens naturale ingenium luxui atque desidiæ: quum ad imaginem Dei factus sit homo, in intellectu (scilicet, in mente) in interiore homine (in eo quod intelligit veritatem, dijudicat justitiam & injustitiam, & novit à quo factus est) potest intelligere creatorem suum, laudare creatorem suum. Quam scilicet intelligentiam habet, qui prudentiam habet: alioqui pater mendacii Diabolus aufert à cordibus hominum Dei veritatem, aufert Dei imaginem, & imprimit apostasiæ suæ & mendacii imaginem. Quum enim à cæteris animantibus per hoc maxime differamus, quod rationale animal sumus, & loqui possumus: ratio autem omnis & sermo divinis libris continetur, per quos & Deum discimus, & quare creati simus non ignoramus: mirandum est valde, quod nolunt aliqui, præcipuè autem Monachi, quæ præclara sunt discere: qui ne pueros quidem vel adolescentes permittunt in monasteriis habere studium salutaris scientiæ; ut scilicet rude ingenium nutriatur siliquis dæmoniorum, quæ sunt consuetudines humanarum traditionum, ut ejusmodi spurcitiis assuefacti non possint gustare, quam suavis est Dominus, qui dicit in Evangelio de talibus; Væ vobis scribæ & pharisæi, hypocritæ, qui tulistis clavem scientiæ: vos enim, inquit, non intratis nec sinitis introeuntes intrare. Igitur ignoratio divinarum Scripturarum ignoratio est Christi, qui dicitur virtus Dei & sapientia Dei. Mitto reliqua: etsi & illa sint perquam eximia.

Perierunt vero sensim scholæ non tantùm in cœnobiis veterum Benedicti regulæ sequacium, quorum mores degeneres perstringentem modò audivimus illum Apologiæ scriptorem, sed illorum etiam qui morum istorum reformationem amplexati sunt Cluniacensium, Cisterciensium, Claræuallensium aliorumque in universum omnium: etsi circa initia visi fuerint eorum quàmmulti sic satis magno studio etiam sacræ doctrinæ incumbere.

SVPPLE-

SVPPLEMENTVM XLVI.

Ad pag. xc.

Ante seculum duodecimum neminem claruisse Parisiensis scholæ Theologorum, videtur inde etiam posse intelligi, quoniam eorum nemo memoratur in libello de Scriptobus Ecclesiasticis Sigeberti Gemblacensis in Brabantia monachi, diligentissimi & pro temporis captu doctissimi chronographi: quem tamen librum scripsit jam initio duodecimi seculi. Qui hunc Sigeberti libellum autem excepit eodem argumento Henrici Gandavensis ita loquitur c. 14. *Mauritius Episcopus Parisiensis, in eadem civitate Theologicæ scholæ rector.* c. 15. *Petrus Cantor Parisiensis, & ipse etiam Theologicæ scholæ rector.* c. 16. *Petrus dictus Abeilardus, dialecticæ peritia, imò omnium liberalium artium insignis, Theologicæ scholæ rector.* c. 17. *Gilbertus cognomento Porreta ex magistro Theologicæ scholæ Parisiis Pictaviensis Episcopus.* c. 18. *Joannes Beleth & ipse Theologicæ scholæ rector Parisius.* c. 24. *Simon Tornaci oriundus, ex Dialectico subtilissimo, imo omnium liberalium artium fere sui temporis peritissimo, Theologicæ etiam scholæ Parisiis cathedram meruit ascendere magistralem, in qua plurimos habuit auditores* c. 27. *Stephanus natione Anglicus, Parisiis liberalium artium scholis præfuit, inde Theologicæ scholæ præsidens Theologiam celeberrime docuit.* cap. 31. *Petrus Lombardus Theologicæ scholæ præsidens.* Forte justâ temporis serie hos omnes haud enumeravit Henricus: nam Miræus quidem in scholiis narrat, in Episcopatu successisse Petro Lombardo Mauritium illum qui c. 14 memoratur: omnes tamen hi floruerunt seculo Christiano duodecimo. Idem Henricus porro c. 21 ait: *Alanus Insulis oriundus, liberalium artium peritus Parisiis Ecclesiasticæ scholæ præfuit:* sed forte illa Ecclesiastica schola diversa fuit ab Academica. Est autem Alanus is de quo vetus superest barbarus versiculus,

Qui tria, qui septem, omne qui scibile novit.

Quicquid sit de Alano, reliqui plus satis ostendunt, jam tum seculo duodecimo scholam Theologicam Parisiensem multum floruisse. De ipsa illa tempestate Parisiensis scholæ hæc fuerunt verba Jacobi de Vitriaco Historiæ Occidentalis cap. 7. *Fons hortorum, & puteus aquarum viventium, irrigans universæ terræ superficiem, panem delicatum & delitias præbens Regibus, & universæ Dei Ecclesiæ supernum mel & favum ultra dulciora propinans*, Digna tamen etiam sunt lectu, quæ idem Jacobus annectit de malis Parisiensium cum magistrorum tum Studiosorum moribus ac dissidiis.

Quantumvis autem frequentiâ hominum jam seculis istis abundaverit Parisiensis schola, & Reges ipsos habuerit faventissimos, mirum tamen est, vix superesse ex ævo isthoc scholæ à Regibus concessa privilegia. Et vero prodiit in lucem Lutetiæ Parisiorum anno hujus seculi vicesimo quinto libellus hoc titulo: *Privileges donnez & octroyes par les Roys de France, scavoir Philippes de Valois, Charles V, Charles VI, Charles VII, Louys XI, Charles VIII, Francois I, Henry IV, & Louys XIII à l' Université de Paris, suppostos, officiers, & Serviteurs d' icelle. En semble les Arrest du conseil privè, confirmatifs des dits privilegies.* Nisi forte singularem in usum hæc sola sint vulgata.

SVPPLEMENTVM XLVII.

Ad pag. xci.

INter multa Collegia quæ vocantur Parisiensis scholæ, quoniam id quod Navarræ audit est nobilissimum, legi hic merentur quæ de illo narravit Joannes Mariana Hispanicarum rerum disertissimus scriptor Tomo 1. lib. 14. cap. x. *Reginæ impensa in eadem urbe Lutetia, schola quæ Navarra dicitur, ipso ædificii amplitudine præceptorum auditorumque numero in paucis præstans, extructa est. Septingentos alumnos bonis temporibus Galliæ*

intra

intra unas ædes habitantes numerasse fama est. Rebus turbatis vix quingenti erant (quo nos tempore scholas theologicas Lutetiæ explicabamus) quidam eorum publica impensa collegii, plerique collata de suo stipe victitantes. Multa quidem etiam dignissima scitu in promptu sunt de aliis etiam collegiis, cum primis de illo longe celeberrimo, quod Robertus Sorbona Ludovico Rege instituit & nunc quoque illius gaudet cognomento: sed isthæc omnia adferre præter institutum fuerit.

SVPPLEMENTVM XLIIX.

Ad pag. xcii.

QVod diximus de Ottone Frisingense Episcopo, pridem tradidit etiam Radevicus *l. 4. c. 2. de gestis Friderici I. Imperatoris*, quod nempe *Philosophicorum librorum subtilitatem, in Topicis Analyticis atque Elenchis, primus ferè nostris finibus apportaverit.* Ideoque in gloriam viri illius merentur à grata posteritate legi, quæ ipsemet Otto de Gilberto Porretano & Abælardo disserit *l. 5. Chronici cap. 46* & sequentibus usque ad 53: utpote quæ specimen simul aliquod præbeant nonvulgaris in subtiliore Philosophia progressus. De illo porrò Ottone ita annotavit antiquus quidam scriptor apud Wiguleium Hundium in *Metropoli Salisburg. pag. 155: Ad Parisios missus, Latinas literas ad præmium nactus Theoriæ atque secularis prudentiæ: i. e. Artium liberalium Magister ac S. Theologiæ profundissimus ac eloquentissimus Doctor effectus est.* Dubito tamen, an huic narrationi tutò liceat fidem habere.

Cæterum ea quidem ætate Aristotelicum nihil præter libros Logicos, & ne illos quidem omnes, Latine fuerat versum: nec alia veterum Philosophiæ auctorum scripta præterquam unius Boëthii, Græcum verò nihil, fuerunt in manibus: quapropter nec ultra illa Logica excurrit ejus tempestatis Philosophica eruditio, quamvis ad altiora ingenium nonnullis haud defuisse

fuisse ostendat is qui etiamnum superat Gilberti Porretani de *Sex Principiis* libellus. Non possum non hoc loco addere, quod Rigordus in *Chronico de gestis Philippi Augusti Francorum Regis* narrat, in historia annorum MCCVIII & IX pag. 208 editionis Wechelianæ. *In diebus illis legebantur Parisiis libelli quidam, ab Aristotele, ut dicebantur, compositi, qui docebant Metaphysicam, delati novè à Constantinopoli, & à Græco in Latinum translati: qui quoniam hæresi prædictæ* (Almarici scil. de qua paulo ante multa narraverat) *sententiis subtilibus occasionem præbebant, imo & aliis nondum inventis præbere poterant, jussi sunt omnes comburi; & sub pœna excommunicationis cautum est in eodem Concilio* (Parisiensi nimirum, contra Almarici sectatores tunc habito) *ne quis eos de cætero scribere aut legere præsumeret vel quocunque modo habere.* An fuerint tunc circumlati Aristotelis nomine falsò inscripti libri Metaphysici, an in genuinos ita fuerit sævitum, non equidem audeo definire. Videtur tamen posterius magis verisimile. Refert enim doctissimus Naudæus libello de Edicto Ludovici XI Regis contra Nominales, ex Alexandri Nekani libro de Naturis rerum, Lothario secundo Imperante nonnullos Ecclesiasticos & Religiosos existimasse, libros Aristotelis à solo Antichristo legendos & intelligendos esse, quippe qui iis esset usurus ad convincendos vel subtilissimos disputatores atque doctores. Et verò ipsum quoque Bernhardum justo iniquiorem fuisse subtiliori Philosophiæ, haud obscure indicat Otto Frisingensis noster in Gilberti Porretani, quem non minùs atque Petrum Abælardum fuerat insectatus Bernhardus, defensione. Legi de hoc argumento meretur libellus Launoyi Sorbonici Theologi, quem inscripsit *de variâ Aristotelis fortuna in Academia Parisiensi.*

SVPPLE-

SVPPLEMENTVM XLIX.

Ad pag. xcii.

QVoniam verba Rigordi omnia digna sunt quæ hîc commemorentur, adscribam comma istud integrum. *In diebus illis* (Philippo nimirum Augusto Rege) *studium literarum florebat Parisiis: nec legimus tantam aliquando fuisse scholarium frequentiam Athenis vel Ægypti, vel in qualibet parte mundi, quanta locum prædictum studendi gratiâ incolebat. Quod non solum fiebat propter loci illius admirabilem amœnitatem & bonorum omnium superabundantem affluentiam, sed etiam propter libertatem, & specialem prærogativam defensionis, quam Philippus Rex & Pater ejus ante ipsis Scholaribus impendebant. Cum itaque in eadem nobilissima civitate non modò de Trivio & Quadrivio, verum & de quæstionibus Juris Canonici & Civilis, & de eâ Facultate quæ de sanandis corporibus & sanitatibus conservandis scripta est, plena & perfecta inveniretur doctrina; ferventiori tamen desiderio sacram paginam & quæstiones Theologicas docebantur.* Subjungam nonnihil eorum quæ addit Rigordus de Almarico. *Fuit igitur in eadem sacra facultate studens quidam clericus Almaricus nomine, de territorio Carnotensi villâ quæ Bena dicitur oriundus: qui cum in arte Logica peritus esset, scholasque de Arte illa & de aliis artibus liberalibus diu rexisset, transtulit se ad sacram paginam excolendam: semper tamen suum per se modum docendi & discendi habuit, & opinionem privatam, & judicium quasi sectum & ab aliis separatum.* Hæc omnia Rigordus, testis ejus temporis rerum locuples.

SVPPLEMENTVM L.

Ad pag. xciii.

ANte Honorii Papæ edictum, cujus meminit Dissertatio, jam seculo duodecimo Juris Civilis Romani studium Parisiis quoque fuisse cultum, vel illa doceant quæ modò ex Rigordo attulimus. Confirmatur idem eo, quod de Udalrico

rico Abbate monaſterii S. Galli refert *l. de Caſibus* illius monaſterii Conradus de Fabaria *cap. 5* ſcribens: *dulciloquis Grammatica & Dialecticæ floribus informatum Pariſios & Bononiam tranſmiſit; jurisque peritia cum ſumma diligentia reparatum, omnibusque bonis confirmatum, ad ſumma provexit.* Et paulò poſt: *in Iure forenſi & Eccleſiaſtico, quicquid excogitare poterat, faceto Minervæ poculo cunctis audientibus propinavit.* Quid? quod ſi Petrus Bælardus idem eſt cum Petro Abælardo, is quoque Pariſiis ut Philoſophiam ac Theologiam ita & Juriſprudentiam docuit. Accurſius enim *ad l. Quinque pedum c. fin. regund.* hæc verba reliquit. *Quænam eſſet ea præſcriptio, Petrus Bælardus, qui ſanum cujusque legis intellectum pollicebatur, hîc dixit neſcio.*

SVPPLEMENTVM LI.

Ad pag. XCIV.

NIſi valde fallimur, fecimus Libri de Origine Juris Germanici capite vicesimo primo clariſſimum, Jus Romanum Juſtinianeium Bononiæ cæpiſſe doceri, Imperatore quidem Lothario Saxone, non tamen illo jubente, vel ex ejus auctoritate. Hîc adducemus duntaxat verba Abbatis Urſpergenſis, qui vixit tamen Friderico II Cæſare. *Eisdem quoque temporibus Wernerius libros Legum, qui dudum neglecti fuerant, nec quisquam in iis ſtuduerat, ad petitionem Mathildæ Comitiſſæ renovavit, & ſecundùm quod olim à divæ recordationis Imperatore Iuſtiniano compilati fuerant, paucis forte verbis alicubi interpoſitis, eos diſtinxit. In quibus continentur Inſtituta præfati Imperatoris, quaſi principium & introductio juris civilis: Edicta quoque Prætorum & Ædilium curulium, quæ rationem & firmitatem præſtant Iuri civili, hæc in libro Pandectarum, videlicet in Digeſtis, continentur: additur quoque his liber Codicis, in quo Imperatorum ſtatuta deſcribuntur. Quartus quoque liber eſt Authenticorum, quem*

præfatus

præfatus Justinianus ad suppletionem & correctionem Legum Imperialium addidit. Bartolus *ad 1 Constit. Digest. vet. pag. 6* ita loquitur: *Habere Studium vel licentiam docendi procedit ex privilegio tantùm, vel ex consuetudine longißimâ. Sicut Paduæ: ubi est Studium generale ex consuetudine: & sic eadem privilegia sunt ibi quæ sunt Bononiæ; ubi est Studium ex consuetudine & privilegio Lotharii Imperatoris, ut dicunt quidam.* Quæ verba indicant, à nonnullis quidem tunc temporis fuisse perhibitum, Lotharium Cæsarem facultatem docendi Bononiensibus concessisse, simul tamen jus illud niti consuetudine: ast illud de Lothario non nisi *à quibusdam dici*, atque adeo à Bartolo ipsomet non fuisse certò creditum.

Verosimilius longe est, à Friderico I Imperatore, facultatem Jus Romanum illud docendi, fuisse Bononiensibus confirmatum. Et vero tradit hoc Auctor Ephemeridum eruditorum, scriptor Gallicus, Ephem. VII Anni sexagesimi quinti: sed præter illum hactenus nemo. Nec fidem meretur, quoniam & reliqua quæ addit de Jure Romano jussu Friderici in fora Italiæ & Germaniæ recepto futilia sunt.

Jam tum autem, Friderico illo Cæsarum Germanicorum fortissimo imperante, Romanorum Jus docuisse Bononiæ illos quos Dissertatio laudavit, vetat dubitare Otto Muræna Chronologiæ Laudensis scriptor coævus; cujus verba adducit in historia anni 1558 libro XII Annalium Baronius. Recitabimus ipsamet illius verba. *Hoc anno Dominus Imperator Fridericus in Roncalia colloquium in S. Martino proximo veniente maximum se constituit habiturum: præcepitque omnibus ferè Italiæ Principibus atque Civitatum Consulibus, ut ipsi colloquio interessent. Ad quod etiam principales quatuor Legis Doctores, videlicet Dominos Bulgarum & Martinum Gosium Jacobum atque Hugonem de Porta Ravegnana, interesse fecit. Istorum autem quâtuor Docto-*

rum & quamplurimorum aliorum fuit Dominus Guarnerius doctor antiquior. Ad quem, cum in extremis laboraret, accesserunt sui scholares, dicentes: Domine, quem vultis post mortem vestram doctorem nobis constituere? Quibus ipse respondit per duo carmina infra scripta: quæ qualia qualia non piguit retulisse.

Bulgarus os aureum: Martinus copia Legum:
Hugo mens legum: Jacobus est quod ego.

In majorem fidem addemus & illa, quæ de eodem negotio narrat Radevicus l 2 cap. v, præsertim quia & alia continent jucunda perceptu. *Sequentibus*, inquit de Friderico Imperatore, *diebus plena atque solenni curia, judicio atque justitiæ à mane usque ad vesperam intentus, querimonias & proclamationes tam divitum quam pauperum diligenter audiebat. Habens q. quatuor judices,* (quid *Judicum* vocabulo tunc Itali intellexerint, infra docebimus) *videlicet Bulgarum, Martinum, Jacobum, Hugonem, viros disertos, religiosos, & in lege doctissimos, Legumque in civitate Bononiense doctores & multorum auditorum præceptores; cum his aliisque legisperitis, qui diversi ex diversis civitatibus aderant, audiebat & terminabat negocia. Videns autem multitudinem eorum qui crucem bajularent (is enim Italorum mos est, ut habentes querelam crucem manibus præferant) misertus illorum ait; mirari se prudentiam Latinorum, qui cum præcipue de scientia Legum glorientur, maxime Legum invenirentur transgressores, quàmque sint tenaces justitiæ sectatores in tot esurientibus & sitientibus justitiam apparere.* Hæc illi. Ipsa Bononia quantam tunc existimationem sibi comparaverit ex Legum illo studio, vel unum illud doceat præconium, quod *Ligurini l. 9* de Friderico illo agens habet Guntherus.

finesque Bononia juris,
Ingreditur studiosa tuos.

SVPPLE-

SVPPLEMENTVM LII.

Ad pag. XCVII.

DE Aristotelis libris ex Arabico, curante Friderico II, versis, non est quod hic addamus quidquam, præter illud, quod opus Politicum Aristotelis apud Arabes non fuerit repertum ac proinde nec cum aliis Latinè versum. Id quod jam pridem docuimus Introductione in Politica Aristotelis. Verum autem esse id quod hic affirmat Dissertatio de scriptoribus Philosophicis & Medicis ex Arabum lingua tunc temporis translatis, lubet hoc loco astruere testimonio duorum duntaxat insignium illius literaturæ virorum, Josephi Scaligeri & Johannis Seldeni. Illius hæc verba sunt epistola ad Stephanum Ubertum, quæ est operis epistolici posthumi 362: *Florentibus Arabum rebus, summa meliorum literarum imperitia in tota Ecclesia Latina erat: quum bonæ disciplinæ inter Mahumedanos maximè vigerent. Et profecto quicquid Latini scripserunt postquam illos inscitiæ suæ monuit Arabum industria, id totum Arabibus acceptum debent; Philosophiam Medicinam & Mathematica. Nam nullum Græcum scriptorem habuerunt, quem non ex Arabica in Latinam translatum legerint. Ptolemæi Magnam Syntaxin prius ex Græca Arabicam, ex Arabica Latinam factam tractare cœperunt. Sic Euclides Arabice, deinde Latinè conversus, tamdiu inter nos obtinuit, donec capta Constantinopoli exules Græci nos relictis lacunis ad ipsos fontes convertere docuerunt.* Seldenus in Commentario ad Origines Eutychii Patriarchæ Alexandrini ab sese Arabice Latinèque editas, in hæc verba est *pag. 156* locutus: *Scientiæ Liberales riteque institutæ diu vocari solebant à nostris* Studia Arabum *&* Arabica *studia veluti denominatæ à gente ac locis ubi tunc solùm seriò colebantur. Id etiam liquet ex præfatione Adelardi Monachi Bathoniensis, Athelardi item dicti, in Quæstiones suas Naturales, quas ex Arabum Scholis redux in Angliam conscripsit.*

conscripsit. Hac de re item consulas Guilielmum Malmesburiensem de Gestis Regum in lib. 2 cap. 10. Floruit ante quingentos Athelardus ille abhinc annos, (Henrico primo in Anglia regnante) & primus Euclidis Elementa Geometrica Latinè vertit, sed ex Arabico (quorum exemplar MS. penes me habeo) uti & alia Mathematica. Nam seculis in illis, ut & diu post, non ex Græco fonte, sed ex Arabicis versionibus Latinè, sed barbarè nimis redditis, Platonis ac Aristotelis pleraque, Ptolemæum item, Hippocratem, Galenum, Euclidem, id genus alios habebant Academici Occidentales. Et Avicennas tandem Averroes Alfarabios versos. Nec verò Themistios Philoponos Alexandros Simplicios omninò legebant; quos nec habuere, uti nec alios fermè autores Græcos, antequam, post captam à Muhamede secundo Constantinopolim anno Christi 1453 Græci aliquot scientiores eorum exemplaria, in Italiam Galliam ac Germaniam profugi, secum asportabant. Latine autem versi erant libri illi Arabici, in Academicorum gratiam, sub Lothario Saxone & Frederico Ænobarbo circa annum 1140. Quo tempore Alcoranus in Hispania primò item Latinè redditus est; à Roberto nempe Retenensi Anglo & Hermanno Dalmata, qua de re videsis Petrum Cluniacensem in Bibliotheca Cluniac. pag. 1010. & Balæum Cent. 2 Script. 80.

SVPPLEMENTVM LIII.

Ad pag. XCVII.

QVÆ de numero Professorum Bononiensium refert Dissertatio, illa acceperam à Fortunio Liceto summi nominis tunc temporis Philosopho in Academia Patavina: quî cum frequens & amicum mihi erat literarum commercium. Quod gratitudinis ergò hic memoro, erga virum de Philosophia aliisque studiis nonnullis præclare meritum.

SVPPLEMENTVM LIV.

Ad pag. CI.

GAriopontum seculo jam undecimo vixisse, præter alia quam

quammulta docuit vir variâ doctrinâ eximius, Thomas Reinesius in *Defensione suâ Variarum Lectionum pag. 143 & 155.* ingenue emendans nonnulla quæ scripserat l. 3 Variarum Lectionum cap. 2 & 12. Ibidem præclara haud pauca adfert de ipsamet Schola Salernitana, quæ proinde merentur attentam lectionem; etsi schola illa omnis pridem interierit, idque quantum videtur annitentibus Neapolitanis Gallicæ stirpis Regibus.

SVPPLEMENTVM LV.

Ad pag. cxi.

O*Rdinis* vox olim apud Romanos fuit valde communis. Et vero Ordo senatorius, Ordo equestris, Ordo plebejus, nomina sunt jam veteri Romæ cognita. Cicero quoque memorat *l. X. Familiar. epist. 9 ad Crassipedem* Ordinem publicanorum. Servius ad illud Virgilii

delectos Ordine ab omni
Centum oratores augusta ad munia Regis
Ire jubet:

illud *ordine ab omni* scribit *esse, ex omni qualitate dignitatum: quod apud Romanos in legatione mittenda hodieq; servatur.* Alibi memorantur Ordo Sacerdotum, Ordo haruspicum, aliique, *κατ' ἐξοχὴν* tamen & nullo addito, Jurisconsultis *Ordo* audit Ordo decurionum: quapropter ubi de probatione per Ordinem instituenda agitur pene soli decuriones intelligendi videntur.

SVPPLEMENTVM LVI.

Ad pag. cxii.

PLinius *epistola 66 l. X* haud obscure indicat, jam tum, Trajano scilicet imperante, Philosophis fuisse concessam civilium munerum vacationem. Hanc autem deberi beneficio Vespasiani, discere est ex verbis Charisii in Dissertatione adductis. Forte verò Domitianus ut Rhetoribus ita

& Philosophis eripuerat hoc paternum beneficium, utpote quos urbe expulerit; reddidit vero Trajanus. Etenim hunc Plinius in Panegyrico hisce verbis allocutus est. *Quid vitam, quid mores juventutis, quàm Principaliter formas! Quem honorem dicendi magistris, quam dignitatem sapientiæ doctoribus habes! Ut sub te & spiritum & sanguinem & patriam recuperent studia, quæ priorum temporum immanitas exiliis puniebat, cum sibi omnium vitiorum conscius Princeps inimicas vitiis artes non odio magis quàm reverentia relegabat. At tu easdem artes in complexu, oculis, auribus habes.* Videtur autem Antoninus Pius Philosophis iterum pristinam immunitatem negasse, satim per per Asiam: nec enim in illa ejus Constitutione quam *pag. 113* Dissertationis Modestini verbis produximus, ulla sit inter eos qui immunitate possint gaudere Philosophorum mentio. Memorat tamen idem Modestinus, Philosophos immunitate tutelarum ab Antonino Pio, à Marco autem non minùs quàm Rhetores Grammaticos & Medicos multis privilegiis fuisse affectos. Quæ verba itidem recitavimus *pag. 113.* Cæterùm Severo Imperatore, nisi fallar, irrisi & ludibrio quodammodo sunt Philosophi affecti, per eam Constitutionem quæ ex Papiniano translata est in Titulum Pandectarum. *De muneribus & honoribus l. 8. §. 4.* Ita enim illa loquitur. *Philosophis, qui se frequenter atque utiles per eandem studiorum sectam contendentibus præbent, tutelas item munera sordida corporalia remitti placuit: non ea quæ sumptibus expediuntur: etenim verè philosophantes pecuniam contemnunt, cujus retinendæ cupidine fictam adseverationem detegunt.* Notandum verò, solos Stoicos tunc voluisse videri opes spernere: alia sane mens fuit scholæ Peripateticæ. Quin imò non multò post videtur omnis immunitas Philosophis erepta. Diserte enim *tit. de Decretis Decurionum l. XI Codicis Justinianei* Diocletianus & Maxi-

& Maximianus ita caverunt: *Exceptis qui Liberalium studiorum antistites sunt, & qui medendi curâ funguntur, decurionum decreto immunitas nemini tribui potest.* Nec enim inter illos alii videntur tunc numerati quàm Grammatici & Rhetores. Fortassis autem à Triboniano Philosophi omissi sunt, quia illo tempore erant & rari & contempti.

SVPPLEMENTVM LVII.

Ad pag. cxvi.

QUæ de Medicorum probationibus diximus, dubito num recte sese habeant. Diserte enim Symmachus *l. 1 ep. 26* de Medicis inquit: *Lege cautum est, ut primi artis ejusdem de novorum scientiâ judicarent.* Atque ita longe aliter fuerint intelligenda, quæ ad Olybrium Præfectum Urbis rescripserunt Valentinianus & Valens. Et verò cum Roma non habuerit Decuriones, saltim de illo Ordine Imperatores non sunt hîc loquuti. *Primi* porro *Artis* videntur Symmacho dicti qui aliàs Archiatri audierunt: quod fateor rectè monuisse Pancirollum *l. 2 c. 45:* mutata scilicet de Archiatris sententia nostra pristina: prout jam tum fecimus in Supplemento XXVII. Quæ Medicorum autem, eadem isthac tempestate videtur fuisse conditio Philosophorum. Disertè enim satis idipsum significant quæ pag. 111 verba adduximus Valentiniani & Valentis Imperatorum: *Reddatur unusquisque patriæ suæ, qui habitum Philosophiæ indebite & insolenter usurpare cognoscetur: exceptis his qui à probatissimis approbati ab hac debent collusione secerni.* Ex quibus verbis simul hoc tamen etiam discere est, non omnes habitu Philosophico tunc amictos ante illius habitus assumptionem probari solitos, sed spontaneo arbitratu vulgò id fuisse factum. In Iuliani etiam Imperatoris constitutione *Ordinis* voce intelligendos ipsos *magistros studiorum*; ut *Curiales* de-

mum,

mum ſint Decuriones, non amplius multùm repugnabimus. Et vero cum Advocatos probari à ſuæ Juridicinæ magiſtris mos tunc fuerit, quidni etiam circa alios id fuerit obſervatum? Sed & jam tum Supplemento XIII adducta ſunt verba S. Auguſtini, quæ non obſcurè indicant, ſeſe à Symmacho Vrbis Præfecto Mediolani conſtitutum fuiſſe Profeſſorem Rhetoricum, *dictione propoſita probatum.*

Legi vero majoris illuſtrationis cauſsâ heic merentur, quæ etiam de Advocatorum probatione olim fuerunt conſtituta *l.9 nemini Codic. de Advocat. diverſ. judicior.* Quicunque nimirum patroni cauſarum munus ambiebat, docebat primo apud Præſidem Provinciæ ſe cohortalem non eſſe i. e. non obnoxium Præſidis apparitioni: mox jurabat Anteceſſor, a quo erat inſtitutus in Legum doctrina, illum juris peritiâ ſatis eſſe inſtructum. Addere operæ pretium eſt heic annotata à Pancirollo *l. 1. variar. lection. c. 26* de tabellionum creatione. *Legitur in quadam Leonis Philoſophi Novella, ex certo corpore tabellionum eruditiores & vita integritate probatiores ex collegij ſententia electos fuiſſe, qui LX libros Baſilicoon & XL Titulos Encheiridij tenerent. Eos autem epheſtride indutos ad Præfectum Urbi perductos fuiſſe, jurantibus his qui elegerunt, ſe nulla ambitione vel gratia motos electionem illam feciſſe. Mox in Auditorio Præfecti Urbi annulo ſignatorio accepto ad Tabularij gradum promotos, inde ad templum perductos fuiſſe, ubi pro epheſtride à Sacerdote album phelonium, recitatis quibusdam precibus, accipiebant. Poſtremò omnes ſimul convivatos eſſe. Quæ aliquam in creandis Doctoribus noſtris habent ſimilitudinem.* Hactenus Pancirollus.

SVPPLEMENTVM LIIX.

Ad pag. CXVII.

EXcerptum illud Photianum Olympiodori docet, Pallium Sophiſticum, quo de ibi agitur, non fuiſſe duntaxat Rhetorum

torum sed etiam disciplinæ illius studiosorum habitum. Quod dignum est observatu, quoniam Pallium aliàs habitus quasi proprius fuit Philosophorum. Fortè autem Athenis duntaxat Sophisticum aliquod juvenile pallium fuit, & nonnihil à Philosophico diversum. Non enim etiam aliis adscribi illud solet. Illam sane raritatem arbitror movisse Photium, quare ad vitam Isidori Philosophi à Damascio conscriptam, cum dixisset Damascius de semetipso: λόγοις ἐπιδεικνύμενον πρότερον, τὴν ἐπὶ ῥητορικῇ τρίβωνα περιθέμενος: cum curâ notaverit, fuisse tunc temporis & pallium aliquod *Rhetoricum*. Nec verò hoc Rhetoricum pallium aliud fuit ab eo quod Olympiodoro audit *Sophisticum*.

SVPPLEMENTVM LIX.

Ad pag. CXVII.

IAm tum Supplemento XII ex S. Augustino notavimus quædam, de petulantiâ ejus ætatis studiosorum juvenum, & Carthagine & Romæ usitatâ. Notantur porrò Canone 71 Concilii Trullani quidam petulantes mores eorum juvenum, qui tunc temporis Constantinopoli Legum studiis dabant operam. Habitum autem est illud Concilium in Trullo Constantinopoli, imperante Constantino Pogonato, jam tertio post Justinianum seculo. Latine versus canon ille ita sese habet: *Eos qui docentur Leges civiles, Græcis moribus uti non oportere, & neque in theatrum induci, neque eas quæ dicuntur* κυλίστρας *peragere, vel præter usum communem sibi vestes induere: nec quo tempore disciplinam aggrediuntur, vel ad finem ejus perveniunt, vel ut in summa dicam, in ejus doctrinæ dimidio. Si quis autem deinceps hoc facere ausus fuerit, segregetur.* Qui illi fuerint Græci mores, qualis in theatrum inductio, quæ vestium mutatio, qualis denique cylistra isthæc, nos fugit. Et verò etiam ipse Balsamo τὰ κύλιστρα tantùm ex conjectura interpre-

 tatur:

tatur: quoniam nempe ejus ætate isthæc jam desierant. Si tanti verò est, licet hinc discere, fuisse talia factitata tunc & initio & fine imò & medio tempore studiorum Juris: quæ nempe ex Justiniani instituto certo annorum numero erant circumscripta. Perindigna autem fuisse illa omnia, indicat gravis delinquentibus indicta pœna. ἀφορίζέσθω enim ait Canon: quod est, communione sacra excludi. Non abs re fuerit conferre quæ in Dissertatione *pag. 122* annotavimus ex *l. 3 Cod. de veteri jure enucleando.* Enimvero, insignem etiam tunc fuisse petulantiam Juris studiosorum, simulque ipsis Professoribus fuisse illusum non solis juvenibus, & ludos istos in crimina transiisse, ac proinde meruisse vindicari, Constantinopoli quidem à Præfecto Urbis, Beryti autem à Præside Phœniciæ maritimæ, Episcopo civitatis, & Legum Professoribus, liquet ex ipsamet Justiniani Imperatoris constitutione.

Haud inanis fortè suspicio est, omnia hæc instituta quasi ad exemplum mysticarum initiationum: quales fuerunt olim non tantùm in Ægyptiorum, Græcorum, aliorumque gentilibus sacris, sed etiam in monachorum claustris, imò ipsismet ubique receptis Christianorum ritibus. Quam in rem quæ observavit Lucas Holsteinius *ad vitam Pythagoræ pag. 71 editionis Londinensis*, eximia sua eruditione promerentur, & legi & cum cura expendi ut reliqua omnia.

SVPPLEMENTVM LX.

Ad pag. CXXIII.

IAm pridem à viris Ebraicè doctissimis ex Thalmudicâ Gemara ad Tit. Megilla, hæc fuerunt adducta: *Synagogæ erant Hierosolymæ quadringentæ octoginta: in harum qualibet habebatur bibliotheca, & domus doctrinæ. Bibliotheca ad lectionem scripturæ sacræ: Domus doctrinæ quâ doceretur Mischna. Has*

autem

autem universas sustulit Vespasianus. Iidem ex Gittin memoraverunt, in urbe Bitter, quæ item cruentâ clade à Romanis perdita est, fuisse synagogas quadringentas, ut alibi alias. Et verò inprimis olim celebratæ Jafnensis, Zephoriana, Cæsariensis & Tiberiensis. De Bitterensi quæ narrant Judæi talia sunt, ut fidem non mereantur: singulas nempe synagogas habuisse quadringentos magistros, & quemlibet magistrorum quadringentos auditores. Reapse tamen magis insana sunt mendacia quæ jactant Judæi de suo R. Hillel & Rabbi Akiba. Illi nempe fuisse aliquot auditorum millia: quorum octoginta ita eminuerint, ut triginta fuerint digni divina conversatione ad instar Mosis, triginta alii digni in quorum honorem sol subsisteret Josuæ exemplo, reliquis excelsum nomen inter doctos obtinentibus: Akibam audivisse discipulos viginti quatuor mille. Mitto similes alias Judæorum portentosas fabulas. Videtur autem, si non omnes illas synagogas veteres, quæ ita laudantur à Thalmudicis, saltim plærasque, fuisse Pharisaicas: quoniam illa secta & Thalmudicos & reliquos pòst Judæos infecit. Non enim Sadducæi potuerunt admittere in scholis suis Mischnam, utpote quæ tota sit Pharisaica. In omnibus porrò paulò majoribus oppidis fuisse saltim aliquam synagogam, recte colligunt eruditi ex hisce verbis Tituli Megilla: *Quænam est civitas magna? Ea, in qua erant decem homines otii: si hoc numero minor, jam vicus est.* Homines nempe otii sunt doctores synagogici. Verùm non licet tutò Thalmudicis narrationibus fidere.

SVPPLEMENTVM LXI.

Ad pag. CXXIV.

NOtavimus in Dissertatione, sedisse quondam doctores Judaicos in cathedra editiore: auditores porrò sedisse in terra quasi ad pedes magistrorum, jam pridem à multis est

observatum. Illustrabimus id ipsum uno duntaxat testimonio Ludovici de Dieu, viri in hac literatura magni, qui ad illa Actuum Apostolicorum XII, ubi Paulus ait sese educatum παρὰ τοὺς πόδας Γαμαλιήλ, ita commentatus est. *Sedebat magister in loco editiore: discipulus dicebatur prostratus sive jacens in solo ad pedes magistri. Tamdiu dicebatur parvus, & tempus illud parvitas. Inde erat juvenis, neque vocabatur nisi nomine patris, Exempli gratia filius Simeonis. At post impositionem manuum, qua ad Rabbinatum promovebatur, appellabatur Rabbi David filius Simeonis. Hic dum esset socius magistri non amplius jacebat in solo, at nec sedebat sedente magistro, sed erat inclinatus sive in latus recumbens. At quum factus esset doctor Legis, vocareturque Magister noster Rabbi, sedebat quum alios juniores aut imperitos doceret, at stabat coram alio Rabbi sene.* Hæc ille.

SVPPLEMENTVM LXII.

Ad pag. cxxv & sequentem.

IN Dissertatione diximus, Judæos olim suos magistros certis ritibus initiasse. Et verò primùm collocaverunt in cathedram: deinde tradiderunt iis clavem & pugillares: tertiò imposuerunt manus: denique renunciaverunt eos Rabbinorum titulo. Digna lectu de hoc argumento congessit Jacobus Altingius *l. de Ebræorum Republica scholastica pag. 106 & seqq.* Præclara etiam sunt quæ de hisce commentatus est vir perquam insignis Joannes Seldenus, in Commentario ad Eutychii Patriarchæ Ægyptii Alexandrinæ Ecclesiæ Origines n. x. pag. 18 & seqq. usque ad 23. Ut nunc silentio præteream dicta Josepho Scaligero, Cunæo, Buxtorfio, Grotio, Salmasio & aliis.

Quod porrò monuimus, à Judæis tradi; quasi olim Synedrii testimonium fuerit necessarium, illud ab Hillele esse institutum, docet Seldenus. Placet tamen etiamnum, id quod diximus nos in Dissertatione. Quæ

Quæ de verâ acceptione vocis νόμικος diximus confirmat illud quod Stobæus serm. XLII ex Stoicis nescio quibus refert: Νόμιμον εἶναι ἄνδρα καὶ ἀκολουθητικὸν τοῦ νόμου καὶ πρακτικὸν τῶν ὑπ' αὐτοῦ προστατουμένων: Νομικὸν δὲ τὸν ἐξηγητικὸν τοῦ νόμου. Merentur conferri quæ Grotius annotavit ad Matthæi cap. II v. 4. Quæ item nos annotavimus de insolente auctoritate quas suis Rabbinis Judæi tribuere sunt soliti, illustrat præ aliis eximium in modum Joannis Frischmuti longe doctissimus libellus de eo: *utrum Ebræi statuant, idem simul posse esse & non esse.*

SVPPLEMENTVM LXIII.
Ad pag. CXXIX.

PRæclara quædam de Synagogarum Decemvirali collegio notavit J. Saubertus, non tam generi nomine quàm eximia doctrina mihi multò acceptissimus, in opusculo subjuncto Dissertationi Panegyricæ *de Studii lingua Ebrææ in Theologia utilitate & necessitate*: interque ea; sextum illius collegii dictum esse *Ministrum synogogæ publicum*, item *Nuncium Ecclesiæ* sive ἄγγελον τῆς ἐκκλησίας, ut & *Inspectorem congregationis* aut ἐπίσκοπον. De hoc scripsisse Maimonidem: *Non constituunt Ministrum synagogæ, nisi qui sit excellens in cætu sapientiâ & factis: & si sit senex tanto honoratior erit apud reliquos. Et operam sedulò navant, ut Minister synagogæ acceptabilem habeat vocem, ipseque exercitatus sit in legendo. Si tamen barba ejus non sit plena, licet sit valde sapiens, Minister ille synagogæ constitui non potest, propter reverentiam cætus.* Secundum hanc doctrinam Episcopi Ecclesiæ non respondeant Archisynagogis, sed illis qui in Synagogico Collegio sexti fuerunt ordinis: reapse tamen Episcopi olim audierunt quoque προεστῶτες sive antistites.

SVPPLEMENTVM LXIV.

Ad pag. cxxxiv.

Bulla Gregorii IX Papæ, cujus quædam verba produximus fide Naudæi, si integra prodiisset hactenus in lucem, potuissemus multa certò constituere. Observari autem ex verbis adductis etiam hoc licet; jam tum Papali auctoritate constitutum *Cancellarium* aliquem, à quo dependeat honorum Doctoralium collatio. Et verò ad hoc Parisiensis Scholæ exemplum videntur passim ex eo tempore in eundem usum Academici Cancellarii cœpisse. Ut sanè antehac nullius Doctoralium honorum collationis, ita nec ulla Academici Cancellarii usquam reperitur memoria. Mirum verò, hujus Gregorianæ Bullæ nullam esse à Filesaco etiam factam mentionem, in libro perquam accuratè aliàs conscripto de Schola Theologica Parisiensi, editoq; Lutetiæ anno 1620.

SVPPLEMENTVM LXV.

Ad pag. cxxxv.

Quæ Filesacus disseruit hac pagina Dissertationis, illa confirmantur iis quæ de Petro Abælardo narravit Otto Frisingensis *l. 1. de gestis Friderici Imperatoris cap. 47. Habuit primo præceptorem Rozelinum quendam; qui primus nostris temporibus sententiam vocum instituit, & pòst ad gravissimos viros Anselmum Laudunensem & Guilhelmum Campellensem Catalauni Episcopum migrans, ipsorum dictorum pondus tanquam subtilitatis acumine vacuum judicans, non diu sustinuit. Inde magistrum induens Parrhisios venit, plurimùm in inventionum subtilitate, non solùm ad Philosophiam necessariarum, sed & pro commovendis ad jocos animis utilium, valens. Ubi occasione quadam satis notâ non benè tractatus, monachus in monasterio S. Dionysii effectus est. Ibi die noctuque lectioni ac meditationi incubans, de acuto acutior, de literato efficitur literatior: in tantum, ut pòst aliquod tempus ab obedien-*

obedientia Abbatis sui solutus, ad publicum prodiret docendique rursus officium assumeret. Disseruit præterea eodem hoc de argumento in Filesaci sententiam, & Joannes Launæus curiosus ejusmodi rerum Parisiensis scholæ indagator, fabularumque sacrarum complurium felix triumphator, libello quem de Brunonis primi auctoris Carthusianæ disciplinæ secessu in eremum conscripsit, nonnulla pag. 109 & 110: sed prolixiora sunt quam ut huc transcribi possint, estq; ipse libellus vulgò in manibus, certe meretur lectionem diligentem.

SUPPLEMENTUM LXVI.

Ad pag. cxxxvi.

PUrpureum galerum ab Innocentio id nominis quarto Pontifice Cardinalibus esse concessum, non Massonus solus sed etiam & pridem Martinus ac pòst Platina atque Onuphrius testati sunt. Platinæ verba sunt: *Idem* (Papa scilicet Innocentius) *bono consilio usus, Cardinalium sedes jampridem vacuas, optimo quoque in collegium cooptato, replevit: statuitque, ut Cardinales equo in publicum vecti galero rubro uterentur, honestandi ordinis causa.* Ad quæ Onuphrius hæc annotavit. *Hic in vigilia Natalis Domini anno M CC XLIV. Lugduni in Concilio generali, duodecim Cardinalibus creatis, ejus ordinis hominibus proprium insigne pileum rubeum dedit. Auctor Martinus qui eo tempore vixit, in hujus Pontificis vitâ. Quo significabatur, eos etiam caput suum, si opus esset, pro Ecclesiastica libertate tuenda, gladio offerre debere: & præsertim eo tempore, quo Romana Ecclesia à Friderico II Imperatore vehementer oppugnabatur. Reliqua ejus ordinis insignia posteriores Pontifices excogitarunt, in his præcipuus fuit Paulus II.* Hactenus Onuphrius Panvinius. Sunt qui eidem Innocentio acceptum referunt Pileum purpureum Doctoralem: sed hactenus certum hujus rei argumentum nullum reperi. Dicemus sententiam nostram Supplemento proximo.

SUPPLE-

SVPPLEMENTVM LXVII.

Ad pag. cxxxIIx.

IN Clementinæ à nobis in Dissertatione adductæ verbis diserta fit mentio Insignium Doctoratus; & quidem ita, ut appareat, tunctemporis fuisse illa in usu, & solenni ritu cum gravibus impensis *circa cibos vestes & alia recipi* tunc solita. Lata autem est illa Clementina in Concilio Viennensi sub Clemente V statim initio seculi decimiquarti. Ut proinde insignia Doctoratus aut Magisterii jam tum seculo præcedenti tertiodecimo cæperint, non minùs atque eorum solemnes collationes, Ad illa autem Clementinæ verba hanc glossam adjecit Joannes Andreas magni nominis Bononiensis Jurisconsultus. *Ita loquimur nos.* (Bononienses videlicet) *Et ista Insignia sunt, Cathedra, Birretum: apud aliquos Liber, Annulus, Osculum,* Ut proinde Bononiæ *Cathedra* tantùm & *Birretum* inter insignia Doctoratus fuerint numerata; in aliis autem Universitatibus observata & reliqua: quo quidem tempore vixit Andreas ille, quem constat obiisse anno 1346. Non contemnenda porro de Insigniis illis notavit & Guido Pancirollus JCtus Italus eleganter doctus *l. 1. cap. 33. Variarum lectionum:* quæ igitur etiam hic merentur legi. *Nostrorum Doctorum Insignia sunt Pileus quadratus, qualem Sacerdotes gerunt, ut Justitiæ Sacerdotium in eos, qui creantur Jurisconsulti, translatum esse significetur: etsi in Italia hoc hodie in desuetudinem abiit. Item Annulus pro signandis responsis iisdem traditur. Longa quoque vestis, qualem gestant sacerdotes: & Cathedra atque Liber, quæ ad indicandam, datam ad docendum & jura interpretandi facultatem, adhibentur. Osculum autem, quo Doctor creatus excipitur, est gratulationis porta, dignitatis demonstratio, non insigne. De quibus Glossa in Clement. 2 in verb. Insignia t. de Magistris, & ibi Canonistæ,* Hæc Pancirollus: ubi tamen

quo

quo auctore hi ritus cæperint, non docet, fortè nec in aliis veritatem assecutus, uti mox patebit. Longe altiùs petita sunt quæ Nicolaum Peirescium, virum utiq; pereximium, de horum Insignium origine in Aquensi Academia disseruisse, refert Petrus Gassendus *vita Peirescii l. 1. fine. Biduo post*, inquit, *cum ornamenta Doctorea in Fratrem conferret, dici non potest, qua suavitate auditores perfuderit. Scilicet ex statua quadam Metrodori, cum galero suo, seu Arcadico pileo, & infulis, cumque pallio Philosophico & annulo in sinistra manu: itemque ex statuis quibusdam Hippocratis cum simili pallio epomideq; adjuncta: ex inscriptione quadam Eubuli Marathonii, & infulata statua non ad cervices sed circum caput: ex consimilibus Platonis, Theophrasti, Phavorini, aliorum: ex cimeliis Gothicis, in quibus mitra pileis non admodum absimiles: ex innumeris aliis (ut breve faciam) monumentis ostendit, quemadmodum usus ejusmodi ornamentorum ab usque Græcis ad Latinos & ad nos usque transierit: quemadmodumque ex Philosophia atque vetere sacerdotio gradum fecerit in doctrinam professionemque multiplicem recentiorum Academiarum: idque citatis passim Conciliis, Patribus, Poëtis, Historicis, Philosophis, Orationibus, quibus plenam faceret fidem.* Hactenus etiam ille.

Ut verò nec meam de hoc argumento dissimulem conjecturam: non equidem negaverim ex veteris ævi Philosophorum & Sacerdotum, etiam ipsorummet gentilium, habitu in Christianos Græcos pariter Latinosq; mores quædam transiisse: quoniam tamen seculo Tertiodecimo, prisca illa & obsoleta fuerunt & fortè nemini mortalium amplius nota, liquidum est, illos qui tunc temporis isthæc insignia Doctoratuum instituerunt ad exempla antiqua non respexisse. Non potest etiam placere, quod de significatione *annuli* tradidit Pancirollus, de signandis nempe annulo responsis; quia annulus non est insigne solis Juris Doctoribus proprium, sed commune

omnibus etiam Doctoribus reliquis. Mea igitur sententia hæc est. PRIMO omnis illa insignium Doctoralium collatio cæpit demum seculo tertiodecimo; quandoquidem ante istam tempestatem in ipsâ omnium primariâ Parisiensium schola solenni more nemo Doctor est creatus. SECUNDO ipsa illa insignia & solemnia quævis Doctoralia in id instituta sunt, ut quasi in Clericorum ordinem omnes Doctores & Magistri cooptentur. Et verò *Pileus* ille sacerdotalis est habitus: etsi Parisiis initiò fuerit rotundus & denique anno M D XX ibi mutaverit in quadratum cornutum: teste harum rerum perquam curioso annotatore Joanne Launojo Theologo Sorbonico *l. de secessu Brunonis pag. 106.* Ad sacerdotium Justitiæ respexisse primum institutorem, quod statuit Pancirollus, non est verosimile, quoniam non solis Legum sed etiam Theologiæ Medicinæ & Philosophiæ Doctoribus conveniat. *Annulo* quasi pronubo præterea ab antiquis illis quidem temporibus, non minus atque hodie, Episcopalia munera conferri solent. *Longâ* denique *vestis* quâ etiamnum passim Doctores uti solent, verè sacerdotalis est habitus, ceu rectè notavit Pancirollus. Tantum Liber & cathedra sunt aliquid Doctoribus proprium. Accedit, quod omnis graduum collatio olim facta fuerit & nunc quoque fiat, si jus Pontificium spectemus, quasi auctoritate alicujus Episcopi aut Archidiaconi, certè non nisi ejus qui clericali pollet dignitate. TERTIO institutum hoc omne deberi alicui Romanorum Pontificum per facit verosimile illud, quia & totum vergit in sacri ordinis augmentum, & in omnes scholas publicas est introductum: quale quid nullus Imperator Rex vel Princeps valuit efficere: quia denique plurimis olim persuasum fuit, omne scholasticum ad Romanæ Curiæ ditionem pertinere. QUARTO item per quam probabile mihi reddit
illud

illud quod Dissertatio habet pag. 137 de Privilegio Parisiensibus Doctoribus per Nicolaum IVtum dato; perinde atque ab illo Nicolao est illud pereximium quod ibi attulimus in medium, ità etiam omne hoc de Doctoralium insignium collatione eidem acceptum esse referendum. Certè purpureus pileus Doctorum non potuit cœpisse prius quàm ille Cardinalibus fuit concessus. Fateor tamen hoc meum de Nicolao IV Papa auctore tantùm conjecturam esse: rem verò omnem quàm rectissime intelligi posse ex Privilegiis Pontificiis Parisiensi & Bononiensi Scholæ concessis, modò illa in lucem promerentur.

Ne quis porrò dubitet, Doctoribus olim insignia Doctoratus quæ appellantur tanquam Clericis esse concessa, atque adeo Doctores & Magistros Clericis fuisse annumeratos, adferam hoc loco saltim illa quæ notavit Pancirollus *Variar. lection. l. 1. cap. 89.* Cum enim dixisset, in Italia olim, *omnes qui à mechanicis artibus vacabant, sive administrandis magistratibus vel conscribendis instrumentis, sive docendo sive interpretando juri operam dabant, Judices vocatos*, subjungit hæc verba: *Postea verò quam longis ac sacerdotalibus vestibus, quadratoque pileo, insigniri Doctores cœperunt, Clerici sunt appellati: ut ex vetustis instrumentis constat: & alii ad eorum differentiam Laici. Quo vocabulo nostri Doctores sæpe utuntur, cum quid Laicis displicuisse dicunt. Ut Paulus Castrensis, qui Laicos Legum imperitos interpretatur.* Taceo, quod non olim duntaxat sed hac etiam tempestate compluribus fuerit visum, Academias esse corpora non secularia sed Ecclesiastica: quibus proinde ea quæ de instituto Doctoralium insignium attulimus non poterunt displicere.

SVPPLEMENTVM LXIIX.

Ad pag. CXL.

SEculo quarto, Romæ pariter & Constantinopoli, omnem

in studiosos liberalium doctrinarum jurisdictionem fuisse penes Præfectum Urbi, liquidum est cum aliunde tum ex Lege prima Codicis Theodosiani de Studiis liberalibus Urbis Romæ & Constantinopolis. Constitutio illa lata est à Valentiniano Valente & Gratiano Imperatoribus. Quam quia singulari libello illustravimus, non est quare hic ex eâ quæ huc faciunt adferamus. Non igitur Athenis Atticis duntaxat sed etiam alibi passim, omnis Scholastica jurisdictio fuit ordinario magistratui civili commissa.

Fuit nempe magna quidem auctoritas isthac tempestate Atticorum Sophistarum, vel Atheniensium Oratoriæ Professorum: nulla tamen illis competiit jurisdictio. Enimvero magnifica sunt verba quæ Eunapius de Juliano Sophista protulit: καὶ ἐπυρρώνει γὰρ τῶν Ἀθηνῶν περὶ τοῦτον ἡ πᾶσα νεότης πανταχόθεν ἐχώρει, ῥητορικῆς ἕνεκεν τὸν ἄνδρα καὶ μεγέθους φύσεως σεβαζόμενοι. In Proæresio idem Eunapius ait: καὶ τὴν ἐπὶ λογοῖς βασιλείαν εἶχεν αὐτοί. Item: τὸ δὲ Προαιρεσίου τύραννις ἐδόκει τις εἶναι καὶ εὐτυχεῖν, ἡ ἀρετὴ τῶν λόγων ἐδόκει καλῶς. In quantas porro factiones scindere potuerint etiam ipsas provincias Romanas, discere est ex iis quæ narrat Eunapius de iis quæ contigerunt circa electionem Proæresii. Ad hoc in frequente tunc usu fuit de cathedra Professoria, vox θρόνος & βῆματ☉. Cæterum si rem ipsam propiùs intueâris, nihil hujus jurisdictionem aliquam significavit. Usque sane adeò parum contra petulantiam juventutis valuit ipse Proæresius, ut non nisi precibus potuerit mitigare vexationes insolentium juvenum, quibus illi adventantem Athenas Eunapium & ægrotum, malo tunc recepto more, exagitare instituerant: quod ipsemet narrat Eunapius.

SVPPLEMENTVM LXIX.

Ad pag. CXLII.

IN Authentica legitur; *habitam super hac re diligentem inquisitionem Episcoporum, Abbatum, Ducum, omnium Judicum, & aliorum procerum sacri palatii examinationem.* Quæ verba indicant illa tempestate τῆς νομοθεσίας usitatam rationem: diversam scilicet ab ea quæ monarchiæ competit. Sine caussa porrò nonnulli solliciti sunt, de non facta hîc mentione Electorum Principum: nondum enim tunc erant illi instituti, sed & serò cœpit illorum præ aliis Principibus singularis quædam in Tabulis Imperii commemoratio. Id potiùs mirere, Comitum nomen hîc non comparere: at vero latent illi sub titulo *Judicum*: quoniam reapse significatione priscâ Germanicâ *Gravio* idem est quod Judex, ceu aliâs ostendimus, quam Gravionum dignitatem primi Franci cœperunt Comitum voce appellare propter aliquam Comitivæ antiquæ dignitatis & Gravionatus affinitatem. Majorem attentionem meretur occurrens hoc loco illud *Sacri Palatij*. Demonstravimus scilicet nos *cap. XI Censuræ Diplomatis Lindaviani*, Romanorum quidem Imperatorum Palatium omne ἁπλῶς *Sacrum* olim cognominatum esse, sed Francorum Regum illud solum quod vacabat Ecclesiasticis negotiis. An verò Fridericus Imperator hîc locutus sit more Romano an Francico, haud sine causâ dubites. Etenim renato tunc Justinianeo jure, certum est mutasse, ex instinctu indubie juris illius magistrorum, nonnulla circa Cæsaream & Imperii publicam dignitatem, atque adeo tunc demum cœpisse illam appellationem *Sacri Romani Imperii*. Forte igitur & Palatio Cæsareo ἁπλῶς tunc *Sacri* titulus accessit ut & Constitutioni cuivis, recepto in Justinianeo Codice more. Fortè tamen *proceres Sacri Palatij* tunc audierunt soli illi qui causas sa-

cras sive Ecclesiasticas tractabant: quandoquidem scilicet hæc etiam deliberatio credita fuit ad forum Ecclesiasticum pertinere, ut scholasticum omne. Ego nihil definire ausum: sed malo ἐπέχειν.

SVPPLEMENTVM LXX.

Ad pag. CXLIII.

DIssertatio adduxit sola isthæc Authenticæ verba, quæ ad jurisdictionem spectant in Scholares. Hoc loco nos integram dabimus, quoniam deinceps etiam alia hujus Authenticæ veniunt illustranda. *Habitâ quidem super hoc diligenti inquisitione Episcoporum, Abbatum, Ducum, omnium Judicium, & aliorum Procerum sacri nostri Palatii examinatione, omnibus, qui causa studiorum peregrinantur, Scholaribus, & maxime divinarum atque Sacrarum Legum Professoribus, hoc nostræ pietatis beneficium indulgemus, ut ad loca, in quibus literarum exercentur studia, tam ipsi, quam eorum nuncii, veniant, & in eis secure habitent. Dignum namque existimamus, ut, cum omnes bona facientes, nostram laudem & protectionem omnimodò mereantur: quorum scientia totus illuminatur mundus, & ad obediendum Deo & nobis ejus ministris, vita subjectorum informatur; quadam speciali dilectione eos ab omni injuria defendamus. Quis enim eorum non misereatur, qui amore scientiæ exules facti, de divitibus pauperes semetipsos exinaniunt, vitam suam multis periculis exponunt, & à vilissimis sæpe hominibus (quod graviter ferendum est,) corporales injurias sine causa perferunt. Hac igitur generali, & in perpetuum valitura lege decernimus, ut nullus de cætero tam audax inveniatur, qui aliquam scholaribus injuriam inferre præsumat: nec ob alterius cujuscunque provinciæ delictum, sive debitum (quod aliquando ex perversa consuetudine factum audivimus) aliquod damnum eis inferat: scituris hujusmodi sacræ constitutionis temeratoribus, & etiam ipsis locorum Rectoribus, qui hoc vindicare neglexerint,* restitu-

restitutionem rerum ablatarum ab omnibus exigendam in quadruplum: notâque infamiæ eis ipso jure irrogandâ, dignitate sua se carituros in perpetuum. Verumtamen si litem eis quispiam super aliquo negotio movere voluerit: hujus rei optione data Scholaribus, eos coram domino, vel magistro suo, vel ipsius civitatis Episcopo, (quibus hanc jurisdictionem dedimus) conveniat. Qui vero ad alium judicem eos trahere tentaverit, etiamsi causa justissima fuerit, à tali conamine cadat. Hanc autem legem inter Imperiales Constitutiones, scilicet sub titulo Ne filius pro patre, &c. inseri jussimus. Dat. apud Roncalias, anno Domini 1158 mense Novembri. Hactenus Authentica isthæc. In qua non nisi de perquam paucis agi liquidum est, si verba spectemus: & tamen, quod meritò mirere imò improbes, solent vulgò tantùm non omnia Academiarum privilegia ab interpretibus quibusdam hinc exsculpi; quorum tamen plæraque longo pòst tempore demum & per partes sunt instituta. Enimvero laxis illis interpretationibus, me quidem judice, verus Authenticæ sensus pene interiit. Sed & cum Privilegia sint stricti juris, non est fas isthæc ultra verborum præscriptum extendere.

SVPPLEMENTVM LXXI.

Ad pag. CXLIV.

SEcuritatem adeundi loca, *in quibus litterarum exercentur studia*, utque in iis secure possint habitare, non Scholaribus duntaxat peregrinantibus, sed etiam & quidem *maxime divinarum humanarumque Legum Professoribus,* nec non eorum *nunciis*, jam tum in hac Authentica indulserat Imperator. Itaque hactenus par omnium horum est ratio. Dixeris tamen haud abs ratione, ad solos omne hoc peregrinantes pertinere, non autem etiam ad eos qui nati in locis literarum studio consecratis ibidem in patria suâ literis dant operam: quibus nempe jam tum per ordinarios magistratus satis fuit cautum

cautum, nec proinde similia cum peregrinantibus pericula fuerunt metuenda. Non porrò ad omnis doctrinæ sed solos Legum Professores & Studiosos Authentica hæc spectat. Id quod non est quod miremur; quandoquidem isthac tempestate non tantùm non Bononiæ, sed nec alibi per universas Imperii terras aliud quoddam doctrinæ genus in Scholis doceretur: secus quam Parisiis & in Britannia obtinebat.

Quod forum attinet, de solorum Scholarium litibus aliquid sub finem Authenticæ est constitutum: nec videtur trahendum hoc etiam ad Professores. Disertè enim solis Scholaribus data est fori optio: nec Professorum aliquis habuit magistrum coràm quo potuerit conveniri. Verosimile mihi est, Professorum causas ad forum Ecclesiasticum ordinarium tunc pertinuisse, quandoquidem jam tunc temporis Professores clericorum fuerunt ordini accensiti. Quæ res deinde in quam multis locis plurimùm mutavit.

SVPPLEMENTVM LXXII.

Ad pag. CXLIV.

DE permissa optione Legum, jam tum seculo nono in Italiam introducta, diximus latius *l. de Origine Juris Germanici cap. 20 pag. 107.*

SVPPLEMENTVM LXXIII.

Ad pag. CXLV.

VT liqueat optionem fori etiam olim aliàs fuisse in usu, adferemus hoc loco doctissimi & Juris quoque prudentissimi scriptoris Jacobi Gothofredi Dionysii F. verba quædam ex illo elegantissimo commentariolo, quem seorsim *ad Leg. Si Barsatoram 13. Cod. de Fidejussorib.* conscripsit. *Optioni*, inquit, *præventioniq; locus olim esse quandoque poterat, sive in transmittendis reis à municipali magistratu, ut h. l. sive in vindicandis ab uno diligentiore è pluribus judicibus competentibus, sive*

etiam

etiam in eligendo judice à litigatore ut l.1. Cod. de off. Rect. prov. & l.36. C.Theod. de appell. Pariter ut simili alternativæ seu optioni in Ecclesiasticis quoque negotiis quandoque locus fuit: referendi inquam de Fide, agendique vel apud Metropolitanum Provinciæ aut Exarchum diœceseos; ut vel ex solemni Hieronymi ep. 61 discimus, & ex canone 9 & 17 Concilij Chalcedonensis. Hæc Gothofredus. Est autem optio fori etiam hodie frequentissimi usus: quandocunque scilicet caussa aliqua non est astricta uni foro ordinario sed ad multa fora pro libitu partium potest deferri.

SVPPLEMENTVM LXXIV.

Ad pag. CXLVII.

IN Dissertatione vocem Authenticæ *Dominum* accepimus de domino loci sive civili magistratu. Jam tum autem in *Addendis pag. 194* annotavimus, haud vero absimile videri, Dominum heîc significare *magistrum.* Et verò Italis ea tempestate, quâ constitutio illa Friderici Imperatoris prodiit, κατ' ἐξοχὴν Scholaribus audiisse *Domini* voce magistrum, liquet non ex iis duntaxat quæ in addendis attulimus sed etiam ex plurimis aliis, atque adeo & ex Ottonis Muranæ illa narratione, quam adduximus Supplemento quinquagesimo primo.

Notandum præterea, non dici in Authenticâ *Magistros*, sed *Magistrum*; nec fieri mentionem Scholæ Rectoris. Utrumque autem arbitror factum, quia tunc temporis nondum obtinebant collegia Professorum aut Magistrorum, sed singuli docebant & agebant res suas. Id quod Parisiis quoque eo tempore factum, jam Dissertatione quarta docuimus: nec obscure indicatur etiam illâ Muranæ narratione de Bononiensibus primis doctoribus. Non ergo isthâc tempestate etiam Rector aliquis fuit Universitatis. Proindeque videtur Authentica accipienda de uno aliquo magistro sive

doctore, cujus judicio sese submittere potuit pro lubitu Scholaris, si quidem magistri plures reperirentur. Sic jam tum Guernerio vivente plures tales habuit Bononia; quorum tamen potissimus fuit Guernerius, ut & is qui in defuncti locum successit: de qua proinde successione reliqui magistri Wernerum consuluerunt, Muræna teste.

Notandum porrò est etiam atque etiam, Friderici hanc constitutionem pertinere ad Scholares jam tum in loco literarum studiis dicato viventes, de iis autem qui locum illum nondum attigerunt nihil esse constitutum. His igitur non competiit illa fori optio: nec potuerunt illi vel ab Episcopo vel à magistro judicari. Unde manifestum est, illos mansisse jurisdictioni ordinariorum cujuslibet loci magistratuum obnoxios.

SUPPLEMENTUM LXXV.

Ad pag. CXLVII.

QUæ in Dissertatione habentur de tribus optivis Scholarium judicibus, ut & de Domino loci, illa jam retractavimus: ac proinde omnino mutanda sunt. Rectiora etiam paulo ante attulimus de eo, si Scholares sint adhuc in itinere: nempe tunc optionem fori admitti non posse, Authenticæ quidem hujus auctoritate. Est autem fortassis vero haud absimile, auctores hujus consilii, nempe de judicio scholarium Episcopo & Magistris concedendo, fuisse illos qui tunc temporis Conventui publico interfuerunt, Bononienses Legum professores, & hos spectasse illud quod Justinianus constituit *l. omnem c. de veteri jure enucleando*, ubi coërcitio petulantium juvenum qui Beryti vivebant studiorum Juris caussâ, ex parte committitur *Episcopo & Legum Professoribus*. Convenit porrò isthæc jurisdictio aliquatenus etiam Platonis Legibus, quas ille voluit in optimâ republicâ observari. Etenim *l. XII*

 præ-

præclarissimo nunquam satis laudandi Legem operis, constituit, ut de injuriis illatis alicui Philosophicæ Scholæ, minoribus quidem Sacerdotes, majoribus autem rerum venialium curatores, cognoscendi judicandique habeant potestatem.

SVPPLEMENTVM LXXVI.

Ad pag. CLVII.

Reipublicæ alicujus formam in Parisiensi quidem schola cœpisse jam seculo tertiodecimo, videtur certum esse & posse securè affirmari. Et verò integro illi corpori Academico non defuisse *Rectorem*, liquet ex verbis epistolæ Innocentii quarti aut sexti ad Universitatem Parisiensem scriptæ, quæ fide Middendorpii jam tum in Dissertatione adduximus pag. 151. *Statuimus quod nullus in Universitatem vestram Magistrorum & Scholarium, aut Rectorem vel Procuratores vestros cujuscunque aut quarumcunque Facultatum* &c. *audeat sententiam promulgare.* Audimus hîc simul nomen *Facultatum:* quo patet, tunc temporis fuisse Parisiis jam varias Facultates sive collegia doctrinarum. *Procuratores* porro *Facultatum* videntur illi esse qui aliàs *Decani* audiunt. Fuisse autem & *Decani* appellationem tunc usu Parisiis receptam, ostendunt verba Lanfranci Mediolanensis patriâ sed Parisiensis Medicinæ Doctoris, quæ ille habet fine operis *Chirurgiæ completæ* dicti, scripti anno 1295. ubi ait, *se à quibusdam Doctoribus, & nominatim à Magistro Joanne Passavante Medicorum Decano, nec non à quibusdam valentibus Baccalaureis rogatum, ut lectiones Medicas aggrederetur, tanta subinde Scholasticorum multitudine fuisse stipatum, ut eorum centesima parte se minime dignum agnosceret & arbitraretur.* Cum autem Medicis suus fuerit Decanus, non potuerunt non & Theologi aliquem habere & Philosophi. Jam porrò & *Cancellarium* tunc fuisse constitutum,

a quo Artiſtarum qui appellabantur & Medicorum collegia honorum Academicorum collationem petierint, jam tum notum eſt ex Bullæ Gregorii IX Papæ illis verbis quæ non in Supplementis duntaxat ſed in Diſſertationibus ſæpiùs protulimus in medium. Illis nempe: *De Phyſicis autem & Artiſtis Cancellarius promittet, bonâ fide examinare magiſtros, & non niſi dignos admittens repellet indignos.* Ubi etiam *examinum magiſtralium* deprehendimus memoriam. Procul dubio autem habuit tunc & Theologica Facultas ſuum Cancellarium: quia iſthac tempeſtate cœperunt utiq; graduum Theologicorum qui vocantur diſcrimina, & prævia honoribus varia exercitia, ceu jam tum ex Fileſaco in *Diſſertationibus* non ſemel docuimus. Denique verò & Juriſdictionem aliquam ſingularem Academiæ tunc fuiſſe conceſſam oſtendimus. Ex quibus omnibus manifeſtum fit id quod diximus, Rempublicam nempe Academicam quandam ſeculo Chriſtiano decimotertio Pariſiis inſtitutam eſſe. Eapropter arbitramur, & Bononiæ idem quid factum, ut & Patavii aliisq; in Italiæ locis, ubi tunc Scholæ Academicæ ſunt natæ.

Quanquam verò reſpublica aliqua Academica jam tunc cœperit, verum eſt tamen id quod habet Diſſertatio, in Germania noſtra illam formam, quæ juriſdictionem ſolis tribuit Profeſſoribus, longè eſſe recentiorem.

SVPPLEMENTVM LXXVII.

Ad pag. CLVIII.

QUæ narravimus de vindicata duorum Scholarium Pariſienſium morte, neſcio an non facta fuerint, ideo quod Scholares illi ſimul fuerint clerici. Ita autem iſthæc jure non poſſent trahi ἁπλῶς ad ſtudioſos omnes quamvis laicos. Id quod monendum duximus.

SVPPLE-

SVPPLEMENTVM LXXIIX.

Ad pag. CLIX.

DIximus, instituta Academiarum varia esse, nec certò posse definiri omnium primam originem. Id longe esse verissimum nemini non est notum, qui quidem ad res Academicas attenderit. In quammultis tamen,& potissimis quidem, Academiæ omnes conveniunt, nunc quidem temporis, etsi non statim à primo initio. Cujus rei caussa est, quoniam recentiores quæque statim circa principia nactæ sunt, Pontificum Cæsarum aut Regum beneficio, ea omnia quæ vetustiores quæque per partes & sensim fuerant consequutæ. Certe de singulis definiri nihil certi potest, nisi inspectis earum publicis Tabulis aut Diplomatibus, factâque diligenti omnium collatione. Id quod hactenus fieri non potuit à quoquam, quandoquidem tabulæ istæ non sunt editæ in lucem aut ad omnium notitiam pervenere.

SVPPLEMENTVM LXXIX.

Ad pag. CLXI.

ANnotavit nonnulla de honore Academiis habito I. Limnæus *l. 8 Jur. Publici cap. 1.* ut & in utroq; *Additionum* tomo ad caput illud n. 74: quæ digna sunt ut cum hisce nostris conferantur. Nec enim vacat illa exscribere; præsertim quia Limnæana isthæc etiam vulgi teruntur manibus.

SVPPLEMENTVM LXXX.

Ad pag. CLXVI.

DE Legibus quas Constantinus Magnus in Professorum gratiam condidit, præclare egit Franciscus Balduinus, Jurisconsultus verè πολιτικὸς (quæ rara laus est) in *l. 2.* sui *Constantini Magni*, sive *de Constantini Imperatoris Legibus Ecclesiasticis ac Civilibus Commentariorum:* qui liber, ut viri plærumque, est sine exemplo, multâ eruditione & prudentia refertus.

SVPPLEMENTVM LXXXI.

Ad pag. CLXVII.

IN Honorii & Theodosii isthac constitutione etiam *Philosophiæ præceptoribus* prisca à Cæsaribus indulta privilegia esse confirmata, meretur annotari; quandoquidem jam pridem Philosophis minus faverant Cæsares, seculo etiam tertio Christiano: qua de re nonnulla jam monuimus Supplemento quinquagesimo sexto. Haud fuerit fortassis absque pretio operæ nonnulla heic addere Ulpianea, excerpta *ex l. Præses ff. de Extraordinariis cognitionibus. Præses provinciæ de mercedibus jus dicere solet: sed præceptoribus tantùm studiorum liberalium. Liberalia autem studia accipimus, quæ Græci ἐλευθέρια appellant. Rhetores continebantur, Grammatici, Geometræ. Medicorum quoque eadem causa est, nisi quod justior: cum hic salutis hominum illi studiorum curam agant, & ideo his quoque extra ordinem jus dici debet. &c. An & Philosophi Professorum numero sint? Et non putem; non quia non religiosa res est, sed quia hoc primùm profiteri eos oportet, mercenariam operam spernere. Proinde ne Juris quidem civilis Professoribus jus dicent. Est quidem res sanctißima civilis sapientia, sed quæ pretio nummario non sit æstimanda; nec dehonestanda: dum in judicio honor petitur, qui in ingressu sacramenti offerri debuit: quædam enim tametsi honestè accipiantur inhonestè tamen petuntur.* Hæc Ulpianus: nisi fallor, & Philosophis & Legum Professoribus haud parum iniqua. Quasi scilicet sanctitas doctrinæ prohibeat, honorarium aut laborum aliquam mercedulam petere. Quanto rectius Apostolus, illi qui servit altari vitæ subsidium ex altari deberi, statuit! Benè verò est, quod nemo non hodie illa Ulpianea saltim contrariis moribus improbet: tantùm merito mireris, Tribonianum illa Corpori Legum inseruisse, cum tamen ipse pecuniæ fuerit cupidissimus, imò hoc vitio pene infamis.

SVP-

SUPPLEMENTUM LXXXII.

Ad pag. CLXIX.

FOrtassis meretur inter Studiosorum privilegia primo loco referri, quod ex Ulpiano habetur *l.17 ff de rebus creditis. Cum filiusfamilias viaticum suum mutuum dederit, cum studiorum caussâ Romæ ageret: responsum est à Scævola, extraordinario judicio esse illi subveniendum.* Paris notæ sunt quæ habentur itidem ex Ulpiano *l. 18. si longius ff. de Judiciis*, ac proinde etiam digna quæ hîc repetantur. *Nam & Juliano placet: si filiusfamilias legationis vel studiorum gratia aberit, & vel furtum vel damnum injuriâ passus sit, posse eum utili judicio agere, ne dum pater exspectatur impunita sint maleficia: quia pater venturus non est, vel dum venit se subtrahit is qui noxam commisit. Unde ego semper probavi, ut si res non ex maleficio veniat, sed ex contractu, debeat filius agere utili judicio: fortè depositum repetens, vel mandati agens, vel pecuniam quam credidit petens; si forte pater in provincia sit, ipse autem forte Romæ vel studiorum caussa vel alia justa ex caussa agat: ne si ei non dederimus actionem futurum sit, ut impune fraudem patiatur, & egestate Romæ laboret, viaticulo suo non recepto, quod ad sumptum pater ei destinaverat.* Hactenus Ulpianus. Satis autem apparet, hoc omne ἁπλῶς ad quosvis filiosfamilias quorum parentes alibi vivebant, non autem ad solos, qui studiorum caussâ alicubi commorabantur, pertinuisse.

Quia omnia Studiosorum veteri jure Justinianeo concessa privilegia, egregiè in unam quasi summam congessit is quem paulò ante laudavi Balduinus, & quidem in ipso commendato opere, illa huc transferri & legi haud fuerit absque pretio. *Ut magis intelligamus*, inquit, *non Professorum tantùm, sed & auditorum & discipulorum habitam esse rationem: meminerimus, quod à Jurisconsultis responsum est, cum filiusfamilias Romæ degens studiorum* l. cum fil. famil. si cert. pet. l si longius § de judiciis.

diorum caussa viaticum suum alteri credidisset, à Prætore illi dari extraordinariam & utilem actionem, ut id repetere ipse possit, & absente Patre agere. Sed & in studiorum causam filiofamilias mutuum dari posse, neque tum Senatusconsulto Macedoniano locum fore placuit. Nam & Ulpianus eleganter ostendit, ad paternæ pietatis officium pertinere, filios non modò alere sed etiam in studiis alere. Et tutor jubetur, mercedes pupilli præceptoribus constituere. Quod & in caussâ pupillæ dicitur: nam hanc quoque literalibus artibus instituendam esse, ait Julianus. Denique pupillo in bonorum possessionem misso, ex Carboniano edicto non solùm alimenta præstanda esse, sed & necessarias ad studia impensas. Quid reliqua commemorem, favore studiorum singulari jure constituta? Prætor absentiam studiorum caussa, prope ut eam quæ esset reipublicæ caussa, justissimam esse judicat & singulari favore prosequitur. Sed neque ante annos viginti quinque quenquam prætextu publicorum munerum posse avocari à studiis & Schola rescriptum est. Quæ res facit, ut non omnino etiam insolens esse videatur, quod in hac Constantini constitutione postremo loco notavimus, privilegio quodam & præscriptione fori defendi Professores, ne litis causa temere aliò avocentur atque distrahantur. Quale deinde privilegium & Studiosis ipsis discipulis concessum fuisse, Justinianus significat. Scribit enim, Constantinopolitana in Schola Præfectum Urbis fuisse Judicem adolescentium, qui Juri Civili in ea operam dabant. In Berytiensi verò civitate (quæ Legum altera Academia) vel Præsidem Phœniciæ, vel Episcopum, vel Professores ipsos. Hæc omnia doctissimus Balduinus.

l. Julian. §. quod dicitur. ad SC. Macedon. l. Maced. C. eod. tit. l. quæ pat. fil. Famil. ercis. l. cum. pl. §. tut. De admit. tutel. l. de bon. §. non sol. De Carboniano edicto. l. nec non Ex quib. caus. maj. l. 1. & 2 C. Qui ætate vel prof. se excusant.

SVPPLEMENTVM LXXXIII.

Ad pag. CLXXI.

LEgem hanc primam Codicis Theodosiani *de Studiis liberalibus Urbis Romæ* singulari post Dissertationem editam commentario illustravimus, quia similis nulla reperitur, & ta-

& tamen multa habet obſcuriora. Is commentarius brevi iterum recenſendus à nobis eſt: adeòque hoc loco nihil addemus.

SVPPLEMENTVM LXXXIV.

Ad pag. CLXXIIX.

PRivilegiorum quibus Academiæ noſtri temporis, eorumque cives, fruuntur, quatuor ſumma ſunt genera. Quædam videlicet eorum continentur ſcriptis tabulis Pontificum, Cæſarum, Regum, Principum & univerſim eorum quibus ejuſmodi beneficia concedere jus & facultas competit. Quædam conſuetudinaria ſunt, & à ſolâ conſuetudine vim & auctoritatem ſuam nanciſcuntur. Quædam per conſuetudinem quidem inceperunt pòſt tamen lege ſcriptâ confirmata ſunt & quaſi roborata. Quædam denique à doctoribus duntaxat ceu juri aut æquo conſentanea producta ſunt: quæ tamen minùs ſunt firma, quandoquidem ipſi doctores ſententiis diſcrepant, & ſæpenumero imbecillibus nituntur argumentis, quod cumprimis obſervare eſt in Petri Rebuffi & Horatii Lucidi libris de Privilegiis Studioſorum. In verbis Tabularum Maximiliani II, quæ adduxit Diſſertatio, haud obſcura fit mentio trium primorum generum: quod nempe privilegiorum alia jure ſcripto, alia conſuetudine nitantur, & omnia denuo Academiæ Juliæ confirmaverit ſcriptis illis tabulis Auguſtus idemque optimus Imperator.

Dignum porro notatu eſt, in Diplomate Cæſáreo iſto non memorari ſingula, ſed in genere tantùm concedi Juliæ noſtræ Academiæ privilegia ſive ſcripta ſive conſuetudinaria, Academiarum Bononienſis, Senenſis, Paravinæ, Papienſis, Peruſinæ, Pariſienſis, Lipſienſis aliorumque Studiorum privilegiatorum. Quod ſi igitur omnia Juliæ conceſſa privilegia exactè ſcire velis, tibi omnium Academiarum Privilegiatarum

rum & tabulas ſcriptas & conſuetudines pernoſcendæ erunt. Utrum verò etiam ad Britannicas, Hiſpanicas, aliasque exteras omnes Academias ſit reſpiciendum, dubito; idque quoniam in nullis tabulis Imperatoriis aut Pontificiis, quas equidem vidi, earum fit mentio. Sunt alioquin inprimis Anglicæ plurimis atque eximiis privilegiis exornatæ: quod cum aliunde tum ex Pitſei libro de Oxonienſis Academiæ Antiquiquitate eſt manifeſtum. Ne quid tamen porrò diſſimulem, verba ejuſmodi Tabularum, ſi uſum videas, magis ſapiunt formulas Concellariæ, quàm ut reapſe omnia illa privilegia largiantur: ac proinde haud videntur rigide cuncta accipienda atque exigenda eſſe.

In ſimiles verò formulas & ſimilia privilegia conditæ ſunt, & jam 1502 à Maximiliano I Wittebergenſis, & à ſequentibus Cæſaribus ſaltim omnes Proteſtantium Academiæ, quæ quidem cœperunt intra hoſce centum quinquaginta circiter annos. Sunt autem illæ ſic ſatis multæ & florentes. Eſt enim iniquiſſima & impudens nonnullorum hoſtium calumnia, Proteſtantibus exoſas eſſe Academias & Scholas omnes: cum utique ſaltim in Germania hæ & numero & florente ſtatu reliquis fortè ſint ſuperiores, certe non multum impares, præſertim ſi annumeres etiam illas, quæ pridem ante cæperant quidem pòſt autem in mores & ritus Proteſtantium tranſierunt.

SVPPLEMENTVM LXXXV.

Ad pag. CLXXXIV.

IN Accurſii verbis illud dignum notatu eſt, quod dicat, *non eſſe conſuetum ut Studioſi pedagia ſolvant*. Inde enim liquet, jam tunc temporis, ſaltim in Italia, ubi vixit Accurſius, immunitatem iſtam vectigalium fuiſſe recepti moris, quacunque etiam illâ auctoritate cæpiſſet. Quam levia

levia autem sint reliqua pro isthac immunitate ab Accursio adducta, nemini non manifestum esse potest, qui citata legum Romanarum verba ipsa inspexerit, & firmâ ex iis collectione vectigalium libertatem exsculpere attentaverit.

OMnibus in populis, latè quâ diditur orbis,
Doctrinæ fuerint quæ prima exordia cœtus:
Vtque sibi passim Sapientia condere templa
Cæperit, & sacras Studii exercere palæstras:
Tandem imò in sylvis Academi quærere verum
Instituens, pulcras dederit mortalibus artes;
Audierat quondam, mihi adhuc florentibus annis,
Tunc Bellona licet turbaret ubique Minervam,
(Nequicquam: quid enim efficiat sine numine cœli?)
In Panhelmiacis me Iulia Diva loquentem,
Cum plausu juvenum caveæ magnique Senatus.
Iam cani infestant. Rursus tamen illa docere,
Quin aliis etiam multis ditare repertis,
Atque in communem mundi protrudere lucem:
Horribili quamvis iterum nos lumine Mavors
Adspiciat, sævusque iterum cervicibus instet:
Impulit à pueris rerum mihi culta cupido
Priscarum, nec non doctûm reverentia patrum.
Ast Tu, si fas est, vultu hæc FERNANDE sereno
Excipe: quandoquidem sunt magni nominis aræ
Consecrata tui, votisque dicata supremis,

 Fallor?

Fallor? an hæc oculis etiam dignaberis iſtis,
Priſci ævi queis cuncta ſoles monumenta tueri,
Judicio expendens æquo ſacra atque profana.
Angariæ quamvis tenero perfuſus amore,
Nunc adeò Grajos ſeponas atque Latinos,
Et patriam æterno doctoque volumine ſcribas.
Salve Teutiſcûm noſtræ telluris ocelle.
Salve grande hujus decus ævi atque incrementum.
Non alium talem circumdedit infula vatem,
Principis excelſa non Cæſar ſede locavit.
Non ventura pari committent ſecula Padrum,
Qui velit usque adeò multum hoc de Fonte mereri.
Non Mimigardiacos quisquam moderabitur æſtus
Suavius, & molli ponet fera bella quiete.
Macte animo ingenti, Princeps. Tibi floreat ætas,
Sera in centenos quondam feliciter annos,
Cum ſolito Pindi plauſu, lætantibus & Diis.
Tempora ſic ſoboli memorabis priſca futuræ,
Inter Hamadryadum choreas & Cynthia plectra,
Amiſio arridente ſimul rapidoque Viſurgi.

DIPLO-

DIPLOMA QVO MAXIMILIANVS II IMPERATOR *Academiam Juliam* condidit.

MAXIMILIANUS SECUNDUS, Divina favente clementia, Electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Slavoniæ, &c. Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ &c. Marchio Moraviæ &c. Dux Lucenburgiæ, ac superioris & inferioris Silesiæ, VVirtembergæ & Teckæ, Princeps Sueviæ, Comes Habspurgi, Tirolis, Ferretis, Kyburgi & Goritiæ, Landgravius Alsatiæ, Marchio sacri Romani Imperii, Burgoviæ, ac superioris & inferioris Lusatiæ, Dominus Marchiæ Slavonicæ, portus Naonis & Salinarum &c. Notum facimus tenore literarum præsentium universis & singulis. Cum imprimis ad hanc Romani Imperii sublimitatem Divino auspicio provecti, diligenter prospicere debeamus, ut scientiæ & bonarum liberaliumq; artium studia sedulo excolantur, feliciaq; semper sumant incrementa, ex quibus nimirum tanquam Divinæ sapientiæ hausto fonte, subditi clientesq; nostri, ad gubernandam Rempublicam, & reliquis mortalium necessitatibus prospiciendum, reddantur aptiores: præsertim cum earundem bonarum literarum tutela & patrocinium ad Cæsarei culminis fastigium, ejusq; moderatores potissimùm pertineat. Qui etiam ipsarum cultores & Professores dignis præmiis, honoribus atque privi-

privilegiis afficientes, complura Gymnasia in sacro Romano Imperio instituerunt & erexerunt. Nos igitur prædecessorum nostrorum vestigiis insistentes, petitione Illustris IVLII, Ducis Brunsvicensis & Luneburgensis, consanguinei & Principis nostri charissimi, nec non & omnium Statuum ejusdem Ducatus, per peculiares eorundem Legatos, nostros & sacri Romani Imperii fideles dilectos, Henricum à Lübe, & Matthiam Böttiger, dicti Principis consiliarios, nuper exhibita, qua continebatur, ut ad præfatorum studiorum liberalium & bonarum artium incrementum, Collegium Scholamq; in civitate sua hæreditaria Helmstat, à se cœptum & institutum, authoritate nostra Cæsarea confirmare, atq; juribus, privilegiis & immunitatibus Studii Vniversalis seu Gymnasii communire, adeoq; illi Scholæ Iuliæ nomen facere dignaremur, permoti; atq; ad animum revocantes multa præclara & singularia merita, quæ præfatus consanguineus & Princeps noster, nec non & parentes & antecessores ipsius ex illustri Ducum Brunsvicensium familia Nobis & Antecessoribus nostris Romanorum Imperatoribus & Regibus, & Imperio, nec non inclytæ Domui nostræ Austriacæ, sæpius fideliter exhibuerunt & præstiterunt: Considerantes etiam, quod præfata civitas non modò propter loci oportunitatem instituendo Gymnasio commoda, tùm & incolis & finitimorum locorum habitatoribus Studium Vniversale ad excolendam numerosam juventutem, cumprimis neces-

necessarium sit: maturo procerum aulæ nostræ Cæsareæ habito consilio, animo benè deliberato, ex certa scientia & motu proprio, authoritate nostra Cæsarea, & ex plenitudine potestatis, præmemoratum Collegium à dicto consanguineo & Principe nostro in civitate Helmstat nuper cæptum & institutum, confirmavimus, adeoq; de novo in Studium Generale & Universitatem publicam ereximus; prout tenore præsentium confirmamus, & de novo instituimus & erigimus.

Volentes & dictâ Cæsareæ nostræ potestatis & authoritatis plenitudine decernentes, quod ea ipsa Schola in Helmstat in posterum Gymnasium Universale esse, & ab omnibus sic haberi, diciq; Schola Iulia debeat: Et Doctores quarumcunq; Facultatum & personæ idoneæ, ad id per dictum Ducem ejusq; successores, vel quibus illi demandaverint, deputandæ, possint & valeant in præfata Universitate in omnibus Facultatibus, videlicet, in sacra Theologia, in utroq; Iure tam Canonico quam Civili, in Artibus & Medicina, nec non in Philosophia & quibuscunque scientiis legere, & lectiones disputationes & repetitiones publicas facere, conclusiones palàm proponere, & præfatas scientias docere, interpretari glossare & dilucidare, omnesq; actus scholasticos exercere, eo modo ritu & ordine, qui in cæteris Universitatibus & Gymnasiis publicis, observari solitus est. Et quoniam ipsa studia eò feliciori gradu sument augmentum, si ingeniis & disciplinis ipsis

suis

suus honor, suus dignitatis gradus statuatur; ut emeriti aliquando digna laborum suorum præmia reportent: statuimus & ordinamus, ut per Collegia Doctorum à prænominato Illustri Duce in unaquaq; Facultate instituenda, doctis & ad id idoneis, & præ cæteris excellentioribus in ipsis Facultatibus Doctoribus, hi qui ad sumendam palmam certaminis sui idonei judicati fuerint, adhibito per ipsos Doctores Collegii in unaquaq; Facultate, prius pro more & consuetudine atq; solennitatibus & ritu in cæteris Universitatibus adhiberi solitis, rigoroso & diligenti examine, in quo conscientias ipsorum Doctorum cujuslibet Collegii onerari volumus, quos sub juramenti vinculo ad hoc astringimus in ea Facultate quam edidicerint, & qui examini præfato se submiserint, & se pro more & juxta statuta & ordinationes per prænominatum Ducem fiendas, per aliquos dignos & honestos viros de gremio ipsius Collegii præsentari fecerint, possint ad ipsum examen admitti, & invocata Spiritus Sancti gratia examinari: & si hoc modo habiles idonei & sufficientes ad id reperti & judicati fuerint, Baccalaurei, Magistri, Licentiati sive Doctores, pro uniuscujusq; scientia & doctrina creari, & hujusmodi dignitatibus insigniri, nec non per bireti impositionem, & aurei annuli ac osculi traditionem, cæterisq; consuetis solennitatibus investiri, & consueta ornamenta atq; insignia Dignitatum prædictarum tradi & conferri. Quodq; Doctores in eadem Universitate promoti & promovendi debeant & possint in omnibus locis & terris Sacri

Imperii Romani, & ubiq; terrarum, liberè omnes actus Doctorum, legendi docendi interpretandi & glossandi, facere & exercere, omnibusq; & singulis gaudere & uti privilegiis, prærogativis & exemptionibus, libertatibus, concessionibus, honoribus, præeminentiis, favoribus ac indultis, quibus cæteri Doctores in Bononiensi, Senensi, Patavino, Papiensi, Perusino, Parisiensi ac Lipsensi, & aliis Studiis privilegiatis, promoti ac insigniti gaudent & utuntur de consuetudine vel de jure. Cæterum quò præfata Universitas sive Gymnasium suis gubernatum magistratibus, solidiori & firmiori consistat fundamento, damus & concedimus Doctoribus & Scholaribus in dicta Universitate existentibus aut futuris, cum consensu præfati Ducis aut successorum ejus, authoritatem & potestatem concedendi & faciendi statuta & ordinationes, juxta consuetudinem cæterarum Universitatum, nec non creandi & eligendi Rectorem Scholarum & Syndicos, sive alios quoscunq; officiales Universitatis, prout ipsis visum fuerit expedire & esse oportunum. Hoc saltem in hac primæva erectione pro majori illustratione hujus Gymnasii addito, ut quemadmodum ipsum Imperiali culmine & authoritate primordia sumsit, & à Ducali nomine appellationem accepit, sic etiam Rectoralis dignitas ab Illustri HENRICO IULIO, Duce Brunsvicense & postulato Episcopo Halberstadense, sæpedicti Iulij filio, quem primum Rectorem eidem aßignamus, celebre & felix auspicium habeat. Dantes & concedentes dicta authoritate nostra Imperiali jam

per

per nos designato, nec non & inposterum, ut præmittitur, eligendis & creandis Rectoribus, non modo facultatem & Iurisdictionem in scholasticos, citandi, audiendi, judicandi, exequendi, puniendi, & omnes alios actus Iudicis ordinarij exercendi, & jus reddendi: Atq; eximentes nihilominus Doctores & scholares Vniversitatis prænominatæ à jurisdictione & superioritate cujuscunq; potestatis ordinarij, sive cujuscunq; alterius præterquam à nostra & præfati Ducis & successorum ejusdem: Sed etiam jam dictum HENRICVM IVLIVM, *per nos designatum primum Rectorem, ejusq; in illo officio & dignitate inposterum eligendos, ex speciali gratia & favore, sacri Lateranensis Palatii Aulæq; nostræ & Imperialis Consistorij Comites facimus, creamus, erigimus, ac Comitatus Palatini titulo atq; dignitate clementer insignimus, aliorumq; Comitum Palatinorum numero cœtui & consortio asscribimus adjungimus & aggregamus. Decernentes & statuentes, quod universo illo tempore, quo dictæ Dignitati Rectoratus præsunt, vel præfuerint, omnibus & singulis Privilegiis, gratiis, juribus, immunitatibus, honoribus, exemptionibus & libertatibus, uti, frui, potiri, & gaudere poßint & valeant, quibus cæteri Lateranensis Palatij Comites hactenus usi potiti & gavisi sunt, seu quo modolibet utuntur, fruuntur, potiuntur & gaudent, consuetudine vel de jure. Dantes & concedentes illis plenam facultatem & potestatem, quod durante Rectoratus & administrationis eorum tempore, ut præmittitur, nostra authoritate poßint &*

valeant, per totum Romanum Imperium, Regna & Dominia nostra hæreditaria, ac aliàs ubilibet terrarum & locorum, facere & creare Notarios publicos seu Tabelliones, ac judices ordinarios: ac omnibus personis, quæ fide dignæ habiles idoneæ & sufficientes fuerint (qua in re conscientias ipsorum oneramus) Notariatus seu Tabellionatus & judicatus ordinarij officium concedere & dare, eosq́ ac eorum quemlibet de prædictis officiis per pennam & calamarium, prout moris est, investire. Recipiendo ab ipsis Notariis publicis seu Tabellionibus & judicibus ordinariis per eos, ut præmittitur, creandis, & ab eorum quolibet, vice ac nomine Nostro & Sacri Imperii, & pro ipso Romano Imperio, debitum fidelitatis corporale & proprium juramentum. In hunc videlicet modum: Quod nobis ac Sacro Romano Imperio, & omnibus successoribus nostris Romanorum Imperatoribus, & Regibus legitimè intrantibus fideles erunt, nec unquam interfuturi consilio, ubi nostrum periculum tractetur, sed bonum & salutem nostram defendent & fideliter promovebunt, damna verò & incommoda sedulò cavebunt & avertent; præterea instrumenta publica & privata, ultimas voluntates, testamenta, & quæcunq́ judiciorum acta, literas matrimoniales, ac omnia & singula alia, quæ illis & cuilibet illorum, dicti officii ratione facienda vel scribenda occurrent, justè purè fideliter, omni simulatione machinatione falsitate dolo ac fraude remotis, scribent, legent, facient, & dictabunt; non observando odium, amicitiam, munera, pecuniam, vel quascunq́ alias passio-

passiones aut favores: scripturas verò in formam publicam redigendas, pro locorum consuetudine & rerum qualitate, in membranis aut chartis mundis, non abrasis seu vitiosis, fideliter conscribent ac conscribi facient; caussasq́ hospitalium ac miserabilium personarum, nec non pontium & viarum publicarum conservationes & instaurationes pro viribus promovebunt; sententias aut dicta testium, donec publicata fuerint & approbata, sub secreto fideliter retinebunt; omniaq́ & singula alia convenienti & debito modo facient atq́ exercebunt, quæ ad dictum officium quomodolibet pertinebunt, consuetudine vel de jure. Volentes, quod hujusmodi Notarij publici, seu Tabelliones & judices ordinarij per eos creandi, liberè possint per totum Romanum Imperium, omniaq́ regna & provincias nostras hæreditarias, ac aliàs ubivis terrarum & gentium, facere, concipere, scribere & publicare contractus, instrumenta, judiciorum acta, literas matrimoniales, testamenta & ultimas voluntates, decretumq́ & authoritatem interponere, in quibuscunq́ contractibus tale quippiam requirentibus, omniaq́ & singula alia citra impedimentum facere & exercere, quæ dictum publici Notarij seu Tabellionis & judicis ordinarij officium quovis modo exigere videbitur. Decernentes, quòd omnibus & singulis instrumentis ac scripturis, per hujusmodi Tabelliones seu judices ordinarios & Notarios publicos, per præfatos Rectores Scholæ Iuliæ creatos & creandos, confectis & conficiendis, plena & indubia ubiq́ fides, tàm intra quàm extra judicium, adhiberi debeat, eaq́ nullo modo impugnari vel in dubium trahi possit, constitutio-

nibus, ordinationbus, & aliis in contrarium facientibus, non obstantibus quibuscunque.

Præterea ut ipsa Universitas dignis fulcita prærogativis, nulli alteri, quantumvis vetustæ & celebratæ Universitati postponatur, sæpè dictæ scholæ Iuliæ, & singulis in ea constituendis Facultatibus, ex singulari gratia, peculiaria arma & insignia, quibus in publicis scriptis, edictis, mandatis aliisq; actibus, loco sigilli uti possint & debeant, contulimus, prout alio nostro desuper confecto datoq; speciali privilegio, latius continetur. Atq; insuper volumus & decernimus per præsentes, quod prænominata Universitas, nec non Doctores & Scholastici, ac ibidem aliquam dignitatem seu gradum assumentes, gaudeant & potiantur, uti frui gaudere & potiri possint & valeant, omnibus & quibuscunq; gratiis, honoribus, dignitatibus, præemiaentiis, prærogativis, privilegiis, concessionibus, & immunitatibus, favoribus & indultis, ac aliis quibuslibet, quibus Universitas Bononiensis, Senensis, Patavina, Papiensis, Perusina, Parisiensis & Lipsensis, ac alia Studia Privilegiata, ac Doctores & scholastici, sive promoti, aut alia dignitate sive gradu insigniti, gaudent & potiuntur, quomodolibet consuetudine vel de jure. Non obstantibus aliquibus Priviligiis, indultis, prærogativis, gratiis, statutis, ordinationibus, legibus, constitutionibus, reformationibus, exemptionibus, aut aliis quibuscunq; in contrarium facientibus. Quibus omnibus & singulis, ex certa nostra scientia præfata, animo deliberato, & motu proprio, derogamus & derogatum esse volumus per præsentes. Nulli ergò omnino hominum

minum liceat, hanc nostræ creationis, institutionis, fundationis, erectionis, indulti, gratiæ, derogationis, constitutionis, concessionis, & Privilegii gratiam (quam singulis annis publice in dicta Schola IVLIA *prælegi volumus) refringere, aut quovis ausu temerario contraire, sive quomodolibet violare & infringere. Si quis autem hoc attentare præsumserit, nostram & Imperii Sacri indignationem gravissimam, & pœnam centum marcharum auri puri, toties quoties contra factum fuerit, se noverit irremissibiliter incursurum: quarum medietatem Imperialis fisci nostri sive ærarii, reliquam verò partem injuriam passorum usibus, decernimus applicari. Harum testimonio literarum, manu nostra subscriptarum, & Sigilli nostri Cæsarei appensione munitarum. Datum in arce nostra Regali Pragæ, Die 9. Mensis Maji, Anno Domini Millesimo Quingentesimo Septuagesimo quinto. Regnorum nostrorum, Romani decimo tertio, Hungarici duodecimo, Bohemici vero vicesimo Septimo.*

MAXIMILIANUS.

Vice ac nomine Reverendissimi D. Danielis Archicancellarii Moguntini

V. Jo. Bap. Weber

Ad mandatum Sacræ Cæsa: Majestatis proprium

A. Erstenberger sst.

JOACHI.

IOACHIMI IOANNIS MADERI

V. C.

EPISTOLA.

NOBILISSIMO EXCELLENTISSIMOQVE VIRO,

DN. HERMANNO CONRINGIO JOACHIMUS JOHAN. MADERUS S. P. D.

Ispicienti mihi, Vir magne, quomodo reperire possim, queis tuæ in me voluntati quodamtenus satisfaciam: quod eorum nonnulla, quæ de *Veterum Scholis* annotavi, partim jam antehac *Præfationi in Montis Sereni Chronicon*, partim aliis opusculis meis pro re nata inseruerim; ac tam uberem istorum messem in elucubratissimis Dissertationibus tuis inveniam, ut vix spicilegium aliquod mihi relinquatur: de Scholis antediluvianis se primum offert insignis locus, ab Athanasio Kirchero ex quodam Commentario MSto, cui nomen Domus Melchisedech, exscriptus, atque in Obelisco Pamphilio, lib. 1 cap. 3 sic Latine repræsentatus: *Fuit autem Henoch nomen Adris; & post eum alius Adris, cui nomen in lingua barbara Hermes: quoniam is primum constituit scholas, in quibus scientias à protoplasto Seth sibi traditas docuit. Ipse inventor literarum & Mathematicarum artium: is tradidit leges & bene vivendi disciplinam: ideo abstulit eum Dominus, & ambulavit cum Deo in horto Eden. Hinc factum est, ut omnes qui scientiis & secretiorum artium notitia, ex posterioribus in mundo clarerent, Adris, hoc est, rerum occultarum inventores dicerentur.* Et quem ille eodem capite ex Achmed Ben Joseph Altiphasi, apud Gelaldinum, in Historia rerum Ægyptiacarum MSta adducit: *Successit Mehaliel filius ejus Irad, & dedit ei præcepta bona, & docuit eum omnes scientias, & celebravit ipsum, famosissimumque*

simumque reddidit in peritia scientiæ inspectionis astrorum, & in libris quos deduxit super eum Adam. Et genuit Irad Hanuch. Ipse est Hermes: ipse Idris Propheta; super eum pax. Et fuit rex in diebus illis Mohhuel, filius Hanuch, cui pater bonam instructionem dedit: & scientias, quas apud se habebat, ipsi tradidit: & genuit eum in Ægypto, (ante diluvium) & egressus est inde, & peragravit totam terram. Fuit autem ei Sabæorum regio. Ipse adhæsit Deo, docuitque eum purificationes, orationes, & alia hujusmodi cultus divini signa. Et fuit peritus in inspectione astrorum, & in Geometria, & divinis scientiis: fuitque primus qui de hisce disseruit; easque de potentia in actum deduxit scripsitque de iis librum, in quo signavit doctrinam eorum. Deinde profectus est in Æthiopiam & Nubiam, &c. Quod si enim temporibus illis fuere literæ, ac disciplinæ non unius generis, sive in plumbo, sive in lapidibus, vel alia scriptionis capaci materia, literis consignatæ, ut probare conatus sum *Dissertatione de Bibliothecis antediluvianis*: (nam lapidibus insculpi moris fuisse antiquissimis temporibus, quæ monumentis mandata cuperent, etiam testes citare possumus *incisas digito Dei literas, rupices paginas, saxeum volumen, discentem populum ac docentem Deum, ac mixtis pene hominibus atque angelis unam cœli ac terræ scholam*, ut elegantissime Salvianus loquitur lib. I. de gubern. Dei) dubitari haud posse reor, quin & tum fuerint Scholæ, in quibus ista omnia docerentur, & vivæ simul vocis commercio ad posteros propagarentur. In *Asiaticis* porro non prætereunda videtur Smyrnæorum Schola, quam *patrum suorum memoria Medicinæ Erasistrateam* ibidem *fuisse præside Hicesio* (Erasistrato dubio procul auctore, qui Suida teste ἰατρικὰ βιβλία ϑ scripsit sub Antiocho, quem ob novercæ Stratonices amorem sanarat) refert Strabo lib. XII. *Rhetoricam* vero in eadem laudat Polemonis vitam describens Philostratus, dum illum quidem *cumprimis in admiratione*

pag. 44. (margin note)
pag. 350. edit. Basil. (margin note)

ratione fuisse, urbique valde profuisse, narrat, *ut civitas longe populosior quam ante videretur: undique ex continente & insulis ad ipsum confluente juventute* οὐκ ἀκολάστῳ καὶ ξυγκλύδῳ, *non incastigata & tralatitia, sed electa & pura: Adrianum vero, erga Ephesos alias propensum, ad Smyrnæorum favorem usque adeo pellexisse, ut uno die mille myriadas in illorum civitatem impenderit; ex quibus emporia, & gymnasium omnium quæ in Asia sunt præstantissimum, constructa sint.* In qua ita Aristidem docuisse verisimile est, illum Σμύρνης, post eam terræ motibus & hiatibus deletam, οἰκιστὴν, qui ad Marcum Imp. *se non de numero vomentium, sed exacte loquentium esse dixit*: quod male Atheniensi Aristidi, illi Justo, Erasmus tribuit, & post eum Manutius; tum seculo IV *Numidianum, Philosophi Maximi fratrem*, τὸν ἐν Σμύρνῃ ut Eunapius habet, περιφανῶς σοφιστεύσαντα: & Corinthum illum παραλειπομένων, sive Derelictorum ab Homero, scriptorem, quem ad *Leonis Zenonis* & *Anastasii* tempora refert Cl. Vossius, cujus *haud triviale magisterium fuisse* (quæ etiam Vossii mens est) vel inde colligi posse existimavit doctissimus Rhodomannus, *quod oves suas, hoc est discipulos, nobiles seu fama illustres* (περίκλυτα) *epitheto satis emphatico appellarit*, libro operis suis XIV. De Beryto, & Schola in eadem Jurisprudentiæ celeberrima, nescio num videris, Nobiliss. Dn. *Strauchii* dissertationem, Brunsvigæ ante annos duodecim excusam. In Alexandrinam Scholam dicitur *undique confluxisse* à Gregorio Nysseno in vita Gregorii Thaumaturgi ἡ νεότης τῶν περὶ φιλοσοφίαν καὶ ἰατρικὴν ἐσπουδακότων. Et Christianorum ibidem scholæ meminit cumprimis Eusebius, quod *ab antiquo sacrarum literarum doctrina & exercitium in eadem viguerit, eaque consuetudo à viris eloquentia divinorumque studio potentibus instituta, ad sua usque tempora perduraverit*: commemorando una doctores, qui in ea clari extitere: *Pantænum*

pag. 530. edit. Paris. 1608.

Idem pag. 579.

In Apophtegm.

In vita Maximi p. 67.

pag. mihi 146.

lib 5. Hist. Eccles. c. 5.

lib. 6. capp. 5. 6. 14. 19. 29.

num videlicet, *inter Stoicæ sectæ Philosophos educatum, Clementem* Stromatewν Scriptorem, & hujus discipulum *Origenem, virum Dialecticæ, Geometricæ, Arithmeticæ, Musicæ, Grammaticæ, Rhetoricæ peritissimum, omnium Philosophorum sectas ita callentem, ut studiosos quoque secularium literarum sectatores haberet, eisque interpretaretur quotidie, magnique concursus ad*
lib. de Script. Eccles. *eum fierunt:* ceu B. Hieronymus de eo scribit: Qui demum, *quod alii post alios à mane usque ad vesperam ad scholam ipsius venirent, multitudine divisa, Heraclam, divinarum rerum studiosum, & alias disertissimum virum, & Philosophiæ non expertem, è reliquis familiaribus delectum in catechizando consortem constituit, illique primam eorum, qui recens imbui cœpissent, institutionem commisit, sibi perfectiorum auditorium reservans,* αὐτὸς τὴν ἐν ἕξει φυλάξας ἀκρόασιν, ut rursum habet Eusebius lib.
Orat. Panegyr. ad Orig. pag. 168 & seqq. 6. cap. XIV. Nam quomodo idem ille Cæsarensem aliquando rexit scholam, plenius nos edocet Gregorius Thaumaturgus. Locum de Constantinopolitana Bibliotheca & Schola, Dissertat. I pag. 29 ex Johanne Zonara citatum, præter Glycam parte IV pag. 393 etiam Constantinus Manasses in Annalibus firmat, & luculentius exponens, inquit,
pag. 412. edit. Lugd Bat. 1616. *Non procul à divinæ sapientiæ fano splendida domus à priscis Imperatoribus erat constructa, quam nuncupare licuisset amœnum hortum, arboribus libros ferentibus plenum, adeoque lucum pulcherrimis omnigenæ doctrinæ sapientiæque plantis consitum. Nam erat congestus in ea librorum thesaurus, quorum numerus tricena & tria millia complectebatur. Talis hortus, tantusque lucus, divini cujusdam hominis curæ fideique commendatus erat, qui doctrina præstabat, & supra cæteros omnes radiis scientiæ collucebat.— Vivebant cum hoc & alii, tanquam secundarum partium duces, ab illo imperatore primi: luculenta reapse sidera noctisque collustratores. Hi tot numero, quot circuli Zodiaci signa sunt,*

bbb absque

abisque mercede literarum & doctrinæ cupidos instruebant, & caliginis velum, tam in putri præstigiisque referta Græcorum, quam religiosissima nostra disciplina, suis auditoribus adimebant: uno illo, de quo diximus, inter omnes solis instar lucente. Tanta vero in opinione virtutis erant, ut ne ipsi quidem Imperatores novi quiddam & inusitati vel agendum sibi putarent, illis in consilium non adhibitis. Subjungit similiter, quomodo cum ipsis libris ab Imp. sint combusti, hac addita exclamatione: *Proh infestum virtuti animum! proh mentem belluinam! Nimirum ex unguibus sævus ille Leo jam agnitus est.* Sed cum ibidem per centum & ultra annos *Philosophia neglecta jacuisset, ac prope omnino extincta esset, ut ne scintilla quidem ejus*, quemadmodum Zonaras loquitur, *superesset, propter Imperatorum*, qui sequebantur, *inscitiam, Bardas Cæsar* circiter annum Christi 850 sub Michaele tertio Imp. vecorde & ignavo, inter innumera mala *hoc* tandem *boni fecit, quod eruditionis provehendæ magnum studium habuit. Nam cuique disciplinæ scholas constituit, & doctores designavit, & singulis publica stipendia decrevit, & omnibus magnum & communem doctorem præfecit Leonem Philosophum*, postea *Thessalonicæ Episcopum, itaque effecit, ut literæ reflorescerent, exiguoque tempore incrementa caperent*, attestante eodem Zonara Annal. Tom. III. Apud quem etiam legere est, quomodo *Constantinus Porphyrogennetus*, Leonis Philosophi filius, is qui libro de Thematibus, & Excerptis Historicis inclaruit, seculo à nato Christo X *tam Philosophiam, quæ pene in oblivionem venerat, quam alias disciplinas, doctoribus ordinatis, jam deficientes refocillarit.* Num vero & Monachi Græci, cumprimis, qui sub Nicephoro Phoca eodem illo seculo Athon montem incolere cœperunt, exinde ἅγιον ὄρος appellatum, in eodem literarum studia excoluerint, haud equidem affirmarim: cum *iis hodie plane*

pag. 119 & seq. edit. Basil.

pag. 155. Ibid.

plane se non dedant; quin plurimi inter illos sint, qui ne quidem literas vel legere vel pingere norint, ut ex libro Gallico, Les Estats & Empires principautes du monde, notat Georgius
pag. 171 Fhelavius ad Christoph. Angelum: licet, teste etiam Goaro,
Ritual.Gr. pag. 170. *tantis monachorum gregibus & frequentia etiamnum colatur, ut ad sex millia vel cœnobiticam vel eremiticam ibi vitam agere noscantur.* Sane in eam rem longa plura sunt testimonia de Occidentis Monasticis scholis; in quibus de antiquitate
Lib. de vita Martini cap. 7. cum reliquis certare videtur *D. Martini* in Turonensi diœcesi. De eo namque refert Sulpitius Severus, quod cum prius fuisset Hilarii Pictaviensis discipulus, jam Turonensis Episcopus constitutus, *ad evitandam frequentantium inquietudinem, duobus fere extra civitatem millibus, monasterium sibi statuerit, in quo octoginta discipuli ad exemplum B. magistri fuerint instituti:* ex quibus postea *plures Episcopos viderit. Quæ enim,* inquit, *esset civitas aut Ecclesia, quæ non se de Martini mo-*
Ap. Vincent. Barralē Tom. 2. p.135. *nasterio cuperet habere sacerdotes?* Lerinensem vero scholam, præter Eucherium in II instructionum libro, laudant Auctor Sermonis de B. Suffredo, Carpentoratense circa annum Domini 550 Episcopo: ubi inter alia ejus encomia, idem hic *in juventute subditus* ibidem *pædagogo* dicitur, *ad plenum literas edocendus. In quo discendi studio parvi temporis spatio emenso, ita luculentissima viguerit in Grammaticæ artis disciplinis, rationabilibus, ac dialecticorum prædicamentorum argumentis exilibus, & Aristotelicis definitionibus, nec non Rhetoricorum*
Ibid. Tom. 1. p.321. *facundis protelationibus, ut consiliorum polleret exemplis.* Scriptor item vitæ B. Agricolæ Averneneñsis anno Christi 700. Episcopi: *Florebat,* inquit, *ea tempestate celebre illud Lerinense cœnobium, S. Honorati nuncupatum, in insula maris Gallici prope Antipolim, in quod adolescentes nobiles, tanquam ad celeberrimum quoddam literarum & virtutis emporium confugiebant, ut ætas*

ætas puerilis ad virtutem honestatemque informata, brevi virtutibus digni essent adolescentes, qui honoris & dignitatis nomen possent sustinere. Ibi Deo militaverunt Honoratus & Cæsarius Arelatenses, Germanus Parisiensis, Eucherius & Justus Lugdunenses, & Siffredus Carpentoractenses Episcopi. Eo etiam se recepit B. adolescens, &c. Atque adhuc seculo post natum Christum XII is qui vitam Lamberti Venciensis Episcopi literis consignavit: *Beatus Lambertus*, ait, *Deo dicatus, in Lerinensi monasterio educandus, & tam literis quam monasticis institutis traditur imbuendus.* Ut de B. Augustini circa eam rem laudabili instituto nunc nihil dicam: qui *factus Presbyter, monasterium intra Ecclesiam mox instituit, — ex quo innotescente de die in diem Ecclesiæ Catholicæ prædicationis veritate, sanctorumque servorum Dei proposito continentia & paupertate profunda, magno desiderio poscere & accipere Episcopos & clericos cœpere, qui similiter Domini Ecclesiis propagatis & monasteria instituerunt, & studio crescente ædificationis verbi Dei, cæteris Ecclesiis promotos fratres ad suscipiendum sacerdotium præstiterunt.* Britannicas etiam scholas silentio involvam; cujusmodi initio seculi VI S. *Dubricum cognomento Grainium, ad Vagum fluvium aperuisse*, Balæus aliique produnt; *Congellum* etiam *in monasterio Banchor instituisse* volunt, in quo, Beda teste, *tantus fuisse fertur monachorum numerus, ut cum in septem portiones esset, cum præpositis sibi rectoribus, monasterium divisum, nulla harum portio minus quam trecentos homines haberet.* Licet hæ quam maxime mereantur prædicari, quod ex ipsis prodiere haud parvo numero, qui in Germania hac nostra, Spiritus S. adjuvante gratia, majoribus nostris viam consequendæ immortalitatis ostendêre, ad cultum veræ majestatis ipsorum mentes instituendo. Et quidem in monasticis ejusmodi scholis, saltem insignioribus

Ib. Tom. I. p. 180.

Posidon. in vita Augustin. Tom. I. p. 862.

lib. 2. Hist. Angl. c. 2.

bus

bus, observo, non inferiores tantum illas disciplinas, Grammaticam Logicam & Rhetoricam, quas *Trivii* nomine appellavère veteres, sed & reliquas quatuor *Quadrivii* nomine illustres, fuisse traditas: Atque aliter institutos, qui in *Exterioribus* sive *Canonicis*, aliter qui in *Claustralibus* erudirentur scholis. Hanc namque in istis scholis obtinuisse distinctionem, indicat liber Eckehardi Junioris de casibus S. Galli, cap. 2. & alius Eckehardus de vita Notkeri cap. 7. Imo in hoc ipso S. Galli monasterio *sic spiritualem efflornisse disciplinam*, scribit Conradus de Fabaria, *ut non solum Benedicti regulam, verum etiam Philosophiam totam ad unguem usque investigarint theoricam, Platonis, Socratis, Aristotelis, Hippocratis, Boethii, omnesque investigaverint rivulos, ut in suis metris non Philosophi solum sed etiam Poetridæ fuerint.* Id quod & de *Fuldensi* cœnobio, Christophorus Browerus Antiqq. Fuldensium lib. 1 capp. 9 10 & 11 de *Anglicanis* vero, sub Venerabili Beda, Johannes Pitseus testatur: *non mirandum* censens, *quod ad tantam doctrinam in suo monasterio pervenerit; quandoquidem antiquitus in Anglia in insignioribus quibusque cœnobiis, ad instar Academiarum, docerentur & discerentur, non solùm humaniores literæ, verum etiam omnes liberales artes, omnis Philosopia, atque etiam Theologia.* Habuerat Beda in adolescentia præceptorem *Benedictum Biscopium*, monasteriorum *Giruicensis & Wirmontensis* fundatorem; *splendidis natalibus ortum; virum literatum, & bonarum literarum fautorem maximum*; qui *quinquies Romam proficiscens, & nunquam vacuus rediens ingentem optimorum librorum copiam in unam bibliothecam ad communem Monachorum usum coacervarat, nec sumtibus, nec labori, nec industriæ parcens, ut partim ex Gallia, partim ex Italia, selectißimos quosque auctores, tum Græcos tum Latinos, coëmeret, atque in Angliam asportatos suæ bibliothecæ*

lib. de cas. S. Gall. c. 2.

pag. 129.

Pitseus de illustr. Angl. scriptor. p. 114.

thecæ inferret. Erant insuper ista in regione ea tempora, *quæ nunquam prorsus*, vel ipsius Bedæ confessione, *ex quo Britanniam petierant, Angli, habuere feliciora:* dum *Theodorus* Cantuariensis Episcopus, *ex Tharso Ciliciæ natus, vir & secu-lari & divina literatura, & Græce instructus & Latine:* & *Adrianus natione Afer, sacris diligenter imbutus monasterialibus, simul & Ecclesiasticis disciplinis institutus, Græcæ pariter & Latinæ linguæ peritissimus*, ambo à Vitaliano Papa, rogatu Egbrechti regis, eò missi, *congregata discipulorum caterva, scientiæ salutaris quotidie flumina, irrigandis eorum cordibus emanabant ita ut etiam metricæ artis, Arithmeticæ Ecclesiasticæ, & Astronomiæ disciplinam, inter sacrorum apicum volumina suis auditoribus traderent, & de eorum discipulis essent, qui Latinam Græcamque linguam, æque ut propriam, in qua nati erant, nossent.* Quæ eum in finem affero, ut de illorum eruditione constare tanto rectius possit: quibus Karolus deinceps, ille vere Magnus, in religionis & literarum negotio promovendo usus est. Siquidem is *liberalia literarum studia, pene jam, ut ipse ait, incuria majorum obliteratā, instaurare summopere nisus* (verba sunt ea de re Aventini) *ut suo exemplo ad ea amplectenda alios invitaret, ex Hibernia duos Scotos Clementem & Albinum evocavit. Albinum Scotum Ticinum misit, ibique ludum literarium aperire jussit. Commilito hujus Clemens mandato Karoli in Lutetiam Parisiorum concessit: eique Magnus annonam & stipendia è fisco tradidit: procerum pauperumque pueros, ingenuos modo, commisit. Albinum Anglum secum detinuit: inde D. Martini cœnobio in agro Turonum sito, ubi doceret cum in aula non esset, condonavit: Waldonemque Augiæ majoris magistrum, ad D. Dionysii templum, ex Suevia docendi gratia eo transtulit.* Cumque videret tam feliciter cessisse, quicquid laboris ea-

lib 4. Hist. Angl. cap. 1. & 2.

lib. 4. Annal. Bojor. p. 220.

bus, obſervo, non inferiores tantum illas diſciplinas, Grammaticam Logicam & Rhetoricam, quas *Trivii* nomine appellavêre veteres, ſed & reliquas quatuor *Quadrivii* nomine illuſtres, fuiſſe traditas: Atque aliter inſtitutos, qui in *Exterioribus* ſive *Canonicis*, aliter qui in *Clauſtralibus* erudirentur ſcholis. Hanc namque in iſtis ſcholis obtinuiſſe diſtinctionem, indicat liber Eckehardi Junioris de caſibus S. Galli, cap. 2. & alius Eckehardus de vita Notkeri cap. 7. Imo in hoc ipſo S. Galli monaſterio *ſic ſpiritualem effloruiſſe diſciplinam*, ſcribit Conradus de Fabaria, *ut non ſolum Benedicti regulam, verum etiam Philoſophiam totam ad unguem usque inveſtigarint theoricam, Platonis, Socratis, Ariſtotelis, Hippocratis, Boethii, omnesque inveſtigaverint rivulos, ut in ſuis metris non Philoſophi ſolum ſed etiam Poetridæ fuerint.* Id quod & de *Fuldenſi* cœnobio, Chriſtophorus Browerus Antiqq. Fuldenſium lib. 1 capp. 9 10 & 11 de *Anglicanis* vero, ſub Venerabili Beda, Johannes Pitſeus teſtatur: *non mirandum* cenſens, *quod ad tantam doctrinam in ſuo monaſterio pervenerit; quandoquidem antiquitus in Anglia in inſignioribus quibusque cœnobiis, ad inſtar Academiarum, docerentur & diſcerentur, non ſolùm humaniores literæ, verum etiam omnes liberales artes, omnis Philoſophia, atque etiam Theologia.* Habuerat Beda in adoleſcentia præceptorem *Benedictum Biſcopium*, monaſteriorum *Giruicenſis & Wirmontenſis* fundatorem; *ſplendidis natalibus ortum; virum literatum, & bonarum literarum fautorem maximum*; qui *quinquies Romam proficiſcens, & nunquam vacuus rediens ingentem optimorum librorum copiam in unam bibliothecam ad communem Monachorum uſum coacervarat, nec ſumtibus, nec labori, nec induſtriæ parcens, ut partim ex Gallia, partim ex Italia, ſelectiſſimos quosque auctores, tum Græcos tum Latinos, coëmeret, atque in Angliam aſportatos ſuæ bibliotheca*

[Margin notes: lib. de caſ. S.Gall. c. 2. — pag. 129. — Pitſeus de illuſtr. Angl. ſcriptor. p. 114.]

theca inferret. Erant insuper ista in regione ea tempora, *quæ nunquam prorsus*, vel ipsius Bedæ confessione, *ex quo Britanniam petierant, Angli, habuere feliciora:* dum *Theodorus* Cantuariensis Episcopus, *ex Tharso Ciliciæ natus, vir & seculari & divina literatura, & Græce instructus & Latine:* & *Adrianus natione Afer, sacris diligenter imbutus monasterialibus, simul & Ecclesiasticis disciplinis institutus, Græcæ pariter & Latinæ linguæ peritissimus*, ambo à Vitaliano Papa, rogatu Egbrechti regis, eò missi, *congregata discipulorum caterva, scientiæ salutaris quotidie flumina, irrigandis eorum cordibus emanabant ita ut etiam metricæ artis, Arithmeticæ Ecclesiasticæ, & Astronomiæ disciplinam, inter sacrorum apicum volumina suis auditoribus traderent, & de eorum discipulis essent, qui Latinam Græcamque linguam, æque ut propriam, in qua nati erant, nossent.* Quæ eum in finem affero, ut de illorum eruditione constare tanto rectius possit: quibus Karolus deinceps, ille vere Magnus, in religionis & literarum negotio promovendo usus est. Siquidem is *liberalia literarum studia, pene jam, ut ipse ait, incuria majorum obliterata, instaurare summopere nisus* (verba sunt ea de re Aventini) *ut suo exemplo ad ea amplectenda alios invitaret, ex Hibernia duos Scotos Clementem & Albinum evocavit. Albinum Scotum Ticinum misit, ibique ludum literarium aperire jussit. Commilito hujus Clemens mandato Karoli in Lutetiam Parisiorum concessit: eique Magnus annonam & stipendia è fisco tradidit: procerum pauperumque pueros, ingenuos modo, commisit. Albinum Anglum secum detinuit: inde D. Martini cœnobio in agro Turonum sito, ubi doceret cum in aula non esset, condonavit: Waldonemque Augiæ majoris magistrum, ad D. Dionysii templum, ex Suevia docendi gratia eo transtulit.* Cumque videret tam feliciter cessisse, quicquid laboris ea-

lib 4. Hist. Angl. cap. 1. & 2.

lib. 4. Annal. Bojor. p. 210.

bus, observo, non inferiores tantum illas disciplinas, Grammaticam Logicam & Rhetoricam, quas *Trivii* nomine appellavère veteres, sed & reliquas quatuor *Quadrivii* nomine illustres, fuisse traditas: Atque aliter institutos, qui in *Exterioribus* sive *Canonicis*, aliter qui in *Claustralibus* erudirentur scholis. Hanc namque in istis scholis obtinuisse distinctionem, indicat liber Eckehardi Junioris de casibus S. Galli, cap. 2. & alius Eckehardus de vita Notkeri cap. 7. Imo in hoc ipso S. Galli monasterio *sic spiritualem effloruisse disciplinam*, scribit Conradus de Fabaria, *ut non solum Benedicti regulam, verum etiam Philosophiam totam ad unguem usque investigarint theoricam, Platonis, Socratis, Aristotelis, Hippocratis, Boethii, omnesque investigaverint rivulos, ut in suis metris non Philosophi solum sed etiam Poetridæ fuerint.* Id quod & de *Fuldensi* cœnobio, Christophorus Browerus Antiqq. Fuldensium lib. 1 capp. 9 10 & 11 de *Anglicanis* vero, sub Venerabili Beda, Johannes Pitseus testatur: *non mirandum* censens, *quod ad tantam doctrinam in suo monasterio pervenerit; quandoquidem antiquitus in Anglia in insignioribus quibusque cœnobiis, ad instar Academiarum, docerentur & discerentur, non solùm humaniores literæ, verum etiam omnes liberales artes, omnis Philosopia, atque etiam Theologia.* Habuerat Beda in adolescentia præceptorem *Benedictum Biscopium*, monasteriorum *Giruicensis* & *Wirmontensis* fundatorem; *splendidis natalibus ortum; virum literatum, & bonarum literarum fautorem maximum;* qui *quinquies Romam proficiscens, & nunquam vacuus rediens ingentem optimorum librorum copiam in unam bibliothecam ad communem Monachorum usum coacervarat, nec sumtibus, nec labori, nec industriæ parcens, ut partim ex Gallia, partim ex Italia, selectissimos quosque auctores, tum Græcos tum Latinos, coëmeret, atque in Angliam asportatos suæ bibliotheca*

[Margin notes: lib. de cas. S. Gall. c. 2. — pag. 129. — Pitseus de illustr. Angl. scriptor. p. 114.]

theca inferret. Erant insuper ista in regione ea tempora, *quæ nunquam prorsus,* vel ipsius Bedæ confessione, *ex quo Britanniam petierant, Angli, habuere feliciora:* dum *Theodorus* Cantuariensis Episcopus, *ex Tharso Ciliciæ natus, vir & seculari & divina literatura, & Græce instructus & Latine:* & *Adrianus natione Afer, sacris diligenter imbutus monasterialibus, simul & Ecclesiasticis disciplinis institutus, Græcæ pariter & Latinæ linguæ peritissimus,* ambo à Vitaliano Papa, rogatu Egbrechti regis, eò missi, *congregata discipulorum caterva, scientiæ salutaris quotidie flumina, irrigandis eorum cordibus emanabant ita ut etiam metricæ artis, Arithmeticæ Ecclesiasticæ, & Astronomiæ disciplinam, inter sacrorum apicum volumina suis auditoribus traderent, & de eorum discipulis essent, qui Latinam Græcamque linguam, æque ut propriam, in qua nati erant, nossent.* Quæ eum in finem affero, ut de illorum eruditione constare tanto rectius possit: quibus Karolus deinceps, ille vere Magnus, in religionis & literarum negotio promovendo usus est. Siquidem is *liberalia literarum studia, pene jam, ut ipse ait, incuria majorum obliterata, instaurare summopere nisus* (verba sunt ea de re Aventini) *ut suo exemplo ad ea amplectenda alios invitaret, ex Hibernia duos Scotos Clementem & Albinum evocavit. Albinum Scotum Ticinum misit, ibique ludum literarium aperire jussit. Commilito hujus Clemens mandato Karoli in Lutetiam Parisiorum concessit: eique Magnus annonam & stipendia è fisco tradidit: procerum pauperumque pueros, ingenuos modo, commisit. Albinum Anglum secum detinuit: inde D. Martini cœnobio in agro Turonum sito, ubi doceret cum in aula non esset, condonavit: Waldonemque Augiæ majoris magistrum, ad D. Dionysii templum, ex Suevia docendi gratia eo transtulit.* Cumque videret tam feliciter cessisse, quicquid laboris ea-

lib 4. Hist. Angl. cap. 1. & 2.

lib. 4. Annal. Bojor. p. 210.

num videlicet, *inter Stoicæ sectæ Philosophos educatum, Clementem* Stromatewn Scriptorem, & hujus discipulum *Origenem, virum Dialecticæ, Geometricæ, Arithmeticæ, Musicæ, Grammaticæ, Rhetoricæ peritissimum, omnium Philosophorum sectas ita callentem, ut studiosos quoque secularium literarum sectatores haberet, eisque interpretaretur quotidie, magnique concursus ad eum fierunt:* ceu B. Hieronymus de eo scribit: Qui demum, *quod alii post alios à mane usque ad vesperam ad scholam ipsius venirent, multitudine divisa, Heraclam, divinarum rerum studiosum, & alias disertissimum virum, & Philosophiæ non expertem, è reliquis familiaribus delectum in catechizando consortem constituit, illique primam eorum, qui recens imbui cœpissent, institutionem commisit, sibi perfectiorum auditorium reservans,* αὐτῷ τὴν ἐν ἕξει φυλάξας ἀκρόασιν, ut rursum habet Eusebius lib. 6. cap. XIV. Nam quomodo idem ille Cæsarensem aliquando rexit scholam, plenius nos edocet Gregorius Thaumaturgus. Locum de Constantinopolitana Bibliotheca & Schola, Dissertat. I pag. 29 ex Johanne Zonara citatum, præter Glycam parte IV pag. 393 etiam Constantinus Manasses in Annalibus firmat, & luculentius exponens, inquit, *Non procul à divinæ sapientiæ fano splendida domus à priscis Imperatoribus erat constructa, quam nuncupare licuisset amœnum hortum, arboribus libros ferentibus plenum, adeoque lucum pulcherrimis omnigenæ doctrinæ sapientiæque plantis consitum. Nam erat congestus in ea librorum thesaurus, quorum numerus tricena & tria millia complectebatur. Talis hortus, tantusque lucus, divini cujusdam hominis curæ fideique commendatus erat, qui doctrina præstabat, & supra cæteros omnes radiis scientiæ collucebat. — Vivebant cum hoc & alii, tanquam secundarum partium duces, ab illo imperatore primi: lucculenta reapse sidera noctisque collustratores. Hi tot numero, quot circuli Zodiaci signa sunt, absque*

Lib. de Script. Eccles.

Orat. Panegyr. ad Orig. pag. 168 & seqq.

pag. 412. edit. Lugd. Bat. 1616.

absque mercede literarum & doctrinæ cupidos instruebant, & caliginis velum, tam in putri præstigiisque referta Græcorum, quam religiosissima nostra disciplina, suis auditoribus adimebant: uno illo, de quo diximus, inter omnes solis instar lucente. Tanta vero in opinione virtutis erant, ut ne ipsi quidem Imperatores novi quiddam & insuetati vel agendum sibi putarent, illis in consilium non adhibitis. Subjungit similiter, quomodo cum ipsis libris ab Imp. sint combusti, hac addita exclamatione: *Proh infestum virtuti animum! proh mentem belluinam! Nimirum ex unguibus sævus ille Leo jam agnitus est.* Sed cum ibidem per centum & ultra annos *Philosophia neglecta jacuisset, ac prope omnino extincta esset, ut ne scintilla quidem ejus*, quemadmodum Zonaras loquitur, *superesset*, *propter Imperatorum*, qui sequebantur, *inscitiam*, *Bardas Cæsar* circiter annum Christi 850 sub Michaele tertio Imp. vecorde & ignavo, inter innumera mala *hoc tandem boni fecit, quod eruditionis provehendæ magnum studium habuit. Nam cuique disciplinæ scholas constituit, & doctores designavit, & singulis publica stipendia decrevit, & omnibus magnum & communem doctorem præfecit Leonem Philosophum*, postea *Thessalonicæ Episcopum*, *itaque effecit, ut literæ reflorescerent, exiguoque tempore incrementa caperent*, attestante eodem Zonara Annal. Tom. III. Apud quem etiam legere est, quomodo *Constantinus Porphyrogennetus*, Leonis Philosophi filius, is qui libro de Thematibus, & Excerptis Historicis inclaruit, seculo à nato Christo x *tam Philosophiam, quæ pene in oblivionem venerat, quam alias disciplinas, doctoribus ordinatis, jam deficientes refocillarit.* Num vero & Monachi Græci, cumprimis, qui sub Nicephoro Phoca eodem illo seculo Athon montem incolere cœperunt, exinde ἅγιον ὄρος appellatum, in eodem literarum studia excoluerint, haud equidem affirmarim: cum *iis hodie plane*

pag. 119 & seq. edit. Basil.

pag. 151. Ibid.

ætas puerilis ad virtutem honestatemque informata, brevi virtutibus digni essent adolescentes, qui honoris & dignitatis nomen possent sustinere. Ibi Deo militaverunt Honoratus & Cæsarius Arelatenses, Germanus Parisiensis, Eucherius & Justus Lugdunenses, & Siffredus Carpentoractenses Episcopi. Eo etiam se recepit B. adolescens, &c. Atque adhuc seculo post natum Christum XII is qui vitam Lamberti Venciensis Episcopi literis consignavit: *Beatus Lambertus*, ait, *Deo dicatus, in Lerinensi monasterio educandus, & tam literis quam monasticis institutis traditur imbuendus.* Ut de B. Augustini circa eam rem laudabili instituto nunc nihil dicam: qui *factus Presbyter, monasterium intra Ecclesiam mox instituit, — ex quo innotescente de die in diem Ecclesiæ Catholicæ prædicationis veritate, sanctorumque servorum Dei proposito continentia & paupertate profunda, magno desiderio poscere & accipere Episcopos & clericos cœpere, qui similiter Domini Ecclesiis propagatis & monosteria instituerunt, & studio crescente ædificationis verbi Dei, cæteris Ecclesiis promotos fratres ad suscipiendum sacerdotium præstiterunt.* Britannicas etiam scholas silentio involvam; cujusmodi initio seculi VI S. *Dubricum cognomento Grainium, ad Vagum fluvium aperuisse*, Balæus aliique produnt; *Congellum* etiam *in monasterio Banchor instituisse* volunt, in quo, Beda teste, *tantus fuisse fertur monachorum numerus, ut cum in septem portiones esset, cum præpositis sibi rectoribus, monasterium divisum, nulla harum portio minus quam trecentos homines haberet.* Licet hæ quam maxime mereantur prædicari, quod ex ipsis prodiere haud parvo numero, qui in Germania hac nostra, Spiritus S. adjuvante gratia, majoribus nostris viam consequendæ immortalitatis ostendêre, ad cultum veræ majestatis ipsorum mentes instituendo. Et quidem in monasticis ejusmodi scholis, saltem insignioribus

Ib. Tom. I. p. 180.

Posidon. in vita Augustin. Tom. I. p. 862.

lib. 2. Hist. Angl. c. 2.

bus, observo, non inferiores tantum illas disciplinas, Grammaticam Logicam & Rhetoricam, quas *Trivii* nomine appellavere veteres, sed & reliquas quatuor *Quadrivii* nomine illustres, fuisse traditas: Atque aliter institutos, qui in *Exterioribus* sive *Canonicis*, aliter qui in *Claustralibus* erudirentur scholis. Hanc namque in istis scholis obtinuisse distinctionem, indicat liber Eckehardi Junioris de casibus S. Galli, cap. 2. & alius Eckehardus de vita Notkeri cap. 7. Imo in hoc ipso S. Galli monasterio *sic spiritualem effloruisse disciplinam*, scribit Conradus de Fabaria, *ut non solum Benedicti regulam, verum etiam Philosophiam totam ad unguem usque investigarint theoricam, Platonis, Socratis, Aristotelis, Hippocratis, Boethii, omnesque investigaverint rivulos, ut in suis metris non Philosophi solum sed etiam Poetridæ fuerint.* Id quod & de *Fuldensi* cœnobio, Christophorus Browerus Antiqq. Fuldensium lib. 1 capp. 9 10 & 11 de *Anglicanis* vero, sub Venerabili Beda, Johannes Pitseus testatur: *non mirandum* censens, *quod ad tantam doctrinam in suo monasterio pervenerit; quandoquidem antiquitus in Anglia in insignioribus quibusque cœnobiis, ad instar Academiarum, docerentur & discerentur, non solum humaniores literæ, verum etiam omnes liberales artes, omnis Philosophia, atque etiam Theologia.* Habuerat Beda in adolescentia præceptorem *Benedictum Biscopium*, monasteriorum *Giruicensis & Wirmontensis* fundatorem; *splendidis natalibus ortum; virum literatum, & bonarum literarum fautorem maximum*; qui *quinquies Romam proficiscens, & nunquam vacuus rediens ingentem optimorum librorum copiam in unam bibliothecam ad communem Monachorum usum coacervarat, nec sumtibus, nec labori, nec industriæ parcens, ut partim ex Gallia, partim ex Italia, selectissimos quosque auctores, tum Græcos tum Latinos, coëmeret, atque in Angliam asportatos suæ bibliotheca*

lib. de cas. S. Gall. c. 2.

pag. 129.

Pitseus de illustr. Angl. scriptor. p. 114.

theca inferret. Erant insuper ista in regione ea tempora, *quæ nunquam prorsus,* vel ipsius Bedæ confessione, *ex quo Britanniam petierant, Angli, habuere feliciora: dum Theodorus* Cantuariensis Episcopus, *ex Tharso Ciliciæ natus, vir & seculari & divina literatura, & Græce instructus & Latine:* & *Adrianus natione Afer, sacris diligenter imbutus monasterialibus, simul & Ecclesiasticis disciplinis institutus, Græcæ pariter & Latinæ linguæ peritissimus,* ambo à Vitaliano Papa, rogatu Egbrechti regis, eò missi, *congregata discipulorum caterva, scientiæ salutaris quotidie flumina, irrigandis eorum cordibus emanabant ita ut etiam metricæ artis, Arithmeticæ Ecclesiasticæ, & Astronomiæ disciplinam, inter sacrorum apicum volumina suis auditoribus traderent, & de eorum discipulis essent, qui Latinam Græcamque linguam, æque ut propriam, in qua nati erant, nossent.* Quæ eum in finem affero, ut de illorum eruditione constare tanto rectius possit: quibus Karolus deinceps, ille vere Magnus, in religionis & literarum negotio promovendo usus est. Siquidem is *liberalia literarum studia, pene jam, ut ipse ait, incuria majorum obliteratā, instaurare summopere nisus* (verba sunt ea de re Aventini) *ut suo exemplo ad ea amplectenda alios invitaret, ex Hibernia duos Scotos Clementem & Albinum evocavit. Albinum Scotum Ticinum misit, ibique ludum literarium aperire jussit. Commilito hujus Clemens mandato Karoli in Lutetiam Parisiorum concessit: eique Magnus annonam & stipendia è fisco tradidit: procerum pauperumque pueros, ingenuos modo, commisit. Albinum Anglum secum detinuit: inde D. Martini cænobio in agro Turonum sito, ubi doceret cum in aula non esset, condonavit: Waldonemque Augiæ majoris magistrum, ad D. Dionysii templum, ex Suevia docendi gratia eo transtulit.* Cumque videret tam feliciter cessisse, quicquid laboris ea-

lib 4. Hist. Angl. cap. 1. & 2.

lib. 4. Annal. Bojor. p. 220.

in parte à monachis eſſet impenſum, jam & Cathedralibus, quas fundabat, Eccleſiis, conſimiles ſcholas voluit annexas, ut & illæ, ad exemplum ſcholarum DD. Martini vel Auguſtini ſubminiſtrarent, qui Eccleſiæ & reipubl. prodeſſe

Tom. III R. Alem. Goldaſti. poſſent. De quo præclare ſcripſiſſe video CLL. Viros *Joachimum Vadianum* lib. I. de Collegiis monaſteriisque Germanorum, & *Davidem Chytræum* Prooemio in Metropolis ſuæ librum trigeſimum; extatque Tomo I Spicilegii Dacheriani *Crodegangi* Metenſis Epiſcopi *Regulam Canonicorum*, temporibus Pipini, patris Caroli M. ſcripta, in qua cap.

pag. 205. edit. Pariſ. 1655. XLVIII. *de pueris & adoleſcentibus, qui in congregatione ſibi commiſſa nutriuntur vel erudiuntur,* pluribus agit. Quamvis mox in ipſa, quod ajunt, herba extinctus videatur quampluribus locis ille erga ſcholas ardor; in Concilio Pariſienſi ſub Ludovico & Lothario, anno 829, propterea ſuppliciter &

Tom. III Conc. Sur. p. 406. obnixe ſuggerentibus Epiſcopis, *ut morem paternum ſequentes, ſaltem in tribus congruentiſſimis Imperii ſui locis, ſcholæ publicæ ex ipſorum autoritate fiant, ut labor patris* (Karoli) *& ipſorum, per injuriam non depereat: quod ex hoc facto & magna utilitas, & honor S. Dei Eccleſiæ, & ipſis magnum mercedis emo-*

Ibid. pag. 407. *lumentum, & memoria ſempiterna poſſit accreſcere.* Et lib. II ejusdem Synodi, cap. 30 ipſis fatentibus Epiſcopis: *Super pii & Orthodoxi Principis Ludovici, Deo amabilis Imperatoris, ut rectores Eccleſiarum in Eccleſiis ſibi commiſſis ſtrenuos milites Chriſti, quibus Deus placari poſſit, præpararent & educarent, admonitione, imo juſſione, à nonnullis rectoribus tepide ac deſidioſe actum eſſe: atque inde omnibus viſum, ut dein poſtpoſita totius torporis negligentia, ab omnibus diligentior in educandis & erudiendis militibus Chriſti vigilantior adhibeatur diligentia: & quando ad provinciale Epiſcoporum concilium ventum fuerit, unusquisque*

quisque rectorum scholasticos suos adesse faciat, ut suum solers studium circa divinum cultum omnibus manifestum fiat. Licet ne sic quidem emendatum quidpiam sit deprehendere, ut Concilii Valentini, anno 855, tempore Lotharii Imp. habiti, cap. XIIX ostendunt verba: *Ut de scholis tam divinæ quam humanæ literaturæ juxta exemplum prædecessorum aliquid tractetur, & , si potest fieri, statuatur atque ordinetur. Quia ex hujusmodi studii longa intermissione pleraque Ecclesiarum Dei loca, & ignorantia fidei, & totius scientiæ inopia invasit.* Sed tunc ita forte in Galliis se res habuit, occasione bellorum civilium, modo inter patrem & filios, modo inter ipsos fratres; nam Germaniæ Episcopatuum & monasteriorum longe alia tunc ratio fuit. De Fuldensi siquidem cœnobio diserte Tritheimius ad annum salutis 838. *Viguit eo tempore in monasterio Fuldensi maxima religio monachorum, sub regimine Rabani Mauri Abbatis, quæ se per totam Europam fama prævolante diffuderat in ora omnium, eratque laus & memoria Fuldensium monachorum apud Imperatores Reges & Principes in magno pretio, non solum propter sanctitatem vitæ, sed etiam propter incomparabilem scientiam Scripturarum, qua Fuldenses monachi eo tempore præ cæteris multis dicebantur eruditi. Unde multi ex eis in diversis Ecclesiis ad apicem Pontificatus fuerunt assumti.* Quo & pertinet donationis Charta, qua Ludovicus Pii F. Germaniæ & orientalium Francorum Rex, *Rudolpho Monacho & Confessori, suo*, moderatori Fuldensis scholæ (quem ut *totius pene Germaniæ doctorem egregium, & insignem Historiographum & Poëtam, atque omnium artium nobilissimum auctorem*, celebrant Annales Francorum Pithoei) *concessit censum & regios colonos, & eorum omnium utilitatem: cupitque fructum ad cæteros item transire scholasticos.* Quodque D. Anscharius, primus Hamburgensis

Ibid. pag. 481.

Chron. Hirsaug.

Ap. Browver. p. 122.

Ad annum 865.

gensis Episcopus, in eo loco scholam instituit, quibus aliquot veteris Corbejæ monachos, ex Gallia eo fine in Germaniam accitos, præfecit;

Waldo in vita Anschar. c. 34.

Hamburgensis schola queis edocta magistris
Crevit, & ad florem perducta refudit odorem:

Rembert. in ejusd. vita cap. 14.

ex gente Danorum & Slavorum, ne discipuli deessent, *coëmendo pueros, aliquos etiam ex captivitate redimendo, quos ad servitium Dei educaret.* Quod nec in aliis intermissum, tam à Carolo M. & Ludovico, quam deinceps fundatis Ecclesiis & Monasteriis, ceu de *Hildesheimensi Schola* testantur Chronica MSta: de *Magdeburgensi* sub Ottone Magno, Ditmarus lib. III: de *Bremensi* eodem illo tempore, Adamus lib. 2 cap. 5: de *Hamelensi & Paderbonensi* circa annum Christi 1100 Helmoldus Chron. Slavorum lib. I cap. 62. & Cranzius lib. V. Saxoniæ suæ cap. 18: de *Brunsvicensi* in Monasterio S. Ægidii, sub Henrico Leone, Continuatio Chron. Slavorum ap. Lindenbrogium (quo fere tempore vel paulo ante etiam *Johannis Comneni uxor Irene, castissima, si quæ alia, & virtutis studiosissima mulier,* φροντιστήριον ἐπ' ὀνόματι τοῦ παντοκράτορος ἐν Βυζαντίῳ συνεστήσατο, ἐς κάλλος καὶ μέγεθος ἐν τοῖς μάλιστα τῶν ἀξιοσημοτάτων ὄν, *in nomine omnipotentis Byzantii scholam erexit, elegantia & mole nulli vel celeberrimarum secundam*) de *Benedictinorum* scholis in universum Paulus Langius Chronici Citicensis pag. 760 & seqq. atque Henricus Petrejus Tractatu de monasteriis. *Bononiense* studium, (uti tum vocabant) quo tempore cœperit, haud equidem invenio. Friderici vero Barbarossæ ævo viguisse Juris studium, vel inde colligere datur, quod ille Imp. *ad campestria Roncaliæ placitum habens, & plena ac solemni curia, judicio ac justitiæ à mane usque ad vesperam intentus, querimonias & proclamationes tam divitum quam pauperum*

pag. 52. edit. Helmst.

Cinnamus lib. I. de gestis Comneni p. 8.

Radevicus de gest. Friderici. lib. 2. c. 5.

rum deligenter audiens, habebat quatuor Judices, Bulgarum, Martinum, Jacobum, Hugonem, viros disertos, religiosos, & in lege doctissimos, legumque in civitate Bononiensi Doctores, & multorum auditorum praeceptores, cum quibus, aliisque Juris peritis, qui diversi è diversis civitatibus aderant, discutiebat & terminabat negotia. Etiam ex ipsis monasteriis eo profectos, qui Juris utriusque cognitione imbui desiderarent, indicant, quae de *Udalrico* Abbate monasterii S. Galli, sub *Philippo* Friderici hujus filio, scribit jam ante laudatus Conradus de Fabaria, quod *dulciloquis Grammaticae & Dialecticae floribus informatus Parisios & Bononiam sit transmissus, unde repatrians,* atque ad summa evectus *in jure forensi & Ecclesiastico, quicquid excogitari poterat, faceto Minervae poculo cunctis audientibus propinaverit.* De Parisiensis Academiae florentissimo statu circa Philippi regis tempora atque annum 1210, insignis apud Rigordum locus est in ipsius regis gestis; quando sic in diebus illis studium literarum ibidem floruisse tradit, *ut nec tanta aliquando fuerit scholarium frequentia Athenis vel Ægypti, vel in qualibet parte mundi, quanta locum istum studendi gratia incolebat. Quod non solum*, inquit, *fiebat, propter loci illius admirabilem amoenitatem, & bonorum omnium superabundantem affluentiam; sed etiam propter libertatem & specialem praerogativam defensionis, quam Philippus rex, & pater ejus* (Ludovicus) *ante ipsum, ipsis scholaribus impendebat.* Ac de studiis tandem addit: *Cum itaque in eadem nobilissima civitate non modo de trivio & quadrivio, verum & de quaestionibus juris Canonici & civilis, & de facultate, quae de sanandis corporibus, & sanitatibus conservandis scripta est, plena & perfecta inveniretur doctrina; ferventiori tamen desiderio sacram paginam & quaestiones Philosophicas docebantur.* Et de *Varia* quidem *Aristotelis fortuna in Academia*

Lib. de cas. S. Galli c. 5.

pag. 207. edit. Pithoei.

Parisiensi extat doctissimi Launoy singularis liber, *Oxoniensis* vero Academiæ *antiquitatem, dignitatem, privilegia, magnificentiam collegiorum, disciplinam, & studiorum rationem, tum magistratum & curias Academicas*, aliquot capitibus ob oculos ponit Tomo I Relationum de rebus Anglicis, is quem ante citavimus Johannes Pitseus quibus & de *Cantabrigiensis* Academiæ collegiis & scholis quædam subnectit. In quibus nunc finio, postea quam sic satis γλαῦκ' ἐς Ἀθήνας: potius quemadmodum, initio dixi, ut voluntati tuæ morem geram, quam quod accuratissimam in omni antiquitate notitiam tuam quidquam horum fugere posse putem. Deum vero precor, ut te Vir Magnifice, bono publico quam diutissime salvum atque incolumen præstet. Dabam Scheningæ XIV Februarii, CIϽ IϽ C LXXIII.

P. S.

Distuli hæc ad te mittere, Vir nobilissime, quod eorum plurima deinceps, jam in Dissertationibus tuis ac Supplemento notata esse, deprehendi. Spero tamen te pro tua in me benevolentia benigne omnia interpretaturum. Etiam atque etiam vale. Deus te longum servet!

INDEX

INDEX RERUM MEMORABILIUM

Quæ continentur in Dissertationibus.

Albertì

dederunt

Hypa-

Iosephus

Lerinensi

Lerinensi

Lerinensi

Hypa-

N.

Nicepho-

Pre-

Sarra-

Trivium

INDEX RERUM MEMORABILIUM

Quæ continentur in Supplementis.

Pere-

Annulo

 titex

Britto

Docto-

Eutocii

Immu-

Lege

Libri

Νομοχά.

fessori-

ad fo-

Saxa

VVilli-

INDEX

INDEX SCRIPTORVM
Qui in Dissertationibus & Supplementis memorantur.

INDEX

INDEX SCRIPTORUM
Qui in Dissertationibus & Supplementis memorantur.

INDEX

INDEX SCRIPTORVM
Qui in Dissertationibus & Supplementis memorantur.

A.

B.

INDEX

INDEX SCRIPTORUM
Qui in Dissertationibus & Supplementis memorantur.

INDEX SCRIPTORUM
Qui in Dissertationibus & Supplementis memorantur.

Dio.

Marti-

FINIS.

ROMA

